

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

JASNA JOVANOVIČ

SMRTNA KAZEN IN DEMOKRACIJA :
PROTISLOVNI PRIMER ZDA

MAGISTRSKO DELO

Mentor: prof. dr. ALEŠ DEBELJAK

Ljubljana, 2008

VSEBINA

1 UVOD	4
1.1 Opredelitev problematike in njene omejitve	4
1.2 Namen in cilj raziskovanja ter struktura magistrskega dela.....	8
1.3 Delovne hipoteze.....	10
1.4 Metodologija dela.....	10
2 ZGODOVINA SMRTNE KAZNI	11
2.1 Smrtna kazen v starem in srednjem veku.....	11
2.2 Oblikovanje smrtne kazni v ZDA	16
2.3 Ukinitvev smrtne kazni	19
2.3.1 Prva gibanja za ukinitvev smrtne kazni.....	19
2.3.2 Gibanja za ukinitvev smrtne kazni v ZDA.....	21
2.3.3 Ukinitvev smrtne kazni v Evropi	28
2.4 Smrtna kazen v svetu danes	34
2.5 ZDA v 21. stoletju.....	40
3 SMRTNA KAZEN V PRAKSI.....	47
3.1 Argumenti za in proti uporabi smrtne kazni.....	49
3.2 Učinek smrtne kazni na stopnjo kriminala.....	52
3.3 Ekonomska razlaga smrtne kazni	56
3.4 Problem diskriminacije	58
3.5 Umsko prizadete osebe.....	63
3.6 Mladoletni prestopniki	66
3.7 Ženske prestopnice.....	69
4 VLOGA KRITIČNIH DEJAVNIKOV	69
4.1 Vprašanje stopnje demokracije – vpliv politike.....	70
4.1.1 Politične institucije.....	73
4.1.2 Politične stranke in predsednik	75
4.1.3 Sodni procesi.....	79
4.1.4 Organizacije in mednarodne pogodbe.....	85
4.2 Mediji in javno mnenje	91
4.2.1 Javno mnenje o smrtni kazni v ZDA.....	94
4.2.2 Usmrtitve na očeh javnosti.....	98
4.2.3 Javno mnenje o smrtni kazni v drugih državah.....	100
4.3 Zgodovina in tradicija	102
4.4 Religija	104
4.4.1 Krščanstvo	105
4.4.2 Islam.....	106
4.4.3 Druge religije.....	108
4.4.4 Religija v ZDA.....	109

4.5 Preveritev hipotez.....	111
5 SKLEP.....	116
6 LITERATURA.....	121
6.1 Monografska dela.....	121
6.2 Internetni viri.....	123
7 PRILOGE.....	143
Priloga A: Države, ki so smrtno kazen odpravile za vse zločine.....	143
Priloga B: Države, v katerih je smrtna kazen odpravljena za navadne zločine, razen v izjemnih okoliščinah ali v primeru vojnih zločinov.....	145
Priloga C: Države, kjer smrtna kazen zakonsko še vedno obstaja, vendar v praksi ni bila izvedena najmanj deset let, ter države, ki so se mednarodno zavezale, da smrtne kazni ne bodo izvajale.....	146
Priloga D: Države, v katerih smrtna kazen ostaja zakonita oblika kaznovanja, ki se izvaja v praksi.....	147
Priloga E: Države, ki so smrtno kazen ukinile po letu 1976.....	148
Priloga F: Ameriške zvezne države s smrtno kaznijo.....	150
Priloga G: Ameriške zvezne države brez smrtne kazni.....	151
Priloga H: Letno število obsodb na smrt v ZDA od leta 1992 do 2005.....	151
Priloga I: Število obsojenih na smrt po posameznih ameriških zveznih državah.....	152
Priloga J: Število obsojenih v ZDA, ki čakajo na usmrtitev, od leta 1968 do 2007.....	153
Priloga K: Število usmrtitev v ZDA od leta 1976 do 2007.....	154
Priloga L: Število usmrtitev po posameznih zveznih državah ZDA v modernem obdobju smrtne kazni.....	155
Priloga M: Usmrtitve po posameznih ameriških zveznih državah glede na rasno pripadnost usmrčenega od leta 1976 do 2007.....	156
Priloga N: Število obsojenih na smrt glede na rasno pripadnost v posameznih ameriških zveznih državah leta 2007.....	157

SEZNAM SLIK

Slika 2.1: Stanje smrtne kazni v svetu	35
Slika 2.2: Stanje smrtne kazni v ZDA	41
Slika 2.3: Število usmrtitev v ZDA v letih od 1608 do 2000	43
Slika 2.4: Število usmrtitev v ZDA v moderni dobi smrtne kazni	44
Slika 2.5: Število usmrtitev v ZDA po regijah	45
Slika 3.1: Število umorov v ZDA po regijah	55
Slika 3.2: Rasna pripadnost obsojenih na smrt	59
Slika 3.3: Število usmrtitev v ZDA glede na rasno pripadnost	59
Slika 3.4: Rasna pripadnost žrtve v primerih obsodbe na smrt	62

SEZNAM KRATIC

ACLU	The American Civil Liberties Union
AI	Amnesty International
ALAPC	The American League to Abolish Capital Punishment
DPIC	Death Penalty Information Centre
EU	Evropska unija
FDP	Fight the Death Penalty in USA
FIDH	International Federation for Human Rights
HRW	Human Rights Watch
ICCPR	International Covenant on Civil and Political Rights
JFBA	The Japan Federation of Bar Associations
NAAPC	National Association for the Advancement of Colored People
NCADP	National Coalition to Abolish Death Penalty
OHCHR	Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights
OZN	Organizacija združenih narodov
SE	Svet Evrope
TDS	Texas Defender Service
UN	United Nations
ZDA	Združene države Amerike

1 UVOD

1.1 Opredelitev problematike in njene omejitve

Kakšni so naši občutki, ko slišimo besede, kot so: električni stol, plinska celica, smrtna injekcija, strelski vod, obešenje, obglavljenje, kamenjanje? Nekatere spreleti srh, drugi pa občutijo zadoščenje in si mislijo, da je to edina primerna kazen, ki jo zaslužijo obsojeni za svoje zločine. Smrtna kazen je del življenja, odkar obstaja človeštvo. Tako nekateri zgodovinski zapisi kot tudi različni primitivni plemenski obredi pričajo, da je bila že v daljni preteklosti smrtna kazen del kazenskega sistema. Zgodovinsko gledano je kaznovanje na tak ali drugačen način ena prvih reakcij družbe na obnašanje, ki je v nasprotju z odrejenimi družbenimi interesi in normami. Da bi lahko vsak posameznik živel v miru in varnosti, se je potrebno ravnati po določenih pravilih, normah, na katerih je zasnovana sodobna družba. Kljub temu pa nekateri posamezniki zakonov družbe in države ne spoštujejo. Zakonodajna institucija je za takšne prestopnike sprejela zakone, ki imajo namen kaznovati in opozarjati. Pri tem smrtna kazen predstavlja najstrožjo obliko kazenske sankcije. Marinović (1996, 21) smrtno kazen definira kot način zaščite družbe pred storilci najtežjih kriminalnih dejanj, oziroma kot kazen, ki jo izreče sodišče v zakonsko odrejenih primerih in pogojih. V preteklosti je bilo v različnih državah usmrčenih več tisoče zapornikov. Mnogi so bili obsojeni zaradi zločinov, ki so jih dejansko storili, drugi so umrli zaradi nenasilnih prekrškov, kot sta korupcija ali prešuštvo. Obstaja množica primerov z očitno nepoštenim sojenjem, ko je vlada odstranila posameznike zaradi političnih ali drugih razlogov. Številni posamezniki so bili prikrajšani za življenje le zaradi svojega verovanja, barve, spola ali etničnega izvora. Vendarle se moramo zavedati, da živimo v 21. stoletju, v času, ko imajo v večjem delu civiliziranega sveta smrtno kazen za nehuman in neprimeren način kaznovanja. Čeprav se smrtna kazen kot oblika kaznovanja uporablja že tisočletja, to ne pomeni, da predstavlja splošno sprejet način kaznovanja. Razprave zagovornikov in nasprotnikov smrtne kazni segajo daleč v zgodovino, verjetno tako daleč kot sam začetek njene uporabe. Vprašanje takšnega kaznovanja tudi danes ostaja polemična družbena tema, saj smrtna kazen oskruni temeljno človekovo pravico, to je pravico

do življenja. Tako so osnovna prizadevanja modernega časa usmerjena k odpravi smrtne kazni povsod na svetu, tako v praksi sami kot tudi v zakonikih.

Težnja po ukinitvi smrtne kazni se je pojavila v sodnih sistemih že sredi 20. stoletja. Ko je Organizacija združenih narodov (v nadaljevanju OZN) leta 1948 sprejela *Deklaracijo o človekovih pravicah*, je smrtno kazen za vse zločine ukinilo le osem držav, do začetka 21. stoletja pa je njeno izvajanje, sodno ali vsaj v praksi, ukinilo dve tretjini vseh demokratiziranih držav, kar predstavlja pretežni del Evrope in Latinske Amerike. Po podatkih Amnesty International (2007a, stanje 2. oktober 2007) (v nadaljevanju AI) danes smrtne kazni ne izvaja več kot dve tretjini svetovnih držav. AI navaja tri različne tipe neizvajanja smrtne kazni v praksi. Smrtno kazen je za vse zločine v zakonodaji ukinilo 90 držav, 11 držav za vse zločine, z izjemo vojnih zločinov, in 32 držav, ki so jo zakonsko obdržale, a je v praksi niso izvedle že vsaj deset let. Od sredine 20. stoletja je torej na področju odprave smrtne kazni po svetu opazen velik napredek. Kljub omenjenemu napredku je potrebno poudariti, da število prebivalstva v državah, ki so ukinile izvajanje smrtne kazni, predstavlja le okoli 14 % svetovnega prebivalstva. Torej 86 % ljudi živi v državah, kjer je smrtna kazen še vedno del prakse¹ (Hodgkinson v Hodgkinson in Schabas 2004, 10). Vendarle pa je bilo, po uradnih podatkih, še leta 2006 v 25 državah izvršenih vsaj 1.591 usmrtitev, od tega kar 53 v dvanajstih ameriških zveznih državah.² Ob tem AI opozarja tudi na relativnost podatkov, saj vlade nekaterih držav, kot npr. Kitajske, statistike o usmrtitvah ne objavljajo. Tako po neuradnih podatkih samo na Kitajskem usmrtilo letno okoli 15 tisoč kaznjencev (Warren 2006; AI 2007a). Smrtna kazen tako ostaja del življenja predvsem v revnih, nedemokratičnih in avtoritativnih državah, kamor spada večina afriških in azijskih držav, kjer jo uporabljajo predvsem kot sredstvo političnega zatiranja. V tem pogledu sta vsekakor nenavadni izjemi Združene države Amerike (v nadaljevanju ZDA) in Japonska, saj je njuna ureditev

¹ Vodilna skupina držav, ki so smrtno kazen zakonsko obdržale in jo tudi izvajajo (to so: Kitajska, Indija, Indonezija, Japonska, Nigerija, Pakistan in ZDA), predstavljajo 3.4 milijarde prebivalstva, kar je več kot polovica celotnega svetovnega prebivalstva (Stafford-Smith v Dow in Dow 2002, 270).

² Večina vseh usmrtitev (kar 97 %) je izvedena na Kitajskem, v Iranu, Vietnamu in ZDA (Warren 2006).

demokratična, poleg tega sodita v sam vrh gospodarsko najbolj razvitih in naprednih držav, a smrtna kazen še vedno ostaja del njunega kazenskega sistema.

Ukinitev smrtne kazni v zadnjih letih predstavlja pravi svetovni trend, ko vedno več in več držav podaja moratorij na izvajanje smrtne kazni³ ali pa jo zakonsko popolnoma ukinja.⁴ V ZDA, najbolj razviti svetovni velesili, je še v začetku 21. stoletja smrtna kazen določena v zveznem, vojaškem in civilnem zakoniku kar v 36 zveznih državah od 50. Dve tretjini vseh usmrtitev se izvede v petih državah, od katerih najbolj izstopa Teksas, sledijo mu Virginia, Oklahoma, Missouri in Florida. Čeprav ZDA prištevamo v sam vrh tehnološko in ekonomsko razvitih držav v svetu, jo lahko zaradi njenega odnosa do smrtne kazni istočasno označimo tudi kot eno bolj neciviliziranih držav. V obdobju, ko so mnoge evropske države zakonsko ukinile smrtno kazen, se je zdelo, da bodo ZDA sledile takšnemu vzorcu. V začetku 20. stoletja je v ZDA prišlo do poskusov popolne ukinitve smrtne kazni in do sredine 20. stoletja je viden upad števila usmrtitev. Proces *Furman v. Georgia* (1972) je prinesel začasno obdobje *de facto* ukinitve smrtne kazni. Vendar pa je bilo to kratko obdobje in po letu 1977 se je smrtna kazen ponovno močno zasidrila. Večina zahodnoevropskih držav je do leta 1960 ukinila smrtno kazen v svojih zakonikih, vendar je do ukinitve za vse zločine, vključno s tistimi, storjenimi v vojnem času ali proti državi, prišlo šele do konca 20. stoletja. Šele tedaj je postala razlika med ZDA in zahodnoevropskimi državami zelo očitna. Zanimivo je, da so ZDA v obdobju, ko je mnogo držav, med njimi skorajda celotna Evropa, popolnoma ukinila smrtno kazen in so jo prepovedale mednarodne konvencije, naglo krenile v nasprotno smer. To obdobje je v ZDA ob sprejemu novih kazenskih zakonov, zmanjšanju stopnje sodnih pregledov in učvrstitvi politične podpore zakonom o smrti kazni, zaznamoval porast števila usmrtitev (Garland 2005, 347-348). Med države, ki še vedno izvajajo smrtno kazen posameznikov, ki so bili v času, ko so storili kaznivo dejanje mladoletni, je do nedavnega spadalo tudi 19 zveznih držav ZDA, ki so, od leta 1990 do ukinitve, izvedle kar 19 usmrtitev mladoletnih oseb, kar je več kot v katerikoli drugi državi. Vendar pa so ZDA naredile velik korak naprej, saj je 1.

³ *De facto* ukinitvev

⁴ *De jure* ukinitvev

marca 2005 vrhovno sodišče ukinilo smrtno kazen za zločince, ki so bili v času kaznivega dejanja mladoletni. Še vedno pa jo izvajajo Iran, Nigerija, Pakistan, Savdska Arabija in Jemen (AI 2006b). Poleg navedenega se ne moremo izogniti dejstvu, da ima smrtna kazen rasistične poteze, kar je značilno predvsem za države na jugu ZDA. Statistika nam govori, da ameriški sodni sistem bolj ceni življenje belcev kot drugih ras, kar pomeni, da so nebelci dejansko žrtve pravnega sistema, saj jim ni zagotovljena enakost pred zakonom (Opinion 2003).

Zanimivo je dejstvo, da v ameriški družbi prevladuje prepričanje, da so najbolj humana in razsvetljena država na svetu. Kot vodilna država se cinično zavzemajo za ohranjanje človekovih pravic z vmešavanjem v zadeve drugih držav, v primerih kršitve pa pogosto delujejo avtoritarno. Ob pritiskih in pozivih h ukinitvi smrtne kazni s strani mednarodnih človekoljubnih organizacij, svetovnih sil kot so OZN in AI, ter Evropske unije (v nadaljevanju EU), da bi ukinili smrtno kazen, kar so mnoge države že storile, pa ZDA očitno ostajajo gluhe. ZDA, ki se tako rade označujejo kot vzor demokracije in varuh človekovih pravic, istočasno zavračajo vse argumente proti smrtni kazni, ki temeljijo prav na teh pravicah. Tako predstavljajo pomemben izziv gibanjem za ukinitvev smrtne kazni po vsem svetu. Ko evropske države nadaljujejo z oblikovanjem bolj humanega in manj strogega kazenskega sistema, v ZDA le-ta ostaja drakonski in kaže, da postaja še vse bolj krut in nehuman. Pravica se jim očitno zdi učinkovita le, kadar vključuje krutost, maščevanje in ponižanje. S tem postaja vrzel med ZDA in drugim demokratiziranim svetom iz leta v leto večja. Res obstajajo še nekatere demokratične države, ki smrtno kazen še izvajajo, vendar v primerjavi z drugimi naprednimi državami, ki jih predstavljajo zahodnoevropske države, ZDA ostajajo nenavaden in osamljen primer.

Potrebno je opredeliti *omejitve*, ki jih bom upoštevala pri magistrskem delu. Večina avtorjev knjig in prispevkov o smrti kazni se posveča predvsem zgodovinskemu okviru nastanka in postopka ukinitve smrtne kazni, obravnava argumente za in proti njenemu izvajanju, proučuje nepravilnost in pristranskost sodnega sistema, vendarle pa je o dejanskih razlogih za ukinitvev smrtne kazni proučenega le malo. V magistrskem delu bom tako skušala predstaviti in proučiti glavne dejavnike, ki

vplivajo na proces ukinitve smrtne kazni. Zaradi prostorske omejitve je nemogoče podrobneje predstaviti dejavnike za vse posamezne države, zato se bom osredotočila na osnovno predstavitev problematike in proces ukinjanja v EU in ZDA. Podrobneje se bom posvetila opredelitvi glavnih dejavnikov, ki vplivajo na stanje smrtne kazni v ZDA. Predmet razprave magistrskega dela bo torej proces (ukinitve) izvajanja smrtne kazni v ZDA. Definirala bom njen položaj glede uporabe smrtne kazni in poskusila odgovoriti na vprašanje, ali so že stopile na pot k ukinitvi le-te oziroma kje na tej poti so. Z namenom podrobnejše raziskave pogojev za ukinitve smrtne kazni bom analizirala sledeče dejavnike: politično okolje, zgodovinski okvir in njegov vpliv na trenutno situacijo, vpliv tradicije in religije, delo mednarodnih organizacij in sprejete mednarodne pogodbe, javno mnenje in vpliv medijev. Ob obravnavanju problematike smrtne kazni ne smemo gledati na ZDA kot na celoto, saj situacija uporabe smrtne kazni ni enaka v vseh zveznih državah. Tako ostaja v zakonih večine zveznih držav, nekatere pa jo še vedno izvajajo tudi v praksi. Med temi, ki je ne izvajajo več, so nekatere njeno izvajanje ukinile zakonsko, druge pa prepovedale z rzsodbo v procesu. Izrekanje in izvajanje smrtne kazni je namreč odločitev posamezne države, čeprav se jo lahko izreče tudi pod zveznim in vojaškim zakonom.

1.2 Namen in cilj raziskovanja ter struktura magistrskega dela

Namen in cilj magistrskega dela je predstaviti in analizirati kritične dejavnike, ki določajo status držav glede uporabe smrtne kazni; zakaj država smrtno kazen obdrži ali jo ukine in jo nadomesti z drugo primernejšo kaznijo. Predvsem se bom posvetila ZDA, ki kot zibelka demokracije še vedno v večini zveznih držav zakonsko dovoljuje uporabo smrtne kazni, in poskusila definirati dejavnike, ki vplivajo na razvoj in stanje njene zakonodaje.

Magistrsko delo je sestavljeno iz treh glavnih vsebinskih sklopov. Da bi resnično razumeli problematiko, je potrebno poznavanje tematike smrtne kazni od prvih znanih podatkov pa vse do njene ukinitve v večini demokratiziranih držav. Zato bom v *prvem delu* predstavila zgodovinski okvir izvrševanja smrtne kazni. Ta nam da prepričljiv odgovor na vprašanje, zakaj in kako se je lahko takšen način kaznovanja

ukoreninil tako globoko v zavest in razmišljanje ameriškega ljudstva ter se uspel obdržati vse do današnjega dne. V nadaljevanju bom predstavila nastanek prvih gibanj za ukinitve smrtne kazni ter trenutno stanje, ki pa se zelo hitro spreminja. Pomemben podatek pri tem je, da smrtno kazen vsako leto ukine nekaj novih držav. Podrobneje bom proučila predvsem trenutno stanje v ZDA. V *drugem delu* se bom posvetila problematiki smrtne kazni z vidika etike in morale, podala glavne argumente zagovornikov popolne ukinitve smrtne kazni v svetu, kot tudi argumente zagovornikov njenega izvajanja. Vprašala se bom o povezavi smrtne kazni s stopnjo kriminala in utemeljila ekonomsko razlago uporabe smrtne kazni njenih zagovornikov in nasprotnikov. Dotaknila se bom tudi pomembnih problematik, kot so vse pre pogosto prisoten problem rasne diskriminacije, usmrtitve umsko prizadetih oseb, mladoletnikov ter žensk. V *tretjem delu* bom skušala podrobneje opredeliti dejavnike, ki v največji meri vplivajo na oblikovanje zakonov o smrtni kazni v ZDA. Glede na to, da je smrtna kazen označena kot usmrtitev v okviru države, je posebej pomembno proučiti politični okvir države, v kateri takšno kaznovanje še vedno obstaja. Izpostavila in proučila bom ameriško politično okolje; torej razvitost in stopnjo demokracije, politične institucije, opredeljenost političnih strank in predsednika ter njihov vpliv in tudi samovoljnost in pristranskost sodnih sistemov ter nepoštenost procesov. Dodaten vidik soodvisnosti s političnim okoljem predstavlja vpletenost zunanjih neodvisnih političnih sil oz. mednarodnih organizacij, ki sprejemajo mnoge pogodbe, s katerimi pozivajo k ukinitvi smrtne kazni, prav tako pa lahko podajajo določene zahteve za pristop k članstvu. Nadalje bom predstavila druge pomembne dejavnike, ki prav tako lahko v veliki meri vplivajo na spremembe. Mednje prištevamo zgodovinsko dediščino in tradicijo ter vpliv medijev in opredeljenost javnosti. Nenazadnje ne smemo zanemariti niti velikega vpliva religije. V *zaključku* magistrskega dela bom poskušala smiselno povzeti dosedanje ugotovitve in na tej osnovi skušala podati predvidene smernice za prihodnost.

1.3 Delovne hipoteze

Razlogi za različno zakonsko urejanje problematike smrtne kazni se v posameznih državah razlikujejo glede na vrsto vplivnih dejavnikov. Temeljni cilj magistrskega dela je določiti in predstaviti osnovne dejavnike, proučiti njihovo vlogo in pomen pri izvajanju oziroma ukinitvi smrtne kazni v ZDA.

1. *Ukinitev smrtne kazni je v veliki meri odvisna od razvitosti in stopnje verodostojnosti demokracije v državi. Zanimivo pa je očitno protislovje, ki se kaže v ZDA in Japonski. Obe sodita v sam svetovni vrh najbolj tehnološko naprednih, gospodarsko in politično razvitih držav, a še vedno izvajata smrtno kazen.*
2. *Vsekakor pa stopnja verodostojnosti demokracije in razvitost nista edina dejavnika, ki vplivata na ukinitvev smrtne kazni v svetu. Zato bom v nadaljevanju kot nadgradnjo prve zastavila dopolnilno hipotezo, da tako religija kakor tudi tradicija in zgodovinska dediščina vplivata na obstoj smrtne kazni. Osredotočila se bom tudi na dodatne dejavnike, kot so politični interes, javno mnenje in vpliv medijev, razširitev delovanja nevladnih in mednarodnih organizacij in sklepanje mednarodnih pogodb ter stopnjo kriminala, ki prav tako v veliki meri vplivajo na oblikovanje zakonov.*

1.4 Metodologija dela

Magistrsko delo temelji na naslednjih metodah proučevanja: deskriptivni, komparativni in analitični metodi. *Z deskriptivno metodo* bom natančno prikazala in proučila stanje smrtne kazni v preteklosti in doseženi napredek na poti do njene popolne ukinitve ter opredelila teoretična izhodišča. Predstavila bom prisotno diskriminacijo manjšin ter neprimerno kaznovanje mladoletnikov in umsko prizadetih oseb. V nadaljevanju se bom posvetila definiranju kritičnih dejavnikov, ki opredeljujejo status držav pri izvajanju smrtne kazni. *S komparativno metodo* bom primerjala stanje držav EU, ki so smrtno kazen ukinile in ZDA, kjer jo večina zveznih držav še vedno izvaja. Na koncu bom s pomočjo *analitične metode* na

osnovi obdelanega gradiva in dejstev, predstavljenih po zgornjih dveh metodah, proučila stanje v ZDA, vplive posameznih dejavnikov ter v sklepu podala sintezo spoznanj.

V teoretičnem delu magistrskega dela bom za doseg opredeljenih ciljev uporabila študijo relevantne literature. Viri podatkov bodo primarni (pogodbe, deklaracije, resolucije) in sekundarni (pisano zgodovinsko gradivo, enciklopedije, informacije in baze podatkov, dostopne na svetovnem spletu, ter tuja občila), ki obravnavajo tematiko smrtne kazni.

2 ZGODOVINA SMRTNE KAZNI

2.1 Smrtna kazen v starem in srednjem veku

Smrtna kazen je del kazenskega sistema, odkar obstaja človeštvo. Prvi zapisi o smrtni kazni segajo daleč v preteklost, v obdobje 2.000 let pred našim štetjem. Gledano skozi zgodovinsko prizmo opazimo, da so smrtno kazen priznale vse civilizacije kot sankcijo za zločine, včasih pa tudi le za zabavo. Čeprav se smrtna kazen v svoji klasični obliki in smislu navezuje na nastanek državne oblasti, je nesporno, da je obstajala že v rodovno plemenski ureditvi. Tako so tudi novonastale države to sankcijo zaznavale kot dejanski institut kaznovanja, ki se ga je uporabljalo že stoletja. Smrtna kazen v najstarejših družbah ni imela namena kaznovanja v smislu doseganja racionalnega namena, temveč so jo poznali kot rodbinsko maščevanje ali *vendetta*, natančneje umor iz krvnega maščevanja. Takrat ni bilo držav, sodnih sistemov in zapisanih zakonov, temveč običaji, ki so družini ali plemenu nalagali maščevanje. Tako je imela smrtna kazen pri starih ljudstvih, brez izjem, obliko krvnega maščevanja, globoko ukoreninjeno v zavesti ljudi. V primeru, da se posameznik ne bi maščeval, bi s tem izdal etiko svojih prednikov, prekršil osnovni moralni kodeks plemena in se izpostavil vsesplošnemu preziru ter možnosti izločitve iz plemena. Krvno maščevanje je izhajalo predvsem iz sporov zaradi ozemlja ali časti. Kasneje so se začele oblikovati prve republike, monarhije in

oligarhije,⁵ ki so jih združevale družinske, jezikovne ali religijske vezi. Oblikovale so se državne oblasti, ki so omejile nebrzdano in neomejeno krvno maščevanje (Marinović 1996, 23-25).

Prvi zakon, ki narekuje uporabo smrtne kazni za kar petindvajset kriminalnih dejanj, med katerimi pa presenetljivo ni bilo umora, je obstajal že v Babilonu približno 2.000 let pred našim štetjem pod vladavino kralja Hammurabija.⁶ Prva zgodovinsko zapisana obsodba na smrt je bila izvedena v Egiptu v 16. stoletju pred našim štetjem, ko je bil plemič obtožen čarovništva in obsojen, da si sam odvzame življenje. Oblika smrtne kazni se je že takrat razlikovala glede na razred obsojenega; plemstvo, svoboden človek ali suženj. Javno klevetanje, pisanje žaljivih pesmi, sečnja pridelka drugega kmeta, paša živali na kmetovih posevkih, požig hiše ali kopice koruze ob hiši, prevara kupca, kriva prisega, kaljenje nočnega miru, naklepen umor svobodnjaka ali staršev in kraja, če je to storil suženj, so bili zločini, kaznovani s smrtjo. Način usmrtitve je bil pogosto zelo krut, kaznjenca so usmrtili z križanjem, utopili v morju, pokopali živega, batinali do smrti ali celo nataknili na kol.⁷ Drakon⁸ je v 7. stoletju pred našim štetjem uzakonil prvi krvavi atenski kazenski zakon, ki je sicer prepovedoval maščevanje in določal, da morajo osebi, obtoženi umora, soditi posebna sodišča. Uvedel je novosti, kot je razlika med naklepnim umorom in nenaklepnim ubojem. Razlikoval je tudi oblike kaznovanja, za naklepni umor kaznovanje s smrtjo, za nenaklepni uboj pa izgnanstvo (Cantarella 2004, 434). Vendar pa je zakon predpisoval smrtno kazen tudi za mnoga dejanja, ki jih danes razumemo le kot manjše prekrške.⁹ Tako se še danes za stroga kaznovanja uporablja izraz »drakonska sodila« (Landau 1992, 8; Jackson 1996, 28-29). Najbolj odmevna je bila usmrtitev grškega filozofa Sokratesa leta 399 pred našim štetjem, ki je moral, zaradi krivoverstva in podkupovanja mladih zaužiti strup (Reggio 1997). Klasičen

⁵ Oligarhija je oblika vladavine, v kateri je oblast v rokah peščice ljudi, npr. majhnega števila odličnikov (Verbinc 1997, 501).

⁶ Jackson (1996, 28) meni, da je bil zakon za tisti čas kljub uporabi smrtne kazni, napreden, saj se je že tisoče let pred zahodnimi državami zavzemal za pravice žensk in otrok. Bil je celo naprednejši od ameriškega zakona v začetku 19. stoletja, kot tudi od zakonov v sedanjem Iraku.

⁷ Rimljani so očetomor kaznovali na nenavaden način; obsojenega so potopili v vodo v vreči, v katero so dali še psa, petelina, strupeno kačo in opico (Reggio 1997).

⁸ Drakon je bil starogrški vodja in zakonodajalec.

⁹ Pod Drakonom je bil posameznik usmrčen lahko že zaradi lenobe ali kraje sadja (Landau 1992, 8).

primer smrtne kazni so poznali tudi za tiste posameznike, ki so si drznili napasti Cerkev ali njegovega najbližjega zaveznika tj. državo. Prav tako je svet zaznamovalo odmevno križanje in usmrnitev Jezusa Kristusa, zaradi obsodbe uporništvu proti državi so ga križali rimski veljaki¹⁰ (Henderson 2000, 90).

V sužnjelastniški družbi kot družbeno ekonomski formaciji z najpogostejšo uporabo smrtne kazni so za njeno izvajanje obstajali le redki omejujoči dejavniki. Pri kaznovanju so bile opazne mnoge razlike glede na družbeni sloj, kateremu je obsojeni pripadal. Sužnji niso bili obravnavani kot človek, temveč kot stvar, bili so brez kakršnih koli pravic, o njihovem življenju in smrti je odločalo razpoloženje in vedenje njihovega lastnika kot absolutnega gospodarja, ki je po svoji domišljiji določil način usmrnitve. Suženj je bil v pogledu pravne subjektivnosti izenačen z živalmi in tako se proti njemu kaznivo dejanje ni moglo storiti. Pogosta kazen za sužnja je bila smrt, pa čeprav za dejanja, ki naj ne bi bila kaznive narave. V stari Indiji je bil suženj kaznovan s smrtjo že zaradi približanja pripadniku člana iz višjega hierarhičnega sloja, v Šparti je bil usmrčen že zaradi svoje dostojanstvene drže, Rimljani pa so za svojo zabavo v arene pošiljali sužnje in kaznjence, da so se do smrti borili med seboj ali z divjimi živalmi. Če je suženj ubil gospodarja, se smrtna kazen ni nanašala le nanj, kot izvršilca umora, temveč se je kot skupinska kazen prenesla na njegovo celotno družino, kar je v pravnem pogledu skupinsko in neobjektivno krvno maščevanje (Marinović 1996, 25-29).

V srednjem veku se stvari niso dosti spremenile. V vseh zakonih sta prevladovala strogost in brutalnost, smrtna kazen je bila vodilna kazenska sankcija, ki so jo sodišča za mnoge prestopke izrekala vse prepogosto.¹¹ S smrtjo so bili kaznovani vsi prekrški, ki so ogrožali sestavljeno strukturo fevdalne družbe; dejanja proti državi in religiji, delikti v zvezi z lastnino ter celo prekrški kot npr. poroka z judom, zanikanje

¹⁰ Pri tem Henderson (2000, 90) kaže na različne poglede na njegovo usmrnitev. Drugače gledajo na smrtno kazen zagovorniki, drugače nasprotniki. Nasprotniki smrtne kazni bi opazili, da je Jezus oprostil tatovoma, ki sta bila usmrčena z njim, medtem ko bi zagovorniki poudarili, da Jezus ni rekel, da tatova zaradi svojega prekrška ne bi smela biti usmrčena.

¹¹ V starih zapisih najdemo zanimiv podatek, da je bila v srednjem veku smrtna kazen izvajana celo na živalih. Žival, kriva umora človeškega bitja, je bila po sojenju, kjer je žival zastopal in branil odvetnik, lahko obsojena na smrt (Janković v Zlobec 1989, 51).

zločina ali izdaja, smrtni kazni pa so bili močno izpostavljeni predvsem nižji sloji.¹² Sankcije so bile telesne ali denarne, tako da je lahko v primeru umora obsojeni plačal družini žrtve in se tako odkupil za svoj zločin (Janković v Zlobec 1989, 51). V srednjem veku je smrtno kazen spremljalo mučenje obsojencev, najbolj pogoste usmrtitve so bile kuhanje, zažiganje na grmadi, obešenje, obglavljenje, vlečenje in razčetverjenje (DPIC 2006a). Neomejen absolutizem vladarjev, razširjena korupcija in podaniki brez političnih pravic so prispevali k popolni arbitrarnosti fevdalnega kazenskega prava in surovosti brez primere. Istočasno pa je bilo plemstvo in pripadniki cerkvenega reda¹³ privilegirani sloji in kaznovanje s smrtjo je bilo za njih mogoče le v izjemnih primerih, kot je direktno ogrožanje monarha ali veleizdaja (Marinović 1996, 39-34). V srednjem veku je smrtna kazen z mučenjem, ki jo je izvajala Cerkev ali država, postala pogost način kaznovanja. Smrt z obešenjem je v 10. stoletju postala klasična metoda usmrtitve. V 11. stoletju je William Osvajalec začasno prepovedal usmrtitve, razen v obdobju vojne, dovoljeval pa je pohabljanje kriminalcev (DPIC 2006a). Posebno temno obdobje predstavlja vladavina Henrika VIII.,¹⁴ saj je bilo med njegovim vladanjem med tremi milijoni njegovih podanikov zaradi kraje usmrčenih kar 72.000 prestopnikov (DPIC 2006a). Smrtna kazen je bila prva v takratnem kazenskem pravu, kar se vidi predvsem v njenem pogostem izrekanju in tudi po okrutnih načinih njenega izvajanja. Pred usmrtitvijo so obsojence pogosto dolgotrajno mučili, pohabili, po smrti pa so jih razsekali in/ali sežgali, razkazovali na vešalih ipd. (Janković 1985, 82). V zgodovini so nato zakoni smrtno kazen uvajali in ukinjali v odvisnosti od trenutnega režima in vladarjev v državah ter jo izvajali na bolj ali manj krut način.

¹² Značilni primer kaznovanja, ki nam pokaže, kako malo se je v tistem času cenilo življenje evropskih kmetov, so bili zakoni o lovu, ki so določali smrt za vsakega, ki je nameščal zanke za golobe, lovil ribe brez dovoljenja ipd. (Janković v Zlobec 1989, 51).

¹³ Duhovnik, obsojen umora, se je skliceval na svoj status in zahteval, da se mu sodi na cerkvenem sodišču. Pri tem se je pojavilo vprašanje, kako prepoznati duhovnika, kar je bilo takrat popolnoma enostavno; duhovnik je znal brati, medtem ko drugi ljudje ne. Obtoženi si je tako z branjem iz svetega pisma pridobil možnost do milejše kazni, običajno vžig znamenja z vročim železom na palec. Vendar pa to pravilo kasneje ni ščitilo le duhovnikov in menihov, temveč vsakogar, ki je znal brati oziroma se je naučil na pamet nekaj vrstic iz svetega pisma (Friedman 1993, 43-44).

¹⁴ V 16. stoletju, obdobju vladavine Henrika VIII., so bile uzakonjene številne listine v zvezi s smrtno kaznijo, kot npr. *listina o nečistovanju*, ki je bila prva odredba v Angliji, ki je prepovedovala sodomijo in *listina o čarodejstvu*, ki je s smrtjo kaznovala zaklinjanje hudobnim duhovom (Wikipedia b). Med njegovo vladavino je postal klasičen način usmrtitve kuhanje do smrti (Jackson 2002, 12).

V evropskih državah je prevladovala katoliška cerkev in kmalu je pod njen vpliv prišlo celotno svetovno pravo. Uradno je nastopala proti izvajanju smrtne kazni, ker je bila le-ta v nasprotju z njihovo doktrino, ki ne dopušča prelivanja krvi in jo tako njena sodišča niso mogla izreči (Janković v Zlobec 1989, 51). Vendar pa se to ni nanašalo na svetovne oblasti, ki so po zahtevi Cerkev preganjale in s smrtjo kaznovale vsakršne religijske delikte. Tako je Cerkev cinično prikrivala svoj odnos do smrtne kazni, istočasno pa okrutno in zločinsko obračunala z vsakomer, ki ga je v svoji dogmatski domišljiji označila kot heretika. V obdobju inkvizicije je bila tako strogo kaznovana vsaka oblika čarovništva, do intenzivnega pregona čarovnic je prišlo v 13. in je trajalo do sredine 18. stoletja. Katoliška cerkev je pustošila po protestantski Evropi huje kot stalne epidemije in vojne; sto tisoče ljudi, predvsem žensk, je končalo na grmadah.¹⁵ Obdobje inkvizicije predstavlja eno najtemnejših poglavij v človeški zgodovini, ko je fanatični bes Cerkev z ognjem in mečem rušil in uničeval vse, kar mu je stalo na poti. K temu je prispevala velika materialna moč Cerkev in nemoralnost, ki je prevzela celotno cerkveno organizacijo (Marinović 1996, 34-38).

V puritanski Novi Angliji so posameznike lahko usmrtili za številne zločine, kot so bili npr. brezbožništvo, prešuštvo in homoseksualnost in tudi le za nespodobno vedenje, razuzdanost in kakršno koli drugačno obliko spolnega občevanja, kot jo je dovoljevalo sveto pismo. Pri tem je Cerkev delovala kot nekakšna posvetna vojska, ki je kaznovala prekrške z ukorom, preklicem posebnih pravic in v izjemnih primerih celo z izobčenjem iz družbe (Friedman 1993, 34-36). V času, ko so Britanci kolonizirali severno Ameriko, je smrtna kazen v Evropi že stoletja predstavljala glavni spektakel. Po zakonih Nove Anglije, sprejetih sredi 17. stoletja, je bilo tako kar 222 kriminalnih dejanj kaznovanih s smrtjo, mednje so spadali naklepni umor, sodomija, čarovništvo, prešuštvo, malikovanje, bogokletstvo, užalitev v jezi, posilstvo, nenaklepen uboj, krivo pričanje v procesih za smrtno kazen, upor, zastrupitev, surovost, preklinjanje in nasilje nad starši ter tudi mnoga dejanja v zvezi z zemljo ali nepremičninami, ki jih danes razumemo le kot neprimerno vedenje ali

¹⁵ Sežiganje na grmadi je bilo običajen način cerkvenega kaznovanja, saj le tako ni bila prekršena njihova doktrina o neprelivanju krvi (Marinović 1996, 34-38).

manjši prekršek¹⁶ (Reggio 1997). V tem času je bilo po zakonu sicer veliko dejanj s sankcijo smrtne kazni, vendar pa se, ko je bila kazen težka in zločin majhen, v praksi pogosto vendarle ni izvršila.¹⁷ Od druge polovice 17. stoletja v Novi Angliji prešuštvo in homoseksualnost nista bila več obravnavana kot zločin za obsodbo na smrt, znan je le en tak primer usmrtitve (Friedman 1993, 41-44). V 17. stoletju so države zaradi novega načina transporta in potrebe po delovni sili pričele izseljevati oziroma izganjati kriminalce, pretežno v ameriške kolonije.¹⁸ Do velike krize je prišlo med ameriško državljansko vojno, ko izseljevanje ni bilo več mogoče in se je sodstvo zato pogosteje odločalo za obsodbo na smrt, pomilostitev pa je bilo v tem času malo. Zaradi tega razloga je Evropa konec 18. in v začetku 19. stoletja dosegla najvišje število usmrtitev, saj so na »morišča« poslali kar 7000 obsojencev (Uschanov 2006). S časom je postajal vse bolj viden vpliv reformacijskega gibanja. Do začetka 19. stoletja so smrtno kazen ukinili za več kot sto prekrškov, od leta 1861 je bil sodni odvzem življenja tako le še kazen za umor, usmrtitve so se umaknile iz javnih morišč v ljudeh skrite prostore vse do leta 1969, ko je angleški parlament popolnoma ukinil izvajanje smrtne kazni (Bailey 2000, 111). Razredno razlikovanje je bilo vidno tudi v tem obdobju. Med francosko revolucijo je imelo privilegij častne smrti z obglavljenjem le francosko plemstvo (Jackson 2001, 12). Uporaba giljotine¹⁹ za posameznike nižjega sloja je predstavljala korak k socialni enakosti (Bohm 2001, 147-148).

2.2 Oblikovanje smrtne kazni v ZDA

Prihod evropskih priseljencev v severno Ameriko in nastanek britanskih kolonij na ozemlju današnjih ZDA je s seboj prinesel tudi stare evropske zakone in navade, ena izmed teh značilnosti je bilo kaznovanje s smrtjo. Zakoni o smrtni kazni so se

¹⁶ Kot npr. ustreliti zajca, posekati drevo, kraja v trgovini, pisanje grozilnih pisem, kraja česarkoli zaupnega, bogokletstvo itd (Reggio 1997).

¹⁷ Zanimiv je zakon v Massachusettsu iz leta 1648, ki je narekoval, da naj bo usmrčen sin, ki živi razvpito življenje in ne posluša staršev. Medtem ko se ta zakon očitno ni nanašal na hčere (Friedman 1993, 41-44).

¹⁸ V 18. stoletju je bilo iz Anglije izgnanih kar 50.000 obsojencev (Uschanov 2006).

¹⁹ Giljotina je označila obdobje francoske zgodovine od francoske revolucije (1789 do 1795) pa vse do 1977 leta, ko so obglavili zadnjega obsojenca (Wikipedia a).

razlikovali po britanskih kolonijah, nekateri so bili strožji in so zahtevali smrtno kazen tudi za lažja kriminalna dejanja, medtem ko so bili drugi prizanesljivejši (Streissguth 2002, 12). Vendar je večina kolonij sledila bolj strogim britanskim zakonom²⁰ (Rein 2004, 1). Znan fenomen Anglije in kolonialne Amerike na koncu 17. stoletja je bil lov na čarovnice.²¹ Homoseksualno vedenje je skozi celotno ameriško zgodovino veljalo za kriminalno dejanje ter je bilo do konca 18. stoletja lahko kaznovano s smrtjo. Prav tako je v mnogih kolonijah za zločin, kaznovan s smrtjo, veljalo prešuštvo²² (Friedman 1993, 343-346). Običajen način usmrčitve je bila smrt z obešenjem, saj so menili, da je tak način usmrčitve, v primerjavi z drugimi, hiter in enostaven ter tako najbolj human. Do konca 19. stoletja so smrtno kazen za posilstvo obdržale države na jugu, le v Alabami se je sodnik lahko odločil med kaznovanjem s smrtjo ali dosmrtno ječo. V začetku 20. stoletja pa posilstvo ni bilo več kaznovano s smrtjo (Friedman 1993, 216). Prva znana oseba na področju današnje ZDA, ki je bila kaznovana s smrtjo, je bil kapitan George Kendall. Leta 1607 je bil obtožen razširjanja neenotnosti, upora in vohunjenja za Špance in zato leto dni kasneje javno ustreljen pred strelskim vodom. Drugi znani primer usmrčitve v ZDA se je zgodil leta 1622, ko so zaradi kraje v Virginiji usmrtili Daniela Franka. Od takrat dalje je smrtna kazen v ZDA stalno prisotna, najprej v kolonijah, po osamosvojitvi pa v samih ZDA (Green 2005). V kolonialni Ameriki so obsodbe na smrt običajno temeljile na verskih razlogih (Landau 1992, 9). V tistem času je večina menila, da je kaznovanje s smrtjo primeren in pravilen način kaznovanja kriminalcev. V severnih kolonijah so smrtno kazen izvajali le redko, saj so mnoge usmrčitve preložili, pogosto pa so obsojence oprostili in izgnali iz kolonije ali pa jih vključili v vojsko ali mornarico. Bolj pogosto pa so usmrčitve izvajali v južnih kolonijah, predvsem na račun sužnjev.²³ V kolonialni Ameriki je smrtna kazen

²⁰ Rein (2004, 1) navaja za primer New York, kjer je tisti, ki si je drznil udariti svoje starše, storil kriminalno dejanje, ki je bilo kaznovano s smrtjo. Zakon v Connecticutu je leta 1650 zahteval usmrnitev mladoletnika, ki namenoma ni ubogal staršev (Landau 1992, 10).

²¹ Tako je bilo v zakonu Massachussetsa iz leta 1648 zapisano, da bo usmrčen vsak moški ali ženska, ki se ukvarja z čarovništvom (Friedman 1993, 46).

²² Teksas je v svojih zakonih še do 70. let 20. stoletja dovoljeval neke vrste privatno smrtno kazen; če je mož ubil moškega, ki ga je zasačil med prešuštvovanjem z njegovo ženo, se je umor razumel kot opravičljiv in zato ni sodil med kriminalna dejanja, kaznovana s smrtjo (Friedman 1993, 343-346).

²³ Eden najbolj krvavih dogodkov kolonialnih časov z rasističnimi elementi pa se ni zgodil na jugu temveč v New Yorku leta 1741. Temeljal je na domnevni zaroti z namenom upora, plenjenja in

doletela tudi odpadnike in tiste, ki so kriminalno dejanje ponovili²⁴ (Friedman 1993, 42-44).

Ameriška revolucija je končala britansko vladavino in leta 1776 so bile z Deklaracijo o neodvisnosti ustanovljene današnje ZDA. Vendar pa so v novih ameriških zakonih močno odsevala leta britanske vladavine, saj je novi sodni sistem temeljil na angleškem. Tako so se usmrtitve, kot neke vrste nadaljevanje britanske tradicije, kljub osamosvojitvi ohranile tudi v novo nastalih ZDA. Večina ustanoviteljev ZDA je, ob množični podpori ljudstva, razumela smrtno kazen kot običajen in potreben način kaznovanja. Le peščica se je zavedala, da so bili mnogi usmrčeni le zaradi njihovih idej, ki niso bile v skladu z vladajočo večino (Streissguth 2002, 15). Z namenom oblikovanja pravičnega sodnega sistema je bila leta 1793 uvedena klasifikacija zločinov. Kot zločin prve stopnje je bil označen naklepni umor, ki se kaznuje s smrtjo, kot zločin druge stopnje pa vsi drugi zločini, ki so kaznovani na milejši način. Vendar pa takega sistema niso sprejele vse države, saj so bili zakoni o smrtni kazni osnovani na lokalni ravni, torej je imela vsaka država svoje zakone, v katere se ni vmešavalo ne vrhovno ne zvezno sodišče (Streissguth 2002, 17-18).

Obstoj smrtne kazni že v zgodnjih dneh ameriške ustave je viden tudi iz njenih amandmajev, ki se nanašajo na zaščito in pravico obsojenih. Oblikovalci ustave in amandmajev so želeli izboljšati britanski sistem z zagotovitvijo pravičnega sodnega sistema, enakega za vse.²⁵ Pri tem 5. amandma prepoveduje državi, da vzame posameznikom življenje brez sojenja, 8. amandma pa prepoveduje kruto in neprimerno kaznovanje. 14. amandma, ki je nastal kot posledica dolgoletnega suženjstva in zatiranja temnopoltih in nepravilnosti do njih, zagotavlja enako zaščito in pravično sojenje temnopoltim in drugim manjšinam in verskim skupinam

požiganja. Sledil je velik proces o zaroti, kjer je bilo sojeno več kot 150 sužnjem in 20 belcem. Končalo se je z usmrtitvijo več kot 30 sužnjev in 4 belcev. Vsi belci in 18 sužnjev je bilo obešenih, 13 sužnjev pa živih zažganih na grmadi (Friedman 1993, 43).

²⁴ V statutu Virginije iz leta 1748 je navedeno, da je kazen za prvo krajo prašiča 25 udarcev z bičem in denarna kazen, za drugo ponovitev kraje so kriminalca obesili za ušesa na sramotilni oder za dve uri in ga denarno kaznovali, za tretjo ponovitev kraje pa je bil usmrčen. V Massachusettsu so kriminalcu za prvo krajo na čelo vžgali črko »b«, za drugo ponovljeno krajo so ga ponovno ožigosali in prebičali, za tretjo ponovljeno krajo pa so ga kot »nepopravljivega« usmrtili (Friedman 1993, 42-44).

²⁵ Prvih deset amandmajev k Ustavi je bilo sprejetih leta 1791, nato pa so leta 1868, v obdobju rekonstrukcije po državljanski vojni, sprejeli dodatne amandmaje (Henderson 2000, 91).

(Streissguth 2002, 20). Vendar pa iz mnogih neenotnih in neponovljivih odločitev vrhovnega sodišča vidimo, da pomen amandmajev žal še do danes ni točno definiran.

2.3 Ukinitve smrtne kazni

Ukinitve smrtne kazni je postopna, dolga pot zahteva naslednje faze:

- obdobje priprave, v katerem delujejo močna gibanja za ukinitve smrtne kazni,
- obdobje preverjanja oziroma »*de facto*« ukinitve, ko smrtna kazen obstaja v zakoniku, vendar se je ne izvaja in
- zakonska oziroma »*de jure*« ukinitve.

Zgodovina kaže, da so smrtne kazni tradicionalno ukinile tiste države, ki je v obdobju pred ukinitvijo niso več izvajale, torej se je pokazalo, da ni koristna in je zato nepotrebna. Marinović (1996, 127-129) meni, da je zanimivo dejstvo, da se države v procesu ukinjanja smrtne kazni ne učijo iz izkušenj in napak drugih držav, temveč jo ukinjajo postopoma, saj se zdi takojšnja ukinitve prenevarjen poskus. Očitno je, da v procesu ukinjanja smrtne kazni obstaja dvom in strah pred spremembami, saj pri nekaterih državah obdobje od zadnje usmrtnitve pa do ukinitve v kazenskem zakoniku preteče tudi do 40 let. Tako se je uveljavilo mišljenje, po katerem se ravna večina držav, da je načelo postopnosti edini pravi in pametni pristop k ukinitvi smrtne kazni.

2.3.1 Prva gibanja za ukinitve smrtne kazni

Vprašanje upravičenosti smrtne kazni obstaja že od samega začetka njenega uvajanja v kazenske sisteme držav ne glede na to, ali so za njeno izvajanje obstajale pravne podlage ali ne. Do gibanj za ukinitve smrtne kazni je po nekaterih virih prišlo že v času rimske vladavine. Vendar pa takšna gibanja lahko le pogojno označimo kot gibanja za ukinitve smrtne kazni (Marinović 1996, 57). Velik vpliv so imele humanistične in filozofske smeri, ki so nastale kot reakcija na politično in družbeno stanje že v času fevdalizma; na neenakost pred zakonom, šibko pravno varnost, torej degradacijo človekove osebnosti in njegovih pravic in svoboščin. Mnogi posamezniki so tako na osnovi socialnih, filozofskih, etičnih in pravnih razlogov zagovarjali nujno

spremenbo v kazenskem zakoniku. Posledice so bile številne reforme celotnih zakonodajnih sistemov, menjave kazenske zakonodaje, ki je postopoma začela izločati elemente iz srednjeveških procesno-pravnih in materialnih institucij. Prav tako je v okviru reform prišlo do sprememb v izvajanju smrtne kazni, saj so države pričele uporabljati milejše kazni (Marinović 1996, 38-39). Prve uspehe gibanj za ukinitve smrtne kazni lahko pojasnimo kot posledico delovanja družbenih gibanj in splošnega nezadovoljstva nad srednjeveškim kazenskim pravosodjem (Janković v Zlobec 1989, 58).

Čeprav ni bil prvi, ki je načel problematiko smrtne kazni, velja Cesare Beccaria za začetnika modernega abolicionizma. Razprava »*On Crimes and Punishment*«, ki jo je izdal leta 1764, je močno vplivala na delovanje in ustanavljanje zgodnjih gibanj za ukinitve smrtne kazni po vsem svetu. Beccaria je izhajal iz stališča, da nihče nima pravice odvzeti življenja drugemu in je v svojem delu postavil teorijo, da niti država nima pravice odvzeti človeškega življenja. Poudarjal je, da je smrtna kazen boj celotnega ljudstva proti posamezniku, čigar uničenje se zdi potrebno ali uporabno za doseg vesplošne koristi. Poudaril je, da v vsej zgodovini izvajanje smrtne kazni ni preprečilo kriminalnih dejanj in da je usmrtitev le trenutni spektakel in zatorej manj učinkovita metoda opozorila. Beccaria je podal osnovne argumente, ki še danes predstavljajo jedro razprav. Trdil je, da je pri preprečevanju kriminala ravno tako kot usmrtitev učinkovita dolgotrajna zaporna kazen, da smrtna kazen ne predstavlja svarila, da državna udeležba pri usmrtitvah prej poveča kot zmanjša nasilje v družbi in da dokončnost smrtne kazni ne dopušča možnosti pomilostitve v primeru, ko se oseba izkaže za nedolžno (Jackson 1996, 34; Winters 1997, 21-22; Beccaria 2002). Vendar je celo Beccaria dopuščal izjemo, usmrtitev tistega, ki začne revolucijo z namenom odstavitve vlade (Streissguth 2002, 14-15). Z namenom, da bi izločile mučenje in smrtno kazen iz kazenskega sistema, so mu kmalu sledile predvsem verske skupnosti v Evropi in Severni Ameriki (Jackson 1996, 33). Kot neposredna posledica Beccarijevih prizadevanj je leta 1786 Toskana kot prva država v svetu ukinila smrtno kazen in s tem dala zgled drugim državam, ki so ji kasneje sledile (DPIC 2006a). Vendar pa je francoska revolucija povzročila, da so evropske vlade sprejele preventivne ukrepe, ki so se odražali predvsem v poostrenem kazenskem

pravu. Tako so države (npr. Toskana in Avstrija), ki so smrtno kazen v preteklosti že ukinile, to ponovno uvedle, pa čeprav le za veleizdajo (Janković v Zlobec 1989, 58). Na intelektualce, ki so delovali proti uporabi smrtne kazni v ZDA je močno vplival Voltaire,²⁶ francoski filozof, pisatelj in razsvetljenec 18. stoletja, ki je s francoskimi in angleškimi sodobniki postavil vprašanje o pravilnosti usmrtitev (Kadunec 2002).

2.3.2 Gibanja za ukinitve smrtne kazni v ZDA

Organizirana gibanja in protesti proti smrtni kazni segajo že v zgodnjo zgodovino ZDA. Že leta 1777 je Thomas Jefferson v Virginiji pod vplivom dela Beccarie podal predlog reform o ukinitvi smrtne kazni za vsa kazniva dejanja razen za izdajo ali umor. Takšen zakon je bil sprejet leta 1785 (Jackson 2001, 14). Po Magivernu (v Hodgkinson in Schabas 2004, 116) lahko reformistično delovanje za ukinitve smrtne kazni razdelimo v štiri obdobja.

1. obdobje (1833 do 1853 leta)

Sredi 19. stoletja je v Evropi prišlo do prvih gibanj za ukinitve smrtne kazni, ki so dosegla tudi ZDA. V tem času so smrtno kazen ukinile le nekatere države, vendar pa lahko kot velik napredek omenimo zmanjšanje števila kriminalnih dejanj, ki so bila kaznovana s smrtjo.²⁷ Najpomembnejši dosežek tega obdobja, ki je močno vplival na kasnejšo ukinitve, je bila ukinitve javnih obešanj v več kot petnajstih ameriških državah.²⁸ Smrt je bila do takrat močno izpostavljena javnosti, ljudje so se množično udeleževali javnih usmrtitev,²⁹ prav tako se je veliko pisalo o njih v tiskanih medijih, kjer so usmrtitve opisali celo do najmanjših podrobnosti (Friedman 1993, 170).

²⁶ Pravo ime Voltaira je bilo François-Marie Arouet (1694-1778).

²⁷ Pensilvanija je odigrala pomembno vlogo, ko je leta 1790 ukinila smrtno kazen za mnoge prekrške (vlom, rop in sodomijo). Pomemben prispevek je dodala tudi Virginija, ki je že leta 1796 ukinila smrtno kazen za vsa kriminalna dejanja razen za umor in nekatera kriminalna dejanja, ki bi jih zakrivilo sužnji (Friedman 1993, 73).

²⁸ Posamezniki, ki so zagovarjali ukinitve smrtne kazni, so menili, da bo umik usmrtitev iz oči javnosti zmanjšal podporo smrti kazni, saj bodo ljudje brez privlačnosti javnega spektakla zanjo izgubili pravo zanimanje (Friedman 1993, 170).

²⁹ V zgodnjih dnevih Amerike so bile usmrtitve javne in mnoge so se spreobrile v prave festivale. Mesto ali okrožje je oglaševalo čas in kraj usmrtitve in ljudje so se jih množično udeleževali (Streissguth 2002, 15). Npr. leta 1878 se je usmrtitve Sama Steenburgha v New Yorku udeležilo kar 15.000 gledalcev (Steward 1998, 13). Prav tako je leta 1880 na javnem trgu Ohia usmrtitvi treh mladih fantov prisostvovala množica preko 10.000 ljudi (Landau 1992, 13).

Ustanovitelj gibanja proti smrtni kazni in prvi najbolj znani ameriški nasprotnik smrtne kazni je Benjamin Rush, ki je kot zaupnik Benjamina Franklina in podpisnik Deklaracije o neodvisnosti smrtno kazen enačil s kruto angleško vlado in verjel, da nova država ne bi smela izvrševati tako krute kazni.³⁰ Njegov vpliv je bil viden predvsem v njegovi domači državi Pensilvaniji, kmalu pa so se mu v boju za ukinitve smrtne kazni pridružili tudi drugi vodilni politiki in do leta 1830 je gibanje doseglo prve ukinitve smrtne kazni ali pa vsaj zmanjšanje število zločinov kaznovanih s smrtjo (Steward 1998, 12-13). Leta 1830 je Connecticut kot prva država zakonsko umaknila usmrtitve z oči javnosti za zidove zaporov, sledile so ji druge države; Pensilvanija leta 1834, nato New York in leta 1839 kot prva država na jugu še Mississippi (Streissguth 2002, 18). Javne usmrtitve so do takrat pomenile spektakel in zabavo za gledalce, ob predstavitvi izvajanja v državne kaznilnice pa se je spremenil sam ton usmrtitev. Istočasno se je zmanjšal tudi vpliv in vloga Cerkve.³¹ Vendar pa to ni imelo velikega vpliva v javnih razpravah, ki so bile še vedno označene predvsem z uporabo biblije (Megivern v Hodgkinson in Schabas 2004, 116-117).

Gibanje za ukinitve smrtne kazni je doseglo manjšo zmago leta 1838, ko so v državi Tennessee in kasneje v Alabami, sprejeli zakon proti obvezni obsodbi na smrt ne glede na okoliščine (Friedman 1993, 12). V dolgi, razburkani in krvavi zgodovini razprav o pravilnosti in upravičenosti vladnega odvzema življenja posameznika zaseda posebno mesto ameriška zvezna država Michigan, ki je kot prva že leta 1846 ukinila smrtno kazen za kaznivo dejanje umora (Coffey in Morton 1989). Sledile sta ji Rhode Island leta 1852 in leta 1853 Wisconsin, ki je kot prva država ukinila smrtno kazen za vse zločine. V tem obdobju je šest držav zakonsko prepovedalo izvajanje smrtne kazni, tri pa so njeno uporabo omejile na kriminalna dejanja izdaje in umor sodnih uradnikov prve stopnje (Friedman 1993, 12). Kljub visoki podpori ljudstva za usmrtitve je od leta 1800 vse bolj naraščal trend ukinitve brutalnih

³⁰ Benjamin Rush je javno spregovoril o nepravilnosti državnih usmrtitev in poudaril, da nasilna narava smrtne kazni lahko le še pripomore k povečevanju nasilnih dejanj (Landau 1992, 12-13).

³¹ Iz verske perspektive je tak način avtomatsko zmanjšal vlogo duhovščine, s tem da jo je prikrajšal za veliko publiko. V kolonialnih časih je bil pri »*milosti na vislicah*«, uvoženi iz Evrope, na morišču zelo pomemben duhovnik, ki je imel dvojno vlogo: pozval je obsojenega, da se spokori, in istočasno ljudstvo, da vzame usmrtitev kot lekcijo (Megivern v Hodgkinson in Schabas 2004, 116-117).

usmrtitev (Steward 1998, 14). Iznajdba elektrike je pripeljala do prvih poskusov bolj humane usmrtitve na električnem stolu³² in leta 1890 je bil na tak način prvi usmrčen William Kemmler. Tako je domnevno bolj usmiljen način usmrtitve požel navdušenje mnogih in povzročil val usmrtitev, nekatere države, ki so smrtno kazen že ukinile, so jo ponovno uvedle. Pričelo se je obdobje množičnih usmrtitev, potrjenih na sodišču, ob istočasnih številnih linčih temnopoltih v državah na jugu (Jackson 2001, 9 in 17). Istočasno pa je uporaba električnega stola za zidovi zaporov predstavljala pomemben korak k zmanjšanju javnih usmrtitev (Friedman 1993, 170). Kljub nenehnemu spogledovanju z možnostjo ukinitve usmrtitev so se nadaljevale množične usmrtitve sužnjev, domorodcev in kriminalcev s sojenjem ali brez njega (Jackson 1996, 36). Reforma je bila kljub obetavnim začetkom zaradi panike državljanov ob bližanju državljanske vojne (1861-65) in boju za osvoboditev sužnjev, kratkega roka in do leta 1920 je pet od šestih držav smrtno kazen ponovno uvedlo (Rein 2004, 2). Čeprav se je pozornost za kratek čas preusmerila in je gibanje za ukinitve smrtne kazni nekoliko obledelo, se je po koncu prve svetovne vojne ponovno močno okrepilo (Friedman 1993, 13).

2. obdobje (1895-1917)

Najpomembnejšo spremembo tega obdobja predstavlja prestavitev pravne odgovornosti usmrtitve iz lokalnih na državne organe z istočasno rastjo in centralizacijo državnih kazenskih institucij. Drugo vplivno spremembo pa predstavlja zaton uporabe biblije v javnem pogovoru, s čimer je Cerkev močno izgubila pomen. Vendarle pa se je njihova tradicionalna podpora za smrtno kazen še vedno močno odražala na številu usmrtitev, ki so sredi 30. let 20. stoletja dosegle svoj vrh z največjim številom usmrtitev v vsej zgodovini ZDA. V tem obdobju je smrtno kazen ukinilo še deset držav, vendar pa je zaradi izbruha prve svetovne vojne gibanje za ukinitve smrtne kazni ponovno nekoliko popustilo. Do polemike o smrti kazni je ponovno prišlo po končani vojni. Z vrsto kontroverznih sojenj je gibanje za ukinitve smrtne kazni dobilo nov zagon (Megivern v Hodgkinson in Schabas 2004, 117-118).

³² Znane so zgodbe o neuspešnih usmrtitvah na električnem stolu in mnogi očitvidci so izjavili, da je bil pogled na usmrtitev grozovit. Električni stol v mnogih zaporih imenujejo *Old Sparky* (Steward 1998, 26-27).

V obdobju med 1917 in 1955 je gibanje za ukinitve smrtne kazni nekoliko potihnilo. Nekatere države (Washington, Arizona in Oregon) so smrtno kazen ponovno uvedle (Bedau 1992). V času hladne vojne je vrhovno sodišče izreklo smrtno kazen civilistom zaradi vohunstva samo enkrat in sicer zakoncema Ethel in Juliusu Rosenberg leta 1951.³³ Obsodba zakoncev Rosenberg je sprožila močno nasprotovanje smrtne kazni, nasprotovale so različne verske skupnosti. 2300 duhovnikov je podpisalo prošnjo predsedniku Eisenhowerju za njuno pomilostitev. Prav tako je Belo hišo za njuno pomilostitev neuspešno prosil takratni papež Pij XII. (Jackson 2001, 95).

3. obdobje (1955-1972)

Kot pravi začetek razvoja reform lahko označimo šele prvo polovico 20. stoletja. Usmrtitve v okviru državnih zakonov so bile pod vplivom evropskega razvoja in nacističnega holokavsta bolj kot kdajkoli prej podvržene razpravam in raziskavam. Pri tem je velik napredek naredila Cerkev, ki se je kot močna opozicija smrtne kazni usmerila na vlado. V ZDA je metodistična cerkev³⁴ kot prva verska skupnost javno začela zagovarjati ukinitve smrtne kazni (Megivern v Hodgkinson in Schabas 2004, 119). Državna nenaklonjenost usmrtitvam se je odražala v nizkem številu usmrtitev, leta 1965 so izvedli sedem usmrtitev, do leta 1967 le dve. Gottfried (2002, 31) kot enega glavnih razlogov začasne ustavitve usmrtitev navaja vpliv družbe. V tem obdobju so smrtno kazen ukinile Michigan leta 1963 za vse zločine (že leta 1847 je ukinila smrtno kazen za vse zločine razen izdaje), Aljaska in Havaji leta 1957, Oregon leta 1964, leto za tem Iowa, New York, Vermont in Zahodna Virginija in Nova Mehika leta 1969. Ukinitvi smrtne kazni so se pridružile še države, ki so začele

³³ Obtožena sta bila, da sta SZ izdala skrivnost o jedrskem orožju, saj naj v tistem času SZ še ne bi bila dovolj razvita za izdelavo le-tega brez potrebnih podatkov. Posledično sta bila obtožena smrti več kot 50.000 ljudi v vojni v Koreji. Sporni sodni proces, obtožba in usmrtitev zakoncev je vzbudil veliko mednarodno pozornost. Usmrčena sta bila kljub sedmim prizivom in mnogim prošnjam za pomilostitev. Krivde nista priznala niti na zaslišanju niti tik pred usmrtitvijo, pa čeprav bi jima priznanje omogočilo pomilostitev. Zakonca sta bila usmrčena na električnem stolu leta 1953. Najbolj odmeven primer v zgodovini je še danes predmet razprav o njuni nedolžnosti ali krivdi. Danes se zdi njuna kazen nesorazmerna v primerjavi z dejanjem, za katerega sta bila obtožena, v tistem času pa so bila sodišča, porotniki in večina ljudstva pod velikim vplivom poveljne histerije (Wikipedia c). Friedman (1993, 372) meni, da sta bila zakonca Rosenberg žrtvi ameriškega iskanja krivca za njihove izgube.

³⁴ Glavni razlog, da je metodistična cerkev zagovarjala milejše kaznovanje je bil nauk njihove vere, ki pravi, da se mora kršitelj zakona pokoriti (Megivern v Hodgkinson in Schabas 2004, 119).

z gibanjem že v 19. stoletju (med njimi Maine in Wisconsin) mnoge druge države pa so močno zmanjšale število kriminalnih dejanj za obsodbo na smrt (Friedman 1993, 316). Kljub omenjenemu napredku pa je potrebno dodati, da so nekatere države, kot npr. Oregon leta 1978 in New York leta 1995, smrtno kazen čez čas ponovno uvedle (Rein 2004, 2). Vidimo, da je gibanje za bolj humano kaznovanje doseglo svoj višek v petdesetih in šestdesetih letih 20. stoletja, nato pa je, najverjetneje pod vplivom strahu pred naraščajočim kriminalom zavladovalo obdobje močnega konservatizma. Ljudstvo je izvajalo pritisk na politike in zahtevalo ukrepe, kar pa je vodilo do ponovnega propada gibanj za ukinitve smrtne kazni (Friedman 1993, 305).

4. obdobje (29. junij 1972 -)

Pričetek tega obdobja predstavlja primer *Furman v. Georgia*, v katerem je vrhovno sodišče izreklo prvo načelno odločitev. Temnopoltemu Furmanu je bilo sojeno za umor bele žrtve, takratni zakon v zvezni državi Georgia pa je dopuščal poroti, da sprejme diskrecijsko odločitev, ali obsojenega morilca kaznovati s smrtjo ali ne. Zagovornik je v obrambi predstavil dva glavna argumenta za ukinitve smrtne kazni. Najprej je pokazal na statistiko večje verjetnosti usmrčitve temnopolnih in poudaril, da smrtna kazen krši pravico enakosti pred zakonom, ki jo zagotavlja 14. amandma ustave. Nato pa je opozoril, da smrtna kazen niti ne more delovati kot učinkovito svarilo, ker se v praksi izvaja tako redko. Tesna odločitev porotnikov s 5 proti 4 se je glasila, da je izvajanje smrtne kazni kruto in neprimerno in da krši 8. in 14. amandma ter je zato neustavno³⁵ (Friedman 1993, 316-317; Winters 1997, 12-13). Sodišče se je opredelilo, da mora biti izrekanje smrtne kazni pošteno, v nasprotnem primeru naj se ne izreka (Steward 1998, 22). Večina porotnikov se je pri tem opirala predvsem na dejstvo, da so bili zakoni o smrti kazni uporabljeni na krut, diskriminatorski in samovoljen način ter kot taki ustavno nesprejemljivi. Prvič v zgodovini Amerike se je zgodilo, da je vrhovno sodišče dejansko slišalo dokaze o vprašljivosti zakonitosti

³⁵ Friedman (1993, 317) opozarja, da je bilo mnenje sodišča v primeru *Furman v. Georgia* zelo deljeno. Vsak od devetih porotnikov je zapisal drugačno mnenje. Večina petih porotnikov je bila zelo neenotna že glede glavnega problema; ali je smrtna kazen neustavna ali pa so samo obstoječi zakoni vsebovali popravljivo napako. Dva izmed petih sodnikov sta bila mnenja, da je smrtna kazen v vseh primerih kruta, neustavna, ponižujoča in zanika samo človeškost usmrčenega. Drugi trije porotniki so se sicer pridružili večini, vendar pa se niso opredelili glede drugih obsodb. Zadnji štirje porotniki pa so poudarili, da je smrtna kazen zapisana že v sami ustavi in da se tako ustave pač ne more kršiti.

uporabe smrtne kazni. Najbolj dramatična odločitev je tako ZDA začasno privedla v linijo z drugimi modernimi industrializiranimi in demokratiziranimi državami (Megivern v Hodgkinson in Schabas 2004, 123). Vendarle pa se mnogi z odločitvijo sodišča v primeru Furman niso strinjali. Zahtevali so ponovno uvedbo smrtne kazni, saj so menili, da najhujši zločini zaslužijo tudi najstrožjo kazen³⁶ (Streissguth 2002, 29). Med nasprotniki smrtne kazni pa je takšna odločitev prebudila velika upanja, da bo le prišlo do sprememb. Po mnenju Bedaua (1992) lahko rzsodbo v primeru Furman označimo kot najvplivnejšo odločitev vrhovnega sodišča v 20. stoletju, saj je odprla mnogo novih razpravljanj in vplivala na stanje v celotni ZDA. Posledica rzsodbe se je odražala tudi v spremembi kazni vseh obsojenih na smrt v dosmrtni zapor.³⁷ Vendar pa odločitev ni prišla kar nenapovedano, temveč je bila posledica dolgotrajnega delovanja gibanja za ukinitve smrtne kazni (Friedman 1993, 316). Magivern (v Hodgkinson in Schabas 2004, 123) meni, da je očitno, da v tem nepričakovanem uspehu gibanj za ukinitve smrtne kazni nobena izmed verskih skupnosti niti njihovi podani argumenti niso odigrali pomembne vloge.

V letu dni po rzsodbi v procesu Furman je štiriintrideset držav z namenom uvedbe pravičnosti in stanovitnosti pregledalo in popravilo statute, sprejelo t.i. *postfurmanske zakone*, s katerimi je ponovno uvedlo smrtno kazen le za najhujše zločine in na način, ki naj ne bi bil v nasprotju z ustavo, torej bi izključeval vsakršno možnost diskriminacije in samovoljnosti.³⁸ Teksas je proučil in popravil svoje zakone med prvimi, a se je poskus izjalovil, saj so tako le zmanjšali možnost predstavitve pravih informacij in dokazov, kar je vodilo do še večjega izrekanja smrtne kazni tako krivim kot tudi mnogim nedolžnim. Po sprejetju novih zakonov, ki so sodnikom nalagali preudarnost v posameznih primerih, so ameriška sodišča

³⁶ V nekaterih državah so tako volili le tiste kandidate, ki so obljubljali ponovno uvedbo smrtne kazni. Seveda je bil rezultat viden, saj so te države kmalu ponovno začele izvajati usmrtnitve (Streissguth 2002, 29).

³⁷ Zagovorniki smrtne kazni opozarjajo na resne posledice, ki jih je prinesla takšna odločitev. Večina zapornikov je bila preseljena v splošne zapore, kar se je v mnogih primerih končalo s strašnimi rezultati. V Teksasu je 12 od 47 zapornikov, katerim so spremenili kazen, storilo 21 nasilnih zločinov nad drugimi zaporniki in osebjem v zaporu, eden je celo ubil drugega zapornika. Zapornik, ki je bil pogojno izpuščen, pa je ubil mlado dekle (Steward 1998, 46).

³⁸ Vendar pa so bili po mnenju mnogih to le lepotni popravki brez pravega vpliva na sodno prakso (Megivern v Hodgkinson in Schabas 2004, 120).

ponovno začela obsojati na smrt in vrsta obsojencev za usmrtitev se je ponovno začela daljšati. Le štiri leta po Furmanu je bilo pod novimi zakoni na smrt obsojenih že več kot 600 oseb (Culver 1999, 287; TDS 2002, 1-3; Megivern v Hodgkinson in Schabas 2004, 116-142; TDS 2005, 4).

Naslednjo pomembno prelomnico predstavlja odločitev vrhovnega sodišča v primeru *Gregg v. Georgia*. Razsodba je bila podana v času, ko v ZDA že nekaj let niso izvedli niti ene same usmrtitve, zato so mnogi menili, da obstaja le majhna možnost za ponovno uvedbo smrtne kazni. Leta 1976, štiri leta po razvpitem primeru Furman, je isto sodišče, s skorajda enako sestavo porotnikov, po šestih letih moratorija v prakso ponovno uvedlo smrtno kazen, ko je z večino sedmih porotnikov v primeru *Gregg v. Georgia* odločilo, da smrtna kazen ni nujno neustavna, da torej ni vedno kruta in neobičajna. Določili so, da je smrtna kazen lahko sprejemljiva in tudi ustavno pravilna, če je naložena z »vodeno diskretnostjo«, torej, če je izrečena za kaznivo dejanje umora in na podlagi zakona, ki izpolnjuje določene pogoje (Megivern v Hodgkinson in Schabas 2004, 116-142). Sklicevali so se na objektivne standarde v prenovljenih statutih, ki razumsko vodijo in zakonsko urejajo procese, ki jih je mogoče ponovno pregledati. Porotniki so zaključili, da smrtna kazen služi upravičenemu zakonskemu kaznovanju z namenom povračila kakor tudi opozorila (Tobolowsky 2004, 342). Z razsodbo v procesu *Gregg* se je tako končal začasni moratorij in smrtna kazen je bila ponovno uvedena v petih različnih državah³⁹ (Friedman 1993, 317). Sodišče je v primeru *Gregg* nastopilo veliko bolj nazadnjaško kot kadarkoli prej in zadalo težak udarec gibanju za ukinitvev smrtne kazni.

Večletni moratorij izvajanja smrtne kazni v praksi je leta 1977 končala usmrtitev Garyja Gilmorja pred strelskim vodom. Kot značilnost tega procesa je treba poudariti zahtevo obsojenca po čim hitrejši usmrtitvi, ne da bi izkoristil vse pravne možnosti,

³⁹ Po zakonu Severne Karoline je bil usmrčen vsak, ki je bil spoznan, da je kriv umora prve stopnje. V Kaliforniji je bil na smrt obsojen vsak, ki je bil spoznan naklepnege umora, in pa posebnih okoliščinah, med katere pa je spadalo mnogo kriminalnih dejanj, kot so: umor za doseg finančnih ciljev, umor policista, gasilca, tožilca, sodnika, podkupovanje očividcev umora, uboj s strupom ali bombo ali mučenje do smrti, ravno tako pa tudi za umore na osnovi rasne diskriminacije. Vrhovno sodišče je v primeru *Roberts v. Louisiana*, ko je Roberts ubil policista na dolžnosti, odločilo, da je smrtna kazen obvezna (Friedman 1993, 317).

ki so mu bile na voljo. Od te pomembne prelomnice pa do konca 1990. let so v ZDA obsodili na smrt več kot 3000 oseb in jih več kot 180 usmrtili. Usmrtitve so izvajali predvsem na jugu, medtem ko so jih na severu kljub mnogim obsodbam, izvršili le malo. Po letu 1984 so usmrtitve izvrševali pogosteje kot po drugi svetovni vojni, ponovno je prevladalo splošno prepričanje, da je smrtna kazen nujno potrebna in do leta 1988 se je kar 79 % ljudi izrekalo zanjo (Bedau 1992; Gottfried 2002, 50). Kot zadnja je kljub upadu števila umorov v obdobju brez smrtne kazni, leta 1995 smrtno kazen ponovno zakonsko uvedla zvezna država New York⁴⁰ (Jackson 1996, 16). Gibanje za ukinitvev smrtne kazni je močno spodbudila knjiga Helen Prejeans *Dead Man Walking*,⁴¹ po kateri so leta 1995 režirali tudi istoimenski film (Steward 1998, 85). Vendar pa so ZDA ob koncu 20. stoletja, pod vplivom naraščanja kriminala, povezanega z drogami, ponovno sprejele ostrejša zakone, ki so ponovno povečali število kriminalnih dejanj za smrtno obsodbo (npr. leta 1988 sprejet zakon *Anti-Drug-Abuse-Act*). Prav tako je večina držav pod vplivom terorističnega napada 11. septembra 2001 zaostri kazenske zakonike in kot zločin za obsodbo na smrt dodala še teroristična dejanja (Rein 2004, 2 in 51).

2.3.3 Ukinitvev smrtne kazni v Evropi

Izvršitve smrtne kazni močno razlikuje ZDA od zahodnoevropskih držav. Vendar pa takšna neskladnost ne sega daleč v zgodovino. Tako so bile usmrtitve v Evropi 17. in 18. stoletja nekaj popolnoma običajnega, angleški zakon je določal kruto smrt za številne zločine, prav tako situacija ni bila drugačna v drugih zahodnoevropskih državah. Problematika smrtne kazni je v zahodni Evropi že kmalu pridobila pozornost določenih družbenih krogov, ki so se spraševali o njeni smiselnosti, osnovani predvsem na človeških vrednotah. Prvi dvomi o zakonitosti smrtne kazni so se pojavili v soodvisnosti z ustvarjanjem demokratske države v 18. stoletju in od

⁴⁰ Vendar pa kljub zakonski uvedbi smrtne kazni do danes še ni izvedla nobene usmrtitve (DPIC 2007a).

⁴¹ Film *Dead man walking* poudarja, da se v vrstah za usmrtitev najpogosteje pojavijo prav temnopolti in revni, ni pa predstavnikov bogatih in višjih slojev. Povračilna »pravica« v ZDA torej ne deluje proti kriminalu samem, temveč z namenom odstranitve moteče drugačnosti znotraj družbe. Tako usmrtitve kot množično nasilje v vojnah služi za čiščenje in stabiliziranje družbe (Molloy v Campbell in Shapiro 1999, 219).

takrat dalje so nasprotniki smrtne kazni dobivali podporo ljudstva iz držav, ki so danes združene v EU. Čeprav prvi poskusi ukinitve smrtne kazni niso bili uspešni, je nekaj evropskih držav sprejelo omejitve njenega izvrševanja in takšen trend se je ob vzponih in padcih nadaljeval skozi naslednji dve stoletji (Eurunion 2007). Do začetka 19. stoletja je nasilje, ki je pogosto spremljalo usmrtitve, izginilo. Kot ena prvih držav je *de facto* ukinila smrtno kazen Belgija leta 1863. Bil je še en sam primer, ko je vojaško sodišče zaradi umora na smrt obsodilo vojaškega podčastnika (Janković v Zlobec 1989, 97-99). Leta 1867 je pot k odpravi smrtne kazni z *de jure* ukinitvijo kot prva nadaljevala Portugalska, sledile so ji Nizozemska, po prvi svetovni vojni pa Švedska in Danska (Eurunion 2007). Smrtna kazen je v Evropi vse do druge svetovne vojne predstavljala splošno sprejeto kazensko sankcijo, nato pa se je situacija počasi pričela spreminjati. Do začetka 20. stoletja je enajst evropskih držav (Portugalska, Nizozemska, Romunija, Švedska, Finska,⁴² Norveška, Danska, Avstrija, Prusija in Švica⁴³) ukinilo smrtno kazen za vse zločine storjene v mirnem obdobju (Hood 2001, 332-333). Socializem je bil formalno, kot ideologija in kot družbeno gibanje, odločno in tradicionalno proti izvajanju smrtne kazni, vendar pa so jo v socializmu, kot družbeno političnem sistemu, v zakonih obdržali in jo dosledno izvrševali, saj so njeno ukinitvev označili kot cilj, ki ga v praksi ni mogoče uresničiti. V obdobju pred drugo svetovno vojno so v Sovjetski zvezi⁴⁴ (v nadaljevanju SZ) smrtno kazen opravičevali kot nujno potrebo razrednega boja. Dejanja za obsodbo na smrt so bila predvsem kriminalna dejanja proti državi oz. proti socialistični lastnini, torej dejanja, ki so ogrožala ekonomski sistem socialistične države in bila zato označena kot kontrarevolucionarna.⁴⁵ Po mnenju takratne vlade je socializem predstavljal najnaprednejšo obliko ekonomske, družbene in politične organizacije, zato je bilo potrebno ta družbeni red ščititi z vsemi možnimi sredstvi, vključno s smrtno kaznijo. Kaznovanje s smrtjo so mnogokrat uporabljali za uveljavljanje

⁴² Finska je izvrševanje smrtne kazni *de facto* ukinila že leta 1826 (Hood 2001, 332-333).

⁴³ Nizozemska, Norveška in Danska so izvedle zadnjo usmrtitev v mirnem času še pred koncem 19. stoletja (Gallagher in drugi 2002, 4-5).

⁴⁴ V SZ so letno izrekli in izvršili več smrtnih kazni kot v celi zahodni Evropi (Janković 1985, 56-79).

⁴⁵ Zanimivo je dejstvo, da smrtna kazen do druge svetovne vojne pogosto ni bila predpisana kot kazenska sankcija za klasično kriminalno dejanje umora, s pojasnilom, da vsako kriminalno dejanje, naj bo politično obarvano ali ne, predstavlja nasprotovanje volji vladajoče družbe in s tem grožnjo državi (Janković 1985, 56-79).

političnih interesov in jo po svojih potrebah izrekli tudi za namišljene politične prestopke. Socialistične države so po vzoru SZ obdržale smrtno kazen kot močno in pogosto uporabljeno sredstvo zatiranja in eliminacije političnih nasprotnikov in kot sredstvo za doseg svojih razrednih ciljev (Jankovič 1985, 56-79). Na Kitajskem, socialistični državi z največjim številom prebivalcev, se smrtna kazen tudi danes izreka, pogosto celo mimo sodišča in zakonov. Vzrok so lahko politični prestopki ali kriminalna dejanja.

V srcu Evrope je pod vplivom velike ekonomske krize v času med obema svetovnjima vojnama zavladal totalitarni režim. Nemški nacionalsocializem pod Hitlerjem in fašizem v Italiji sta režima, ki sta kot patološki državni tvorbi uvedla avtoritativni kazenski zakonodaji, ki sta pospešili izvajanje smrtne kazni v obliki množičnih morij in pogromov. Situacija je ostala nespremenjena tudi takoj po koncu vojne, saj je ljudstvo zahtevalo maščevanje. Obdobje neposredno po vojni in tudi v času hladne vojne je zaradi široke uporabe smrtne kazni za vojne zločince in kolaboracioniste predstavljalo velik udarec nasprotnikom smrtne kazni. Prva je takoj po vojni smrtno kazen ukinila SZ, a jo je kmalu povrnila. S koncem fašistične tiranije je leta 1944 smrtno kazen ukinila Italija in nato leta 1949 še ZR Nemčija in Finska, obe sta jo zamenjali z dosmrtnim zaporom. V mnogih državah, ki smrtne kazni zakonsko niso ukinile, so v javnosti in parlamentih izbruhnile mnoge polemike in vprašanja o pravilnosti njenega izvajanja, kar je pospešilo delovanje gibanj za njeno ukinitvev (Jankovič v Zlobec 1989, 97-99; Hood 2001, 332-333). Prvi pravi premik, da bi ukinili smrtno kazen je leta 1948 naredila OZN s sprejemom *Splošne deklaracije o človekovih pravicah*. OZN je kot naslednica Društva Narodov, budno spremljala problematiko smrtne kazni in tako leta 1971 izdala resolucijo Generalne skupščine, ki priporoča ukinitvev smrtne kazni v vseh državah članicah OZN (Marinović 1996, 72). Nekatero državo, kot npr. Španija, so smrtno kazen ukinile, a jo kmalu ponovno uvedle.⁴⁶ Britanski parlament je smrtno kazen ukinil leta 1969,⁴⁷ Švedska leta 1972, Španija leta 1978, Francija leta 1981 in Švica leta 1992 (Jackson

⁴⁶ Španija jo je ukinila leta 1932, jo za določene zločine ponovno uvedla le dve leti zatem, jo leta 1938 uvedla za vse zločine in spet ukinila leta 1978 (Landau 1992, 100).

⁴⁷ V 1980-tih letih so postale vidne razprave o ponovni uvedbi smrtne kazni v Veliki Britaniji, a niso dosegle zadostne podpore, da bi se pojavila dejanska možnost ponovne uvedbe (Matthews 2005, 194).

2001, 22-23). Do konca 20. stoletja so tako smrtno kazen za vsa izvršena kazniva dejanja, razen dejanja storjena v času vojne, ukinile vse zahodnoevropske države (Galliher in drugi 2002, 4-5). Zmago dolgoletnega boja za ukinitvev smrtne kazni predstavlja podatek, da na področju Evrope od leta 1997 niso izvedli niti ene zakonske usmrtitve (Council of Europe 2007, 7). Danes smrtno kazen na področju Evrope izvaja le še Belorusija (RTV 2007). Smrtno kazen, pod vplivom represivne kontrole kriminala, še vedno določa kazenski sistem v Rusiji⁴⁸ (Gilinskiy 2006, 286). Hessing in drugi (2003, 606) menijo, da je verjetnost ponovne uvedbe smrtne kazni v zahodnoevropskih državah zaradi socialnih, političnih in kulturnih okoliščin zelo majhna. Število držav, ki so smrtno kazen ukinile, zaradi posrednega vpliva Evropske konvencije o človekovih pravicah in nezdružljivosti članstva v EU z uporabo smrtne kazni, narašča.

Na območju današnje *Slovenije* so se prva vprašanja o smrti kazni pojavila že konec 18. stoletja pod avstrijsko vladavino. Marija Terezija je leta 1776 odpravila mučenje in namesto usmrtitve priporočila prisilno delo. Svoji materi je sledil cesar Jožef II. in leta 1787 v kazenskem zakoniku smrtno kazen odpravil oz. omejil le na uporabo naglih sodišč. Vendar pa je zanimivo, da namen oblikovanja novega kazenskega zakonika ni bil oblikovati bolj human zakon, temveč poostritev le-tega. Smrtna kazen kot taka je bila sicer odpravljena, vendar jo je zamenjalo kruto prisilno delo obsojencev, ki so se s svojim delom državi oddolžili za storjeno dejanje. Leta 1803 je Franc II. smrtno kazen ponovno uvedel za mnoga kazniva dejanja. Sredi 19. stoletja so se pojavila manjša nasprotovanja smrti kazni, vendar brez vidnega vpliva, saj je večina ljudi še vedno menila, da učinkuje vzgojno in svarilno. Tako je Habsburška monarhija smrtno kazen obdržala vse do svojega razpada leta 1918. Po razpadu Avstro-Ogrske je republika Avstrija smrtno kazen leto za tem ukinila, v novo nastali jugoslovanski državi pa so jo obdržali in izvrševali vse do začetka druge svetovne vojne. Znotraj kraljevine SHS in kasneje v kraljevini Jugoslaviji so obstajale različne kazenske zakonodaje, ki jih je leta 1929 dokončno uskladir kazenski zakonik, ki je

⁴⁸ V Rusiji od leta 1998 vlada *de facto* moratorij na usmrtitve, vendar pa ga *de jure* parlament ne sprejme. V obdobju od 1986. do 1998. leta je bilo letno na smrt obsojenih 131 posameznikov, kar je mnogo manj kot v preteklosti, ko se je v začetku 20. stoletja letno število obsojenih gibalo okoli 20.000 (Gilinskiy 2006, 286).

predvideval smrtno kazen za enajst kaznivih dejanj. Usmrtitve, ki so se sicer dogajale skrite očem javnosti, so bile podrobno opisane v medijih (Vodopivec v Zlobec 1989, 193-227). Zadnjo smrtno kazen na območju Slovenije so izvršili leta 1957. Zakonsko je bila ukinjena leta 1989 in tako danes v pravnem sistemu ne obstaja (O'Mahony 2006, 68). Prepoveduje jo 17. člen Ustave RS, ki določa nedotakljivost človekovega življenja in pravi, da v Sloveniji ni smrtne kazni.

Iz zgodovinskega pregleda je vidno, da je proces ukinitve smrtne kazni v večini držav članic potekal v dveh fazah, *de facto* in *de jure*, od katerih je druga predstavljala dolgotrajnejši proces. V nekaterih državah (Velika Britanija, Španija, Luksemburg, Francija, Irska, Grčija in Belgija) je bila smrtna kazen sicer zakonsko dovoljena, vendar pa jo, razen v izjemnih primerih, v praksi niso izvajali. Pri večini držav je bilo obdobje med zadnjo izvedeno usmrtitvijo in popolno zakonsko ukinitvijo dolgo. Evropske države so torej smrtno kazen *de facto* prenehale izvajati že dolgo pred časom njene *de jure* ukinitve (Eurunion 2007). Na ukinitvev smrtne kazni v Evropi je pomembno vplivala pretirana politična moč nad prebivalci in nasilje med drugo svetovno vojno (Potter 2002, 273). Kot odločilni dejavnik za *de jure* ukinitvev smrtne kazni v Evropi pa lahko najverjetneje navedemo proces širitve oz. priključevanja novih držav članic Evropske Unije z njeno nespremenljivo zahtevo obvezne odprave smrtne kazni v praksi in zakonu kot pogoj za članstvo v EU.⁴⁹ Z namenom združenja Evrope v okviru skupnih zakonskih načel, spoštovanja človekovih pravic in demokracije je bil ustanovljen Svet Evrope (v nadaljevanju SE).⁵⁰ *Evropska konvencija o človekovih pravicah*, ki so jo sprejeli leta 1950, predstavlja vodilo jamstva zaščite posameznika na območju Evrope in v drugem členu določa človekovo pravico do življenja. Vendar pa je smrtna kazen v tistem obdobju še vedno ostajala del zakona večine in tudi del prakse nekaterih držav

⁴⁹ Naj za primer navedem Turčijo, ki je, kljub zakonskem obstoju smrtne kazni, vse do leta 2004, veljala za državo, ki je smrtno kazen *de facto* ukinila. Čeprav je v obdobju od 1920 do leta 2000 turški nacionalni zbor sprejel kar 567 obtožb na smrt, od leta 1984 niso izvedli nobene usmrtitve (Gamalmaz 2002, 108; AI 2007b). Toda zakonski obstoj smrtne kazni je predstavljal mednarodno sporni dejavnik, ki odloča o članstvu v EU in razlog za zavrnitev pristopa (Kraidy in Goedertz 2003, 161). Decembra 1999 je bila sprejeta kot država kandidatka za pridružitvev v EU in bila, če želi takšen status obdržati, pozvana k spremembi vseh obsodb na smrt in popolni ukinitvi smrtne kazni, kar je najverjetneje povzročilo njeno zakonsko ukinitvev (Gamalmaz 2002, 112 in 122).

⁵⁰ Angl. *Council of Europe*

(Council of Europe 2007, 7-9). Takratni oblikovalci politik so namreč ob nastanku EU razvijali pravila za vstop že demokratiziranih držav članic in tako smrtna kazen v procesu prve širitve leta 1973 ni predstavljala potrebnega predmeta razprave. V fazi druge in tretje širitve, ko so se priključevale novo demokratizirane države, pa je smrtna kazen postala sporno vprašanje. Španija je leta 1975 naglo usmrtila nekaj baskovskih separatistov, kar je izzvalo množične proteste v Evropi, uradno ovadbo ter posledično ukinitvev smrtne kazni, kar je v duhu pravičnosti in promocije človekovih pravic, postalo pomembno merilo za pristop k članstvu. Nastanek oz. porast takšnih evropskih vrednot je pomembno vplival tudi na stare države članice, ki so smrtno kazen zakonsko dovoljevale, vendar pa je niso izvajale že več desetletij (Stephen in Sampson 2001). Konec 1960. let je ob množičnih ukinitvah smrtne kazni v zakonodaji, v večini evropskih držav začelo prevladovati splošno mnenje, da smrtna kazen ne spoštuje človekovih pravic in tako v civilizirani družbi ne služi nikakršnemu namenu. SE je na zborovanju predlagal zakonsko ukinitvev smrtne kazni po celotni Evropi. Kot posledica je bil leta 1982 sprejet *Protokol št. 6 k Evropski konvenciji za zaščito človekovih pravic*,⁵¹ ki določa brezpogojno ukinitvev smrtne kazni v mirnem času, državam pa dopušča njeno uporabo za zločine storjene v vojnem obdobju oz. ob neposredni grožnji vojne. Od leta 1998 dalje je tako eden od pogojev za pridružitvev novih držav članic v EU postala takojšnja ukinitvev usmrtitev z obveznim podpisom in ratificiranjem *Protokola št. 6* najkasneje v obdobju treh let. Dodatno so države članice tudi podpisnice *Protokola št. 13* k isti konvenciji, izdanega leta 2002, ki izrecno prepoveduje uporabo smrtne kazni v vseh okoliščinah, vključno z vojnim časom. Do 10. januarja 2007 je *Protokol št. 6* ratificiralo vseh 46 članic, z izjemo Rusije, *Protokol št. 13* pa sedemintrideset držav (Council of Europe 2007, 7-9; European Commission 2007) (glej tudi poglavje 4.1.4.).

Proces *de jure* ukinitve smrtne kazni v Evropi se je širil vzporedno z *de facto* moratorijem v ZDA, vendar z veliko razliko: ZDA so po letu 1977 ponovno začele izvajati usmrtitve, medtem ko je večina zahodnoevropskih držav izvajanje smrtne

⁵¹ *Protokol št. 6 k Evropski konvenciji za zaščito človekovih pravic* je leta 1983 podpisalo 21 držav članic Sveta Evrope in s tem podprlo evropski odpor proti smrti kazni (Gallier in drugi 2002, 4-5).

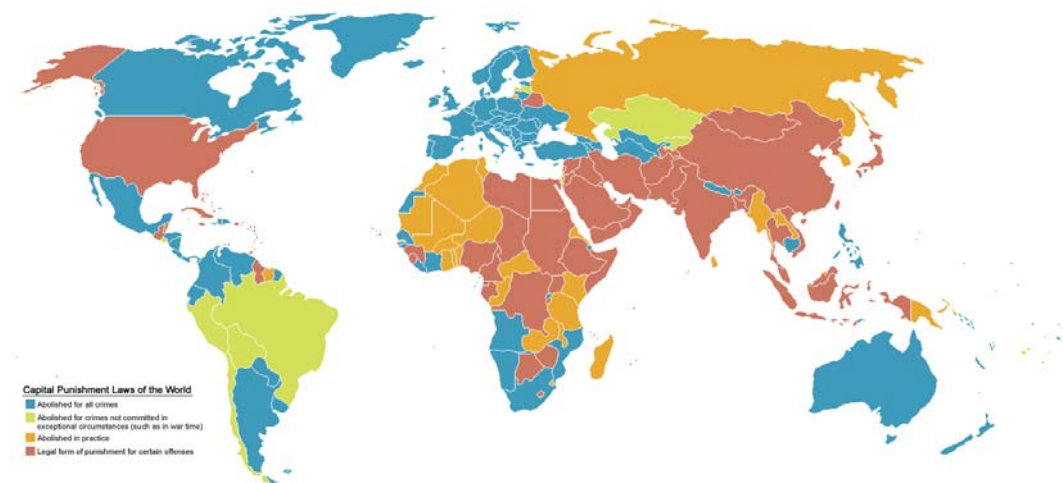
kazni zakonsko ukinila⁵² (Rein 2004, 11). Tako Evropi predstavlja velik izziv način, kako prepričati ZDA, državo, s katero deli mnoga prepričanja in vrednote, da ukinejo smrtno kazen. EU, tako na državnem kot zveznem nivoju, deluje za ukinitvev smrtnih kazni v ZDA (European Commission 2007). Njena obveza, da se ukine smrtna kazen, pa sega preko formalnih izjav in pozivov, saj je Evropska komisija osnovala okoli trideset projektov za boj proti smrtni kazni in temu namenila 15 milijonov dolarjev (Evropska unija 2007). Tudi v prihodnosti bo za doseg zastavljenega cilja potrebno nadaljevati s političnimi akcijami, pozivi mednarodnih organizacij, izvesti več raziskav in izobraževati ljudi.

2.4 Smrtna kazen v svetu danes

V državah po svetu zakoni različno obravnavajo smrtno kazen (glej Sliko 2.1); v večini demokratičnih ali na novo demokratiziranih držav je prepovedana za vsa kazniva dejanja, ne glede na to, v kakšnih okoliščinah so bila storjena (glej Priloge A in E). V drugih so jo odpravili za navadno kriminaliteto, torej tudi za umor, vendar pa jo dovoljujejo v izjemnih okoliščinah, za določene politične delikte, npr. za vojno, kazniva dejanja v času vojne in/ali za veleizdajo (glej Prilogo B). V nekaterih je smrtna kazen še vedno predvidena po zakonu, vendar jo sodišča ne izrekajo in zato v praksi že vsaj desetletje ni bila izvedena. Prav tako je ne izvajajo nekatere države, ki so se k temu mednarodno zavezale (glej Prilogo C). Še vedno pa obstajajo države, kjer je smrtna kazen zapisana v ustavi, torej zakonsko določena, sodišča jo izrekajo in izvršilni organi izvršujejo (glej Prilogo D). Te države se med seboj razlikujejo glede na vrsto kaznivih dejanj, za katere se izreče smrtna kazen in tudi glede števila usmrtitev. Nekatere države so smrtno kazen večkrat ukinile in ponovno uvedle.

⁵² Ironično je, da je bilo število usmrtitev v ZDA v obdobju, ko je večina zahodnoevropskih držav smrtno kazen zakonsko ukinila, eno najvišjih (Landau 1992, 103).

Slika 2.1: Stanje smrtno kazni v svetu (stanje 26. septembra 2008)



- odpravljena za vse zločine (90 držav)
- odpravljena za navadne zločine, razen v izjemnih okoliščinah, kot so npr. vojni zločini (11 držav)
- zakonska oblika kaznovanja, vendar v praksi ni bila izvedena vsaj deset let (32 držav)
- zakonska oblika kaznovanja, ki se izvaja v praksi⁵³ (64 držav)

Vir: Wikipedia (2008).

Ob začetku 21. stoletja je vsekakor prišlo do razvoja v pogledih na uporabo smrtno kazni. Smrtna kazen je danes predmet občega neodobravanja, predvsem v visoko industrializiranih in demokratičnih državah. Njen obstoj pa je najpogosteje pogojen z avtoritativnim režimom, predvsem v državah, kot so Kitajska, Iran, Irak, Nigerija in Sudan, ter v povezavi z religijo, predvsem v islamskih državah. Vidno izjemo predstavljajo ZDA, ki še vedno izvajajo smrtno kazen tudi v praksi, in Japonska, katere zakon dovoljuje smrtno kazen a jo le redko izvaja (Potter 2002, 267-268). Danes smrtno kazen ohranja štiriinšestdeset držav na svetu, vendar pa je število držav, ki usmrtitve dejansko tudi izvršijo v praksi, iz leta v leto nižje. Devetdeset držav, med njimi skorajda celotna Evropa, je popolnoma ukinilo smrtno kazen, dvaintrideset držav že več kot deset let ni izvedlo nobene usmrtitve, enajst jo je

⁵³ Čeprav smrtno kazni ne izvajajo vse zvezne države ZDA, je na zemljevidu celotna ZDA zaradi izvajanja smrtno kazni na zvezni ravni označena kot država, ki izvaja smrtno kazen (Wikipedia 2008).

ukinilo za vse prekrške razen posebne prekrške storjene v času vojne. To predstavlja skupaj kar dve tretjini oz. 133 držav, ki so ukinile smrtno kazen v zakoniku ali vsaj v praksi (AI 2007a).

Leta 2006 je izvajanje smrtne kazni v svetu nekoliko upadlo, vendar so po uradnih podatkih na smrt obsodili vsaj 3.861 kriminalcev v 55 državah in izvedli 1.591 usmrtitev v 25 državah, od tega kar 91 % vseh usmrtitev na Kitajskem (najmanj 1.010), v Iranu (177), Pakistanu (82), Iraku, Sudanu (v obeh najmanj 65) in ZDA (53 usmrtitev). Vendar pa so to le uradno zabeležene in potrjene usmrtitve, ki ne vsebujejo vseh dejanskih usmrtitev na Kitajskem in Singapurju (AI 2007a). V letu 2005 je bila večina usmrtitev (75%) izvedena zaradi kaznivega dejanja umora, drugi najbolj pogost prekršek je bilo tihotapljenje drog (Capital Punishment UK 2006).

V Severni Ameriki sta izvajanje smrtne kazni ukinili Kanada in Mehika, prav tako jo je, ob pridobitvi samostojnosti ukinila večina držav Srednje in Južne Amerike. Venezuela je leta 1863 kot prva država na svetu ukinila smrtno kazen za vsa dejanja v mirnem in vojnem času. Do zakonske ukinitve smrtne kazni je prišlo predvsem zaradi pogostih državljanskih vojn in zlorabe smrtne kazni v politične namene. Vendarle pa še danes v mnogih državah (npr. Brazilija, Dominikanska republika, Ekvador, Kolumbija, Peru in Salvador) prihaja pod vplivom državne korupcije in represije do množičnih zunajzakonskih usmrtitev. Smrtna kazen je del življenja tudi v azijskih državah, vendar pa med njimi obstajajo velike razlike v pogostosti izrekanja in izvrševanja le-te. Za te države je značilno, da smrtno kazen izrekajo za kazniva dejanja, kot sta trgovina z mamili in posilstvo, ne pa za umor, kot je značilno za druge države. Smrtno kazen imajo predpisano v zakoniku in jo tudi izvajajo skoraj vse države v severni Afriki in države na Bližjem vzhodu, ki jih združuje islamska vera, pomemben vpliv pa ima tudi politična nestabilnost (Janković v Zlobec 1989, 110; Hood 2001, 332-333). Lahko bi rekli, da je smrtna kazen, ki je pod vplivom šeriatskega prava, najgloblje zakoreninjena prav v muslimanskih deželah. Tu je

zahtevana kazen za mnoge prekrške, saj sta v islamskem svetu vera in zakon nedeljiva in zelo prepletena⁵⁴ (Landau 1992, 101).

Japonska je edina država poleg ZDA, ki v skupini sedmih najbolj industrializiranih in demokratičnih držav, še vedno izvaja smrtno kazen⁵⁵ (AI 2006a). Stanje v ZDA predstavlja japonski izgovor za izvajanje smrtne kazni, saj mnogi njihovi zagovorniki ukinitve menijo, da če bi smrtno kazen ukinile ZDA, bi jim sledila tudi Japonska (Johnson 2006, 266). Zgodovinsko gledano ima Japonska dolgoletno prakso izvajanja smrtne kazni, vključno z različnimi načini usmrtitve.⁵⁶ Vendarle pa smrtne kazni Japonci niso izvajali v vsej svoji zgodovini. V času Heiana, v obdobju od 9. do 12. stoletja, niso izvedli niti ene same usmrtitve, glavna vzroka sta bila najverjetneje odsotnost vojn in vpliv budizma z nadzorom sočutja kot glavne vere na Japonskem (AI 2006b). Konec 19. stoletja so pod vplivom zahodnoevropskega kazenskega zakonika ponovno uvedli usmrtitve z obešenjem. Po drugi svetovni vojni je vlada pričela z reformami ustave in japonskega pravnega sistema, ki pa je ostal skorajda identičen staremu iz leta 1907. Od tega časa dalje je Japonska izvajala smrtno kazen ves čas, z izjemo *de facto* moratorija med leti 1989 in 1993, ko takratni pravosodni minister zaradi verskih razlogov ni hotel podpisovati usmrtitev (Hom 2003, 10). V kazenskem zakoniku je smrtna kazen predvidena za mnoge prekrške,⁵⁷ vendar pa se v praksi izvaja le kot kazen za umor (AI 2006a). Vse smrtne kazni izvršijo z obešenjem obsojenca. Japonska sodišča imajo ob najnižji stopnji umorov v svetu najvišjo stopnjo obsodb, saj se kar 99 % vseh procesov konča z obsodbo, predvsem zaradi izsiljenih priznanjih pod vplivom izolacije in pritiska. Zaradi nepriznavanja

⁵⁴ V Iranu so pod vladavino ajatole Homeinija mnoge posameznike zaradi političnih razlogov ali zaradi obtožbe kriminalnih dejanj proti islamski veri kruto mučili do smrti (Landau 1992, 101).

⁵⁵ Skupino sestavljajo: Francija, Japonska, Nemčija, ZDA, Velika Britanija, Kanada in Italija (AI 2006a).

⁵⁶ Kot so: obešenje, obglavljenje in ritualno prisiljeni samomori, imenovani *seppuku* (AI 2006b).

⁵⁷ Kot so: umor, umor storjen ob ropu ali posilstvu, razna dejanja, ob katerih je povzročena smrt drugih, kot npr. iztirjenje vlaka, ugrabitev letal, zastupitev pitne vode, vodenje upora, vključno z oboroženo agresijo, vojaško delovanje proti državi in pomoč tujim državam pri agresiji na Japonsko, požig, miniranje ali poplavljanje naseljenih zgradb, povzročitev smrti ob dvoboju, uporaba eksploziva, namerna povzročitev smrti talca, ipd. (AI 2006a).

napak sodišča je število pomilostitev zelo nizko⁵⁸ (AI 2006b; Johnson 2006, 267). Sodni procesi potekajo počasi, dolg je čas do sojenja, pritožbe so pogoste in tako od obsodbe do usmrtitve lahko preteče tudi do več desetletij. Celoten proces od sojenja do usmrtitve se dogaja v strogi tajnosti, kontakti so omejeni, zaščite in pravičnega sojenja skorajda ni.⁵⁹ Kdaj se usmrtitev dejansko izvrši, vedo le državni organi, celo družina izve za usmrtitev šele potem, ko je bila že izvedena. Edina dosegljiva informacija o usmrtitvah je periodično objavljena statistika, vendar pa zaradi varovanja družine usmrčenega, v poročilih niso navedena imena.⁶⁰ Vlada prepoveduje izdajanje informacij, zato je ljudstvo slabo informirano, kar se posledično odraža v mrtvilu delovanja gibanj za odpravo smrtne kazni (AI 2006a). Prav tako je viden velik pritisk javnosti, predvsem sorodnikov žrtev, po bolj strogi kazni, kar se odraža v vse večjih zahtevah tožilcev po smrtni kazni (NCADP 2006). Pričakovali bi, da se bo Japonska pridružila splošnemu gibanju za ukinitve smrtne kazni, vendar pa je vidno močno oklevanje, saj ima smrtna kazen na ljudi velik psihološki vpliv, v rokah vlade namreč deluje kot učinkovito orodje za ustrahovanje.⁶¹ Vlada tako neprizanesljivo krši osnovno idejo demokracije, saj demokratizirana država ne bi smela vzdrževati tako krutega postopka v izjemno samovoljnih okoliščinah (Hom 2003, 27). Prav tako mnogi japonski pravniki menijo, da njihova vlada s svojim delovanjem nasprotuje mednarodnemu trendu ukinitve smrtne kazni. Lane (2005) meni, da je za takšno izvajanje smrtne kazni na Japonskem odgovorna močna naveza na neizvoljeno birokracijo, ki skrita pred javnostjo oblikuje politiko. Na izvajanje smrtne kazni pa v manjši meri vpliva vladajoča liberalna stranka, ki prevladuje v vladi od druge svetovne vojne dalje.

⁵⁸ Na Japonskem obstaja velik riziko usmrtitve nedolžnega človeka, zaradi t. i. nadomestnega zapora *daiyo kangoku*, ki dovoljuje pridržanje sumljivih oseb v zaporu do 23 dni in s tem daje veliko moč policiji, da priznanje dejanja, ki ga obtoženi mogoče ni storil, izsilijo z mučenjem (AI 2006b).

⁵⁹ Usmrtitve na Japonskem potekajo skrivaj že več kot 150 let, ob usmrtitvi ne sme prisostvovati nihče, ne sorodniki, ne prijatelji in ne novinarji (Johnson 2006, 254 in 257).

⁶⁰ Mnoge družine se obsojenega na smrt odpovejo, ker mislijo, da jih je osramotil (AI 2006a).

⁶¹ Smrtna kazen na Japonskem predstavlja učinkovito orodje ustrahovanja pri policijskih izpraševanjih. Policija tako lahko dan za dnem, štiriindvajset ur na dan, zaslišuje osumljenca, dokler ne pridobi njegovega priznanja. Smrtna kazen je v tej igri poglobitna karta, saj večina osumlencev pod grožnjo smrtne kazni prizna tudi tista dejanja, ki jih ni storila. Torej vidimo, da je smrtna kazen oz. grožnja z njo močno in uporabno orožje v rokah vlade (Fox 2002).

Na *Kitajskem* obstaja zgodovinska tradicija, ki pravi “*Tisti, ki bo ubijal, mora umreti!*”. Torej usmrtitev takšnih posameznikov ni vprašljiva in smrtna kazen je na osnovi takšnega argumenta preživela že preko 2000 let (Xingliang 2006, 53-54). Vendar pa Kitajska, ki vodi statistiko usmrtitev kot državno skrivnost, smrtno kazen še vedno uporablja prepogosto in samovoljno, pogosto kot rezultat političnega vmešavanja. Po uradnih podatkih AI (AI 2005 in AI 2007a) je bilo v letu 2004 usmrčenih najmanj 3.400 ljudi in vsaj 6.000 obsojenih na smrt, v letu 2006 je število padlo na najmanj 1.010, vendar ostaja visoko. Dejansko število usmrčenih na Kitajskem je vsekakor višje, po neuradnem poročilu kitajske Komunistične partije je bilo v letih od 1997 do 2001 usmrčenih kar 60.000 ljudi, torej v povprečju 15.000 na leto.⁶² Na osnovi podanih podatkov ugotovimo, da Kitajska z največjo populacijo na svetu tudi dejansko usmrti večje število prebivalcev, kot katerakoli druga država na svetu. Usmrtitve na Kitajskem se izvajajo s streljanjem ali, od leta 1996, tudi z injekcijo s strupom.⁶³ Posamezniki so lahko usmrčeni zaradi 60 različnih kriminalnih dejanj, med katera spadajo mnoga teroristična dejanja, pripadnost teroristični organizaciji, ilegalna proizvodnja in/ali prodaja strupenih kemikalij in drog, kot tudi nenasilna dejanja, kot je npr. utajitev davkov, na smrt se obsodi celo osebe, ki so obbolele za boleznijo SARS in niso ostale v karanteni in so zaradi tega povzročile možnost širjenja bolezni. Med sojenjem prihaja do kršitev človeških pravic, obsojenemu pogosto ni zagotovljena takojšnja prisotnost odvetnika, pogosto mu je preprečena možnost, da si pripravi primerno obrambo, mnogokrat z mučenjem iz obsojenca izvedejo priznanje, ki ga na sodišču uporabijo proti njemu, notranji komiteji ga lahko brez kakršnegakoli sojenja obsodijo in določijo kazen, med procesom obtoženi nimajo pravice izprašati priče in priziv obtoženega lahko sodniki

⁶² Podatki vsebujejo tudi usmrčene med policijskimi akcijami (AI 2005).

⁶³ Usmrtitev izvedejo v času sedmih dni po prejetju naloga in mnogi obsojeni zaporniki so usmrčeni le nekaj ur zatem, ko jim zavrnejo pritožbo. Pogosto obtoženega, ki nosi tablico s prekrižanim imenom in rdečim trakom okoli vratu, odpeljejo do mesta usmrtitve v odprtem tovornjaku, obkroženim s policijo, pa čeprav so javne usmrtitve na Kitajskem prepovedane.

»Stranski produkt« usmrtitev na Kitajskem je darovanje oz. prekupčevanje z organi, predvsem s kožo ali z ledvicami. Po podatkih AI je prišlo leta 1995 kar 90% vseh presajenih organov na Kitajskem od usmrčenih zapornikov, leta 1996 je bilo kar 1600 zapornikov »darovalcev« 3200 ledvic. Neki Kitajski zdravnik je podal izjavo, da policija in bolnice usklajujejo svoje aktivnosti, tako da izvajajo usmrtitve skladno s potrebami pacientov, glede na potrebo organov pa se prilagajajo tudi načini usmrtitve (AI 2004).

po kratki proučitvi za zaprtimi vrati ovržejo. Po kazenskem zakonu LR Kitajske se smrtna kazen ne sme izvršiti na nosečnicah in mladoletnih, ki so bili v času kriminalnega dejanja stari manj kot 18 let, ne obstaja pa zgornja omejitev let. Vendar pa se v decentralizirani Kitajski z močnim političnim vplivom zakoni kršijo v veliki meri (AI 2004). Večina kitajskih učenjakov si je enotna, da bo ukinitve smrtne kazni na Kitajskem morala potekati postopno z začetnim omejevanjem. Xingliang (2006, 58- 59) meni, da bo proces ukinitve smrtne kazni na Kitajskem težaven in ga nikakor ne gre poenostavljati. Splošno mnenje je, da trenutno pogoji za ukinitve smrtne kazni ne obstajajo. Potrebno bo torej najprej definirati in prepoznati potrebne pogoje za ukinitve in šele nato bo mogoče pričeti s postopki, da bi smrtno kazen odpravili. Pri tem pa je potrebno upoštevati obstoječo situacijo, saj je Kitajska, država z več tisočletno fevdalno tradicijo in preko 1,3 milijarde prebivalcev, v procesu socialnih sprememb.

2.5 ZDA v 21. stoletju

Smrtno kazen so na področje današnjih ZDA prinesli že kolonizatorji iz Evrope. Do danes je na področju zakonodaje prišlo do mnogih sprememb, vendar pa je osupljivo dejstvo, da je toliko ostalo nespremenjenega. Protokol izvajanja smrtne kazni v ZDA tako še vedno ostaja samovoljen in diskriminatorski do določenih skupin ljudi. Ameriški politični sistem je federativni sistem in obsega več kot 82 tisoč vlad (2 zvezni, 50 državnih in 82.290 lokalnih vlad) (Ferfila 2003, 5). Vsaka država ima svoje zakone, sodstvo, voljena zakonodajna telesa in lokalne vlade. Smrtna kazen danes ostaja v zakonodaji 36 od 50 ameriških zveznih držav. Obsodbo na smrt lahko izreče tudi zvezna vlada od leta 1988, prav tako jo lahko izrečejo pod vojaškimi zakoni od ponovne uvedbe leta 1984 (glej Sliko 2.2 in Prilogi F in G) (DPIC 2007a).

Slika 2.2: Stanje smrtno kazni v ZDA



Vir: Amnesty International USA (b.d).

Legenda:

AK	Aljaska	MT	Montana
AL	Alabama	NC	Severna Karolina
AR	Arkansas	ND	Severna Dakota
AZ	Arizona	NE	Nebraska
CA	Kalifornija	NH	New Hampshire
CO	Kolorado	NJ	New Jersey
CT	Connecticut	NM	Nova Mehika
DC	Washington D.C.	NV	Nevada
DE	Delaware	NY	New York
FL	Florida	OH	Ohio
GA	Georgia	OK	Oklahoma
HI	Havaji	OR	Oregon
IA	Iowa	PA	Pennsylvania
ID	Idaho	RI	Rhode Island
IL	Illinois	SC	Južna Karolina
IN	Indiana	SD	Južna Dakota
KS	Kansas	TN	Tennessee
KY	Kentucky	TX	Teksas
LA	Louisiana	UT	Utah
MA	Massachusetts	VA	Virginija
MD	Maryland	VT	Vermont
ME	Maine	WA	Washington
MI	Michigan	WI	Wisconsin
MN	Minnesota	WV	Zahodna Virginija
MO	Missouri	WY	Wyoming
MS	Mississippi		

S spremembo zakona so smrtno kazen dokončno ukinile Michigan (leta 1847), Wisconsin (1853), Maine (1887), Minnesota (1911), Severna Dakota (1915), Havaji in Aljaska (1957), Iowa in Zahodna Virginija (1965). V zveznih državah Massachusetts, Rhode Island in Vermont ukinitvev ni bila dosežena z zakonsko določbo, temveč preko odločitve sodišča, ki je smrtno kazen razglasila za neustavno (Galliher in drugi 2002, 7 in 210). Takšno odločitev je leta 2004 sprejelo tudi vrhovno sodišče v zvezni državi New York. Smrtne kazni prav tako ne izvajajo v Washingtonu D.C. Dne 17. decembra 2007 je smrtno kazen, kot prva v moderni dobi, nadomestila z dosmrtnim zaporom brez možnosti izpustitve zvezna država New Jersey⁶⁴ (DPIC 2007a; DPIC 2007f; NY Times 2007). Zakonske osnutke o ukinitvi smrtne kazni pripravljajo tudi zvezne države Kalifornija, Severna Karolina in Tennessee (Dieter 2007b). Vidimo, da situacija kazenskih zakonov o smrtni kazni v ZDA še zdaleč ni enotna. Med posameznimi zveznimi državami obstajajo razlike v sodnih postopkih procesov za obsodbo na smrt in v višini kaznovanja za isti zločin, še več, vidne so celo razlike med okrožji znotraj ene same države⁶⁵ (D'Alembe 2007). Smrtno kazen po zakonu izrekajo le za kriminalno dejanje umora prve stopnje oz. naklepni umor, vendar pa se v praksi pojavljajo primeri obsodb tudi za druga kriminalna dejanja (Babcock 2006, 5). Lifton in Mitchell (2002, 4) menita, da je takšno stanje v ZDA zelo težko spremeniti.

Statistika izvajanja smrtne kazni v ZDA prikaže povečanje predvsem v 17., 18. in 19. stoletju,⁶⁶ vrh z skoraj 200 usmrtitvami na leto doseže v sredini tridesetih let 20. stoletja (DPIC 2006a, glej Sliko 2.3). Do leta 1930 evidence o usmrtitvah niso vodili, tako da takšni uradni podatki ne obstajajo (Rein 2004, 61), vendarle pa Baker in drugi (2005, 202) podajajo podatek, da je bilo od izkrcanja angleških kolonistov na

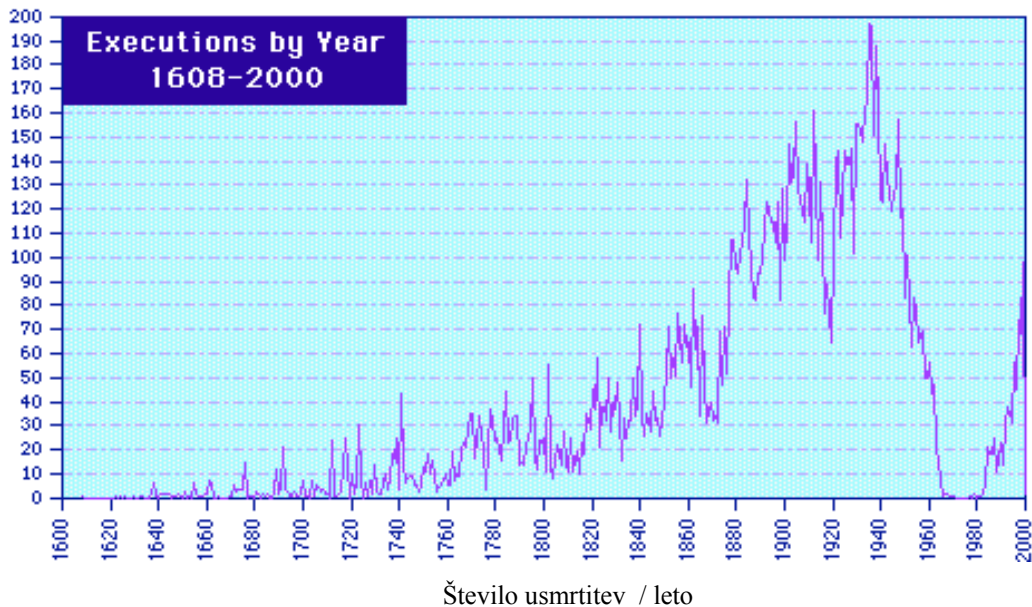
⁶⁴ V zvezni državi New Jersey usmrtitve niso izvedli od leta 1963, ob ukinitvi je bilo na smrt obsojenih osem posameznikov, katerim so obsodbo na smrt spremenili v dosmrtni zapor brez možnosti izpustitve (DPIC 2007h; NY Times 2007).

⁶⁵ Nekatero zvezno državo dopuščajo obsodbe na smrt posameznikov, ki so bili vpleteni v rop ali vlom, pa čeprav niso nikoli ubijali ali imeli namena odvzeti človeško življenje. Npr. v Kaliforniji in Georgii je oseba lahko obsojena na smrt v primeru naključno storjenega umora. Prav tako lahko Teksas, Severna in Južna Karolina, Georgia, Louisiana in Oklahoma obsodijo posameznika na smrt v primeru posilstva mladoletne osebe, četudi je žrtev preživela (Babcock 2007).

⁶⁶ Na visoko število usmrtitev v zgodnjih dneh ZDA je pomembno vplivalo pomanjkanje prostora za kriminalce, saj ni bilo zadostnega števila zaporov. Zato je bilo lažje in ceneje obsojenega obesiti, kot pa ga vzdrževati v zaporu (Streissguth 2002, 18).

področju današnjih ZDA v zadnjih štiristo letih usmrčenih okoli 19.000 posameznikov.

Slika 2.3: Število usmrtitev v ZDA v letih od 1608 do 2000



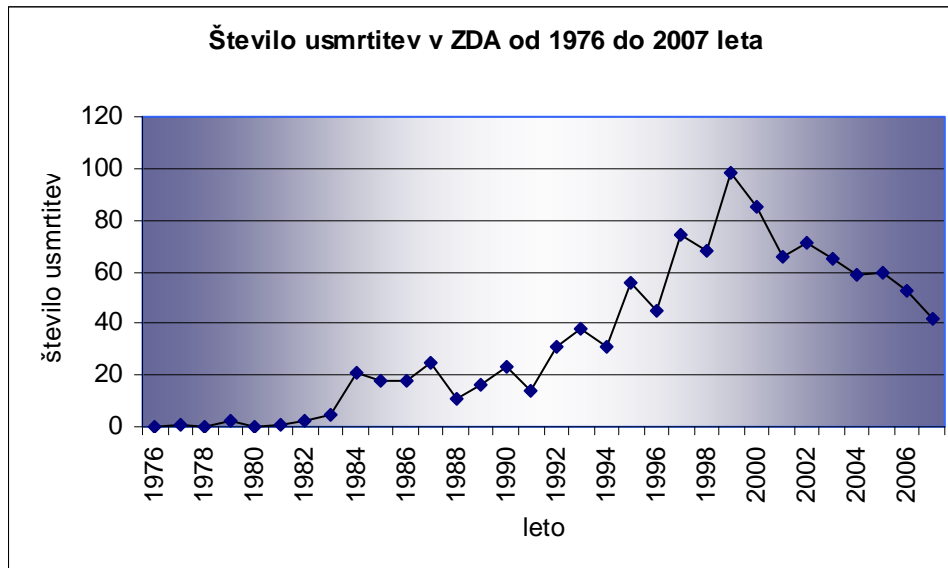
Vir: DPIC (2006c).

Pomembno prelomnico v zgodovini smrtne kazni v ZDA predstavlja proces *Furman v. Georgia* leta 1972, ki je prinesel pomilostitev vsem obsojencem na smrt in moratorij na usmrtitve v obdobju od 1972 do 1977, ko niso usmrtili niti enega posameznika. Vendar pa je to obdobje trajalo le do odločitve v procesu *Gregg v. Georgia* leta 1976 (DPIC 2006a). Število obsodb in usmrtitev je po letu 1977 ponovno močno naraslo in se nadaljevalo vse do leta 2000. Zadnja leta pa število obsodb in usmrtitev v ZDA ponovno upada, do leta 2007 je število padlo na najnižji nivo po letu 2000⁶⁷ (DPIC 2007h, glej Sliko 2.4 in Priloge H, J in K). Očitno je sredi

⁶⁷ Podatki BJS kažejo, da so v ZDA v obdobju od leta 1994 do 2000 povprečno na smrt obsodili 296 posameznikov, 226 oseb leta 2000, 155 oseb leta 2001, 128 oseb leta 2005, po podatkih DPIC 102 osebi leta 2006 in 110 leta 2007, kar predstavlja najnižje število obsodb v moderni dobi smrtne kazni. Od leta 1999, ko so usmrtili 98 obsojencev, do leta 2007, ko so jih usmrtili 42, predstavlja 60 % znižanje števila usmrtitev (FDP 2003; Dieter 2007a, 6; DPIC 2007h in Winright 2007). Vseeno pa so v moderni dobi smrtne kazni (od 1977 do 2006) v ZDA izvedli kar 1057 usmrtitev, v začetku leta 2007 je na listi za usmrtitev čakalo kar 3350 posameznikov (AI 2007a).

glasnih razprav o pravilnosti in pod vplivom ukinitve smrtne kazni v mnogih državah, vendarle tudi v ZDA prišlo do tihe spremembe, saj se sodniki vse pogosteje odločajo za drugo možnost, to je dosmrtni zapor brez možnosti izpustitve.

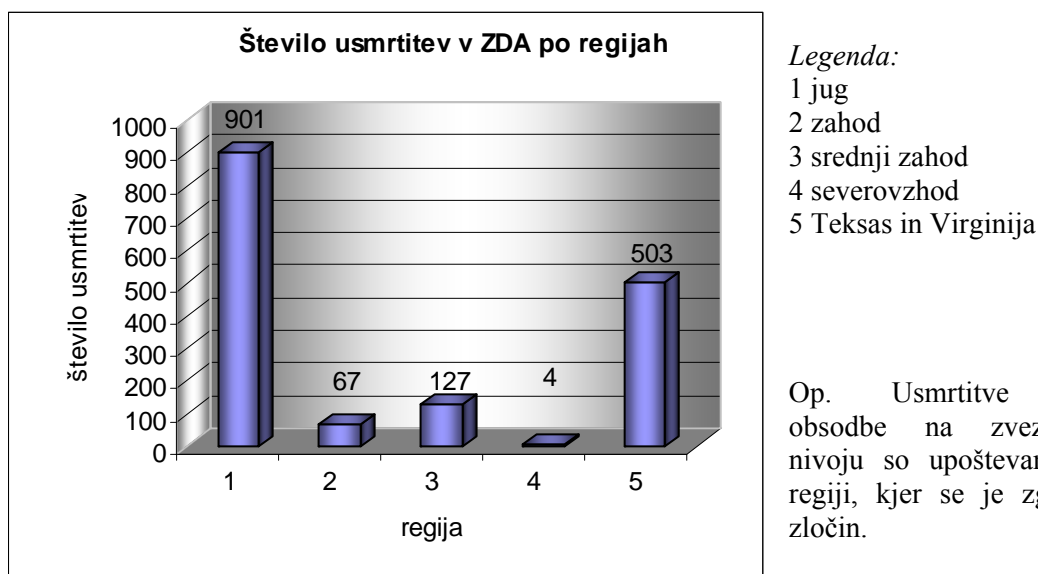
Slika 2.4 : Število usmrtitev v ZDA v moderni dobi smrtne kazni



Vir: DPIC (2007g).

Po podatkih DPIC (2007g) (glej Sliko 2.5) so večino usmrtitev izvedli v zveznih državah na jugu (skoraj 82 %), sledijo države na srednjem zahodu (11,6 %), zahodne zvezne države (6,1 %) in z manj kot 1 % države na severovzhodu. Po številu izvedenih usmrtitev nesporno vodi Teksas, kjer so v modernem obdobju izvajanja smrtne kazni izvedli preko 400 od skupaj 1.099 usmrtitev, kar je štirikrat več kot v Virginiji, ki je po številu usmrtitev v ZDA na drugem mestu, sledijo Oklahoma, Missouri in Florida (DPIC 2007a, stanje november 2007. Glej Prilogi I in L). Države, ki izvedejo največje število zakonskih usmrtitev, so v preteklosti izvedle tudi največje število linčev (Bedau 2004, 191). Največje število smrtnih obsodb na število prebivalcev ima zvezna država Alabama, ki je tudi ena redkih zveznih držav, kjer lahko sodnik določi kazen neodvisno od priporočila porote (Silverstein v Dow in Dow 2002, 77).

Slika 2.5: Število usmrtitev v ZDA po regijah



Vir: DPIC (2007g).

Tabak (v Hodgkinson in Schabas 2004, 208-232) meni, da lahko danes v ZDA razlikujemo dve karakteristiki smrtne kazni. Po eni strani je postal sistem izvajanja smrtne kazni še bolj nepošten, po drugi strani pa je istočasno naraslo medijsko poročanje in zavedanje javnosti o problemih tega sistema. Vse to je vodilo v mnoge raziskave, na osnovi katerih je prišlo do razprav, ne le ideoloških, temveč predvsem o tem, kaj se da v praksi za izboljšanje trenutnega stanja dejansko tudi storiti. Vse bolj je postal udaren boj za uvedbo moratorija na usmrtitve, s poudarkom na izvajanju raziskav o pravilnosti in pravičnosti delovanja kazenskega sistema ter za specifične zakonske in sodne reforme. Približevanje k ukinitvi smrtne kazni predstavlja odločitev Georgea Ryana, republikanskega guvernerja države Illinois, sicer znanega zagovornika smrtne kazni, ki je leta 2000, izdal moratorij na njeno izvajanje, kar je omogočilo preživetje mnogim obsojencem⁶⁸ (TDS 2005, vii-ix).

⁶⁸ S pojavom raziskav na osnovi DNK se je v mnogih primerih pokazala krivična obsodba. Da bi proučili problem in ocenili delo državne administracije pri smrti kazni, je ustanovil posebno komisijo, ki je ponovno proučila pretekle primere in potrdila, da je bilo nedolžnih kar 18 na smrt obsojenih posameznikov. Statistika, da je bila v več kot polovici od 300 primerov za obsodbo na smrt dejanska resnica popolnoma drugačna, ga je pripeljala do razmišljanja. Zavedel se je, da so od ponovne uvedbe smrtne kazni leta 1977 oprostili več posameznikov kot jih usmrtili (usmrtili so dvanajst posameznikov, v istem obdobju pa jih oprostili trinajst). To ga je vodilo do spoznanja, da

Guverner Ryan je, ob spoznanju mnogih krivic, izbral popolnoma drugačno pot, kot večina drugih politikov in se odločil krivice končati. Njegova odločitev je še toliko bolj presenetila zato, ker se je do tedaj kar 26 let opredeljeval za smrtno kazen. Za svojo odločitev je prejel čestitke od papeža in Nelsona Mandele (Kurtis 2004, 5-16). Pomembno je tudi dejstvo, da njegovo dejanje ni naletelo na odpor zagovornikov smrtne kazni. Še več, doživelo je pozitiven odziv, ko je kar dvanajst držav predstavilo predloge zakona o uvedbi moratorija, EU pa je pozvala preostale države naj jim sledijo (Lifton in Mitchell 2002, 241-243). Vendarle pa je smrtna kazen očitno zakoreninjena pregloboko, saj so nedolgo za tem nekatere države, ki smrtne kazni niso izvajale,⁶⁹ predstavile osnutke zakonov, s katerimi bi le-to ponovno uvedle, čeprav na koncu takšni zakoni vendarle niso bili sprejeti (Rein 2004, 5). Pomemben korak za bolj pravičen kazenski sistem je leta 2005 naredil tudi guverner Teksasa Rick Perry, ko je ustanovil pravosodni svetovalni svet,⁷⁰ ki naj bi podrobneje pregledoval postopke dela (TDS 2004, 8). Postopkom obravnavanja smrtne kazni je pričelo posvečati pozornost celo konservativno vrhovno sodišče, ki ima pri njeni uporabi odločujočo besedo. Tako lahko kot napredek v letu 2007 označimo odločitev kalifornijskega zveznega sodnika, da je metoda usmrnitve s smrtonosno injekcijo neustavna. Sledilo ji je deset zveznih držav, ki so trenutno ustavile izvajanje usmrtitev. Med temi državami sta Illinois in New Jersey⁷¹ podali moratorij na vse usmrtitve, preostalih osem pa razmišlja o pravilnosti uporabe smrtonosne injekcije (Cohen 2007; Winright 2007). Ponovno uvedbo smrtne kazni je leta 2007 po dolgih razpravah zavrnil tudi Massachusetts⁷² (DPIC 2007b).

kazenski sistem vsebuje mnoge napake, katere ne smejo privedi do usmrtitve nedolžne osebe. Poudaril je, da če ne morejo vzpostaviti sistema, ki bi deloval pravilno, je bolje, da takšnega sistema sploh nimajo in zato leta 2003 vse smrtne kazni preoblikoval v dosmrtni zapor brez možnosti izpustitve (Kurtis 2004, 5-16; TDS 2005, vii-ix).

⁶⁹ Havaji, Massachusetts, Minnesota in Wisconsin.

⁷⁰ Angl. *Criminal Justice Advisory Council*

⁷¹ New Jersey je zakonsko sprejel moratorij na usmrtitve leta 2006, v Illinoisu se nadaljuje že sedem let (DPIC 2006b, 1). Hicks (2007) je pravilno ocenil, da bo New Jersey postala prva ameriška zvezna država, ki bo v moderni dobi smrtne kazni to tudi zakonsko ukinila.

⁷² Massachusetts je izvedel zadnjo usmrtitev leta 1947 (DPIC 2007b).

V ZDA še vedno na smrt obsojajo tudi tuje državljane, samo v moderni dobi smrtne kazni so jih obsodili okoli sto⁷³ (Dieter 1999). Sredi 90. let 20. stoletja so takšne usmrtitve pritegnile pozornost in neodobravanja tujih vlad. Te so usmrtitvam močno nasprotovale, češ da obtoženi niso bili seznanjeni s pravico, da lahko poiščejo pomoč na svojem konzulatu ter da ta ni bil obveščen o aretaciji in obsodbi. Prav tako so se pojavile razprave, ko so ZDA skušale doseči izročitev pobeglih kriminalcev. Tuje vlade za izročitev vse pogosteje zahtevajo zagotovilo, da po izročitvi v ZDA ne bodo usmrčeni (Wood 2004). Že v resoluciji OZN iz leta 1998 je zapisana pravica države, da ne izroči kriminalca v državo, kjer bi nad njim izvedli smrtno kazen⁷⁴ (Bantekas in Hodgkinson 2000, 30-31). Leta 2000 je takšno predajo, ki se je nanašala predvsem na ZDA, prepovedala tudi EU (Jackson 2001, 9 in 23). Vendar pa ZDA za boj proti terorizmu potrebujejo pomoč in sodelovanje EU, kar pa jim takšna prepoved izročitve kriminalcev nekoliko onemogoča (Greenway 2003).

3 SMRTNA KAZEN V PRAKSI

Splošna definicija kriminala predvideva, da je kriminal bolezen družbe. Vendar bi se večina ljudi strinjala, da ves »kriminal« ne more biti zlo. Friedman (1993, 15) tako navaja primera iz zgodovine. Ivana Orleanska je bila v 15. stoletju kot krivoverka zažgana na grmadi, petsto let po njeni smrti pa jo je Vatikan razglasil za svetnico in danes velja za nacionalno junakinjo Francije. George Washington, vrhovni poveljnik v vojni za neodvisnost, kasneje prvi predsednik ZDA, ki ga Američani imenujejo »ustanovitelj ZDA«, je za Britance veljal za izdajalca in v primeru, da bi ZDA vojno izgubile, bi ga morda celo obesili. Vendar pa mnogi takšni »kriminalci« danes v naših očeh veljajo za junake. Nekateri kritiki menijo, da se dogaja enako tudi v današnji moderni družbi, vendar Streissguth (2002, 67) opozarja, da se moramo zavedati vrste kriminalnih dejanj, za katere so posamezniki obsojeni na smrt. Istočasno se pojavljajo dileme, ali so zločinci ob izvršitvi smrtne kazni le žrtve, ali je

⁷³ Vendar pa do leta 1993, ko so v Teksasu usmrtili državljana Dominikanske republike Carlosa Santano, takšnih usmrtitev niso izvajali (Dieter 1999).

⁷⁴ Največji problem s sprejetjem omenjene resolucije je imela kanadska delegacija. Izrazili so skrb, da bi to vodilo v masovno priseljevanje iz ZDA (Bantekas in Hodgkinson 2000, 30-31).

smrtna kazen enakovredna zločinu, ki so ga storili, in ali smrtna kazen nenazadnje predstavlja le inštrument splošnega nasilja.

Države, ki vzdržujejo smrtno kazen, zaradi dvomov o preventivnem kaznovanju in zaradi zavedanja strahu ljudi pred smrtjo pogosto rešujejo problem na tak način, da obsojene posameznike enostavno odstranijo iz družbe. Vendar pa smrtna kazen, kot najmočnejši atribut represije in glavno sredstvo zastraševanja ljudi, ne podaja takšnih rezultatov, kot jih napovedujejo zagovorniki smrtne kazni. Smrtna kazen bi morebiti lahko delovala v funkciji zastraševanja, vendar pa ta strah ni nikoli tako močan in dolgotrajen, da bi lahko zmanjšal ali odstranil kriminal iz družbe. Vsekakor najbolj učinkovito odstrani konkretne posameznike, vendar pa je to le reševanje posledic, ob tem pa vzrok ostaja, kar pa ne preprečuje kriminalnih dejanj v prihodnosti. Treba je odstraniti vzroke zločinov, saj se v nasprotnem primeru ponovno regenerirajo in celo povečajo, zato se ne sme vseh problemov reševati z represijo, temveč je treba rešitev iskati v koreninah zločina, ki ga določa asocialno obnašanje posameznikov ali skupin (Marinović 1996, 263). Konec 20. stoletja je večina Američanov verjela, da smrtna kazen deluje kot preventivno sredstvo, ki prestraši človeka pred kriminalnim dejanjem, danes pa v to verjame le še 34%. Američani se zavedajo in priznavajo, da obstajajo problemi v zvezi s smrtno kaznijo, vendar pa ne glede na to, na smrtno kazen še vedno v veliki večini gledajo pozitivno in z odobravanjem (Jones 2006a).

Nasilje v imenu države s politiko mnogih usmrtitev služi kot orodje za zagotavljanje varnosti in tudi kot metoda dialoga s potencialnimi kriminalci (Molloy v Campbell in Shapiro 1999, 219). Ljudje v državah, kjer je smrtna kazen zakonsko dovoljena, izvajanje te v veliki večini podpirajo kot pravično sredstvo za kaznovanje, istočasno pa ji država namenja zelo malo pozornosti. Zanimiva pa je ugotovitev, da je tudi v državah, kjer je z zakonom prepovedana, pogosto vidna velika podpora ljudstva. Organizacija Gallup je skozi svoje raziskave ugotovila, da se danes večina ljudi zavzema za izvajanje smrtne kazni predvsem zato, ker menijo, da edino tak način kaznovanja zagotovi, da je pravici zadoščeno, saj je usmrtitev edino primerno nadomestilo oz. odškodnina za grozovite zločine, ki so jih obtoženi storili. Vendar pa je v takem primeru smrtna kazen kot povračilo lahko enakovredna le umoru, ne pa

tudi drugim zločinom, kot so npr. posilstvo, ugrabitev, izdaja, vohunstvo (Bedau 1992). Takšni emocionalni ali mogoče celo filozofski razlogi so navedeni bolj pogosto kot drugi bolj praktični, kot npr. prihranek denarja davkoplačevalcev ali preprečevanje novih zločinov. Medtem ko ljudje, ki se zavzemajo za ukinitve smrtne kazni, kot najpogostejši razlog navajajo, da ni prav vzeti življenja drugemu človeškemu bitju (Jones 2006a).

3.1 Argumenti za in proti uporabi smrtne kazni

Problematika izrekanja »za« ali »proti« smrti kazni je že vrsto let predmet številnih razprav in še danes deli ljudi v dve skupini, ki zagovarjata vsaka svoje prepričanje. Nekateri ljudje verjamejo, da so določeni storjeni zločini tako kruti, da zaslužijo najhujšo kazen, to je kaznovanje z odvzemom življenja, medtem ko drugi zagovarjajo drugačno stališče, ki pravi, da smrtna kazen, pa naj bo zločin še tako krut, ne spada v moderno družbo.

Zagovorniki smrtne kazni poudarjajo strah pred vse večjim in nasilnejšim kriminalom ter nujno potrebo po obrambi ameriške družbe.⁷⁵ Menijo, da je edina primerna kazen za storjen zločin usmrtitev zločinca in da samo ta pokaže pravo vrednost človekovega življenja, ter istočasno poudarjajo, da je dosmrtni zapor vse preveč prizanesljiv. Trdijo, da je usmrtitev najprimernejši in najučinkovitejši način kaznovanja zločincev, ob čemer nas sprašujejo, kako bi se počutili, če bi nam ubili bližnjega, prijatelja ali celo starše, storilec pa bi živel dalje in to na stroške davkoplačevalcev. Menijo, da ima družba vso pravico odstraniti nevarne posameznike. Ob zanikanju te možnosti bi družba dajala večjo vrednost življenju kriminalca kot življenju njegovih žrtev in njihovih sorodnikov (Streissguth 2002, 57). Prav tako menijo, da se z uporabo smrtne kazni niža stopnja kriminala in istočasno dopušča preživetje mnogim morebitnim žrtvam, saj potencialne kriminalce opozarja in straši, da jih v primeru kaznivega dejanja lahko doleti smrtna kazen.

⁷⁵ Pri tem pa zagovorniki njene ukinitve opozarjajo na dejstvo, da je v ZDA verjetnost posameznika, da umre v avtomobilski nesreči ali zaradi infarkta, enajstkrat večja, kot da postane žrtev umora (Molloy v Campbell in Shapiro 1999, 230).

Kaznovanje s smrtjo izključuje možnost ponovne storitve kaznivega dejanja, kar prav tako zmanjša število žrtev. Smrtna kazen, po prepričanju zagovornikov takega kaznovanja, najučinkoviteje ščiti zakone in red v državi, daje zadoščenje družinam žrtev⁷⁶ ter zmanjša število zapornikov (Conway v Murphy 1994, 262-273). Zagovorniki smrtne kazni se, prav tako kot njeni nasprotniki, sklicujejo na samo ustavo. Dejstvo, da je smrtna kazen prisotna v ustavi, ni sporno. Njeni oblikovalci se namreč niso spraševali o pravilnosti smrtne kazni, ki je predstavljala primeren in pravičen način kaznovanja, bili pa so zaskrbljeni o njeni pravilni rabi v praksi. Prvič se smrtna kazen pojavi v petem amandmaju k ustavi, ki navaja, da le-ta mora biti izvršena, vendar pod določenimi pogoji. Nadalje zagovorniki smrtne kazni navajajo, da v štirinajstem amandmaju ni sporno samo izvajanje smrtne kazni, temveč je njegov namen, da se vsem posameznikom zagotovi enaka zakonska zaščita (Steward 1998, 21-22). Eden pomembnejših zagovornikov smrtne kazni Ernest van den Haag (1986) je trdil, da argument diskriminacije, ki ga tako radi poudarjajo njegovi nasprotniki, vsekakor ni zadosten, saj obtožencev socialni status ali barva kože ne spremeni dejstva, da je storil zločin. Potemtakem še vedno zasluži kazen, ne glede na to, da je svoji pravični kazni kak drug kriminallec ušel. Zagovorniki smrtne kazni ne trdijo, da je kazenski sistem popoln, in priznavajo možne napake, torej usmrtitve nedolžnih ljudi. Vendar pa menijo, da to ni zadosten razlog za ukinitvev smrtne kazni, saj novi sodni sistem dopušča možnost pritožbe in predstavitev novih dokazov, s katerimi lahko ovržejo svojo krivdo (Streissguth 2002, 58).

Argumenti proti izvajanju smrtne kazni so osnovani na moralni in na ustavni podlagi. Po mnenju nasprotnikov smrtne kazni je kaznovanje s smrtjo uradni umor in kruto, nehumano ter neučinkovito kaznovanje oziroma maščevanje, ki nas vrača v preteklost, ko je bilo suženjstvo in telesno kaznovanje nekaj običajnega. Kot vsa druga barbarska dejanja smrtna kazen ne bi smela imeti prostora v civilizirani družbi. Smrtna kazen ne potrjuje osnovnih načel družbe in ne more odpraviti nasilja in zla v

⁷⁶ Pogovori s sorodniki obsojenih na smrt so pokazali na pogoste duševne pretrese, simpatijo do žrtev in obžalovanje zaradi njihovih družin ter željo, da bi se z njimi povezali (Eschholz in drugi 2003, 154). Nenavadno pa je naraščajoče nasprotovanje smrti kazni s strani družin žrtev. Njihovi vse bolj pogosti glasovi postavljajo pod vprašanje ključni argument zagovornikov usmrtitev, ki pravi, da usmrtitev zločinca družini žrtve prinese zadoščenje (Jackson 2001, 6).

družbi. Njeni nasprotniki poudarjajo, da je komu odvzeti življenje na tak način nemoralno in necivilizirano, saj krši zagotovljeno ustavno pravico enakosti pred zakonom in tudi njegovo pravico do življenja, saj nihče, niti država sama, nima pravice človeku odvzeti življenja. Upravičen in po zakonu dovoljen umor, ki ga uzakonja država, kaže na pomanjkanje spoštovanja človekovega življenja, pa čeprav gre za življenje kriminalca. Besedi pravica in svarilo, ki jih uporablja vlada, sta zavajajoči, saj smrtna kazen ni ne prvo ne drugo, temveč le maščevanje države, ki vodi k povečanju kriminala in napeljuje ljudi k nasilju prav z oddajanjem sporočila, da je umor primeren način reševanja sporov, in uči, da je umor dovoljen v primeru reševanja socialnih problemov (AI 1989, 1-25). Ne obstaja enostavna rešitev kriminala, vendar nikakor ni prav dokazovati morilcu, da ga bo država ubila z namenom, da mu bo dokazala, da je ubijanje zločinsko dejanje (Landau 1992, 103). Umor, ki ga stori država, je torej najslabši možni zgled družbi, saj nobena humana družba ne ubija namerno ljudi. Umor na smrt obsojenega morilca prav tako ne more oživiti žrtve in torej ne služi nobenemu drugemu namenu kot ponovnemu umoru. Smrtna kazen je, ko je enkrat izvršena, dokončna in izključuje možnost pritožbe v primeru, da se odkrijejo novi dokazi, ki bi lahko spremenili obsodbo. Prepogosto je izvajana nepošteno in diskriminatorno (AI 1989, 1-25). Študije AI (2007a) so pokazale, da obstaja precejšnja možnost usmrtnitve nedolžnega človeka, saj so v ZDA do leta 1990 na smrt obsodili povprečno 5 nedolžnih ljudi na leto. V obdobju med leti 1973 in 2005 je bilo v ZDA na podlagi dokazov o njihovi nedolžnosti izpuščenih kar 121 na smrt obsojenih posameznikov (Roth 2006, 508-510). V mnogih primerih je pomilostitev ali sprememba kazni prišla le nekaj ur ali minut pred usmrtitvijo, za mnoge pa prepozno. Anketa, izvedena leta 2006, je pokazala, da 63 % anketirancev verjame, da so bili v procesih obsojeni in usmrčeni tudi nedolžni ljudje, pri čemer jih le 27 % meni, da je do takšnih napak prišlo v zadnjih petih letih. Kljub temu da se zavedajo možnosti usmrtitve nedolžnega človeka in hkrati menijo, da so to dogaja, pa še vedno večina (60%) Američanov meni, da je smrtna kazen izvajana na pošten način, ravno tako večina meni, da smrtna kazen ni izvajana prepogosto (Jones 2006b).

3.2 Učinek smrtne kazni na stopnjo kriminala

Družbo se da učinkovito nadzorovati z grožnjo pred kaznovanjem, tako neformalnim, kot je družbeno neodobravanje ali zamrznitev denarnih sredstev, kakor formalnim, kot je zapor ali celo odvzem življenja (Wright in drugi 2004, 180). Kazenski sistem deluje na osnovi teorije ustrahovanja ljudi pred izvajanjem kriminalnih dejanj s predvidenimi sankcijami in onemogočenjem ponovitve. Vendarle pa takšen način ne more zastrašiti vseh kriminalcev, zato se pri praktičnem izvajanju teorije v družbi, na sodiščih in v zaporih pojavijo težave. Ni razloga, da bi dvomili v teorijo odvracanja in svarila, vendar pa se vprašamo, kako deluje, na koga deluje ter v kolikšni meri? Dejstvo je, da nihče ne želi preživeti svojega življenja v ječi ali ga celo končati na električnem stolu (Friedman 1993, 457-465).

Zagovorniki smrtne kazni kot glavni argument pogosto navajajo, da smrtna kazen služi kot svarilo posameznikom, ki kriminalnega dejanja zaradi strahu pred težo kazni ne bodo izvedli. Vendar pa kot svarilo šteje vsaka kazen, ki se izvaja dosledno in neodložljivo. Osebe, ki morijo ali storijo drugo kriminalno dejanje, lahko to izvedejo premišljeno z namenom ali spontano. Če kdo kriminalno dejanje izvede premišljeno, to pomeni, da mu dejanja ne prepreči niti grožnja pred ječo ali celo smrtjo, saj pričakuje, da se bo kazni izognil. Če pa zločin ni storjen premišljeno, na storjeno dejanje ne more vplivati nobena grožnja s kaznijo. Mnogo kriminalnih dejanj je storjenih v trenutkih velikega čustvenega stresa ali pod vplivom alkohola in drog, ko logično razmišljanje o posledicah njihovega dejanja odpove. Takšnim posameznikom, ki reagirajo nagonsko, vročekrvno, brez razmišljanja o prihodnosti, grožnja s kaznijo ne predstavlja ovir. Težje kriminalne prekrške, kot so npr. ubijanje med tolpmami in ugrabitve letal, izvajajo posamezniki, ki se na kazenske zakone ne ozirajo. Politični terorizem pa se običajno izvaja v imenu neke ideologije, ki časti njene mučenike. Grožnja s smrtjo je takim teroristom nesmiselna (Conway v Murphy 1995, 261-274; Wright in drugi 2004, 180). Prav tako poskus, da bi zmanjšali število umorov pri ilegalni prodaji drog z grožnjo smrtne kazni, zanemarja dejstvo, da vsak, ki se pridruži organizirani mafiji, že s tem tvega svoje življenje. Takšnih oseb oddaljena grožnja s smrtno kaznijo ne odvrne od dejanj. Že sama grožnja z dosmrtno

zaporno kaznijo vsaki racionalni osebi prepreči, da bi storila težje kriminalno dejanje. Nasprotniki smrtne kazni menijo, da ta ne more predstavljati grožnje, saj proces od obsodbe pa do usmrtitve traja leta in leta, mnogo zapornikov na listi za usmrtitev celo umre naravne smrti.⁷⁷ Pravo grožnjo bi predstavljala le hiter proces v kratkem obdobju. Danes pa pravni mehanizem deluje zelo počasi. Razlog za takšne zamude lahko najdemo v kazenskem sistemu, ki je oblikovan z določeno previdnostjo.⁷⁸ Vendar pa v procesu pritožb, nasprotno od splošno veljavnega mnenja, redko ponovno presojujejo zapornikovo krivdo oz. nedolžnost. Namesto tega je ponovno proučen sodni postopek, npr. ali je bila prošnja vložena v roku (Steward 1998, 48-50 in 69). Res pa izvedena smrtna kazen zagotovi, da storilec dejanja ne bo ponovil. Vendar to ni opozorilo, temveč končni učinek usmrtitve. Bedau (1992) meni, da je takšna cena previsoka, saj študije kažejo, da le malo obsojenih morilcev nasilno dejanje ponovi.⁷⁹ Streissguth (2002, 67) opozarja, da v primeru usmrtitve, sodnemu sistemu ni uspelo izvesti njegove najpomembnejše funkcije, to je rehabilitacije kriminalcev. Zgodovinski in mednarodni podatki iz kazenskih arhivov in tudi sodobne analize pokažejo, da smrtna kazen ali dolgotrajni zapor, kriminalcem ne predstavljata pomembnega svarila (Kury in drugi 2003, 110). Vendarle pa Američani menijo, da je smrtna kazen pravilna kazenska sankcija, saj so prepričani, da rešuje življenje. Dolga leta je osnovni razlog za njihovo podporo predstavljala prav grožnja, danes v to verjame le še 38 % anketirancev (Dieter 2007a, 3). Prav tako EU in SE trdita, da usmrtitve ne predstavljajo grožnje, temveč celo povečujejo socialne konflikte in s tem zmanjšujejo osnovno spoštovanje človekovih pravic in človeškega dostojanstva (Bantekas in Hodgkinson 2000, 23). Vendarle pa so

⁷⁷ Z usmrtitvijo obsojenega se dejansko konča 10 % vseh obsodb na smrt (Kurtis 2004, 198). Oseba, obsojena na smrt, čaka na svoj konec povprečno devet dolgih let, marsikdo še dlje, kot npr. Gary Alvord, trojni morilec iz Floride, kar 22 let (Steward 1998, 49; Dieter 1999). Zanimivo teorijo o smrtni kazni kot svarilu podaja Jackson (1996, 113-114) s statistiko grožnje s smrtno kaznijo, ki morilcu predstavlja le oddaljeno abstraktno možnost. V ZDA znaša odstotek obsojenih na smrt za kaznivo dejanje umora 6-15 %, od vseh obsojenih pa je usmrčenih le 6 %.

⁷⁸ Po obsodbi prizivno sodišče avtomatsko ponovno prouči vse procese obsodb na smrt. Če obsodbo potrdi, še vedno obstaja možnost za ponovno zaslišanje. V primeru, da po zveznih zakonih obstaja dvom, lahko primer potuje vse do vrhovnega zveznega sodišča. Takšen proces lahko traja leta in leta (Steward 1998, 49).

⁷⁹ Raziskava zapornikov je pokazala, da je izmed 533 na smrt obsojenih, ki so jim leta 1972 spremenili kazen v dosmrtni zapor, med izpuščenimi ponovno storilo umor šest posameznikov. Štirje posamezniki pa so bili celo obsojeni po nedolžnem (Bedau 1992).

oblikovalci zakonov in javnost sprejeli takšno kaznovanje kot grožnjo, ki se je marsikje obdržala kot sredstvo za nepopustljivo obračunavanje s kriminalci (Wright in drugi 2004, 180).

V ZDA je viden močan porast kriminala v drugi polovici 20. stoletja, predvsem v obdobju *de facto* moratorija na izvajanje smrtne kazni (Savelsberg 1998, 185-186). Takšna situacija je javnost in mnoge politike privedla do razmišljanja o povezavi izvajanja smrtne kazni s stopnjo kriminala. Prevladovalo je prepričanje, da so kazni preveč prizanesljive (Culver 1999, 289; Zimring in Johnson 2006, 266). Potrebno se je vprašati ali povezava med uporabo smrtne kazni in stopnjo kriminala sploh obstaja oziroma če že, v kakšni meri. Podatki kažejo, da danes stopnja kriminala v ZDA sicer upada, vendar v Teksasu, državi z največ usmrtitvami, upada mnogo počasneje kot drugod, v večjih mestih Teksasa celo narašča. Po številu nasilnih zločinov ZDA še vedno ostajajo v samem svetovnem vrhu⁸⁰ (Jackson 2001, 32-34; Streissguth 2002, 47). Na višanje stopnje kriminala vplivajo dejavniki, kot so nezaposlenost, družinske težave, revščina in socialna neenakost. Vsi ti dejavniki so prisotni v ameriški družbi. Dokazi, ki bi kot glavni razlog porasta kaznivih dejanj potrdili prav odsotnost usmrtitev, ne obstajajo. Kljub temu se politiki in zagovorniki smrtne kazni pogosto poslužujejo teorije svarila in pri tem poudarjajo njen pozitiven vpliv na nižanje stopnje kriminala. Kot dokaz učinkovitosti navajajo primerjavo števila usmrtitev s stopnjo umorov v ZDA, ki kaže na povezavo nižanja stopnje umorov s povečanim številom izvedenih usmrtitev⁸¹ (Bedau 1997). Istočasno nasprotniki smrtne kazni opozarjajo, da je potrebno gledati širše in upoštevati stanje po posameznih državah, kar prikaže popolnoma drugačno sliko⁸² (Streissguth 2002, 66). Primerjava po regijah nam pokaže, da sklop držav, ki smrtno kazen še izvaja, v

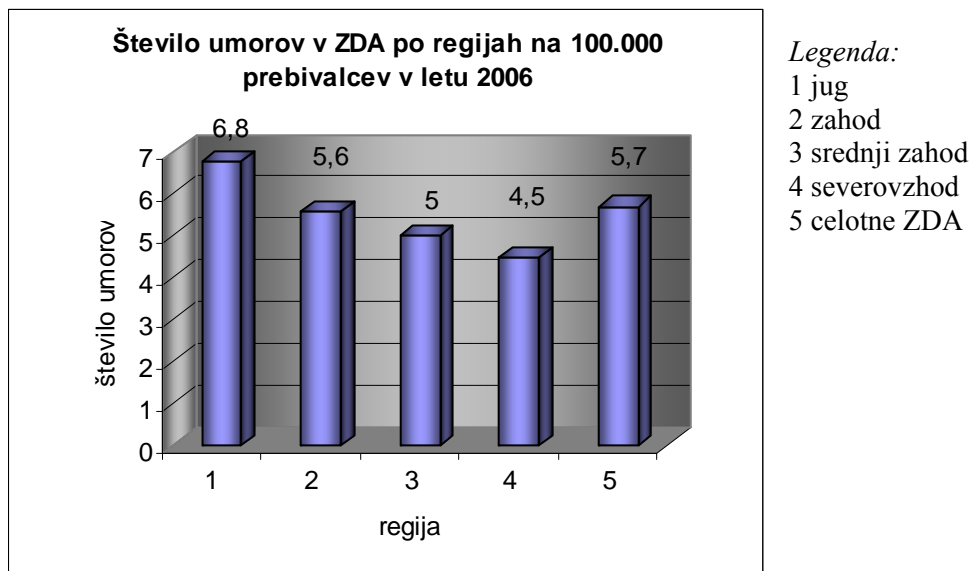
⁸⁰ Phillips (2006, 225) meni, da na tako visoko stopnjo umorov v ZDA vplivajo slabi socialni pogoji in nizka (25 do 34 let) starost kriminalcev. Znak globoke socialne in ekonomske krize predstavlja tudi podatek, da imajo ZDA največje število zapornikov na vsem svetu (World Socialist 2004).

⁸¹ Leta 1977, ko so v ZDA ponovno začeli izvajati usmrtitve, je znašala stopnja umorov 8,8 na 1.000 ljudi. V desetletju, torej do leta 1987, so izvedli 25 usmrtitev in stopnja umorov se je znižala na 8,3. Do leta 1995 pa je bilo izvedeno 56 usmrtitev, stopnja umorov pa je ponovno padla in sicer na 8 (Bedau 1997).

⁸² Teksas kot zvezna država, ki letno izvede največ usmrtitev, ima istočasno eno najvišjih stopenj umorov. Prav tako je imela zvezna država Illinois leta 1990, ko je še izvajala usmrtitve, višjo stopnjo umorov kot sosednji državi Wisconsin in Iowa, ki smrtne kazni nista izvajali (Streissguth 2002, 66).

primerjavi s tistimi, ki so jo ukinile, nima nižjega števila kriminalnih dejanj umora (glej Sliki 2.2 in 3.1).

Slika 3.1: Število umorov v ZDA po regijah



Vir: DPIC (2007g).

Mnogi podatki tako kažejo na dejstvo, da smrtna kazen ni bolj učinkovita kot zaporna kazen⁸³ (Bedau 1992). Raziskava v Kanadi nam pokaže, da ukinitve smrtne kazni ne zvišuje stopnje kriminala⁸⁴ (Hood 2002, 214). Prav tako je neuspešno prikazovati vpliv ukinitve državnih usmrtitev na stopnjo kriminala v Angliji⁸⁵ (Landau 1992, 98-99). Van Koppen in drugi (2002, 86) so ugotovili, da soodvisnost

⁸³ V 80. letih 20. stoletja je bilo po raziskavi v državah, kjer smrtno kazen še izvajajo, letno v povprečju 7,5 umorov na 100.000 ljudi, v državah, ki so ukinile smrtno kazen pa le 7,4 (Bedau 1992).

⁸⁴ V začetku 19. stoletja so bili zakoni v Kanadi zelo strogi, obstajalo je kar 120 dejanj za obsodbo na smrt. Pod vplivom sprememb vrednot in idealov v državi so leta 1869 ukinili javne usmrtitve, zadnjo usmrtitev so izvedli leta 1962, leta 1967 so smrtno kazen ukinili, z izjemo primerov uboja policista ali jetniškega čuvaja, in jo nato leta 1976 zakonsko ukinili za vse prekrške (Landau 1992, 96-97). Eno leto pred ukinitvijo, torej leta 1975, je stopnja umorov znašala kar 3,09 na 100.000 prebivalcev, leta 1980 je padla na 2,41 in od takrat dalje konstantno pada. Leta 2003, 27 let po ukinitvi, je znašala le še 1,73, kar je kar 44 % manj kot leta 1975. Čeprav je v letu 2005 nekoliko narasla na 2,0, še vedno ostaja preko ene tretjine nižja od obdobja pred ukinitvijo smrtne kazni (Hood 2002, 214).

⁸⁵ Angleški parlament je smrtno kazen ukinil leta 1965. V prvih letih po ukinitvi je stopnja umorov in nasilnih zločinov sicer res močno narasla, nato pa se je stanje umirilo in stopnja umorov je celo močno padla (Landau 1992, 98-99).

uporabe smrtne kazni s stopnjo kriminala ne obstaja. Hugo Adam Bedau, eden izmed najpomembnejših borcev za ukinitve smrtne kazni, verjame, da uporaba smrtne kazni lahko celo vpliva na povišanje števila kriminalnih dejanj.⁸⁶ Meni, da so koristi smrtne kazni le iluzija, saj takšno kaznovanje lahko prinese le dodatno nasilje in uničenje družbe (Gottfried 2002, 50-51).

Preoblikovanje sovražnega odnosa, ki obstaja že od zgodnjih dni ameriške zgodovine, v dinamično nasilje politike je rezultat vedno večje zaskrbljenosti javnosti zaradi visoke stopnje kriminala in naraščanja nezaupanja javnosti v sposobnost in zakonitost vlade. Visoka stopnja kriminala ob prenapihnjem javnem poročanju povečuje strogost ameriške politike pri zaustavljanju kriminala, za razliko od večine demokratiziranih držav, kjer takšen poudarek ni viden. Vse to se odraža v širjenju programov za boj proti kriminalu, v vedno večjem poudarku na delovanje kazenskega sistema in na močnejšem pritisku po strožjem kaznovanju. Takšno reakcijo lahko razložimo tudi z delitvijo vladne moči v ameriškem kazenskem sistemu, saj več kot 90 % kazenske politike temelji na državnem vladnem nivoju (Zimring in Johnson 2006, 266-277).

3.3 Ekonomska razlaga smrtne kazni

V boju argumentov med borci za smrtno kazen in proti je zanimivo, da je ekonomska razlaga uporabljena z obeh strani. *Zagovorniki smrtne kazni* menijo, da je usmrtitev najcenejša možnost v primerjavi z vsemi drugimi predlaganimi rešitvami. Stroški neskončnih procesov in pritožb znašajo milijone dolarjev in v večini primerov bremenijo prav davkoplačevalce, saj si večina zapornikov, obsojenih na smrt, ne more privoščiti plačila odvetnika ter tako uporabljajo javne zagovornike, ki jih plačuje vlada, torej iz davkoplačevalskega denarja. Menijo, da bi bila ukinitve smrtne kazni nepoštena do davkoplačevalcev, saj bi tudi stroški dosmrtnega zapora, ki so po njihovem mnenju neprimerno višji od stroškov usmrtitve, bremenili prav njih.

⁸⁶ Nekaterе študije so pokazale, da usmrtitve vzajemno povečujejo stopnjo umorov. Študija, opravljena med leti 1907 in 1963, je pokazala, da se je v mesecih po vsaki izvedeni usmrtitvi stopnja umorov povišala za dva do tri. Danes ta sindrom razpoznamo pod imenom teorija brutalizacije (Steward 1998, 55).

Istočasno pa *nasprotniki smrtne kazni* trdijo, da procesi za obsodbo na smrt običajno trajajo dlje in torej trošijo čas in energijo sodišč, tožilcev, branilcev, sodnikov in drugega osebja, kar v večji meri kot dosmrtna ječa obremeni predvsem davkoplačevalce⁸⁷ (Bedau 1992). Zaradi dokončnosti obsodbe na smrt je proces drugačen in zato zahteva višje nivoje proceduralnih zavarovanj, kar v praksi predstavlja mnogo daljše, kompleksnejše in dražje procese, ki se od državnih do zveznih sodišč vlečejo leta in leta. Nasprotno pa je proces obsodbe na dosmrtni zapor manj kompleksen in tudi pritožbe ne presegajo državnega nivoja. Dodajajo, da je potrebno med stroške prišteti tudi vse neuspele procese, kjer se je smrtna kazen le zahtevala (Ross v Winters 1997, 135). Nadalje nasprotniki smrtne kazni menijo, da usmrčen posameznik ne more več služiti družbi in da od njegove usmrtitve ni nikakršne koristi, kar je v preteklosti poudaril že Beccaria (Winters 1997, 23). Zato kaznovanje s smrtjo pomeni izgubo ekonomskega potenciala države in s tem tudi nacionalnega dohodka, saj po statistiki morilci predstavljajo pretežno mlajši del prebivalstva v polni fizični in umski moči. Tudi slavni francoski filozof Voltaire je, podobno kot Beccaria, razmišljal o ukinitvi smrtne kazni, ne le s humanitarnega, temveč tudi z ekonomskega vidika. Obsojeni posameznik, ki opravlja javna dela, je družbi koristen. Opozarjal je, da ne smemo zanemariti dejstva, da usmrčeni za seboj pustijo nepreskrbljeno družino, katere vzdrževanje pogosto prevzamejo davkoplačevalci. Tak ekonomski problem je še posebno pomemben v revnejših državah, kjer smrtno kazen izrekajo še pogosteje (Marinović 1996, 115-118). V preteklosti je bil ob pojavu presežkov delovne sile viden porast usmrtitev, saj takrat posamezniki za družbo niso imeli prave ekonomske vrednosti. Ob velikem povpraševanju po delovni sili pa si država ni mogla privoščiti žrtvovanja delovne sile, zato je bilo posledično število usmrtitev nizko. Danes pa takšna povezanost ni

⁸⁷ Podatki o stroških se zelo razlikujejo. Študija iz leta 1982 kaže, da so stroški procesa za obsodbo na smrt več kot dva krat višji kot stroški dosmrtnega zavora (Bedau 1992). Kalifornija ocenjuje, da so stroški procesov za smrtno obsodbo kar šestkrat višji od stroškov drugih procesov umorov (Ross v Winters 1997, 136). Po informacijah organizacije DPIC stane usmrtitev posameznika od sodnega procesa do usmrtitve 1,5 mio \$, zapor pa letno 18.000 \$ (Jackson 2001, 110). Druge raziskave spet navajajo, da primer smrtne kazni, od sodnega postopka do dejanske usmrtitve, stane davkoplačevalce med 4 in 5 milijoni dolarjev (Steward 1998, 85). Kalifornija porabi za sodne primere z obsodbo na smrt vsako leto 90 milijonov dolarjev davkoplačevalskega denarja, Severna Karolina porabi za vsak primer usmrtitve 6,2 milijona, kar je mnogo več kot bi bili stroški dosmrtnega zavora, Florida 3,2 in Teksas 2,3 milijona dolarjev (Steward 1998, 50; Kurtis 2004, 198).

vidna in na osnovi dejavnika delovne sile ne moremo razložiti uporabe smrtne kazni v ameriških državah (Galliher in drugi 2002, 211). Savelsberg (1998, 185-186) meni, da so ob povečanem strožjem kaznovanju vidni predvsem visoki stroški, tako materialni, človeški kot socialni, ob tem pa so koristi minimalne. Kljub temu pa se mnoge države zgledujejo po ZDA predvsem zaradi njihove pozicije v svetu, saj predstavljajo politično, ekonomsko, kulturno in vojaško super moč.

3.4 Problem diskriminacije

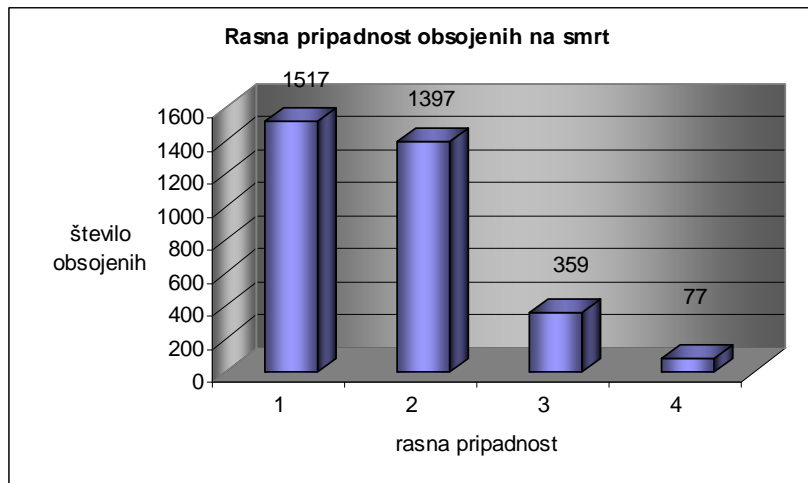
V ZDA temnopolti in pripadniki drugih manjšin, predhodno kaznovani ter revni večkrat pristanejo na listah za usmrtitev, visoka je tudi verjetnost, da bodo obsojeni samotarji, klateži, čudaki in umsko prizadete osebe. Mnoge raziskave so potrdile dejstvo, da rasna diskriminacija še danes ostaja neločljiv del administracije smrtne kazni. Na listi za usmrtitev od skupaj 3.350 obsojenih na smrt čaka 45 % belcev, 42 % temnopoltih, 11 % latino predstavnikov in 2 % drugih ras (DPIC 2007g, glej Sliko 3.2 in Prilogo N). V moderni dobi smrtne kazni so usmrtili 1.099 posameznikov, od tega 57 % belih, 34 % temnopoltih, 7 % latino in 2 % neznane rase (glej Sliko 3.3). Pri tem je treba za pravilno razumevanje upoštevati le 12 % delež temnopoltih v celotni ameriški populaciji (US Census Bureau 2006). Iz podatkov vidimo, da diskriminacijo poleg temnopoltih občuti tudi špansko govoreča manjšina,⁸⁸ ki se je po mehiški vojni leta 1848 priselila predvsem v južni del ZDA. V obdobju po drugi svetovni vojni je prišlo do množičnega priseljevanja Azijcev, pa tudi drugih manjšin, ki so ravno tako zaradi drugačne kulture in navad močno izpostavljeni diskriminatorskemu delovanju sodnega sistema (Friedman 1993, 380-381). Diskriminaciji se prav tako ne morejo izogniti ameriški domorodci, ki so bili žrtve največjih množičnih usmrtitev v ameriški zgodovini (Espy v Radelet 1989, 29). V vrsti za usmrtitev pa se redkeje pojavijo belci, saj denar lahko kupi pravico in vse prepogosto se zgodi prav to.⁸⁹ Neenakost je vidna tudi v številu usmrtitev po

⁸⁸ Latino Američani so leta 2002 v zvezni državi Teksas predstavljali kar 13 % vseh usmrčenih (Fleury-Steiner in Argothy 2004, 67).

⁸⁹ Naj kot primer navedem t.i. primer stoletja, ki ga je predstavljalo sojenje nogometni legendi O.J. Simpsonu za umor njegove žene. Spektakularni šest mesečni proces, ki se je zaključil konec leta 1995, nam poda celovito sliko ameriškega sodnega sistema. Proces Simpson jasno pokaže, da v Ameriki

posameznih državah glede na rasno pripadnost obsojenega (glej poglavje 2.5 in Prilogo M).

Slika 3.2: Rasna pripadnost obsojenih na smrt



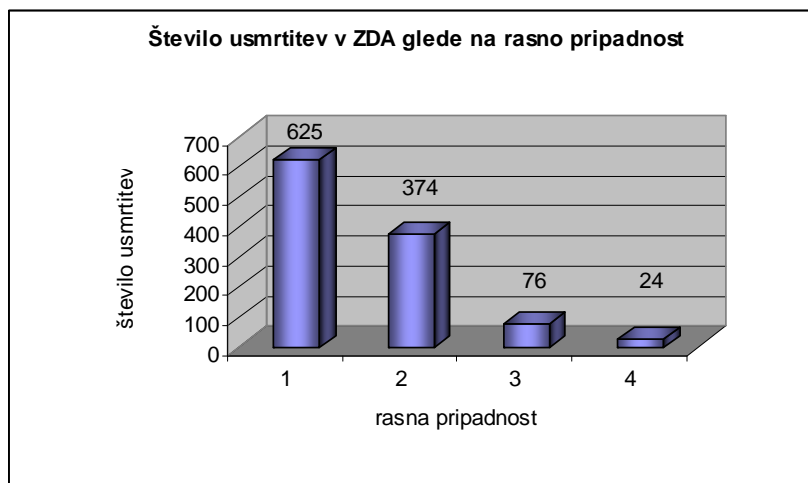
Legenda:

- 1 beli
- 2 temnopolti
- 3 latino
- 4 drugi

Op. Skupno število obsojenih znaša 3.350, vendar so podatki v grafu nekoliko višji, saj so nekateri obsojeni v dveh zveznih državah.

Vir: DPIC (2007g).

Slika 3.3: Število usmrtitev v ZDA glede na rasno pripadnost



Legenda:

- 1 beli
- 2 temnopolti
- 3 latino
- 4 neznana rasa

Vir: DPIC (2007g).

obstajata dve vrsti pravice: pravica za bogate in privilegirane in pravica za druge. Razsodba o njegovi nedolžnosti tako jasno pokaže moč in prednosti, ki jih prinese bogastvo in slava. Prav tako pokaže na dejstvo, da je uporaba smrtne kazni tako politično kot moralno in etično sporna (Weinstein in Bessent 1996, 115-117).

Rasna neenakost v kazenskem sistemu zgodovinsko rasistične države, kot so ZDA, nikakor ni presenetljiva. Temnopoliti so bili v ZDA vedno aretirani, obsojeni in usmrčeni v popolnem nesorazmerju glede na delež, ki ga v družbi predstavljajo. V ne tako oddaljeni zgodovini Amerike so v državah na jugu kot sužnji prestavljali najnižji sloj družbe.⁹⁰ Tako je v južnjaškem sistemu usmrtitev sužnja na vislicah predstavljala glavni steber kaznovanja, ki je služil tudi kot uporaben ritual zastraševanja, tako bodo končali, če se bodo upirali (Friedman 1993, 84-88). V začetku 20. stoletja je večina temnopolnih živela v državah na jugu, ki so bile pod popolno nadvlado belcev. Segregacija je bila na višku, temnopoliti niso imeli volilne pravice in so bili zatirani na vse možne načine. Kazenski sistem je deloval predvsem v interesu belcev, nekateri odvetniki so poskušali vplivati na sodnike celo v taki meri, da belec za umor temnopoltega po zakonu ne bi bil kaznovan.⁹¹ Belec, ki je ubil temnopoltega sužnja, je bil kriv le slabe presoje, procesa proti njemu ni bilo, prav tako ni sledila kazen. Medtem ko je suženj, ki se je obrnil proti svojemu gospodarju, kmalu visel na najbližjem drevesu (Steward 1998, 57). Skozi zgodovino so vidne tudi usmrtitve večjega števila oseb za isti prekršek. ZDA so sicer takšne množične usmrtitve, s sojenjem ali brez, izvajale redkeje kot druge države, vendar pa je bil viden poudarek prav na rasni diskriminaciji. Pred ukinitvijo suženjstva je bilo zakonsko namreč več kot polovico skupinskih usmrtitev izvedenih prav nad temnopolnimi (Blackman in McLaughlin 2003, 235, 254). Podatki kažejo na močno rasno diskriminacijo tudi med drugo svetovno vojno, ko je bilo za različna kriminalna dejanja, kot sta umor ali posilstvo, med usmrčenimi kar 80% Afroameričanov, medtem ko so predstavljali le 10 % celotne vojske (Lilly 1995). Do sprememb je prihajalo zelo počasi, kampanje proti linčem,⁹² ki so delovale v prvi

⁹⁰ Po zakonu so bili temnopoliti definirani kot lastnina, ki jo je gospodar lahko prodal ali kupil kot živino, zastavil ali oddal. Običajna kazen za sužnja je bila bičanje, za težje prekrške pa je bil kaznovan s smrtjo na vislicah. V Virginiji so v času od 1785 do 1865 usmrtili kar 58 sužnjeve zaradi obtožbe posilstva belke (Friedman 1993, 84-88).

⁹¹ Takratno mnenje ljudstva nam slikovito predstavi izjava nekega višjega policista: »Če črnec ubije belca, je to umor, če belec ubije črnca, je to opravičljiv uboj, če pa črnec ubije drugega črnca, je le en črnec manj.« (Steward 1998, 57).

⁹² Samooklicane zakone o linčanju Friedman (1993, 189-170) imenuje »do it yourself justice«. Beseda »linč« izhaja iz juga Amerike, po polkovniku Charlesu Lynchu iz Virginije, ki je v letu 1780 organiziral ilegalno skupino, s katero je lovil in kaznoval kriminalce. Lynch je izvedel sojenja, ki so bila sicer vodena po določenih predpisih a vendar ilegalna. Prav tako je bilo ilegalno kaznovanje, največkrat bičanje, ki je bilo izvajano pod velikim orehom na njegovem dvorišču. Beseda linčanje je

polovici 20. stoletja, so dosegale zelo malo ali skorajda nič, saj v večini primerov belci, ki so linče izvajali, niso bili kaznovani. Situacija se je začela spreminjati sredi 20. stoletja pod vplivom gibanj za človekove pravice. Kongres je izdal zakone o civilnih pravicah posameznikov, leta 1965 so temnopolti dobili volilno pravico in tako možnost, da so bili izvoljeni na pozicije v uradih in na sodiščih (Friedman 1993, 374-377). Kljub podpisanemu mednarodnemu dogovoru o odstranitvi vseh oblik rasne diskriminacije⁹³ (Cohen 2002, 25) in mnogim izvedenim reformam, ki jih je spodbudila odločitev vrhovnega sodišča v procesu Furman, je v ZDA še vedno močno prisoten rasizem, saj nam študije kažejo, da je pri kaznivem dejanju umora mnogo večja verjetnost obsodbe na smrt pri manjšinah, predvsem Afroameričanih, ki so jih v primerjavi z belci, nesorazmerno pogosteje obsojali na smrt tudi za druga kriminalna dejanja, kot npr. za rop ali posilstvo, velik delež pa so do prepovedi predstavljali mladoletni⁹⁴ (TDS 2000, 5). Mnogi podatki kažejo na očitno rasno razlikovanje v sodnih procesih, kar je v večji meri vidno predvsem v državah na jugu ZDA. Čeprav je razmerje belih in temnopolnih žrtev umora skorajda enako, je verjetnost za obsodbo na smrt kar do šestkrat večja pri osebi, ki ji je bilo sojeno za umor belca⁹⁵ (Opinion 2003, glej Sliko 3.4). Temnopolte posameznike so mnogokrat zavestno obsodili na smrt le na osnovi predvidevanja možne prihodnje grožnje

kasneje dobila veliko bolj mračen pomen, saj so obsojence pogosto odvlekli iz domov ali celic, ter jih ubili še preden jim je bila krivda dokazana. Linčanje je bilo predvsem del življenja na jugu, žrtve so bile večinoma sužnji, po vojni pa je postala pomembna nelegalna opora vrhovne oblasti in nadvlade belcev nad temnopoltimi. Kot organizirana drhal je v takratnem času najbolj znana organizacija *Ku Klux Klan*, ki je odgovorna za pobjo mnogih temnopolnih. Med linči je bilo ubitih najmanj 4.743 ljudi, od tega tri četrtine temnopolnih, večinoma (več kot 90 %) v državah na jugu (Bright v Dow in Dow 2002, 45).

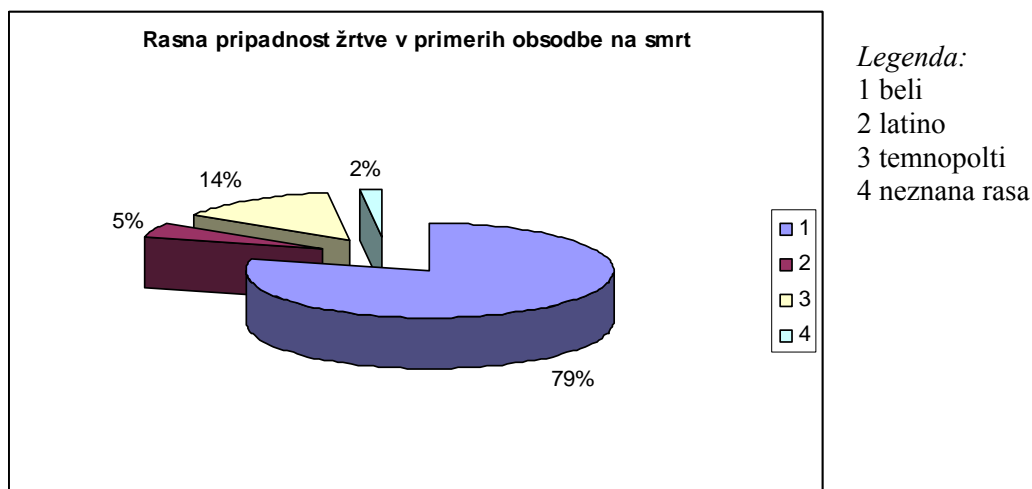
⁹³ *Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*, resolucija OZN št. 1904 (XVIII) iz leta 1963.

⁹⁴ Rasna neenakost v procesih se pogosto pojavlja zaradi tožilčeve zahteve po smrtni kazni ter odstranitve temnopolnih porotnikov in tistih, ki smrtne kazni ne odobravajo, ter nenazadnje zaradi končne odločitve porotnikov (Cohen 2002, 25).

⁹⁵ To je potrdila tudi raziskava, ki je porotnikom predstavila isti primer ob spremembi barve žrtve in obtoženca. Na Floridi in v Teksasu je verjetnost, da temnopoltega posameznika obsodijo na smrt za umor belca kar pet do šestkrat večja, kot če bi moril belec. Prav tako je v Georgii verjetnost, da bo obtoženi umora bele žrtve obsojen na smrt kar 4,3 večja kot v primeru, če je žrtev umora temnopolta. Pri manj kot 40 % belih žrtev umora se je kar 87 % sojenj za umor bele žrtve končalo s smrtno obsodbo. Podobne podatke podaja raziskava v Ohio (Jackson 1996, 101-102; Ross v Winters 1997, 151; Lynch in Haney 2000, 337 in 356; Williams in Holcomb 2004, 366).

družbi⁹⁶ (TDS 2004, 22). V svoji obrambi se pogosto neuspešno sklicujejo prav na rasno diskriminacijo.⁹⁷ Bedau (1992) poudarja, da so bili temnopolti pogosteje usmrčeni, ne da bi vrhovno sodišče sodbo ponovno pregledalo. Prav tako je študija iz leta 2006 potrdila, da na obsodbo močno vpliva barva obtoženega in njegove obrazne poteze. Statistično gledano je tako v ZDA verjetnost, da temnopoltega obsodijo na smrt, večja, kot da umre zaradi kajenja ali kapi (Babcock 2006).

Slika 3.4: Rasna pripadnost žrtve v primerih obsodbe na smrt



Vir: DPIC (2007g).

Po odločitvi v primeru Gregg, ki je končal *de facto* moratorij, argumenti, da politika smrtnne kazni deluje diskriminatorsko, niso bili prav toplo sprejeti na sodiščih, ki rasno neskladnost rajši prezrejo kot izločijo.⁹⁸ Zagovorniki smrtnne kazni, kot npr.

⁹⁶ Licencirani psihologi menijo, da ima rasa obtoženega nesporen učinek na odločitev porotnikov, ali bo obtoženi v prihodnosti na prostosti za družbo predstavljal grožnjo, saj beli porotniki običajno predvidevajo, da pri temnopoltih obstaja večja nevarnost kriminalnih dejanj (TDS 2004, 22).

⁹⁷ V primeru *McClesky v. Kemp* (1987) je obtoženi Warren McClesky sodeloval v ropu trgovine v Georgii in pri tem ubil policista. Njegova glavna obramba je temeljila na tem, da so procesi v Georgii osnovani na rasni diskriminaciji, njegov argument pa se je naslanjal na analizo več kot 2000 sojenj temnopoltim za umor v njegovi državi. Vendar pa je McClesky proces izgubil in bil obsojen na smrt, saj je pet porotnikov menilo, da mu ni uspelo dokazati, da je njegova rasna pripadnost dovolj pomemben dejavnik (Friedman 1993, 319).

⁹⁸ Le ena sama država je sprejela zakon, ki pooblašča sodišča, da v procesih, kjer obstaja možnost pristranskosti sojenja zaradi rase obsojenca, prouči statistične dokaze rasne nesorazmernosti. Vsa

Ernest van den Haag, obstoj takšnih rasnih neenakosti dopuščajo, vendar istočasno poudarjajo, da ne predstavljajo zadosten razlog za ukinitve smrtne kazni (Cholbi 2006, 256-258). Vidimo, da so dolga leta suženjstva in zatiranja temnopoltih pustila svoj pečat. Prav tako možnost krivične obsodbe temnopoltih in drugih manjšin povečujeta revščina in socialna nestabilnost. Rasni predsodki so očitno zakoreninjeni tako globoko v družbeno zavest, da se jih ne morejo osvoboditi niti sodniki in porotniki v procesu določanja kazni. Na veliko razlikovanje kažejo tudi javnomnenjske raziskave, saj kar 49 % Američanov meni, da je večja verjetnost, da bo storilec za isti zločin obsojen na smrt, če njegova barva kože ni bela ali če je istospolno usmerjen (Nathanson v Murphy 1995, 308-324; Opinion 2003). Na ohranjanje mitov in vzpodbujanje rasne diskriminacije pa močno vplivajo tudi moderni ameriški mediji, ki so oblikovali iluzijo nedolžnih belcev in vedno krivih temnopoltih in latino kriminalcev. Časopisi, televizijska poročanja in mnogi filmi služijo kot glavni dobavitelji rasističnih slik z oblikovanjem stereotipov, ki so se ohranili do danes, pri čemer belci še vedno ostajajo nadrejeni (Fleury-Steiner in Argothy 2004, 71). Cholbi (2006, 260) meni, da rasna diskriminacija s spreminjanjem zakonsko zagotovljenih vrednot, posameznikovih pravic in svoboščin popači zakone ter tako škodljivo vpliva na duh demokratične enakosti pred zakonom. Vendar pa kaže, da se takšnih nagnjen ne bo dalo tako enostavno izkoreniniti.

3.5 Umsko prizadete osebe

Večina demokratiziranih držav, mnoge države z diktaturo in celo države, ki so smrtno kazen obdržale v zakoniku, meni, da se smrtne kazni ne sme izvajati na umsko prizadetih oseb. Pri tem pa v ZDA, kljub odločitvi sodišča iz leta 2002, da je usmrnitev umsko prizadetih po 8. amandmaju ustave kruta in neprimerna kazen in zato neustavna, še vedno sodijo umsko prizadetim osebam in mnogi primeri se končajo z usmrčitvijo (Harris 2004).

druga sodišča pa so možnost upoštevanja takih dokazov zavrnila, prav tako tudi niso v zakone vgradili popravnega mehanizma (Babcock 2006).

Umsko prizadeti predstavljajo manj kot 3 % ameriške populacije, vendar je bilo po ocenah AI v času od ponovnega izvajanja smrtne kazni leta 1976 pa do leta 2002 usmrčenih okoli sto umsko prizadetih oseb (pri celotnem številu 760 usmrtitev). Ta podatek pove, da je v zadnjih desetih letih vsak sedmi usmrčeni trpel zaradi resne umske prizadetosti. Nadalje so ZDA dovolile prisiljeno zdravljenje najmanj ene umsko prizadete osebe, ki je bila nato kot zdrava oseba, primerna za usmrtitev⁹⁹ (Babcock 2006, 6-7). Po ocenah DPIC je bilo leta 2002 v vrsti za usmrtitev kar 12 do 20 % umsko prizadetih prestopnikov. Vidimo nesorazmerno previsok odstotek umsko prizadetih v vrsti za usmrtitev, kar po mnenju Tobolowskega (2004, 342) kaže na pomanjkanje nacionalne soglasnosti o odpravi smrtne kazni za umsko prizadete osebe, kot tudi na neuspeh sodnega sistema, da bi jih pravilno zaščitil v sistemu kaznovanja najbolj okrutnih zločincev. Očitno je termin umske prizadetosti¹⁰⁰ določen tako ozko, da v sodni praksi dopušča zelo širok manevrski prostor, kar se odraža v mnogih usmrtitvah umsko zaostalih, shizofreničnih, razdvojenih ali drugače prizadetih oseb. Ovrednotenje duševnega zdravja obsojenega na smrt predstavlja zapleteno strokovno prakso, saj ocena tveganja temelji na preteklosti obtoženega, na skupini statističnih podatkov oseb s kriminalno preteklostjo ter na pogovoru z obtoženim. Zakonski in forenzični avtorji so izrazili zaskrbljenost nad objektivnostjo, temeljitostjo in znanstveno osnovo ocenjevanja in pričanja strokovnjakov za duševno zdravje (Cunningham in Reidy 2001, 473).

V primeru *Ford v. Wainwright* (1986) je vrhovno sodišče odredilo, da osmi amandma, ki prepoveduje kruto in neprimerno kaznovanje, prepoveduje usmrtitve umsko prizadetih oseb z naslednjimi argumenti: (1) takšna usmrtitev žali človekoljubnost, (2) ne predstavlja svarila, (3) ne predstavlja povračilne kazni, (4)

⁹⁹ Zakon določa zdravljenje umsko prizadete osebe, dokler le-ta ni zdrava in sposobna za usmrtitev. Torej prepoved usmrtitev umsko prizadetih oseb predstavlja le odlašanje, ne pa njeno dokončno prepoved. Seveda pa se začasna prepoved, v primeru nespremenjenega umskega stanja obtoženega, lahko zaključi z dokončno prepovedjo usmrtitve (Boots in drugi 2004, 236). Boisaubin in drugi (2004, 41) menijo, da nekateri cilji kazenskega sistema, predvsem uporaba smrtne kazni, niso in ne morejo biti popolnoma skladni s cilji medicine.

¹⁰⁰ Zakonsko je »norost« osebe definirana tako, da se posameznik ne zaveda oz. ne more biti odgovoren za storjena dejanja, in vključuje ljudi, ki so umsko bolni, umsko zaostali ali trpijo zaradi nezmožnosti presoje in procesa razmišljanja (Streissguth 2002, 80-81). Pri tem v sodnih procesih kot umsko zaostalo osebo priznajo le tistega, pri katerem se je zaostalost pokazala že pred njegovo polnoletnostjo (Davis 2005).

takšna oseba se ne more duhovno pripraviti na smrt in (5) že duševna bolezen sama predstavlja kazen in tako zanika kaznovalno korist usmrtilve. Od tega primera dalje vse zvezne države zakonsko prepovedujejo usmrtilve umsko zaostalih oz. bolnih oseb (Zapf in drugi 2003, 104). Vendar pa se v praksi pojavi resen problem, saj si definicijo takšne bolezni vsak predstavlja nekoliko drugače, kar je vidno iz naslednjega primera.

Tobolowski (2004, 351) navaja dva sodna primera z različnima odločitvama sodišča. V primeru *Penry v. Linaugh*¹⁰¹ (1989) je pet porotnikov vrhovnega sodišča odločilo, da 8. amandma, ki prepoveduje kruto in neprimerno kaznovanja, pri tem brezpogojno ne izloča kaznovanja umsko zaostalih oseb. Sodišče je zavrnilo možnost obrambe umsko zaostale osebe in odločilo, da je zmožen sojenja pred poroto. Obtožen je bil naklepnege umora, postavljen pred odvetnike z mnogimi provokativnimi vprašanji, ki so istočasno preverjala njegove reakcije. Po zakonih zvezne države Teksas je bil obsojen na smrt. V drugem primeru, *Atkins v. Virginija*¹⁰² (2002), pa se je odločitev šestih porotnikov vrhovnega sodišča glasila popolnoma nasprotno kot pred 13 leti in sicer, da je usmrtilve duševno zaostale osebe neustavna in tako z 8. amandmajem prepovedana. Odločitev je vplivala tako na primere umsko prizadetih oseb v preteklosti in prihodnosti (Boots in drugi 2004, 224; Tobolowski 2004, 351). Odločitev v primeru Atkins kaže na splošen razvoj pravne stroke in tudi na pripravljenost sodstva na specifične primere umsko zaostalih prestopnikov. V obdobju med obema primeroma je prišlo do očitnega razvoja in pomembnih sprememb na področju sodstva, kar je vplivalo na rzsodbe umsko zaostalih prestopnikov. V času primera Atkins je 18 od 38 zveznih držav, ki je izvajalo smrtno

¹⁰¹ Obsojeni Penry je bil v času kriminalnega dejanja star 22 let, vendar pa je bil mentalno na stopnji 6,5. letnega otroka, njegov IQ pa je znašal med 50 in 63 (Tobolowski 2004, 351).

¹⁰² Atkinsonov IQ je ob testiranju leta 2002 znašal le 59, vendar pa je po zadnjih testiranjih narasel na 74. To ga je leta 2005 po zakonih v Virginiji, kjer opredelijo kot umsko zaostalo osebo tistega z IQ pod 70, ponovno postavilo v vrsto za usmrtilve. Tožilec je trdil, da je imel Atkins v preteklosti tako nizek IQ le zaradi uporabe alkohola in drog in da se je kasneje razvil zaradi intelektualne stimulacije in kontakta z odvetniki. Vendar pa neodvisni forenzični psiholog dr. Bob Stinson meni, da je nemogoče, da bi IQ človeka v sedmih letih narasel kar za 17 enot. Meni, da bi bilo zelo enostavno slabo opraviti psihološki IQ test, vendar pa veliko težje hliniti slabo znanje skozi daljše obdobje, v različnih situacijah in ob prisotnosti različnih preiskovalcev (Davis 2005).

kazen, prepovedovalo usmrtitev umsko prizadetih (Rein 2004, 54). Vendarle pa razsodbe sodišča še vedno v mnogih sodnih primerih ostajajo zelo relativne.

3.6 Mladoletni prestopniki

Praksa usmrtitev mladoletnih oseb v ZDA je bila povzeta po zgodnjem angleškem občem zakonu, kjer je mejnik predstavljala starost sedmih let. Prvo znano usmrtitev mladoletnika na območju današnjih ZDA predstavlja usmrtitev šestnajstletnega fanta Thomasa Graungerja v koloniji Plymouth leta 1642. Od tega leta dalje je bilo registriranih 366 usmrtitev mladoletnih oseb. Skozi zgodovino ZDA so mladoletniki predstavljali okoli 2 % vseh usmrtitev in 3-5 % vseh obsodb na smrt, saj je bila večina kazni naknadno spremenjena ali znižana (Kalbeitzer in Goldstein 2006, 158). V zgodovini ZDA so usmrtili mladoletne osebe, ki so bile ob storitvi kaznivega dejanja stare le deset let, nekatere mladoletne posameznike pa so še v 20. stoletju usmrtili pri njihovih rosnih 13 letih. Večino (69 %) usmrčenih mladoletnikov predstavljajo temnopolti. Njihovi zločini vključujejo posilstvo, požig in krajo, vendar je bila večina (81 %) obsojena zaradi umora¹⁰³ (Streib v Radelet 1989, 39).

V začetku leta 2005 je od 38 zveznih držav, ki so imele smrtno kazen v svojem zakoniku, smrtno kazen za tiste, ki so bili v času storitve kaznivega dejanja mladoletni, zakonsko prepovedalo 19 držav¹⁰⁴ in zvezna vlada, drugih 19 držav pa je minimalno starost določilo različno (Benekos in Merlo 2005, 312 in 316). V devetih zveznih državah najnižja starost mladoletnega za usmrtitev sploh ni bila predpisana, druge države, ki so smrtno kazen izvajale, pa so imele različne omejitve starosti od 12 do 18 let (Landau 1992, 18-19). V ameriškem modernem obdobju smrtne kazni od leta 1976 do 2003 je bilo na smrt obsojenih okoli 200 mladoletnih kriminalcev,¹⁰⁵ usmrtili so 22 posameznikov, od tega največ v državi Teksas, kjer so jih usmrtili kar 13, sledita Virginija in Oklahoma. Skozi mnoge razprave o moralni, zakonski in

¹⁰³ Največkrat umora bele žrtve (89 %).

¹⁰⁴ Alabama, Arizona, Arkansas, Delaware, Florida, Georgia, Idaho, Kentucky, Louisiana, Mississippi, Nevada, New Hampshire, Severna Karolina, Oklahoma, Pensilvanija, Južna Karolina, Utah, Teksas in Virginija.

¹⁰⁵ Približno 70 % obsodb na smrt je bilo izrečenih mladoletnim kriminalcem, ki so bili v času storitve kaznivega dejanja stari 17 let (Cunningham in Vigen 2002, 197-199).

ustavni pravilnosti usmrtitve mladoletnih oseb je število usmrtitev upadalo od treh leta 2002 na eno osebo v letu 2003, leta 2004 ni bila usmrčena niti ena mladoletna oseba, prav tako je upadlo število obsodb na smrt (Cunningham in Vigen 2002, 197-199; Rein 2004, 54; Benekos in Merlo 2005, 321-322). Zvezna država Kentucky je leta 2003 zakonsko prepovedala usmrtitev mladoletnih oseb, sledili sta Florida in Indiana (Vito in Keil 2004, 446). Boots in drugi (2004, 224) so menili, da bi v primeru javne soglasnosti proti usmrtitvam mladoletnih tudi državni in zvezni zakoni sčasoma odražali takšen javni sentiment, kar se je res zgodilo dne 1. marca 2005, ko so ZDA v problematiki smrtne kazni naredile pomemben korak. Porotniki vrhovnega sodišča, v primeru *Roper v. Simmons*, so, sicer z nizko večino 5:4, odločili, da je smrtna kazen za mladoletne kriminalce, torej za tiste, ki so bili v času, ko so storili kriminalno dejanje mlajši od osemnajst let, kruta in neprimerna kazen in tako po 8. amandmaju neustavna (Benekos in Merlo 2005, 312 in 316). Sodišče je odločilo, da so otroci zaradi svojih lastnosti, kot so nezrelost, neodgovornost, dojemljivost za negativne vplive in pritiske in tudi velika možnost, da se jih z leti spremeni, manj odgovorni oz. krivi kot odrasli kriminalci. Pri tem je imel pomembno vlogo podatek, da so od leta 1990 mladoletne osebe usmrtili le še v sedmih državah¹⁰⁶ in celo te države so takšno prakso pričele zavračati. Po proučitvi pogodb¹⁰⁷ in svetovne prakse je sodišče ugotovilo, da ogromen del svetovne javnosti nasprotuje usmrtitvam mladoletnih (Babcock 2007). Odločitev se ni nanašala le na prihodnost, temveč je vplivala tudi na usodo tistih zapornikov, ki so čakali na smrt zaradi zločina storjenega v času mladoletnosti. Tako so ZDA lahko umaknili z liste držav, ki kršijo osnovne človekove pravice mladoletnikov¹⁰⁸ (BBC News 2005). Pri tem Roth (2006, 508-510) poudarja, da nikakor ne smemo zanemariti dejstva, da je v ZDA še vedno najmanj 2.225 otrok, obsojenih na dosmrtno ječo brez možnosti pomilostitve.

Vito in Keil (2004, 446) kot možne razloge za prepoved usmrtitev mladoletnih v letu 2003 navajata (1) opredelitev javnosti proti usmrtitvam mladoletnih oseb, (2) mnenje

¹⁰⁶ To so bile: Iran, Pakistan, Saudska Arabija, Jemen, Nigerija, demokratična republika Kongo in Kitajska (Babcock 2007).

¹⁰⁷ Sodišče je proučilo pogodbe, ki prepovedujejo usmrtitve mladoletnih, kot npr. Konvencijo o pravicah otrok, ki so jo podpisale vse svetovne države z izjemo ZDA in Somalije (Babcock 2007).

¹⁰⁸ Usmrtitve mladoletnih pa še vedno ostajajo del življenja na Japonskem, v Iranu in Pakistanu (BBC News 2005).

javnosti, da je dosmrtna kazen brez možnosti izpustitve, za mladoletne osebe že dovolj visoka kazen, (3) guvernerjeva podpora za ukinitev, (4) le redki narodi še usmrtiljo mladoletne osebe in (5) vpliv specialistov psihiatrov, ki menijo, da so mladi v fazi odraščanja in zato manj razvite osebnosti ter se jim ne sme soditi enako kot odraslim. Benekos in Merlo (2005, 324) menita, da je na ukinitev smrtne kazni za mladoletne prestopnike v ZDA v veliki meri vplivalo ameriško javno nasprotovanje, odločitvi v primerih Atkins in Simmons, svetovno neodobravanje in svetovno javno mnenje ter upad kriminala mladoletnih, njihovih obsodb in usmrtitev.

Vendar pa se kljub odločitvi vrhovnega sodišča javnost še vedno v veliki meri opredeljuje za usmrtitve mladoletnih. Leta 2000 je po raziskavi agencije Gallup večina Američanov (65 %) menila, da morajo biti mladoletniki, ki so storili nasilne zločine, obravnavani na isti način in kaznovani po istih zakonih kot odrasli, a istočasno niso odobraval usmrtitve mladoletne osebe¹⁰⁹ (Ray 2003). Podobne rezultate je dala tudi kasnejša analiza, ki je pokazala na neskladnost javnega mnenja s sprejeto zakonsko spremembo, tj. ukinitev smrtne kazni za mladoletne. Mnenje anketiranih študentov je ostajalo podobno kot pred leti in sicer, da starost obtoženega ne sme vplivati na odločitev v obsodbi na smrt. Kalbeitzer in Goldstein (2006, 171-173) kot možne razloge za takšno odločitev navajata mladost anketirancev, ki naj ne bi razlikovali med 16, 17, 18 ali 25-letnim storilcem, nadalje se jim takšna kazen zdi primerna ne glede na starost storilca. Nepričakovano spoznanje predstavlja dejstvo, da anketiranci mnogo lažje storilca obsodijo na smrt kot na dosmrtni zapor brez možnosti izpustitve.

¹⁰⁹ Raziskava, ki je proučevala razlike med mladoletnimi in odraslimi morilci v zvezni državi Kentucky, je pokazala, da so mladoletni posamezniki morili bolj pogosto (Vito in Keil 2004, 445-447).

3.7 Ženske prestopnice

Ženske v primerjavi z moškimi predstavljajo nesorazmerno nižji delež obsojenih na smrt.¹¹⁰ Usmrnitev žensk v ZDA ni pogosta, v obdobju od kolonialne Amerike pa do danes¹¹¹ je bilo zabeleženo 566 usmrtitev žensk, od tega več kot polovica na jugu, kar predstavlja 2,8 % vseh izvedenih usmrtitev. V zadnjem stoletju se je število žensk, obsojenih na smrt, znižalo na 0,6 % vseh usmrtitev, vendar se ponovno povišalo v zadnjih tridesetih letih (1973-2003), saj je bilo usmrčenih 145 žensk, kar predstavlja 2 % vseh usmrčenih. Neenaka je tudi stopnja izvršenih usmrtitev, saj je bilo od leta 1973 od vseh obsojenih na smrt usmrčenih 9 % moških, žensk pa le 3,6 %. Zanimivo je, da Virginija, kot zvezna država z drugim največjim številom usmrtitev, v tem obdobju ni izvedla niti ene same usmrtitve ženske. Nesorazmernost rasne pripadnosti je vidna tudi tu, saj je na smrt obsojenih 55 % belih, 32 % temnopoltih in 11 % latino pripadnic (Streib 2003). Tudi danes ženske v ZDA predstavljajo le majhen del obsojenih na smrt, po stanju leta 2006 je bilo v ZDA od 3.370 v vrsti na smrt le 56 žensk, kar je 1,6 %¹¹² (Fins 2006).

4 VLOGA KRITIČNIH DEJAVNIKOV

Dejavniki, ki posredno ali neposredno vplivajo na odločitev države o izvajanju smrtne kazni oz. njene ukinitve, so: stopnja verodostojnosti demokra(tiza)cije, centralizacija oz. decentralizacija političnih institucij, politična stabilnost in ureditev, politične stranke, osebje v sodnem procesu (zakonodajalci, sodniki, tožilci, porota, prizivna sodišča, osebje v policiji), ekonomski razvoj in socialna stabilnost, delo humanitarnih in drugih organizacij, podpisani mednarodni sporazumi, mediji in javno mnenje, zgodovinsko ozadje in tradicija, verska opredeljenost državljanov in drugo. Vendarle pa se dejavniki oz. njihov vpliv na stanje izvajanja smrtne kazni od

¹¹⁰ Razlog za manjše število žensk, obsojenih na smrt, predstavlja čista kartoteka v preteklosti, saj so pretekli prekrški dejavnik, ki močno poveča možnost, da tožilec zahteva smrtno obsodbo, kakor tudi manjša nasilnost načina umora (Jackson 1996, 106-107).

¹¹¹ Od leta 1632 do sredine leta 2003.

¹¹² Več kot tretjina žensk na listi za usmrtitev je bila obsojena na smrt zaradi uboja moža, ki jo je že leta nasilno zlorabljal (Fins 2006).

države do države razlikujejo. V magistrskem delu bom tako opredelila glavne kritične dejavnike, ki vplivajo na stanje smrtne kazni v ZDA.

4.1 Vprašanje stopnje demokracije – vpliv politike

Reakcija vlade na kriminal odraža naravo političnega režima. Kazenski sistem avtoritarnih držav temelji na delu kaznovalnih aparatov, glavni namen je vzdrževanje reda ob čim večjem številu aretacij, sodnih postopkov in obsodb. Sodne sisteme označuje arbitrarnost, tajnost in brutalnost. Najhujše možne kazni se poslužujejo predvsem nezanesljivi državni aparati¹¹³ (Burianek 1997, 220). Za razliko pa kazenski sistemi demokratiziranih držav težijo k doseganju pravice skozi zakonske procese ob transparentnem, pravičnem in odgovornem kazenskem sistemu z udeležbo javnosti (Sung 2006, 311-313). Demokracija predstavlja zakonski okvir in način življenja, ki je po svoji definiciji nenasilen. Moč je enakomerno porazdeljena med ljudi z različnimi vrednotami in prepričanji. V demokratiziranih državah zakoni zagotavljajo kontrolo uporabe nasilja in privedejo odgovorne na zagovor. Tako demokratične vrednote kot zakoni so bili oblikovani in sprejeti kot zakonsko sredstvo za obvladovanje nasilnih sporov med krvavimi verskimi boji in revolucijami (Karstedt 2006, 50-51). Povezava med demokracijo in pravičnim kaznovanjem je samoumevna, zakoni zagotavljajo predpisan sodni postopek, bistvenega pomena pa je zagotavljanje človekovih pravic. Z močjo in stabilnostjo demokratične države je v neposredni povezavi tudi kontrola kriminala, saj visoka stopnja le-tega v ljudeh vzbuja strah in spodkopava njihovo zaupanje v družbo ter tako zmanjšuje legitimnost demokratičnih institucij (Karstedt in LaFree 2006, 6-9). Iz zgodovinskega stališča je imela pogosto prav smrtna kazen pomembno vlogo pri oblikovanju moderne, liberalne in ustavne demokracije (Bohm 2001, 147-148). A čeprav je mnogim državam uspelo zrušiti avtoritativni režim in ga nadomestiti s svobodno izvoljeno vlado, so le redke uspešno razvile delovanje zakonskih kazenskih institucij v smislu enakosti, odkritosti in poštenosti. Večina demokratičnih družb ima sicer podobno

¹¹³ Analiza povezave politične represije s kaznovanjem je pokazala, da države z represivnim političnim sistemom bolj omejujejo medije in strožje kaznujejo kriminalce (Ruddell in Guevara Urbina 2007, 102).

sestavo vladnih institucij, vendar pa se te med seboj močno razlikujejo v organizaciji, ciljnih in doseženih rezultatih. Do nastanka razlik je prišlo že v sami osnovi političnega sistema, torej vzorcu delitve moči in prepričanj (Sung 2006, 311-313). Navkljub globalizaciji se kazenska politika v različnih družbah razlikuje v načinu in stopnji relativne strogosti kaznovanja. Globalizacija torej ni in najverjetneje tudi ne bo vodila v sorodno kazensko politiko in prakso.

Narava in uporaba kazenskih sankcij je odraz politične moči in zmožnosti vplivanja določenih skupin. Na izvajanje smrtne kazni lahko vplivajo različni politični pogoji, med katere prištevamo stabilnost in centralizacijo vlade, politične in državljsanske pravice državljanov, svobodo opozicijskih strank in veljavnost zakonskih pravil in procesov¹¹⁴ (Miethe in drugi 2005, 120). Garland (2000, 476-478) dodaja še druge, kulturne vplive, saj meni, da smrtna kazen ureja tudi občutljiva socialna ravnovesja in ustavne napetosti. To so svoboda posameznika in splošna varnost, obsežna tržna svoboda in močan kazenski nadzor, ekonomska neenakost in socialni spori, zasebna samopomoč in vladna neučinkovitost, socialna deregulacija in premočna reakcija države. Pomembno pa lahko vplivajo tudi drugi vidiki širšega socioekonomskega okolja, kot npr. vlade novo nastalih neodvisnih držav se lahko poslužujejo omejevalnih zakonskih ukrepov in drugih strategij kaznovanj z namenom poudarjanja in večanja svoje politične zakonitosti. Medtem ko se za vzdrževanje kontrole in omejevanje groženj njihovi avtoriteti istih prisilnih metod poslužujejo tudi že uveljavljene vlade (Miethe in drugi 2005, 119-120). Analiza sociopolitičnega profila držav v povezavi s smrtno kaznijo je pokazala, da je večja verjetnost, da smrtno kazen obdržijo predvsem države na Srednjem Vzhodu, Afriki in Aziji ter delno razvite islamske države na Bližnjem Vzhodu in južni Evropi. To so predvsem države s slabšim ekonomskim razvojem, slabim političnim in javnim glasom, nizko politično stabilnostjo, nekrščanske države ter države s sodobno zgodovino nezakonitih izvensodnih usmrtitev. Največja verjetnost za zakonsko ukinitvev smrtne kazni je v evropskih državah ter državah osrednje in južne Amerike. Različnost

¹¹⁴ Raziskava, izvedena v 1960. letih, je pokazala, da je tako v razvitih kot nerazvitih državah visoka politična centralizacija povezana z večjo verjetnostjo izvajanja smrtne kazni, povezava politične nestabilnosti z omejevalnimi sankcijami ni bila vidna. V razvitih državah je bila opazna povezava politične prisile s smrtno kaznijo (Miethe in drugi 2005, 120).

izvajanja smrtne kazni pa je vidna tudi v državah s podobno sociopolitično strukturo. Miethe in drugi (2005, 122-126) profil teh držav opredeljujejo kot države z najmočnejšim glasom ljudstva, visoko politično stabilnostjo, zmernim ekonomskim razvojem in krščanstvom kot prvo vero.

Miethe in drugi zaključijo:

1. da se narodi, s sicer podobno sociopolitično strukturo pogosto zakonsko ne opredelijo enako glede problematike smrtne kazni in
2. da ne obstaja niti ena sama sociopolitična spremenljivka, ki bi jo lahko povezali z vsemi državami, ki so si zakonsko enake glede uporabe smrtne kazni.

Večina teorij predvideva, da je uporaba smrtne kazni neposredno povezana s socialnim statusom in ekonomskim razvojem posamezne države. Vendar pa veliko izjemo pri tem predstavljajo ZDA in Japonska, prav tako je smrtno kazen v zakonu obdržalo mnogo razvijajočih se držav. Istočasno takšno tesno neposredno povezavo zanikajo tudi nekatere manj razvite države, ki so smrtno kazen ukinile. Analiza, ki je zajela 185 držav 21. stoletja, je pokazala, da vendarle obstaja neka povezava med izvajanjem smrtne kazni in nivojem ekonomskega razvoja, kot tudi odvisnost od verske opredeljenosti, glasu ljudstva in vlade, politične stabilnosti in bližnje preteklosti nezakonitih usmrtitev posamezne države (Miethe in drugi 2005, 115-118 in 127). Kitajski učenjaki so v 145 državah izvedli analizo povezave smrtne kazni s stopnjo ekonomske rasti, indeksom človeškega razvoja in drugih spremenljivk. Tudi ta raziskava je pokazala na povezavo med izvajanjem smrtne kazni in razvojno stopnjo posamezne države ter stopnjo materialnega in čustvenega stanja (Xingliang 2006, 59).

Primer ZDA nam dokazuje, da stroge kazenske sankcije vendarle niso omejene le na avtoritarne režime, temveč se lahko pojavijo tudi v zrelih demokracijah. Odnos absolutne moči in prevlade posameznikov je prevladoval v totalitarnem režimu Hitlerja in Lenina in ostaja del avtoritarnih režimov, zato Potter (2002, 273) meni, da ameriška demokratična vlada ne bi smela na identičen način predstavljati vzor dokončnega uničenja, ki je posledica usmrtitve, in s tem spodbujati napačne medsebojne odnose. Pogosto se dogaja, da želijo analitiki razložiti različnost ZDA na

osnovi Američanov kot enega samega naroda, vendar pa se je treba zavedati, da ne predstavljajo le ene same kulture. Znotraj celotnih ZDA obstajajo v različnih zveznih državah očitne razlike. Nekatere države so smrtno kazen zakonsko ukinile, druge obdržale, a je ne izvajajo, v tretjih usmrtnitve še vedno predstavljajo del vsakdana. Zakaj se uporaba smrtne kazni v ameriških zveznih državah tako razlikuje? Raziskava Fisherja in Pratta (2006, 48-52 in 57) pokaže na povezavo sprejemanj zakonov o smrti kazni s politično kulturo posamezne države in pogostostjo usmrtitev. Politično kulturo¹¹⁵ lahko razdelimo na tri podkulture in sicer na individualistično, moralistično in tradicionalistično. Posamična politična kultura opredeljuje določene države in vpliva na izvajanje smrtne kazni. Zelo sprejemljivo vlogo predstavlja njen namen vzpostavljanja zakona in reda v državi. Večja verjetnost smrtne kazni v zakonu in bolj pogosto izvrševanje v praksi je v državah s tradicionalno kulturo. Tam smrtna kazen predstavlja način, s katerim politična elita obvladuje množice ljudi. V moralističnih državah se opredeljujejo za smrtno kazen v manjši meri kot individualistične, ki jo podpirajo na osnovi verovanja „oko za oko“.

4.1.1 Politične institucije

V problematiki smrtne kazni obstajajo močne politične razsežnosti, ki so še posebno vidne v obdobju po primeru Furman in jih vsekakor ne gre zanemarjati (Culver 1999, 288). Pomemben vpliv na izvajanje smrtne kazni ima narava političnih institucij. Delovanje evropskih političnih institucij je bolj neodvisno od ameriških, zato si lahko v večji meri prizadevajo za sprejem zakonov na bolj humani osnovi. V nekaterih evropskih državah, kot npr. v Nemčiji, Italiji in Avstriji, je bila smrtna kazen ukinjena s prihodom nove demokratične elite, ki je razglasila novo ustavo ter s tem oblikovala skorajda nevidno zaporo, ki deluje proti morebitni želji javnosti po ponovni uvedbi smrtne kazni. V drugih državah je bila smrtna kazen ukinjena v parlamentu z večinsko stranko ali vladno koalicijo. To je bilo mogoče predvsem zato, ker evropski parlamentarni sistemi težijo k oblikovanju večstrankarskega večinskega sistema, in ne k regionalni in enostrankarski politiki (Moravcsik 2001a),

¹¹⁵ Politično kulturo predstavlja skupek idej, ki jih ima skupina o vlogi vlade in o tem, kdo naj vpliva na javno politiko. Tako politiki predstavljajo del takšne kulture in ideologije (Fisher in Pratt 2006, 49).

v nasprotju z ZDA, kjer ukinitve smrtne kazni na tak način ni mogoča. Ukinitve smrtne kazni na zvezni ravni bi zahtevala osnovno ustavno spremembo v sistemu, kjer so take spremembe skorajda nemogoče. Zvezna organiziranost ameriške vlade in močna tradicija lokalne kontrole se odražata v razdeljenosti zakonskega kazenskega sistema na vodstvene nivoje (zvezni, državni in lokalni), geografske nivoje (državno, okrožno in mestno upravo) in funkcijske nivoje (policija, sodišče, obramba in tožilstvo, popravne institucije in komisija za pogojni izpust) (Pierce in Radlet 2007). Vsaka omejitev smrtne kazni mora biti zakonsko sprejeta, kar pomeni z absolutno večino senata, vendar pa bi se tudi takšna odločitev nanašala le na kriminalna dejanja na zveznem nivoju¹¹⁶ (Moravcsik 2001a). Posamezne zvezne države imajo svoje kazenske zakonike in pravico odločati o izvršitvi smrtne kazni na svojem ozemlju. Tako v določenih državah, kot npr. v Teksasu in Floridi, zaradi skladnosti mnenja sodne veje oblasti z mnenjem javnosti o smrti kazni, prihaja do bolj pogostih usmrtitev, medtem ko v drugih zveznih državah obstajajo določena neskladja mnenj ter določen odpor do usmrtitev¹¹⁷ (Culver 1999, 288). Ker ima vsaka zvezna država svoje zakone, bi morala biti prizadevanja za ukinitve smrtne kazni na področju celotnih ZDA koordinirana z zakonodajno, elektorsko in sodno akcijo v vseh državah, ki imajo smrtno kazen še v zakoniku. Zaradi decentraliziranih političnih institucij na moči pridobivajo tudi konservativne vrste, ki pogosto nasprotujejo splošno sprejetim normam človekovih pravic. Torej je edini politični instrument, ki bi lahko zagotovil ukinitve smrtne kazni, odločitev sodišča oz. ustavni amandma, ki bi določal, da je izvajanje smrtne kazni neustavno. Čeprav je v obdobju začasnega moratorija že kazalo, da bo smrtna kazen dokončno ukinjena, so konservativna zvezna sodišča takšno usmeritev ne le zadušila, temveč celo usmerila v vse večje število obsodb in usmrtitev. Sicer nekoliko bolj, a očitno ne dovolj, liberalno usmerjeni državni sodniki zaradi večje možnosti ponovne izvolitve niso pripravljene ukrepati. Vse to se odraža v visoki opredeljenosti politikov in javnosti za smrtno kazen. Razlaga smrtne kazni, ki temelji na politični decentralizaciji v povezavi z

¹¹⁶ Pri tem moramo poudariti, da je v ZDA izmed vseh na smrt obsojenih na zvezni ravni le slab odstotek (Moravcsik 2001a).

¹¹⁷ Guverner lahko na zakon, za katerega se opredeljuje večina zakonodajalcev, poda veto (Culver 1999, 288).

javnim mnenjem, je videti dovolj trdna v mnogih pogledih ameriške politike in zagotavlja prepričljivo razliko med ZDA in Evropo. Vendar pa ne pojasni političnih odločitev v azijskih (Japonska, Tajsko, Filipini, Malezija...), islamskih, afriških in postkomunističnih državah, kjer navadno vlada diktatura oz. so ostali avtoritarni sistemi. Torej mora v tem sistemu obstajati drugačna povezava, saj imajo te države centraliziran nezvezni politični sistem in politična elita ne potrebuje javnomnenjske podpore (Moravcsik 2001a).

4.1.2 Politične stranke in predsednik

Politična struktura oz. organiziranost političnih strank predstavlja pomembno razliko med EU in ZDA. V državah, ki so smrtno kazen ukinile, na političnem odru nastopa večje število političnih strank. Takšna večstrankarska prisotnost daje možnost odklona in oblikovanja razprav o pravilnosti smrtne kazni, medtem ko eno ali dvostrankarski politični sistemi politikom pogosto vsiljujejo določeno držo. Tako v ZDA politično nasprotovanje smrtni kazni predstavlja tvegano dejanje¹¹⁸ (Van Koppen in drugi 2002, 83-89). Razliko med EU in ZDA lahko opišemo tudi z odnosom politične elite do smrtne kazni. Kljub pogosto visoki javnomnenjski podpori smrtni kazni evropski politiki takšnemu mišljenju ne sledijo, medtem ko se zdi, da na ameriške politike vpliva opredelitev ljudstva. Mnogi politiki odobravajo smrtno kazen prav zaradi visoke javnomnenjske podpore (Fleischaker 2007). Vendar se moramo vprašati, ali niso razmere obratne in sicer, da politiki usmerjeno vodijo javnost. Ameriški politiki smrtno kazen predstavljajo kot del državnega nasledstva in jo izkoriščajo za doseganje svojih ciljev. Politiki aktivno podpirajo smrtno kazen, saj ta predstavlja mamljivo in uporabno sredstvo za doseganje političnih ciljev, celo za pridobivanje glasov za izvolitev za najmočnejšo funkcijo v državi. V političnih kampanjah pride prav za napad na kandidata, ki nasprotuje smrtni kazni, ali za napad na senatorje, ki potrjujejo sodnike, če ti veljajo za šibke na področju smrtne kazni (ko smrtne kazni ne odobravajo), torej z namenom preprečiti njihovo ponovno izvolitev

¹¹⁸ Politična elita v ZDA je ob podpori medijev podprla povečan nadzor nad kriminalom in bolj stroge kazenske sankcije celo v obdobju, ko je stopnja kriminala in uporaba drog padala (Van Koppen in drugi 2002, 83).

oz. napredovanje na višji položaj. Prav tako se lahko uporabi za napad na tiste, ki želijo najti pravico za obsojene na smrt (Tabak v Hodgkinson in Schabas 2004, 214). Zaradi velike javne podpore smrtni kazni zakonodajalci in kandidati na volitvah pogosto podpirajo izvajanje smrtnih kazni prav zaradi prepričanja, da bi kakršno koli drugačno stališče zanje predstavljalo politični samomor. Zaradi tega so celo sodniki vrhovnega sodišča mnenja, da smrt na električnem stolu ali v plinski komori ne predstavlja krute kazni (Lifton in Mitchell 2002, 213).

Na politiko smrtnih kazni v državi najverjetneje v veliki meri vplivajo politiki, ko so izvoljeni za funkcionarje v najpomembnejših vladnih institucijah. Zato ne smemo prezreti vpliva politikov na oblikovanje kazenskega zakonika.¹¹⁹ V demokratičnih državah je zakonodajno telo oblikovano z odločitvijo javnosti in zato sprejeti zakoni odražajo voljo ljudstva. Xingliang (2006, 62-63) meni, da je v problematiki ukinitve smrtnih kazni bistvenega pomena politično samozaupanje, ki nastane iz upravičenosti in zakonitosti predpisov. Meni, da so le tisti politiki z zadostno mero političnega samozaupanja tudi dovolj pogumni za sprejemanje pravih političnih odločitev. Nasprotje pa predstavlja politična slabost, ki se skriva za smrtno kaznijo. Seveda pa je preoblikovanje takšnega političnega samozaupanja v dejansko akcijo ukinitve smrtnih kazni odvisno tudi od ozaveščenosti politikov ali t.i. modrosti politikov.

Problem ameriške demokracije izhaja iz moči večinske vlade, saj njihov zakonski sistem podeljuje vso moč prav v njene roke (Karstedt in LaFree 2006, 19). Na oblasti se skozi čas izmenjujeta demokratska in republikanska stranka. Republikanci so, z visokimi 84 %, bolj naklonjeni izvajanju smrtnih kazni kot demokrati z 52 %. Ob izbiri med smrtno kaznijo ali dosmrtnim zaporom brez možnosti pogojnega izpusta se republikanci s 64 % odločijo za smrtno kazen in le z 31 % za zapor, medtem ko se demokrati opredelijo za usmrnitev le z 31 % in s 63 % za dosmrtni zapor (Jones 2006b). V anketi o moralni sprejemljivosti smrtnih kazni je 71 % anketirancev menilo, da je smrtna kazen moralno sprejemljiva, vendar pa se je odstotek spreminjal glede na politično opredeljenost, saj republikanci in demokrati različno ocenjujejo

¹¹⁹ Politični vpliv na kazenski sistem je močno viden tudi na Kitajskem, kot npr. leta 2001 objavljena kampanja proti kriminalu, imenovana »*strike hard*«, pod vplivom katere prihaja do nepoštenih sodnih procesov, mučenj in do vse večjega števila obsodb na smrt in usmrtitev (AI 2003).

moralno sprejemljivost smrtne kazni. Večina republikancev (82 %) meni, da je smrtna kazen moralno sprejemljiva, medtem ko tako meni le 63 % demokratov (Carroll 2006). Vidimo, da se za smrtno kazen kot pravilno kazensko sankcijo v večji meri opredeljuje konservativna republikanska stranka, ki je bolj zaskrbljena nad javno varnostjo kot pa nad pravicami posameznika (Garland 2005, 359).

V šestdesetih in sedemdesetih letih 20. stoletja, ko je bila v ZDA na oblasti demokratska stranka, so se zaradi njihovega stališča o smrtni kazni kazale možnosti za njeno ukinitvev in vidni so bili rezultati v obliki moratorija na izvrševanje smrtne kazni. Vendar pa so republikanci stavili na "zakon in red", prav tako pa so tudi mnogi demokrati kmalu spoznali, da je bolje, da opustijo v javnosti nepriljubljeno nasprotovanje smrtni kazni, saj je bil tisti, ki se je opredelil proti smrtni kazni, označen za preveč popustljivega do kriminala. Takšna opredeljenost pa se je najpogosteje odražala v porazu. Tudi v zadnjih letih ni niti en sam predsednik pokazal močnega nasprotovanja smrtni kazni. Vsi republikanski predsedniki od Richarda Nixona dalje (Gerald Ford, Ronald Reagan, George H.W. Bush in še posebej George W. Bush) so se javno opredelili za smrtno kazen (Culver 1999, 289; Bedau v Hodgkinson in Schabas 2004, 192). Ronald Reagan je že kot guverner Kalifornije (1967-74) in tudi pozneje kot predsednik (1980-88) deloval za ponovno izvajanje smrtne kazni, ter jo po ponovni uvedbi močno podpiral (Henderson 2000, 124). George H. W. Bush je bil že kot podpredsednik v Reaganovi administraciji močno konservativno usmerjen, v predsedniški kampanji leta 1988 je za razliko od protikandidata Michaela Dukasisa močno poudarjal svojo podporo smrti kazni.¹²⁰ Prav tako je v obdobju predsednikovanja (1988-1992) nadalje podpiral njeno pogostejšo izvršitev (Henderson 2000, 119-120). Od le dveh demokratskih predsednikov je Bill Clinton podpiral smrtno kazen,¹²¹ medtem ko se je Jimmy

¹²⁰ Nekateri politični analitiki menijo, da je na razplet volitev oz. izgubo predsedniškega stolčka Dukasisa močno vplivalo prav njegovo nasprotovanje smrtne kazni (Henderson 2000, 120; Bedau 2004, 20).

¹²¹ Odmevna vest, ko je guverner in predsedniški kandidat Bill Clinton leta 1992 prekinil kampanjo, da se je vrnil v Arkansas in potrdil usmrnitev umsko prizadetega Rickyja Ray Rectorja, nam kaže na očitno uporabo smrtne kazni za namen doseganja političnih ciljev (Jackson 2001, 5; Gottfried 2002, 18). Bill Clinton je leta 1995 kot predsednik sprejel zakon, s katerim se je povečalo število kriminalnih dejanj za obsodbo na smrt. Takšno dejanje ga je postavilo v isto raven z republikanskima predsednikoma Georgeom H.W. Bushem in Ronaldom Reaganom (Jackson 1996, 94).

Carter temu uspešno izognil. V Teksasu so leta 2000 usmrtitve predstavljale del vsakdanje rutine,¹²² saj je takratni guverner in predsedniški kandidat George W. Bush tako želel pridobiti kar največ volilnih glasov.¹²³ Tekmeča za predsedniški stolček Al Gore in George W. Bush si v tej kampanji nista bila enotna skorajda v ničemer, razen v njuni podpori smrtni kazni (Jackson 2001, 5 in 25). George W. Bush¹²⁴ je kot močan zagovornik smrtne kazni brez kakršnih koli spornih debat o usmrtitvah zavzel predsedniški stolček (Galliher in drugi 2002, 3-4). Smrtna kazen pa ni le sredstvo za doseganje zastavljenih ciljev, saj se da z nasprotovanjem usmrtitvam izgubiti že pridobljeno visoko politično pozicijo. Očitna primera predstavljata guverner Massachusettsa Michael Dukakis in guverner New Yorka Mario Cuomo. Velik spodrseljaj Dukakisa predstavljajo besede, podane v obdobju predsedniških volitev leta 1988, ko je izjavil, da bi oporekal usmrtitvi storilca umora prve stopnje celo v primeru, če bi ubil njegovo ženo. Leta 1994 pa je Cuomo izgubil guvernerski stolček tudi na osnovi v preteklosti podanega veta na zakon o smrtni kazni (Galliher in drugi 2002, 3-4). Situacija se ni spremenila niti do danes, saj se vsi kandidati za predsedniške volitve leta 2008 na tak ali drugačen način opredeljujejo za smrtno kazen (Pewforum 2007). Vendar pa le redki politiki iz držav, kjer so smrtno kazen v preteklosti ukinili, javno zagovarjajo njeno ponovno uvedbo (Galliher in drugi 2002, 215-216).

¹²² Georg W. Bush je v obdobju med leti 1995 in 2000 kot guverner Teksasa potrdil preko 150 usmrtitev in za NBC news podal izjavo, da je prepričan, da so prav vse usmrčene osebe, zares tudi storile dejanje, za katerega so bile obsojene (Jackson 2001, 5 in 25; Dow 2002, 2; Gottfried 2002, 19).

¹²³ Čeprav je George W. Bush zagotavljal, da na področju kaznovanja ukrepa strogo, se je v času predvolilne kampanje očitno želel predstaviti tudi v nekoliko drugačni luči, kot sočuten vodja, ki bi bil milosten, kadar bi si obsojenec to zares zaslužil. Verjetno se je zato le pol ure pred izvedbo usmrtitve, odločil za svojo prvo pomilostitev zapornika Rickyja Nolen McGinna (Jackson 2001, 25).

¹²⁴ Kot guverner Teksasa je George W. Bush v času svoje predsedniške kandidature kot temelj svoje predstavitve sprejel zakon za »hitrejšo usmrtitev«, s pomočjo katerega se je povprečni čas na listi za usmrtitev skrajšal z osmih let na polovico (Jackson 1996, 59-60). V razpravah o splavu se predstavlja kot zagovornik človekovega življenja, kar ob istočasni podpori smrtni kazni predstavlja protislovje (Kraidy in Goeddertz 2003, 160).

4.1.3 Sodni procesi

Vodilo ameriškega prava predstavljajo v marmor vklesane besede na pročelju stavbe ameriškega vrhovnega sodišča, ki se glasijo »enaka pravica za vse«,¹²⁵ vendar je očitno, da besede veljajo le za izbrane posameznike (Jackson 1996, 18). Nekoč je ameriška Ustava predstavljala revolucionarni dokument, ki je vseboval pomembne novosti, kot so svobodne volitve, ponoven sodni pregled, kontrola in ravnotežje,¹²⁶ državna ureditev po federativnih načelih in mogoče najpomembnejši del, listina o pravicah in svoboščinah.¹²⁷ Še v 19. in 20. stoletju je ameriška Ustava predstavljala vzor mnogim državam, danes pa svet ne odobrava mnogih ameriških zakonov in odločitev. Zavrača vsesplošno pravico do nošnje orožja, prav tako se zgraža nad izvajanjem smrtne kazni in zahteva obsežnejšo zaščito posameznikov. Vse to prispeva k naraščanju mnenja, da ameriški model ne gre v korak s časom, in res se danes po njem zgledujejo le še redke družbe (Moravcsik 2005b). Splošno prepričanje Američanov o idealnem svetu, kjer je obtoženi, na osnovi zakonskih dejstev, predstavljenih na sodišču,¹²⁸ pravično kaznovan v sorazmerju z njegovo krivdo, vse bolj upada (Antonio 2006, 215-217). Številni škandali v procesih sojenj z obsodbo na smrt, samovoljno, rasno diskriminatorsko in nepravično delovanje sodišč z mnogimi proceduralnimi napakami in usmrtitve nedolžnih so pritegnile pozornost tako Američanov kot svetovne javnosti. Na resne težave ameriškega kazenskega sistema je pokazala tudi študija osmih držav v obdobju preteklih tridesetih let (Fleischaker 2007, študija ABA). Javnost postaja vse bolj zaskrbljena nad pomanjkanjem neodvisnosti sodišča, vidno je naraščanje nezaupanja v zakone in v sposobnost državnega vodstva. Žarišče razprav o smrti kazni v ZDA se je premaknilo z vprašanja o moralni sprejemljivosti smrtne kazni na dvom o poštenosti administracije. Vsak posameznik ima pravico do pravičnega sojenja, zato se od sodnega sistema pričakuje in zahteva, da se sodni procesi vodijo pošteno (Karstedt in

¹²⁵ Angl. *equal justice under law*

¹²⁶ Angl. *check and balance*

¹²⁷ Angl. *Bill of Rights*

¹²⁸ Sodni sistem naj deluje na osnovi zakonsko dovoljenih dokazov, ki vključujejo ugotovitve zbrane na mestu zločina, pričanja očitcev in strokovnjakov, DNK dokaze, analize prstnih odtisov ipd. (Antonio 2006, 215-217).

LaFree 2006, 20 in Roth 2006, 508-510). Očitno pa je, da je današnji ameriški kazenski sistem pogosto neučinkovit, nehuman in skorumpiran.

Lifton in Mitchell (2002, xix in 231-234) v svoji knjigi »*Who owns death*« poudarjata, da lastništvo nad življenjem drži trdno v rokah sama država. Čeprav najkrutejšo smrtno kazen izvaja v imenu izločanja slabega in varovanja družbe, so njene prepoznavne karakteristike politični pritisk in podkupovanje. V razpravah o smrtni kazni je vse bolj pomembna poštenost sodnega sistema. V sodnem procesu imajo vpliv na končno odločitev mnogi posredno in neposredno udeleženi. Vpleten je zapleten aparat birokracije, ki vključuje politike, sodnike, tožilce, poroto pa tudi uradnike in paznike v zaporu. Do neke mere vpliva tudi slabo delo raziskovalcev, napačno ali krivo pričanje, prisiljena priznanja, preveč zavzeti tožilci, nesposobni odvetniki¹²⁹ (Bedav v Hodgkinson in Schabas 2004, 186-192). Odločitve, ki vodijo v možnost smrtne kazni, so lahko tudi posledica posrednih dejavnikov, ki presegajo okoliščine storjenega kriminalnega dejanja, kot so npr. finančni in družbeni pritisk, rasa in socialni status obtoženega ali žrtve, obtoženčeva kriminalna dejanja iz preteklosti, lokacija zločina in sojenja (AI 1989, 227-230). Vendar pa v procesu usmrtitve nihče ne želi nositi odgovornosti. Tožilci, sodniki, porota in guvernerji pri usmrtitvi ostanejo nepristranski in le od daleč opazujejo rabljevo delo (Bedav v Hodgkinson in Schabas 2004, 186-192).

V ZDA večina sodnih procesov za obsodbo na smrt ne spada pod zvezno pristojnost, temveč pod sodne sisteme posameznih držav. Način izvolitve sodnikov in tožilcev se po državah razlikuje. V nekaterih državah sodnike za doživljenjski mandat določi predsednik ob potrditvi senata ali pa jih določi državni guverner. Tako imajo predsednik in guvernerji veliko moč, saj imajo možnost nastavitve in povišanja uradnikov in sodnikov po svojem izboru, priporočijo lahko primerne zakone oz. dajo

¹²⁹ Policiji in tožilcem grožnja s smrtno kaznijo služi kot orodje za pridobivanje priznanj, znani so tudi primeri psihičnega in fizičnega nasilja nad aretiranimi. Prav tako jim zagotovi sodelovanje obtoženih v pogajanjih. Takšni dokazi so očitno nezanesljivi, a videti je, da sistem tak način dela podpira, saj je vidno močno zavezništvo med policijo in tožilci (Garland 2000, 476-478; Cohen 2002, 24). V procesih za obsodbo na smrt je pogosto sojeno revnim, ki si ne morejo privoščiti dragih odvetnikov. Kar 90 % obsojenih na smrt si v času procesa ni moglo plačati odvetnika, zato so jih zastopali državni odvetniki, ki so pogosto brez izkušenj, prezaposleni in prenizko plačani (Bedau 1992; Steward 1998, 68-69).

veto na zakone, ki bi ponovno uvedli ali razširili uporabo smrtne kazni, lahko podpirajo izvajanje študij o smrti kazni, ki izobražujejo in obveščajo ljudi na različne načine, pa vse do možnosti pomilostitve obsojenega (Bedau v Hodgkinson in Schabas 2004, 186-192). Kar v 32 državah pa so sodniki in tožilci voljeni. Kampanje sodnikov in tožilcev v procesu za izvolitev so drage in kandidati potrebujejo močno finančno podporo. Zato so kampanje politično obarvane, saj so organizirane pod okriljem političnih strank. V procesu ponovne izvolitve predstavlja pomemben dejavnik njihova opredeljenost ter njihovo predhodno delo in dosežki. Na procese v veliki meri vpliva osebni dejavnik, saj je kar 39,5 % sodnikov priznalo, da je imel pomembno vlogo pri izvolitvi osebni odnos. Tako se mnoge spletke in podkupovanja pri izvolitvi sodnikov in tožilcev odražajo v kršenju neodvisnosti, nepristranskosti in pravičnosti sodišč v primerih smrtne kazni.

Poleg voljenih teles (sodnik in tožilec) sodeluje še teoretično naključno izbrana porota 12 ljudi. Izbira prave porote je za doseg neodvisnosti in nepristranskosti zelo pomembna, saj morajo porotniki v primerih smrtne kazni ne le določiti in potrditi potrebna dejstva za dokaz vseh obtožb, temveč tudi ugotoviti ali so ta dejstva utemeljena za smrtno kazen ali za dosmrtni zapor (TDS 2000). Študija Butlerja in Morana (2002, 175-176 in 182-183) nazorno kaže, da ima izbor porotnikov odločilno vlogo v procesih smrtne obsodbe. V prvi fazi morajo vsi kandidati za porotnike prestati skrajno kontroverzni proces, imenovan *smrtna usposobljenost*,¹³⁰ ko so izprašani o njihovi opredeljenosti glede smrtne kazni. Takšen postopek že pred samim procesom odstrani vse tiste, ki smrtne kazni na tak ali drugačen način ne odobravajo.¹³¹ V mnogih primerih so dokazi dvomljivi in obstaja več možnosti razlage, vendar pa si porotniki, izbrani na tak način, dokaze razlagajo v skladu z teorijo tožilca (Goodman-Delahunty in drugi 1998, 257-259). Raziskava, ki je vključila več kot tisoč bivših porotnikov, je pokazala, da so odločitve porotnikov pogosto pristranske in da porotniki redko razumejo sodnikova priporočila, ki naj bi

¹³⁰ Angl. *death qualified jury*. Tožilec vsem kandidatom za porotnike zastavi vprašanje, če verjamejo v smrtno kazen. V primeru negativnega odgovora je posameznik kot porotnik zavrnjen. Takšen način vpliva na povečanje možnosti nepravične in zmotne obsodbe (Streissguth 2002, 36-37). Študija Allena in drugih (1998, 724-725) je pokazala, da verjetnost obsodbe na smrt narašča z opredeljenostjo porotnikov za smrtno kazen.

¹³¹ Perspektivna porota mora biti ostra in nepopustljiva (Platania in Moran 1999, 472).

jih vodila pri odločitvi končne obsodbe (Bedau 2004, 185). Raziskave so pokazale tudi večjo strogost porotnic, saj so ženske pri svojih odločitvah mnogo bolj čustvene (ForsterLee in drugi 2006, 192-195). Prav tako je pri izbiri porote¹³² kot tudi v njenih odločitvah v procesu pogosto prisotna rasna diskriminacija (TDS 2000). Takšno sistematično izključevanje porotnikov povečuje pristranskost v procesu, torej oblikuje podlago za končno odločitev in s tem napoveduje bolj verjetnejši negativen rezultat za obsojenega.

Na odločitve porotnikov pogosto vplivajo v procesu nepomembni dejavniki, kot so rasa obsojenega ali žrtve, socialno-ekonomski standard obsojenega, njegov videz in obnašanje, geografska lokacija zločina ali procesa ter drugi dejavniki brez prave povezave s kriminalnim dejanjem (Nathanson v Murphy 1995, 308-324). Na smrt bo bolj verjetno obsojen morilec bele žrtve ženskega spola. Na to vplivajo predvsem zgodovinski in kulturni dejavniki, saj se zdi takšen umor še bolj nesprejemljiv in v ljudeh zbudi željo po najhujšem kaznovanju (Stauffer in drugi 2006, 99 in 111-112). Zaporniki v vrsti za usmrnitev so predvsem moški iz držav na jugu. Velik del je razumsko omejenih in neizobraženih, pogosto izhajajo iz nasilnega okolja, razdrtih družin, njihova preteklost je prežeta z zlorabo in travmami in zato pogosto kažejo visoko stopnjo psiholoških motenj¹³³ (Cunningham in Vigen 2002, 199-208). Analiza je pokazala, da na odločitev porotnikov vpliva videz in obnašanje obtoženega med procesom. Če obtoženi pokaže iskreno obžalovanje, se porotniki ne odločijo za smrtno obsodbo, ampak pogosteje izglasujejo dosmrtni zapor, kot če je med procesom videti čustveno neprizadet (Antonio 2006, 215-217). Na odločitev porotnikov vplivajo tudi osebne lastnosti obtoženega. Večjo verjetnost obsodbe na smrt predstavljajo lastnosti, kot so zaprtost in živčnost, manjšo verjetnost pa odprtost za izkušnje in prijeten videz. Na odločitev porote vpliva tudi spol

¹³² Časnik Dallas Morning News je v Dallasu leta 1985 izvedel raziskavo, ki je pokazala, da je število temnopoltih porotnikov še vedno zelo nizko. Izmed 4.434 potencialnih porotnikov za primere možne smrtne kazni je bilo izbranih le 467 temnopoltih, kar je le nekoliko več kot 10 %, medtem ko je bil takratni delež temnopoltih v Dallasu 18 %. Od izbranih 467 pa so jih tožilec izločili kar 405, tako je ostalo le 4 % temnopoltih porotnikov. Raziskava je vsebovala tudi podatke, da je bila v 72 % vseh procesov celotna porota sestavljena iz belih porotnikov, ter da je bilo kar 96 % procesov, ko je bil obtoženi temnopolt (TDS 2000).

¹³³ Nasprotno od pričakovanj raziskava kaže, da večina zapornikov na listi za usmrnitev v zaporih ne pokaže nasilnega vedenja (Cunningham in Vigen 2002, 199-208).

obtoženega (Robbers 2006, 214-216). Višina dosojene kazni pogosto temelji na osnovi preteklih dogodkov in kaznivih dejanj obsojenca v preteklosti (Bushway in Morrison Piehl 2007, 156). Pomemben dejavnik predstavlja tudi geografska nedoslednost, saj so študije pokazale, da je končna obsodba bolj odvisna od tega, kje v ZDA sodijo obtoženemu, kot pa za kakšen zločin. Obsojencem na različnih lokacijah lahko torej pod istimi zakoni za enako kriminalno dejanje dosodijo različno kazen. Velike geografske razlike izhajajo predvsem iz pomanjkanja enotnih standardov, ki bi uravnavali neomejeno pravico tožilcev v procesih¹³⁴ (Tabak v Hodgkinson in Schabas 2004, 208-232; Babcock 2006). Čeprav zakoni vsebujejo smernice, ki bi omejevale samovoljnost v procesih, raziskave kažejo, da je rajsodba močno odvisna od zgodnje odločitve tožilca. Prav tožilec je tisti, ki se v začetku procesa odloči, kakšno višino kazni bo zahteval, in najpogosteje je prav on tisti, ki zahteva smrtno kazen¹³⁵ (Gottfried 2002, 99). Obtoženčevo pravico do poštenega sojenja lahko ogrozijo tudi neprimerne izjave tožilca v zaključnem govoru¹³⁶ (Platania in Moran 1999, 473 in 483). Sistem dela sodišč je sicer v večini demokratičnih držav enak, vendar z veliko razliko, da tožilci niso izvoljeni, temveč jih kot del oblasti določi pravosodni minister, ki so mu odgovorni za postopke in svoje odločitve¹³⁷ (TDS 2000).

Sodni procesi so dvostopenjski. V prvi stopnji se odloči o krivdi obtoženca in nato, če je spoznan za krivega, sodišče v drugi stopnji določi kazen. V večini ameriških zveznih držav o krivdi in izreku smrtne obsodbe odloča porota.¹³⁸ V štirih zveznih

¹³⁴ Verjetnost usmrtnitve za kaznivo dejanje umora je v državah na jugu kar tri krat večja kot drugje. V teh državah (Alabama, Arkansas, Florida, Georgia, Louisiana, Mississippi, Severna Karolina, Teksas in Virginija), kjer prebiva le 26 % celotne populacije, so v obdobju od 1976 do 1996 izvedli kar 83 % vseh usmrtnitev (Jackson 1996, 99).

¹³⁵ Kadar tožilci v Teksasu zahtevajo smrtno kazen, jo dosežejo kar v 80%, kar predstavlja najvišji odstotek v vseh zveznih državah (Hammel v Dow in Dow 2002, 107).

¹³⁶ Obstajajo celo primeri, ko so tožilci zahtevali po smrti kazni argumentirali popolnoma neprimerno in nemoralno, češ da je smrtna kazen cenejša kot zaporna (Platania in Moran 1999, 473 in 483).

¹³⁷ Poročilo (TDS 2000) je analiziralo 84 primerov, v katerih so tožilci v zvezni državi Teksas nepravilno izvedli preiskavo (prikrojevanje podatkov, grožnje pričam, identifikacije, ki so bile osnovane le na barvi las, neizvajanje DNK testov, prikrievanje dokazov, ki bi bili v korist obsojenega) in tako v želji po zmagi in napredovanju povzročili obsodbe na smrt.

¹³⁸ Raziskave simuliranega sodnega procesa so pokazale, da pri oceni krivde mladoletnost obtoženega ne vpliva na odločitev porotnikov, saj mora vsakdo odgovarjati za svoja dejanja. Razlika se pojavi pri določanju višine kazni, ko je mladost olajševalni dejavnik, saj se mlade prestopnike zaradi njihove nezrelosti in impulzivnosti lažje rehabilitira (Warling in Peterson-Badali 2003, 78-80).

državah¹³⁹ porota poda neobvezujočo razsodbo sodniku, od katerega je odvisna končna odločitev. V petih državah¹⁴⁰ pa sodniki smrtno kazen dosodijo popolnoma neodvisno (Gottfried 2002, 79-80). V večini držav so poroti v procesu predstavljeni tako obremenjujoči kot olajšujoči dokazi, medtem ko v Teksasu in nekaterih drugih državah obsodba temelji le na treh da/ne vprašanjih, imenovanih »posebna vprašanja«. To so: (1) Ali obtoženi v prihodnosti predstavlja grožnjo družbi?¹⁴¹ (2) Ali gre za naklepni umor? (3) Ali obstajajo zadostne olajševalne okoliščine za milejšo kazen? Če porota odgovori pozitivno na prvi dve vprašanji, je obtoženec avtomatsko obsojen na smrt. Porota mora torej določiti, ali obtoženec predstavlja potencialno grožnjo v prihodnosti, torej napovedati njegova prihodnja dejanja, kar povečuje nevarnost zmotne obtožbe.¹⁴² Osnovni namen posebnih vprašanj je bilo zmanjšanje števila obsojenih na smrt, vendar pa je takšen način etično sporen, saj na znanstveni osnovi ne obstaja razumljiva in jasna metoda, ki bi pravilno definirala prihodnja kazniva dejanja obtoženega. A takšna praksa ostaja del rutinskega dela mnogih sodišč (Platania in Moran 1999, 471-472; Dow 2002, 13; TDS 2002, 1-3; Edens in drugi 2005b: 55-58 in 81). Na smrtno obsodbo je možna pritožba na vrhovno sodišče. Zadnjo možnost, ki varuje posameznika pred nepošteno dosojeno usmrtnitvijo ob dvomu o krivdi predstavlja pomilostitev. Moč za znižanje kazni je v rokah državnega guvernerja ali državnega odbora za pomilostitev in pogojni izpust.¹⁴³ Člane tega odbora pa najpogosteje imenuje prav guverner. Pomilostitev je tako izrečena le redko, saj se zavedajo, da bi njihova omahljivost lahko pomembno vplivala na njihovo kariero (TDS 2002, 1-3; Tabak v Hodgkinson in Schabas 2004, 208-232).

¹³⁹ Alabama, Florida, Delaware in Indiana.

¹⁴⁰ Arizona, Kolorado, Idaho, Montana in Nebraska.

¹⁴¹ Raziskava 39 zapornikov iz vrste za usmrtnitev v Indiani je pokazala, da v zaporu večina ni storila resnih kriminalnih prekrškov. Torej se kljub svoji nasilni preteklosti takšni zaporniki niso razlikovali od druge zaporniške populacije (Reidy in drugi 2001, 62-63 in 76).

¹⁴² Ponovna preiskava 155 procesov v Teksasu, kjer so določili smrtno kazen na osnovi predvidevanja kriminalnega obnašanja v prihodnosti, je pokazala, da so se strokovnjaki zmotili v 95% vseh predvidevanj (TDS 2002, 1-3).

¹⁴³ Angl. *Board of Pardons and Paroles (BPP)*

4.1.4 Organizacije in mednarodne pogodbe

Za popolno ukinitve smrtne kazni se borijo številne organizacije, ki so izdale in sprejele mnoge dokumente. V zgodnjem obdobju gibanja proti smrti kazni so delovale predvsem humanitarne, najpogosteje verske organizacije, v sodelovanju z vplivnimi znanstveniki in pravniki, kasneje pa so se njihovim zahtevam pridružile tudi posamezne stranke. Danes se mnoge humanitarne organizacije ukvarjajo s problematiko smrtne kazni predvsem v okviru človekovih pravic in zaščite le-teh, vendar pa večinoma niso več povezane z verskimi organizacijami (Janković v Zlobec 1989, 117). V svetu deluje mnogo organizacij in združenj, ki se v okviru boja za človekove pravice trudijo za pomemben cilj, to je ukinitve smrtne kazni po vsem svetu. OZN se kot mednarodna organizacija, ustanovljena leta 1945, trudi za vzdrževanje mednarodnega reda in varnosti ter se v okviru *Splošne deklaracije o človekovih pravicah*¹⁴⁴ in *Mednarodnega sporazuma o državljanskih in človekovih pravicah*¹⁴⁵ bori za spoštovanje sprejetih sporazumov in tako tudi za odpravo smrtne kazni (United Nations). *Splošna deklaracija o človekovih pravicah*, ki jo je 10. decembra 1948 sprejela OZN v 3. členu kot osnovno človekovo pravico, razglša pravico do življenja, svobode in osebne varnosti in v 5. členu dodaja, da nihče ne sme biti izpostavljen mučenju ali krutemu, nehumanemu in ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju (Universal Declaration of Human Rights 1948). Cohen (2002) podaja zanimivo informacijo, da je pri sprejemanju te deklaracije imela pomembno vlogo prav ameriška delegacija, ki pa danes zelo nerada sprejema kakršne koli mednarodne sporazume. Generalna skupščina OZN je leta 1959 z resolucijo št. 1396 (XIV) načela vprašanje o pravilnosti smrtne kazni, ko je pozvala Ekonomski in socialni svet (ECOSOC), da prične s preiskavo o vprašanju smrtne kazni, njenih zakonov in prakse, preveri njeno učinkovitost ter posledice njene ukinitve na stopnjo kriminala (Study of the Question of the Capital Punishment 1959). Resolucija 2393 (XXIII) iz leta 1968 narekuje varnostne določbe za obsojene na smrt, te so: možnost pritožbe na višji organ, možnost oprostite ob prestavljenih dokazih o nedolžnosti, da smrtne kazen ne sme biti izvršena, dokler traja postopek pritožbe ali peticije za oprostitev,

¹⁴⁴ Ang. *Universal Declaration of Human Rights*

¹⁴⁵ Angl. *The International Covenant on Civil and Political Rights*

ter dodaja, da je potrebno posvetiti posebno pozornost obsojenim nižjega socialnega stanu, ki si ne morejo privoščiti dragih odvetnikov (Capital Punishment 1968). Leta 1971 je OZN z resolucijo 2857 (XXVI) še močnejše nastopila za odpravo smrtne kazni. V njej poudarja, da je z namenom doseči cilje 3. člena Splošne deklaracije o človekovih pravicah potrebno zmanjšati število kriminalnih dejanj, kaznovanih s smrtjo, in stremeti k popolni odpravi smrtne kazni v vseh državah (Capital Punishment 1971). Resolucija 44/128, z dne 15. decembra 1989, predstavlja mednarodno pogodbo, *drugi opcijski protokol*,¹⁴⁶ ki dovoljuje izvajanje smrtne kazni državam le v vojnem času. Pogodbo je podpisalo mnogo držav, vendar ZDA ni bilo med njimi, čeprav so ratificirale osnovno pogodbo (Rein 2004, 94). Komisija OZN za človekove pravice je leta 1999 izrazila močno svetovno podporo moratoriju na usmrtitve v vseh državah, ki jih še izvajajo. Nadalje je komisija zahtevala, da druge države zavrnejo izročitev kriminalcev v države, ki smrtne kazni še izvajajo, razen če le-te zagotovijo, da usmrtitve ne bodo izvedle (Galliher in drugi 2002, 6). Leta 2000 je takratni generalni sekretar OZN Kofi Annan prejel peticijo s podpisi več kot 3 milijonov ljudi. V njej so posamezniki iz več kot 130 držav po svetu zahtevali odpravo smrtne kazni. Posledično je Kofi Annan pozval k svetovnemu moratoriju na usmrtitve (Rein 2004, 94).

Leta 1950 je bila z namenom zaščite pravic in svobode pod vodstvom Sveta Evrope sprejeta *Evropska konvencija o človekovih pravicah*.¹⁴⁷ 2. člen konvencije zapoveduje, da ima vsak posameznik pravico do življenja, 3. člen prepoveduje mučenje in nehumano ter ponižujoče obravnavanje in kaznovanje. Na področje smrtne kazni sta najbolj korenito posegla *6. protokol h konvenciji*,¹⁴⁸ ki prepoveduje izvajanje smrtne kazni, razen v času vojne, in *13. protokol h konvenciji*,¹⁴⁹ ki predvideva odpravo smrtne kazni v vseh okoliščinah (European Convention on Human Rights 1950; AI 2008). Izvajanje smrtne kazni dodatno omejujeta *Ameriška konvencija o človekovih pravicah*¹⁵⁰ in njen *drugi protokol*¹⁵¹ (Dieter 1999; Babcock

¹⁴⁶ Angl. *Second Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights*

¹⁴⁷ Angl. *European Convention on Human Rights*

¹⁴⁸ Angl. *Protocol No. 6 to the European Convention on Human Rights* (sprejet leta 1982)

¹⁴⁹ Angl. *Protocol No. 13 to the European Convention on Human Rights* (sprejet leta 2002)

¹⁵⁰ Angl. *American Convention on Human Rights* (sprejeta leta 1996)

2007). Vidimo, da je v zadnjih petdesetih letih na osnovi mednarodnih prizadevanj za odpravo smrtne kazni in sprememb mednarodnih standardov na področju človekovih pravic prišlo do spremembe odnosa do smrtne kazni¹⁵² (Schabas 2000b, 263). Viden je jasen in izrazit odklon od uporabe smrtne kazni, ki je nekoč predstavljala le problematiko domače kazenske politike, danes pa vprašanje človekovih pravic.

Amnesty International deluje neodvisno od vlade, politike in vere kot eden najpomembnejših akterjev v mednarodni zaščiti človekovih pravic že od leta 1961. Glavni cilj organizacije AI je spremljanje in zagotavljanje spoštovanja osnovnih človekovih pravic, ki so zapisane v Deklaraciji o človekovih pravicah. V okviru svojega dela pospešuje uveljavljanje človekovih osnovnih pravic, kot so svoboda, pravica in mir. V sodelovanju z drugimi ustanovami za varstvo človekovih pravic se zavzema za ukinitvev in prepoved smrtne kazni po vsem svetu. V okviru svojega delovanja spodbuja sprejemanje mednarodnih dogovorov, resolucij in konvencij, spodbuja delovanje in promocijo drugih organizacij za zaščito človekovih pravic, se obrača na vlade in medvladne organizacije zaradi posameznih primerov kršenja človekovih pravic, organizira neodvisne preiskovalne komisije (AI 1989, 7).

Human Rights Watch (HRW) se kot samostojna nevladna organizacija s sedežem v ZDA v okviru zaščite človekovih pravic bori za ukinitvev smrtne kazni. Poziva vlade naj spoštujejo mednarodno sprejete zakone o človekovih pravicah in opustijo politiko zlorab, ter podaja obširna poročila o stanju v svetu (HRW 2007). *International Federation for Human Rights* (FIDH) je mednarodna nevladna organizacija, ki je svoje delo posvetila zaščiti človekovih pravic, kot jih definira Deklaracija o človekovih pravicah (FIDH 2007). Moč gibanj za ukinitvev smrtne kazni vse bolj narašča tudi v ZDA, kjer so najbolj vidne naslednje aktivne organizacije za odpravo smrtne kazni: ACLU (The American Civil Liberties Union), LDF (The NAACP

¹⁵¹ Angl. *Protocol to the American Convention on Human Rights to Abolish the Death Penalty* (sprejet leta 1990)

¹⁵² Še leta 1946 je bila v Nürnbergu smrtna kazen izrečena dvanajstim nacističnim zločincem, Rimska konferenca leta 1998 pa je izločila smrtno kazen, prav tako pa tudi skrajšala zaporne kazni (Schabas 2000b, 263).

Legal Defense and Educational Fund), NCADP (National Coalition to Abolish the Death Penalty) in organizacija ALACP (The American League to Abolish Capital Punishment) (Megivern v Hodgkinson in Schabas 2004, 117 in 199-200). Zaradi zavedanja rasnega razlikovanja je bila že leta 1909 kot najstarejša in največja organizacija za človekove pravice ustanovljena NAACP (National Association for the Advancement of Colored People), katere naloga je zagotoviti politično, socialno, ekonomsko in šolsko enakopravnost in izločiti rasno nestrpnost in diskriminacijo (NAACP 2007).

Odnos ZDA do mednarodnih pogodb

ZDA kljub mnogim opozorilom stalno kršijo osnovne človekove pravice ter ignorirajo in podcenjujejo delo in sprejete sporazume mednarodnih organizacij za človekove pravice.¹⁵³ V nasprotju z večino naprednih industrializiranih demokracij, zavračajo formalni sprejem skoraj vseh splošno sprejetih mednarodnih zakonskih norm o človekovih pravicah. Njihov odpor do sprejemanja mednarodnih dogovorov o človekovih pravicah močno vpliva na izvajanje smrtne kazni v ZDA. Do danes so številne mednarodne sporazume o človekovih pravicah sprejele skoraj vse napredne industrializirane demokracije, mnoge razvijajoče se demokracije in tudi številne nedemokratske vlade. Vendar pa so ZDA pri podpisovanju takšnih sporazumov previdne in podpišejo le tiste, za katere menijo, da so zanje sprejemljivi. Po dolgem razmišljanju in dodanimi pridržki, zaradi katerih sprejem sporazuma pogosto nima nikakršnega učinka na domačih tleh, so ZDA podpisale le redke sporazume o človekovih pravicah. Kot glavni argument pogosto navajajo boj proti terorizmu. Znotraj politike ZDA je tako opazno veliko protislovje. Na eni strani vztrajno zavračajo sprejemanje in izvrševanje mednarodnih norm in ne priznavajo pristojnosti sodne oblasti zunanjih uveljavljenih sodišč. Na drugi strani pa kažejo velik interes pri uveljavljanju svetovnih standardov za človekove pravice doma in po svetu, kar obsega tradicionalno uveljavljanje človekovih, državljanskih in političnih pravic

¹⁵³ Prav tako so neuspešni poskusi vplivanja na Japonsko, kjer vladajoči menijo, da je svetovni trend in izkušnje drugih držav glede kriminala in kazenske politike sicer potrebno spremljati, vendar pa mora biti odločitev o ukinitvi smrtne kazni prepuščena vsaki posamezni državi (Hood 2001, 340).

doma¹⁵⁴ ob istočasnih vojaških intervencijah razširjanja temeljnih svoboščin v drugih državah (Moravcsik 2001b; Moravcsik 2005a). Takšno protislovno stališče je tarča mnogih kritik domačih svobodomiselnih zagovornikov in tudi tujih vlad, ki menijo, da je takšen način nedosleden, hinavski in ciničen (Moravcsik 2003).

Hood (2001, 340) meni, da se ZDA očitno nimajo za zavezane mednarodnim zakonom, ki določajo odpravo smrtne kazni, prav tako tudi ne upoštevajo navodil OZN za nadzor nad izvršitvijo smrtne kazni, saj si v okviru Ustave pridržujejo pravico do usmrčitve vsakogar, ki je bil obsojen po njihovih zakonih (Dieter 1999). Moravcsik (2001b; 2005a) paradoks delno razloži z dolgotrajno oblikovanimi ameriškimi kulturnimi vrednotami, kot so suverenost, demokratični lokalni patriotizem, ustavna domoljubnost, nacionalizem in zagovorništvo svobodnega mišljenja. Nadalje poudari teoretično natančnejšo in empirično bolj utemeljeno razlago. Le-ta podaja odločitev sprejemanja mednarodnih sporazumov ameriških politikov v odnosu na možne posledice v domačem okolju. Moravcsik torej trdi, da so ZDA skeptične glede sprejemanja mednarodnih norm predvsem zaradi svojih glavnih političnih karakteristik, s katerimi lahko od vseh zahodnih demokracij opredelimo le ZDA z vsemi štirimi karakteristikami. Prva karakteristika je *vodilna geopolitična pozicija ZDA v svetu*. Zaradi svojega statusa svetovne velesile ZDA ohranjajo večjo moč v pogovorih, pogosteje lahko izrazijo dvom o pravilnosti sprejemanja mednarodnih pogodb, ter istočasno bolj učinkovito dosežajo svoje cilje kot manjše zahodnoevropske demokracije, saj je pri njih edina možna izbira večstrankarska ali nobena. Status ZDA, kot svetovne velesile, vpliva na njihov odnos do potrjevanja mednarodnih norm o človekovih pravicah, medtem ko druge mogočne države, kot so Rusija, VB, Kitajska, Brazilija, Mehika in Indija, gledajo na to skeptično. Druga karakteristika je *pomanjkanje interesa za sprejem mednarodnih sporazumov o človekovih pravicah*, saj akterji v ZDA, za razliko do povojne Evrope in današnje Latinske Amerike, zaradi močne stabilnosti demokratičnega sistema nimajo potrebe po zaščiti svojih institucij. Na prvi pogled se zdi razlaga nekoliko

¹⁵⁴ ZDA imajo z ustavo iz leta 1789 najstarejšo dolgotrajno ustavno tradicijo na svetu. V medijih in na sodiščih močno zagovarjajo civilne svoboščine. Prevladuje značilna demokratična zavezanost lokalni vladi in neodvisni državi, njeni državljani pa globoko verjamejo v ameriško ustavo in politične institucije ter v svobodno mišljenje oz. pojmovanje pravic (Moravcsik 2001b).

nejasna, saj so človekove pravice ves čas tesno povezane z liberalno demokracijo. Dokazano je, da so se stabilne demokracije zaradi idealističnih razlogov pa tudi zaradi mišljenja, da je demokracija tesno povezana s svetovnim mirom, dolgo borile za njeno širjenje in vzdrževanje v drugih državah. Povezava med stabilno demokratično vlado in mednarodnimi dogovori o človekovih pravicah si je bila še do nedavnega nekako nasprotujoča; medtem ko demokratične vlade načeloma podpirajo človekove pravice in prepoznavajo povezavo med demokracijo in gotovostjo, so istočasno pogosto skeptične pri sprejemanju mednarodnih dogovorov o človekovih pravicah. Tretja karakteristika, ki oteži sprejemanje mednarodnih sporazumov o človekovih pravicah, je skrajna *konservativnost vladajoče manjšine* v političnem sistemu, ki svoje vrednote in mišljenje vsiljuje javnosti. V obdobju od 1950 do 1960 je ameriška konservativna skupina gledala na mednarodne dogovore o človekovih pravicah kot na del gibanja, ki vsiljuje zvezne liberalne standarde predvsem v pogledu rasne diskriminacije, ki je bila najbolj opazna v državah na jugu. Državlanske pravice so tako postale najpomembnejša tema razprave v ameriški politiki, kar je posledično povzročilo nastanek močne domače opozicije, ki zavrača vse pravice in svoboščine in podpira njeno nasprotje kot »izvirno« razumevanje ustave. Opazna je razlika med vladajočimi strankami, saj je za sprejem mednarodnih pogodb o človekovih pravicah nujno potrebna demokratska večina v parlamentu. Četrta karakteristika je močna *decentraliziranost ameriških političnih institucij* zaradi medsebojne kontrole in ravnotežja. Tako je za potrditev mednarodnih dogovorov potrebna večinska potrditev v senatu, kar oteži njihovo sprejemanje. Smrtna kazen je v pogledu odločilne vloge zveznih institucij vsekakor najbolj pozornost zbujujoč primer.

ZDA kažejo dvoličnost tudi v odnosu do mednarodnih gibanj za omejitev oz. odpravo smrtne kazni. Na pogovore vabijo mednarodne preiskovalce, a nato njihovih ugotovitev ne sprejemajo. Če že podpišejo mednarodne sporazume o človekovih pravicah, dodajo pridržke. Opravičujejo se državam, katerih državljanom so bile v ZDA kratene človekove pravice, vendar na sodišču zagovarjajo njihovo čim hitrejšo usmrnitev. Priznavajo avtoriteto mednarodnega sodišča za človekove pravice, a na domačih sodiščih njihovih odločitev ne upoštevajo (Dieter 1999). Vendarle pa so ob

vse večjih mednarodnih pritiskih po odpravi smrtne kazni tudi ameriški politiki in njihova sodišča pričela z razpravami o vlogi mednarodnih zakonov glede smrtne kazni v domačih sodnih primerih.

4.2 Mediji in javno mnenje

Ko govorimo o ukinitvi smrtne kazni, moramo upoštevati vpliv javnega mnenja in medijev. V demokratičnih državah predstavlja javno mnenje, kot barometer narodnega razpoloženja, veliko politično moč, ki je ne smemo prezreti. Vlade se tega močno zavedajo in se zato trudijo za naklonjenost javnosti, saj se le tako obdržijo na vrhu. Na javnost skušajo vplivati z informacijami, ki jih oblikujejo glede na zastavljeni cilj in želen učinek (Kraidy in Goeddertz 2003, 151). Pri tem pogosto izvajajo pritisk na medije, javnost pa zavajajo z nepopolnimi ali nepravimi informacijami. Na tak način javnost pridobijo za ideje, ki bi bile zanje ob polni informiranosti morda nesprejemljive. Medtem ko nedemokratični in avtoritativni režimi javnega mnenja večinoma sploh ne upoštevajo. Opredeljenost javnosti o smrti kazni se lahko spreminja tudi z razvojem države in preoblikovanjem njenega socialnega reda. Pomembno je razumevanje odnosa javnosti do smrtne kazni, saj leto vpliva na oblikovanje javne morale (Haddock in Zanna 1998, 336-338). V državah, kjer smrtno kazen še vedno izvajajo, lahko prav javno mnenje služi kot pomemben dejavnik za njeno vzdrževanje. Nekatere vlade, kot npr. vlade držav bivše SZ, Kitajske in Tajske so izjavile, da jim visoka javna podpora smrti kazni onemogoča njeno ukinitvev. V takšnih okoliščinah lahko postane javno mnenje nekakšen ščit in zato nizka javnomnenjska podpora smrti kazni lahko predstavlja enega izmed pogojev za njeno ukinitvev. Vendar pa obstajajo tudi primeri držav, v katerih so smrtno kazen odpravili kljub opredeljenosti ljudstva za smrtno kazen.¹⁵⁵ Tudi v državah, ki so smrtno kazen ukinile, se v primeru porasta števila zločinov

¹⁵⁵ Ko je npr. Francija leta 1981 ukinila smrtno kazen, se je kar 63 % njenih prebivalcev opredeljevalo za smrtno kazen (Xingliang 2006, 60-61). V zahodni Nemčiji je leta 1948 kar 74 % prebivalcev podpiralo izvajanje smrtne kazni, vendar so jo kljub temu leta 1949 izbrisali iz zakonika. Do leta 1980 je podpora padla na 23 % (Nygaard v Winters 1997, 111).

ljudje v večji meri opredelijo za smrtno kazen.¹⁵⁶ Na takšen način se lahko države, ki so smrtno kazen v svojem zakoniku že ukinile, soočajo z močnim pritiskom javnosti za ponovno uvedbo smrtne kazni (Xingliang 2006, 60-61). Svetovna primerjava pokaže, da ljudstvo v državah, kjer smrtna kazen v kazenskem zakoniku še obstaja, to v večini odobrava (62 %), medtem ko se v državah, kjer so jo ukinili, zanjo opredeli le še 30 % anketirancev. K ukinitvi smrtne kazni se v večji meri nagibajo države z bolj izobraženim prebivalstvom in boljšim demokratskim sodelovanjem, v takšnih državah je nižja tudi javnomnenjska podpora (Van Koppen in drugi 2002, 85 in 89).

Dejstvo je, da se na javno mnenje lahko vpliva,¹⁵⁷ torej ga ne moremo označiti za stanovitnega. Prav nasprotno, javno mnenje je spremenljivo, saj ljudje pogosto reagirajo čustveno in nerealno, posamezni dogodki¹⁵⁸ lahko v njihovem mišljenju izzovejo radikalne spremembe. Močan vpliv na oblikovanje javnega mnenja imajo mediji, ki jih za doseganje svojih ciljev pogosto izrabljajo politiki. Mediji imajo ključno vlogo v polemičnih razpravah o pravilnosti smrtne kazni, javnosti pa podajajo informacije o umorih, diskriminaciji, usmrčitvah. Smrtna kazen, kot najtežja kazenska sankcija, zaradi svojega radikalizma in dokončnosti bolj kot katera koli druga tematika buri domišljijo in vzpodbuja razprave v javnosti. Mediji lahko smrtno kazen prikažejo na različna načina: kot pravilno in potrebno kazensko sankcijo, kar se pogosto dogaja prav v ZDA ali pa ravno nasprotno podpirajo že izvedeno ukinitvev¹⁵⁹ ali vplivajo na ukinitvev tam, kjer jo še izvajajo (Galliher in drugi 2002, 216). Svetovno javno mnenje je bilo le redkokdaj naklonjeno predlogom za ukinitvev

¹⁵⁶ V Veliki Britaniji, kjer so smrtno kazen za navadne kazenske prekrške ukinili leta 1973 ter nato leta 1998 za vse zločine, je leta 2000 anketa pokazala, da se velik del populacije opredeljuje za smrtno kazen za določene težje zločine in kar 58 % za umor otroka (Xingliang 2006, 60-61).

¹⁵⁷ Javno mnenje ni le izraz povračilnega čustvenega odziva, saj ga pogosto oblikuje preiščeno koristolovje (Hood 2001, 344). V preteklosti je bilo izvedeno mnogo analiz o tem, kako javnost zaznava smrtno kazen. Haddock in Zanna (1998, 336-338) sta opravila analizo, ki je med drugim pokazala, da so bile pri opredelitvi posameznika o smrti kazni pomembne tako podane informacije kot tudi čustvovanje in verovanje posameznika.

¹⁵⁸ Na Japonskem je bilo obdobje, ko je vse kazalo, da bodo smrtno kazen ukinili, vse do leta 1995, ko je v podzemni železnici po napadu s strupenim plinom umrlo 12 ljudi in je bilo na tisoče poškodovanih. Po tem dogodku je, po mnogih poročanjih v medijih, ponovno naraslo odobravanje smrtne kazni, ki so jo zahtevali predvsem za krivce napada (Hom 2003, 6).

¹⁵⁹ V primeru zvezne države Michigan, ki je smrtno kazen ukinila prva, so skorajda vsi mediji zavzeli stališče, da je izvajanje smrtne kazni diskriminatorsko in zato neustavno (Galliher in drugi 2002, 216).

smrtne kazni, vendar pa rezultati mnogih raziskav potrjujejo hipotezo, da bi pravilno obveščena javnost namenila veliko manj podpore smrti kazni kot neobveščena. Zato je za pravilen odnos javnosti do smrtne kazni, ki predstavlja pomemben doprinos k njeni odpravi, zelo pomembna popolna in pravilna obveščenost javnosti (Marinović 1996, 77-91). V ZDA je problematika smrtne kazni že stoletja označena s spori, nasprotovanjem in protislovnostjo, danes pa so usmrčitve postale del vsakdanjosti, pogosto popolnoma običajen dogodek, o katerem niti mediji ne poročajo več. Nekatero državo, kot npr. Japonska, ki se dobro zavedajo vpliva in posledic obveščanja ljudstva o kaznovanju, nerade obveščajo in pogosto prepovejo izdajanje informacij. Tako je v državah, kjer se smrtna kazen še vedno izvaja, opazna zelo visoka podpora ljudstva, istočasno ji država namenja zelo malo pozornosti. Van Koppen in drugi (2002, 80) menijo, da se ljudstvo opredeli za smrtno kazen kot pravilno kazensko sankcijo, kadar mediji močno izpostavljajo takšno tematiko. Američani, katerih zakoni smrtno kazen dopuščajo, so prepričani, da mora biti smrtna kazen učinkovita sankcija, kajti čemu bi jo sploh imeli. S tem skladno je mišljenje v Evropi, kjer je smrtna kazen zakonsko odpravljena in so njeni prebivalci prepričani, da predstavlja krut in neučinkovit način kaznovanja, saj čemu bi jo sicer ukinili.

Smrtna kazen je resda morbidna tema, vendar istočasno predstavlja privlačno prodajno medijsko nišo za mnoge ambiciozne pisatelje, režiserje, ki prikazujejo ameriški način življenja (Weinstein in Bessent 1996, xiv). V ameriškem komercialnem medijskem sistemu, kjer so politiki močno odvisni od korporacijskih donacij, je prispevek ekonomske elite odločilen pri oblikovanju javnih razprav. Svet, vključno z ZDA, je leta 2000 razburila odmevna Benettonova oglaševalna akcija "*We on Death Row*", v kateri so predstavili obsojene na smrt. Postala je edinstvena oblika svetovnega sporočanja in pomembno prizorišče kulturne stvaritve, kjer pridejo do izraza razlike med ZDA in Evropo, lahko bi rekli, da predstavlja ideološki boj med njima. Na oster odziv ameriških medijev, da takšna akcija predstavlja vulgarno omalovaževanje žrtev in njihovih družin, je Benetton, namesto da bi umaknil akcijo, napeljal na politično razpravo. Kampanja je v živo zadela ameriške medije in

izpostavila nestabilnost vladajočih ideologij, v tem primeru visoko podporo smrtni kazni (Kraidy in Goeddertz 2003, 147-153 in 162).

4.2.1 Javno mnenje o smrtni kazni v ZDA

Zgodovina smrtne kazni v ZDA jasno predstavlja vpliv javnega mnenja na oblikovanje zakonov. Sodišča, predvsem vrhovno sodišče, si 8. amandma, ki prepoveduje kruto in neprimerno kaznovanje, razlagajo skladno z njihovimi potrebami in za manipuliranje z javnostjo (Gottfried 2002, 24). V vseh izvedenih analizah organizacije Gallup,¹⁶⁰ z izjemo leta 1966, je večina Američanov podpirala izvajanje smrtne kazni za obsojene morilce. V prvi analizi leta 1936 je izvajanje smrtne kazni za obsojene morilce podpiralo 59 % Američanov, proti je bilo 38 %. V obdobju od 50. do 70. letih se je podpora za smrtno kazen nekoliko nižala, odstotek je nihal med 42 % in 54 %. Bilo je mnogo razprav o pravilnosti smrtne kazni, s poudarkom na vprašanju, ali krši 8. amandma, ki prepoveduje kruto in neprimerno kaznovanje, in je torej neustavno. Bila so tudi druga vprašanja, ki so se pojavljala v povezavi s posameznimi primeri, in tako se je edino leta 1966 proti smrtni kazni opredelilo več Američanov: 47 % proti in 42 % za smrtno kazen. Po odločitvi sodišča v primeru *Furman v. Georgia* so mnoge države ponovno proučile svoje kazenske zakonike in do odločitve v primeru *Gregg v. Georgia* leta 1976 niso izvedli niti ene same usmrtitve. Leta 1977 pa se je končal *de facto* moratorij na smrtno kazen in javna podpora za usmrtitve je ponovno začela naraščati. V 1980. letih je naraščalo število usmrtitev in tudi javnomnenjska podpora smrtni kazni, ki je leta 1985 predstavljala 70 %, leta 1994 pa dosegla rekordnih 80 %.¹⁶¹ Podpora izvajanju smrtne kazni je od tega leta nekoliko padala in se do danes ustalila na dve tretjinski večini (Jones 2001; Jones 2006a). Tudi konec leta 2007 se je za smrtno kazen obsojenega morilca opredelilo kar 69 % anketirancev (Newport 2007). Nekateri strokovnjaki tako visoko podporo utemeljujejo z množičnimi usmrtitvami morilcev, posiljevalcev, pobeglih sužnjev in njihovih sokrivcev v začetku 19. stoletja. Kultura

¹⁶⁰ V zahodni Evropi, ZDA in Kanadi obstaja vrsta institucij in organizacij, ki proučujejo javno mnenje, ena bolj znanih je Gallupov institut, katerega analize bom predstavila v magistrskem delu.

¹⁶¹ Kot možen razlog Lifton in Mitchell (2002, 222) navajata jezo in naveličanost ljudstva nad vse večjim nasiljem, porastom števila mladostniških tolp in previsoko stopnjo zločinov.

in selitve iz juga na zahod pa so te ideje razširile po celotni državi (Moravcsik 2001a). Večina Američanov se res opredeli za smrtno kazen, a istočasno ne stori nič več, saj potreba za oblikovanje narodnega gibanja v podporo smrtni kazni ne obstaja, ker smrtna kazen predstavlja del politične, zakonske in ljudske kulture¹⁶² (Lynch 2002, 214-215). A kljub temu Bedau (2004, 4) visoko podporo smrtni kazni prepozna kot eno glavnih ovir za vseameriško ukinitiv.

Opredelitev Američanov glede pravilnosti izvajanja smrtne kazni se razlikuje glede na njihov *spol, starost, religijsko opredeljenost in rasno pripadnost*, le malo pa glede na *veljavne zakone o smrtni kazni v posamezni državi*. Tako se moški z 69 % bolj nagibajo k izvajanju smrtne kazni kot ženske z 61 % (Jones 2006b). Stack (2000, 176-177) meni, da bi nasprotovanje uporabi smrtne kazni lahko zmanjšalo vpliv tradicionalnih napovedi odnosa Američanov do smrtne kazni. Večina moških verjame, da je smrtna kazen primernejša kazen za umor kot zapor (56 % proti 39 %), medtem ko se večina žensk s tem ne strinja in meni, da je dosmrtni zapor primernejša rešitev (55 % proti 39 %) (Jones 2006b). Starejši moški se bolj pogosto opredeljujejo za smrtno kazen kot mlajši (75 % oz 66 %), medtem ko razlika pri ženskah ni opazna (Moore 2006). Raziskava, v kateri so sodelovali mladi med 13. in 17. letom, je pokazala, da se mnenje mladih in odraslih močno razlikuje. Pri možnosti izbire med usmrtitvijo ali dosmrtnim zaporom obsojenega se je skoraj dve tretjini (64 %) mladih odločilo za dosmrtni zapor, medtem ko je bil delež odraslih le 49 %. Pri odločitvi mladoletnih je bil pomemben dejavnik tudi njihova starost (mlajši so se v večji meri odločali za dosmrtni zapor) in izobraženost družine, iz katere so izhajali (otroci iz bolj izobraženih družin so se v večji meri odločali za dosmrtni zapor). Pomemben in nezanemarljiv dejavnik pri njihovem odločanju je bila tudi verska pripadnost. Mladi protestantske veroizpovedi so se v večji meri odločali za usmrtitev (34 %) kot mladi katoličani (23 %). Otroci, ki se niso udeleževali verskih obredov, so se pogosteje odločali za usmrtitev, torej naj bi otroci, ki so versko bolj aktivni, imeli bolj protislovne občutke o smrtni kazni (Gallup G. in Gallup A. 2000). Raziskave Zogby pokažejo, da se ameriški katoliki vse manj opredeljujejo za smrtno kazen, saj je

¹⁶² Najverjetneje je zato vpliv tistih, ki zagovarjajo ukinitiv smrtne kazni, močnejši od vpliva tistih, ki se borijo za njeno izvajanje (Smith in drugi 2000, 396-398).

njihova podpora, ki je leta 2001 znašala kar 68 %, do leta 2004 padla na 48 % (Grossman 2005). Raziskava odnosa zapornikov do smrtne kazni v zvezni državi Ohio, je pokazala 43 % podporo smrti kazni, vendar pa je ob podani možnosti dosmrtnega zapora brez možnosti izpustitve ta odstotek padel. Večinsko nasprotovanje smrti kazni (53 %) je temeljilo na mišljenju, da smrtna kazen ne predstavlja svarila pred nasilnimi kriminalnimi dejanji. V primeru serijskih morilcev in tistih, ki psihično in fizično zlorablajo otroke, se je proti smrti kazni opredelilo le še 34 % anketirancev (Wilcox in Steele 2003, 478-480). Analize pokažejo, da je stopnja opredeljenosti za izvajanje smrtne kazni nad posebnimi skupinami obtoženih mnogo nižja, saj le majhen del anketirancev odobrava usmrnitev umsko zaostale osebe (Boots 2004). Kadar je obtoženi označen za psihopata, se za usmrnitev opredelijo pogosteje kot v primeru lažjega duševnega bolnika ali zdrave osebe (Edens in drugi 2005a, 603). Najbolj opazne so stalno prisotne razlike v podpori smrti kazni glede rasne pripadnosti anketirancev. V preteklih tridesetih letih je vrhovno sodišče politiko smrtne kazni oblikovalo kot pogubno za pravice vseh temnopoltih. Večina temnopoltih takšne politike ne odobrava (Clawson in drugi 2003, 305-306). Podatki kažejo, da smrtno kazen podpira 71 % belcev v primerjavi z le 44 % podporo temnopoltih. Razlike nastanejo kot posledica dejstva, da je skoraj polovica obsojenih na smrt temnopoltih, čeprav je njihov delež prebivalstva le 12 % (Carroll 2004). Prav tako temnopolti pogosteje predstavljajo žrtev kriminala, prevar, šikaniranja in so zato pogosteje v stiku s kazenskim sistemom, na katerega gledajo manj odobravajoče in imajo v večji meri negativne poglede na policijsko uporabo sile. Temnopolti se večinoma identificirajo z demokrasko stranko, ki se v manjši meri opredeljuje za smrtno kazen (Baker in drugi 2005, 203-218). Zdi se, da rasna razdeljenost pri opredelitvi o smrti kazni ostaja simbolična sporna točka v dojetanju ameriškega kazenskega sistema belcev in temnopoltih. Stalnost takšnih razlik očitno kaže na zakoreninjenost preteklega in še vedno pogosto prisotnega rasnega zatiranja temnopoltih. Takšna zgodovinska zapuščina je bolj opazna predvsem na jugu Amerike, kjer usmrtilijo največ temnopoltih¹⁶³ (Saad in drugi 2007,

¹⁶³ Saad (2007, 146-148) istočasno opozarja, da na jugu usmrtilijo največ posameznikov, tako belcev kot temnopoltih.

146-148). Javnomenjska podpora smrtni kazni med ameriškimi zveznimi državami sicer ni enaka, zanimivo pa je dejstvo, da je opazna le majhna razlika v podpori smrtno kazni glede na to, ali jo zvezna država izvaja ali ne. V državah, kjer smrtno kazen še vedno izvajajo, jo podpira 68 % odraslih anketirancev, v državah, ki so jo ukinile, pa 58 % (Saad 2005). Konec 20. stoletja je tako tudi v državah, ki so jo ukinile, večina še vedno podpirala njeno izvajanje v praksi.¹⁶⁴

Le malo je tako perečih vprašanj, kot je smrtna kazen. Razlike med javnim mnenjem in dejansko opredeljenostjo javnosti so velike. Za oblikovanje pravilne slike o tem, v kaj javnost resnično verjame, je potrebno kritično razumevanje, saj lahko kakršna koli napačna informacija realno sliko popolnoma spremeni. Razlog za takšno razliko gre iskati predvsem v delu vlade, ki v iskanju opravičila za izvedbo tega skrajnega dejanja, išče močno podporo ljudstva (Lifton in Mitchell 2002, 213-214). Danes še vedno velja splošno prepričanje, da večina ameriške družbe podpira izvajanje smrtno kazni. Na prvi pogled je situacija res videti takšna, vendar pa se ob podani možnosti kazni dosmrtnega zapora brez pogojnega izpusta¹⁶⁵ večji del anketirancev odloči zanjo.¹⁶⁶ Leta 2006 se je ob tej možnosti kar 48 % anketirancev opredelilo za dosmrtni zapor in le 47 % za usmrtitev (Jones 2006b). Analiza javnega mnenja leta 2007 kaže, da Američani vse manj verjamejo v pravo poslanstvo smrtno kazni. Zaskrbljeni so nad nepoštenimi sodnimi procesi, možnostjo usmrtitve nedolžnih in očitno nezmožnostjo doseganja osnovnega namena smrtno kazni. Zato mnogi verjamejo, da bi bilo potrebno uvesti moratorij na usmrtitve, oziroma odobravajo smrtno kazen le za najhujše zločine. Pogosto so zadržani, ko gre za usmrtitev točno določene osebe. Čeprav le redki glasno protestirajo, se očitno vse več posameznikov ne strinja s politiko države *morilke*. Vidimo, da ameriška javnost le ni tako zelo naklonjena izvajanju smrtno kazni kot kaže na prvi pogled. Vendar pa politiki očitno

¹⁶⁴ Naj navedem za primer državo Michigan, kjer se po več kot 150 letih od ukinitve smrtno kazni večina še vedno opredeljuje za njeno ponovno uvedbo (Galliher in drugi 2002, 212-213).

¹⁶⁵ V preteklosti kaznovanje z dosmrtnim zaporom brez možnosti izpustitve ni obstajalo, danes pa je posamezniku takšna kazen lahko dosojena v vseh zveznih državah razen v Novi Mehiki (Pierce in Radlet 2007).

¹⁶⁶ Večina anketirancev se opredeli za tak način kaznovanja predvsem zaradi moralne podobnosti s smrtno kaznijo, je torej neprizanesljiva kazen, ki istočasno jamči varnost ljudi (Lifton in Mitchell 2002, 227-228).

ne želijo nositi na svojih ramenih celotnega etičnega in psihičnega bremena državnih umorov, temveč pričakujejo, da del bremena nosi tudi širša javnost (Lifton in Mitchell 2002, 213-214 in 224-225; Dieter 2007a, 1).

Javnomnenjska podpora je osnovana predvsem na čustvih in simboliki, ne pa na popolni seznanjenosti s problematiko. Večina javnosti, ki se opredeli za smrtno kazen, je neobveščena in istočasno ne kaže zanimanja, da bi o tem izvedela kaj več (Lynch 2002, 214). Že leta 1972 je sodnik v procesu *Furman v. Georgia* Thurgood Marshall podal tri hipoteze o vplivu smrtne kazni na javnost. Najbolj znana, t.i. *Marshallova hipoteza*, pravi, da ameriška javnost ni seznanjena z vsemi podatki o smrtni kazni. V primeru popolne informiranosti bi jo namreč zgroženo označila za nepravilno in nesprejemljivo. Analiza, ki sta jo izvedla Lambert in Clarke (2001, 215-216 in 227-232), je Marshallovo hipotezo potrdila. Ugotovila sta, da je sprememba mnenja posameznika odvisna od tipa podane informacije. Tudi danes, ko je od odločitve Furman preteklo že mnogo let, zagovorniki ukinitve smrtne kazni menijo, da je stanje ostalo nespremenjeno (Bohm in drugi 1991, 360). Johnson (2006, 269-270) meni, da Marshallova hipoteza v veliki meri velja prav za Japonce.¹⁶⁷

4.2.2 Usmrtitve na očeh javnosti

V preteklosti so bile vse usmrtitve javne. Vladalo je splošno prepričanje, da javna usmrtitev svari oz. prestraši posameznika pred kriminalnim dejanjem. Usmrtitve so se tako sprevrgle v prave javne spektakle, ko je ljudstvo množično drlo na morišča (Steward 1998, 10-11). V modernem obdobju smrtne kazni se je večkrat pojavila polemika o legitimnosti javnega predvajanja usmrtitev. Večina takšnim prenosom nasprotuje, saj meni, da takšen prikaz poudarja trpljenje kriminalca in ne žrtve. Menijo, da bi nekateri za pridobitev pozornosti v televizijski predstavi kriminalno dejanje storili namenoma (Garland 2002, 459). Ogled usmrtitve sorodnikom žrtve ne prinese zadoščenja, temveč le še dodatno trpljenje in stres (Peters v Williams 2005,

¹⁶⁷ Leta 2005 se je za smrtno kazen opredelilo 81 % anketiranih Japoncev, le 6 % je menilo, da bi jo bilo treba ukiniti (Johnson 2006, 269-270).

162). Študija je pokazala na pojav učinka »brutalizacije«, ki po ogledu usmrtitve povzroči zvišanje števila umorov. Medtem ko so drugi mnenja, da bi morali javnosti omogočiti javni ogled vseh usmrtitev, saj lahko le na tak način pride do izraza osnovni namen svarila, ki ga podaja smrtna kazen (Bryjak v Williams 2005, 160). Nekateri analitiki menijo, da bi javni ogled usmrtitve zaradi velikega čustvenega vpliva na gledalca celo znižal podporo smrtni kazni. Tako bi bil kljub grozljivem prikazu lahko koristen (Howells in drugi 1995, 421-422). Leta 1991 je želela televizijska postaja KQED v Kaliforniji s sklicevanjem na prvi amandma ustave, ki zagotavlja pravico svobodnega govora in predvajanja na televiziji in pravico javnosti, da prisostvuje dejanjem javnih uslužbencev, predvajati usmrtitev Roberta Harrisa v plinski celici, vendar ni uspela. Vprašanje se je ponovno pojavilo leta 2001 ob usmrtitvi *Timothija McVeigha*.¹⁶⁸ Vendar pa njegova usmrtitev, kot prva na zvezni ravni po letu 1963, ni bila polemična v smislu pravilnosti same usmrtitve, temveč le v smislu javnega predvajanja in vprašanja, ali je smrtonosna injekcija zadostna in primerna kazen za storjen zločin in koliko zadoščenja bo prinesla žrtvam in njihovim svojcem (Garland 2002, 459; Bedau 2004, 22-23). Po tradiciji so na ogled usmrtitve povabljeni vsi družinski člani žrtve in pojavilo se je okoli 250 sorodnikov žrtev, ki so usmrtitvi želeli prisostvovati. Zaradi prevelikega števila ljudi in zaradi zahteve obtoženega za javni prenos, je ponovno prišlo do vprašanja televizijskega prenosa kot javnega dogodka. Vendar javna usmrtitev ni bila izvedena (Rein 2004, 95-99). Kljub možnosti množičnega prisostvovanja usmrtitvam v Teksasu večina Američanov javnega prenosa usmrtitev ne odobrava (Bailey 2000). Menijo, da bi se takšen način lahko sprevrgel v javne spektakle, podobne javnim obešenjem v 19. stoletju. Tega ne moremo trditi za druge države. Za primer naj navedem le najodmevnejšo usmrtitev v letu 2006, ko je nova iraška vlada na smrt z obešenjem obsodila Sadama Huseina. Njegovo usmrtitev je prav na dan muslimanskega svetega

¹⁶⁸ Timothy McVeight je bil obsojen umora 168 ljudi, med njimi kar 15 otrok, ob bombnem napadu leta 1995, ko je zapeljal mali tovornjak eksploziva v zgradbo zvezne vlade v Oklahomi (Rein 2004, 97). Lifton in Mitchell (2002, 220) ob primeru Timothy McVeight poudarjata, da se lahko celo zagovorniki ukinitve smrtno kazni, v primeru res težkega kriminalnega dejanja, opredelijo za pravilnost in opravičljivost izvedbe usmrtitve. Pri tem se izjemoma zadržkom za smrtno kazen opredeli celo eden najpomembnejših borcev proti smrtni kazni Hugo Adam Bedau.

praznika *kurban bajram* prenašala lokalna televizija in posnetki so kmalu obkrožili ves svet¹⁶⁹ (Cowell 2006).

4.2.3 Javno mnenje o smrtni kazni v drugih državah

Analiza različnih držav po svetu pokaže, da je mnenje javnosti o pravilnosti kaznovanja z usmrčitvijo deljeno. Javnost je bolj naklonjena izvajanju smrtne kazni v tistih državah, kjer jo še izvajajo. Presenetljiv pa je podatek, da je pogosto opazna visoka podpora tudi v državah, ki so jo že odpravile. Pri vprašanju smrtne kazni lahko prav vpliv javnega mnenja razloži obnašanje vlade, ne le ZDA temveč tudi drugih držav. Politiki namreč pogosto domnevajo, da javnost v večji meri podpira strožje zakone, čeprav znanstvene analize takšne podpore niso nikoli pokazale (Roberts 2003, 504-506).

V Evropi so se prva nasprotovanja smrtni kazni pojavila že v srednjem veku in od takrat dalje je odpor naraščal vse do trenutka popolne ukinitve usmrnitev. Le redko kdo pa se zaveda, da je bila v trenutku ukinitve smrtne kazni v mnogih zahodnoevropskih državah podpora za njeno izvajanje zelo visoka (Lifton in Mitchell 2002, 247). V Franciji so ne glede na 62 % podporo smrtni kazni, le-to ukinili leta 1981,¹⁷⁰ tudi v Nemčiji je podpora smrtni kazni ob času njene ukinitve znašala kar 67 % (Moravcsik 2001a). Tudi reakcija češke¹⁷¹ javnosti ob ukinitvi smrtne kazni leta 1989 je bila zelo negativna, saj je ljudstvo smrtno kazen do takrat

¹⁶⁹ S stopnjevanjem zadrege ob usmrčitvi Sadama Huseina so zahodnoevropski politiki previdno iskali ravnotežje med podporo njegovim rabljem in zaskrbljenostjo nad uporabo smrtne kazni. Vendar pa so se verski voditelji, tako katoličani kot muslimani, odzvali mnogo bolj kritično, Vatikan je šel celo tako daleč, da je usmritev poimenoval kot tragično. Ameriški predsednik George W. Bush je usmritev komentiral kot »korak k demokratizaciji neverne države«. Najbolj takten odziv pa je predstavljala izjava najbližjega ameriškega zaveznika Velike Britanije, ki je dogodek odobraval, ker da je bilo Sadamu Huseinu sojeno v Iraku in da je plačal svoje dolgove. Istočasno pa so poudarili, da britanska vlada ne podpira uporabe smrtne kazni, ne v Iraku ne drugje, vendar spoštujejo odločitev iraške vlade (Cowell 2006).

¹⁷⁰ Po analizi agencije TNS Sofres, se danes v Franciji, po 25 letih od ukinitve smrtne kazni, kar 42 % prebivalcev opredeljuje za njeno ponovno uvedbo, 52 % temu nasprotuje, 6 % anketirancev se ni opredelilo. Raziskava je pokazala, da se za ponovno uvedbo v večji meri odločajo moški, da podpora narašča z leti anketirancev ter nižjo izobrazbo. V političnem svetu se za ponovno uvajanje smrtne kazni odločajo predvsem desno usmerjeni politiki in sicer kar 89 % (Nuovelobs 2006).

¹⁷¹ Češka je smrtno kazen ukinila leta 1989. Študije so pokazale na rahel upad podpore smrtni kazni v času po njeni ukinitvi (Burianek 1997, 220).

močno odobravalo. Burianek (1997, 220) meni, da se za smrtno kazen opredeljujejo predvsem tisti, ki ne zaupajo v policijo. Prav tako se še danes v mnogih državah, ki so smrtno kazen že ukinile, kažejo nagibanja k njenemu odobravanju. Statistične raziskave kažejo, da ponovno uvedbo smrtne kazni podpira več kot 65 % Britancev, skoraj 70 % Kanadčanov,¹⁷² večina Avstrijcev, 50 % Italijanov in 49 % Švedov (Moravcsik 2001a; Hessing in drugi 2003, 606). Visoka opredeljenost javnosti za njeno izvajanje kljub zakonski ukinitvi leta 1983 še vedno zbuja pozornost tudi na Nizozemskem.¹⁷³ Hessing in drugi (2003, 606 in 619-620) to razlagajo s politično odtujitvijo, torej se ljudstvo opredeljuje za smrtno kazen v takšni meri predvsem na osnovi splošnega odnosa do kazenskega sistema, ko želijo pokazati, da se zavzemajo za nekonvencionalna merila. Kljub relativno visoki podpori smrtne kazni v mnogih državah pa večina Evropejcev razmeroma težko razume močno podporo ameriškega ljudstva, predvsem ob pojavu vse več novic o nepravilnosti sodnih procesov ter zaradi skoraj izvedene ukinitve v preteklosti (Van Koppen in drugi 2002, 77).

Japonska vlada se pri izvajanju smrtne kazni pogosto sklicuje prav na veliko podporo ljudstva. Glavno karakteristiko smrtne kazni na Japonskem predstavlja molčečnost ob istočasnem močnem nadzoru nad informacijami in zatiranju medijev¹⁷⁴ (FIDH 2006). Javnost je slabo obveščena o sodnih procesih in o stanju tistih, ki čakajo na usmrtitev.¹⁷⁵ Usmrtitve potekajo v strogi tajnosti, nenapovedano, v času, ko japonski parlament DIET ne zaseda, da se tako izognejo političnih razpravam in kritiziranju. Medijsko poročanje je pristransko, kar vpliva na oblikovanje javnega mnenja v posameznih primerih in tudi na splošno mnenje o smrtne kazni (Hom 2003, 8).

¹⁷² Po zadnjih raziskavah organizacije Gallup prebivalci ZDA v večji meri podpirajo smrtno kazen kot v Veliki Britaniji in Kanadi, saj je tu v zadnjih letih podpora smrtne kazni nekoliko upadla, medtem ko v ZDA ostaja nespremenjena (Moore 2006).

¹⁷³ Od leta 1980 se od 31 do 44 % Nizozemcev opredeljuje za pravilnost izvajanja smrtne kazni, z izjemo leta 1996, ko se je zanjo opredelilo kar 52 %. Ta nenavaden porast so razlagali s serijo grozovitih umorov v sosednji Belgiji (Hessing in drugi 2003, 619-620).

¹⁷⁴ V preteklih dveh letih so na Japonskem zaprli preko deset tisoč internetnih barov in zahtevali namestitve kontrole na vseh računalnikih. Zakoni o državnih skrivnostih preganjajo širjenje vseh informacij, ki niso bile uradno odobrene, kot kriminalna dejanja (FIDH 2006).

¹⁷⁵ Obsojencem na smrt je med časom, ko čakajo na usmrtitev, prepovedan kakršen koli kontakt s sojetniki, mediji ali politiki, vsak kontakt, ki ga imajo s svojci ali odvetniki je strogo nadzorovan (Hom 2003, 8).

Podpora smrtni kazni ostaja visoka.¹⁷⁶ Leta 2005 se je zanjo opredelilo kar 81 % anketirancev, le 6 % je menilo, da bi jo bilo potrebno ukiniti (Johnson 2006, 269-270). Večina japonske javnosti meni, da je smrtna kazen nujno potrebna za zagotavljanje mirne in varne družbe. Vendar pa bi se njihovo mnenje, ob popolni informiranosti in razkritju mreže skrivnosti ob usmrčitvah, najverjetneje močno nagnilo k ukinitvi (AI 2006b).

4.3 Zgodovina in tradicija

Garland (2002, 476) se sprašuje, ali lahko ameriško vztrajanje pri izvajanju smrtne kazni povežemo z drugimi nevsakdanjimi značilnostmi njene kazenske kulture, torej same ameriške identitete. Kot takšne značilnosti navaja visoko stopnjo nasilja, ki v ljudeh vzpodbuja strah, zakonsko dovoljeno nošnjo orožja, moško čast, ki še vedno opredeljuje posameznike v mnogih četrtih držav na jugu, zavedanje svoje politične moči in prevlade v svetu ter rasno nasilje in segregacija, ki označuje ameriško življenje od suženjstva pa vse do danes.

Izvajanje smrtne kazni v ZDA med drugim močno opredeljujeta njeno zgodovinsko ozadje in tradicija. Jackson (1996, 27) meni, da gre razlog za dolgotrajno pot proti ukinitvi smrtne kazni v ZDA iskati prav v njeni preteklosti, saj je smrtna kazen zaradi tradicije globoko zakoreninjena v podzavesti Američanov. Podobno meni Monkkonen (2005, 386), ki pravi, da je za razumevanje trenutnega stanja v ZDA potrebno razumevanje dvestoletne nasilne preteklosti ZDA, ki je pustila svoj pečat. Vendar pa Galliher in drugi (2002, 8 in 208-209) opozarjajo, da primerjava zgodovine tistih zveznih držav, ki so smrtno kazen ukinile, s tistimi, ki jo izvajajo še danes, pokaže le majhne razlike. V 19. in v začetku 20. stoletja so v državah na jugu izkoriščali in množično pobijali temnopolte sužnje, medtem ko so osrednje in severne države izvajale etnične čistke nad domorodci. Vidimo torej, da so v tem obdobju za doseg svojega cilja vse ameriške države dovoljevale množične poboje v

¹⁷⁶ V raziskavah, ki obsegajo obdobje od 1953. do 1999. leta, se tehtnica ni niti enkrat nagnila v smeri ukinitve smrtne kazni. Vendar pa je potrebno poudariti, da so anketna vprašanja oblikovana tako, da vodijo k opredelitvi za usmrčitev (Lane 2005).

obliki vojn, usmrtitev ali linčev. Osnovni dejavnik, ki ločuje nasilno kulturno zgodovino severnih in južnih držav, je bila ekonomska motivacija. Nasilje na jugu se je izvajalo z namenom pridobivanja politične kontrole in izkoriščanja temnopoltih, medtem ko je bil genocid na severu osnovan na pridobivanju prostora za nove priseljence. Sredi 20. stoletja je v ZDA število usmrtitev močno upadlo, prav tako se je nižala opredeljenost ljudstva za smrtno kazen, ki je leta 1966 z manj kot 50 % dosegla najnižjo točko. Po procesu Furman leta 1972 je z *de facto* moratorijem kazalo, da bodo ZDA sledile večini demokratičnih držav in smrtno kazen tudi *de jure* ukinile. Garland (2002, 357 in 478) s temi podatki argumentira, da le kulturni pogoji ZDA ne morejo predstavljati nespornega dejstva za obstoj smrtne kazni. Zato poudarja, da se moramo za razumevanje problematike smrtne kazni usmeriti v novejšo dobo. To je predvsem na politične, zakonske in kulturne okoliščine, ki so v veliki meri vplivale na politične in zakonske boje in sprejete odločitve.

Gallagher in drugi (2002, 8 in 206) menijo, da se je o razlogih za izvajanje smrtne kazni oz. njene ukinitve mogoče marsikaj naučiti prav z raziskovanjem zgodovine ameriških držav, ki so smrtno kazen ukinile in je danes ne izvajajo več. V raziskavi, ki je obsegala devet ameriških zveznih držav¹⁷⁷ so odkrili podobne vzorce kot v primeru Washington D.C.¹⁷⁸, kjer so pomembno vlogo, pri razpravah o pravilnosti smrtne kazni igrali rasa, religija in opredelitev senatorjev z juga. Moravcsik (2001a) domneva, da v državah, ki so obdržale smrtno kazen, obstaja neka kulturna usmerjenost, ki spodbuja močno nagnjenost k smrtni kazni.

Na kulturnozgodovinsko tradicijo in prepričanje se v razpravah o pravilnosti uporabe smrtne kazni pogosto sklicujejo tudi Japonci. Ena izmed teorij pravi, da so Japonci skupinsko orientiran narod s koreninami globoko v preteklosti, z dolgoletno tradicijo, ki pravi, da je potrebno kriminalce izolirati in uničiti. Načela konfucionizma, ki so ga

¹⁷⁷ V raziskavi so se osredotočili na devet ameriških zveznih držav: Michigan, Wisconsin, Maine, Minnesota, Severno Dakoto, Havaje, Aljasko, Iowo in Zahodno Virginijo (Gallagher in drugi 2002, 8).

¹⁷⁸ Leta 1992 je bil v Washingtonu ubit ožji sodelavec senatorja iz Alabame. Nedolgo zatem je senator sklical referendum za ponovno uvedbo smrtne kazni v Washingtonu. Vendar pa se je v odgovor oblikovala močna opozicija in referendum je bil z 68 % proti ponovni uvedbi smrtne kazni zavržen. Leta 1997 je teksaški guverner oblikoval idejo o ponovni uvedbi smrtne kazni v Washingtonu, ki je bila prav tako zavržena (Gallagher in drugi 2002, 206-207).

uvozili s Kitajske, so tako mišljenje le še ojačala (Lane 2005). Japonska multikulturalna tradicija z budizmom kot glavno vero sicer uči in poudarja sočutje, oproščanje in spoštovanje človeškega življenja (Hom 2003, 7), vendar pa istočasno po načelu povračila, smrtno kazen tudi podpira.

4.4 Religija

Religija predstavlja vplivno institucijo, ki je tesno povezana z uporabo smrtne kazni po svetu. Vsaka religija določa moralni in filozofski okvir, s katerim zagovarja versko uporabo smrtne kazni (Miethé in drugi 2005, 119). Religija že stoletja manipulira z ljudmi in družbo, zato se ne moremo izogniti njenemu močnemu vplivu in tudi ne moremo prezreti in zanemariti vpliva cerkve na družbene dejavnosti. Kljub temu da je cerkev marsikje z ustavo ločena od države, je njen vpliv močno prisoten v vsakdanjem življenju ljudi, prav tako je njen vpliv viden na drugih področjih, ki ne spadajo v cerkveno domeno. Tako predstavlja močno moralno avtoriteto na področju etičnih in pravnih norm (Marinović 1996, 105-107). Verovanje predstavlja tiho energijo, ki vpliva na javno čustvovanje in oblikovanje kazenske politike. Večina svetovnih religij je dvoumna v opredeljevanju glede uporabe smrtne kazni kot primerne načina kaznovanja. Načeloma izvajanje smrtne kazni ne odobravajo kot sredstvo maščevanja, vendar pa jo običajno sprejemajo kot sredstvo preventive in svarila, oziroma takrat, ko ne obstaja drugačna možnost zavarovanja družbe. Veroizpoved je torej močno povezana s problematiko smrtne kazni, vendar vpliv vere na opredelitev za smrtno kazen ali proti njej še ni bil definiran. Verniki s tradicionalnimi, konservativnimi prepričanji natančno izpolnjujejo navodila svoje vere in v zagovor smrtne kazni pogosto citirajo prav odlomke iz svetih knjig (Unnever in Cullen 2006, 169-170). Na tem mestu je zanimiva Marinovićeva trditev, ki pravi, da če bi vsi verniki živeli po desetih božjih zapovedih in osnovnih odredbah Mojzesovega zakona, vsi drugi verniki pa v skladu s svojimi svetimi teksti, bi v zaporu zaradi resnih kriminalnih dejanj pristalo zelo malo ljudi (Marinović 1996, 106).

4.4.1 Krščanstvo

Verovanja so osnovana na svetih knjigah, ki pa se jih lahko razlaga na različne načine. Korenine krščanstva in judaizma predstavlja Stara zaveza, vendar pa je razumevanje istega besedila v različnih verskih tradicijah lahko različno. V Stari zavezi (judovski Tori) je nasprotujoče si zapisan eden najstarejših in najbolj znanih rekov o maščevanju „*oko za oko in zob za zob*“.¹⁷⁹ Prav v teh verzih, ki naj bi kot povračilo za uboj zahtevali smrt, najdejo zagovorniki smrtne kazni argument, za upravičenost njene uporabe (Streissguth 2002, 57). Tudi Nova zaveza izrecno ne določa uporabe smrtne kazni, dodaja le »...*če te kdo udari po desnem licu, mu nastavi še levo...*« (Nova Zaveza 6,29-30). Zanimivo je dejstvo, da se oboji, tisti, ki smrtno kazen podpirajo, in tisti, ki ji nasprotujejo, pri svojih argumentih pogosto sklicujejo prav na Biblijo (Jackson 1996, 178-181). Čeprav so v preteklosti kristjani videli usmrnitve kot pravilen in primeren način kaznovanja kriminalcev, je mir veljal kot prva etična norma (Streissguth 2002, 57). Smrtno kazen je podpiralo mnogo vodilnih krščanskih filozofov, vendar Murphy (2003, 261 in 273-275) meni, da je krščanstvo združljivo z različnimi pogledi o smrti kazni. Temelj kaznovanja v krščanstvu predstavlja vrednota ljubezni, ki zahteva osredotočenje na Boga in duševno korist. Za uporabo smrtne kazni v krščanstvu je pomembno stališče, da se je treba kaznovanju, ki je za dušo škodljivo, izogniti. Kristjani nasprotujejo smrti kazni, kadar obstaja dober razlog, da usmrnitev preprečuje obžalovanje in ponovno rojstvo usmrčenega, ter kadar takšno kaznovanje vodi v krutost in druga grešna nagnjenja. Krščanska opredeljenost za smrtno kazen torej izhaja iz povračilne osnove, vendar pa je nasprotovanje smrti kazni povezano z možnostjo odreditve obžalujočega grešnika. Uporaba smrtne kazni v deželah, kjer prevladuje krščanstvo, je danes zelo redka. Obstaja le v nekaterih državah tretjega sveta, kjer vladata

¹⁷⁹ Sestra katoliške cerkve Helen Prejeans, kot močna aktivistka za ukinitvev smrtne kazni in avtorica knjige *Dead man walking*, poudarja, da so besede odlomka v tekstu »oko za oko« iztrgane iz svojega originalnega konteksta, saj je njihov pomen popolnoma drugačen, kot ga nekateri razlagajo. Namen teh besed je le v omejitvi maščevanja, torej naj bo povračilo oz. kazen za storjeni prekršek enakovredna. Istočasno pove, da je kljub temu popolnoma jasno, da je v Stari zavezi kot kazen za umor predpisana smrt. Vendar opozori, da je to stvar preteklosti, saj je bil tak način kaznovanja oznanjan v stari kulturi, v kateri se je zahtevalo hitro, učinkovito in kruto kaznovanje. Zanimiva je tudi Gandhijeva izjava: „Če bi vsak vzel oko za oko, bi bil ves svet slep.“ (Prejean v Winters 1997, 55-58).

korupcija in nestabilnost. Vendar pa se moramo zavedati, da je smrtno kazen obdržala še vedno ena tretjina držav, kjer kot glavna vera prevladuje krščanska (Jackson 1996, 178-181; Miethe in drugi 2005, 119 in 127).

Po dolgi sramotni zgodovini sodelovanja Katoliške cerkve s sistematično uporabo smrtonosnega nasilja, so papež Janez Pavel II. in tudi mnogi ameriški škofje in drugi dostojanstveniki ponovno pričeli razglašati vrnitev prvinskega evangelija brez nasilja in predvsem brez neopravičljive smrtne kazni (Hopcke 2004, 2-6). V obdobju po procesu Furman, ko so bili zakoni o smrtni kazni ponovno pregledani, bi lahko Katoliška cerkev v veliki meri prispevala k oblikovanju oziroma popravljanju zakonov. Vendar pa je molčala. Njeno nezainteresiranost in izogibanje izpostavljanju javnosti je neki profesor teologije obrazložil predvsem z njeno nečisto preteklostjo. Do leta 1995 je Katoliška cerkev prepuščala izbiro mnenja o smrtni kazni vsakemu posamezniku. Leta 1995 je papež Janez Pavel II.¹⁸⁰ izdal okrožnico o človekovem življenju, v kateri je ponovno potrdil tradicionalno moralno vodilo, da je božja zapoved »*ne ubijaj*« odločilna vrednota predvsem takrat, kadar se nanaša na nedolžne osebe. Poudaril je, da naj bo izvršitev smrtne kazni dovoljena le v redkih izjemnih primerih, torej le takrat, ko družbe ne bi mogli obraniti na drug način. Uradno cerkveno stališče v zvezi s smrtno kaznijo je torej takšno, da država ne bi smela usmrtiti posameznika. Cerkev meni, da se zaščito državljanov lahko zagotovi z zadržanjem kriminalcev v zaporu. Smrtno kazen pa dovoljuje le v izjemnih okoliščinah kot preventivno metodo potrebnega svarila oziroma v primerih, ko družba nima drugih sredstev in izbire, da bi svoje državljane obvarovala pred kriminalom (King 2006). Katoličani v državah, kjer se še izvaja smrtna kazen, večinoma le-to podpirajo, medtem ko je podpora nizka v državah, kjer so jo ukinali; zato mnogo več katoličanov podpira smrtno kazen v ZDA kot v Evropi.

4.4.2 Islam

Stereotipska predstavitev islama napeljuje na vero polno konservatizma, sovraštva do žensk in maščevanja. Vendar pa tako kot v vseh drugih verah tudi v islamu obstajajo

¹⁸⁰ Leta 2000 je papež Janez Pavel II. pozval ZDA, da prenehajo z usmrtitvami (Jackson 2001, 23).

bolj ali manj napredne ideje. Celotno t.i. islamske dežele se v verskih pogledih med seboj močno razlikujejo in jih zato ne smemo enačiti. Čeprav imajo smrtno kazen v svojem zakoniku skorajda vse islamske države, se praksa njenega izvajanja od države do države razlikuje. Dežele z večinskim deležem muslimanskega prebivalstva predstavljajo večino držav, ki še izvajajo smrtno kazen v 21. stoletju, to so Bližnji vzhod, severna Afrika in centralna Azija (Miethe in drugi 2005, 119). Konservativne islamske države, kot npr. Iran in Irak, ob opiranju na verske argumente še vedno množično izvajajo usmrtitve (Schabas 2000a). Mnoge metode izvajanja smrtne kazni v islamskih deželah so še vedno zelo primitivne, kot npr. obglavljenje, obešenje, kamenjanje ali streljanje pred strelskim vodom. Usmrtitve pa se kot opozorilo potencialnim kriminalcem izvajajo javno (About Islam 2006). Večina muslimanskih držav je resda obdržala smrtno kazen v svojem zakoniku, vendar obstajajo tudi takšne, kot npr. Azerbajdžan, Džibuti, Turkmenistan, ki so jo ukinile (Miethe in drugi 2005, 127).

Zakonski sistem, torej osnova za smrtno kazen v islamu, sloni na neizpodbitnih filozofskih temeljih in je osnovan na strogo določenih pravilih (Allah 2003). Namen izvrševanja smrtne kazni je mnogo bolj omejen, kot bi želele prikazati nekatere druge države (Schabas 2000a). V Koranu, sveti knjigi islama, je zapisano: *»Ne ubij duše, ki jo je Alah naredil sveto, razen skozi proces pravice in zakona«*. Osnovno vodilo islama, da ima vsak posameznik pravico do življenja, torej dovoljuje izjemo, če tako zahteva islamski zakon Šarija (About Islam 2006). Smrtno kazen v islamu za usmrtitev morilca, kar potrjuje Koran, je potrebno ločiti od splošne prepovedi umora (Harris 2000). Hitro in strogo kaznovanje pod islamskim zakonom je zahtevano za tista dejanja, ki onečastijo svetost boga in ogrozijo družbeno integriteto (Miethe in drugi 2005, 119). Sodišče tako v skladu s Šarijo obsodi na smrt posameznika le zaradi resnejših prekrškov, med katere spada tudi naklepni umor. Vendar pa takšen proces poteka nekoliko drugače kot v državah, kjer prevladuje druga vera. Družina žrtve med sojenjem nastopa kot sodnik in zanj zahteva smrtno kazen, lahko pa storilca pomilosti in za povračilo svoje izgube prejme denarno nadomestilo. V islamu je s smrtjo kaznovan tudi vsakdo, ki širi razdor in poskuša destabilizirati družbo. Sem prištevamo kriminalna dejanja, kot so: izdaja, odpadništvo oz. prestop v drugo vero,

terorizem, piratstvo, posilstvo, kraja, rop, prešuštvo, obrekovanje, pitje alkohola in homoseksualnost (Miethe in drugi 2005, 119; About Islam 2006). Po mnenju muslimanov smrtna kazen v islamu tako ne oskruni človekovega dostojanstva, saj se izvaja pošteno, z namenom varovanja in povrnitve človekovega dostojanstva, ki bi ga mnogi posamezniki lahko izgubili zaradi dejanj brezvestnih hudodelcev (Allah 2003).

Vse islamske države so do neke mere pokazale pripravljenost drugačnega razumevanja svojega zakona, vendar pa mnoge pri kaznovanju s smrtjo še vedno trmasto zavračajo možnost drugačnega pristopa, saj sprejemajo smrtno kazen kot božjo pravico. Hood (2001, 341) meni, da kaznovanje s smrtjo predstavlja del islamske vere in da je takšne poglede potrebno spoštovati, čeprav se pogosto zdi, da vera predstavlja le pretvezo za oblikovanje zastarelega in zatiralskega kaznovanja (Schabas 2000a).

4.4.3 Druge religije

BUDIZEM

Budizem kaznuje le v okviru zaščite družbe pred nadaljnjim kriminalom in zahteva sočutje. Cilj kaznovanja je pomagati prestopnikom, da se ponovno vrnejo na pravo življenjsko pot z zagotovitvijo možnosti, da se slaba dela poravnajo z dobrimi. Skladno z osnovnimi načeli sočutja budizem ni religija, ki bi se opredeljevala za smrtno kazen (Miethe in drugi 2005, 119).

JUDOVSTVO

Judovska Tora uporabo smrtne kazni sicer dovoljuje za posebej krute zločine ter v primerih neobvladljive situacije, vendar se v praksi skorajda ne izvaja (Miller 2007). Kljub obstoju smrtne kazni jo večina judovskih učenjakov zavrača in obsoja njeno uporabo v svetu. V Izraelu tako smrtno kazen izrekajo le za zares nenavadne zločine, edino usmrtitev so izvedli leta 1962, ko so obsodili in usmrtili nacističnega vojnega zločinca Adolfa Eichmanna (Wikipedia d).

4.4.4 Religija v ZDA

V 19. stoletju je večina verskih skupnosti v ZDA enoglasno podpirala uporabo smrtne kazni. Člani duhovništva, predvsem iz redov prezbiterijancev in privržencev neodvisnih verskih skupin, so javno nasprotovali vsakemu poskusu ukinitve smrtne kazni (Streissguth 2002, 46-47). Pogosto je videti, da bi morali iskati vzroke za izvajanje smrtne kazni v ZDA prav v prisotnosti mnogih verskih kultur. Vendar pa se moramo zavedati, da je do pomembnejše spremembe v ameriškem verskem življenju prišlo šele v zadnjih desetletjih. V preteklosti je večina verskih voditeljev molčala ali podpirala smrtno kazen, po drugi svetovni vojni pa se je med verskimi voditelji in verniki pojavilo splošno razširjeno organizirano nasprotovanje smrtne kazni. Kot prva se je proti smrtne kazni opredelila metodistična cerkev leta 1956, kmalu so se ji pridružile še mnoge druge. Tako se danes za njeno ukinitve borijo katoliška cerkev, konservativna in reformistična judovska, prezbiterijanska, metodistična in luteranska cerkev (Jackson 1996, 174-175; Jackson 2001, 88-89). Za ukinitve smrtne kazni je v ZDA danes najodmevnejši glas katoliške cerkve.¹⁸¹ Njena pozicija proti izvajanju smrtne kazni se močno utrjuje in pričakovati je, da se bosta njena moč in vpliv v prihodnosti še povečala (Bedav v Hodgkinson in Schabas 2004, 198-199). Vendarle pa se podpora odprave smrtne kazni s strani verskih skupnosti v različnih zveznih državah razlikuje. Voditelji protestantske in katoliške cerkve se v državah, kjer so usmrtitve še vedno zakonsko dovoljene, le stežka opredelijo proti smrtne kazni. Njihova trenutna usmerjenost se spreminja s pogledom vodilne politične stranke in medijev (Galliher in drugi 2002, 214-215). Vse glavne smernice protestantskih in židovskih verskih skupnosti že več desetletij izražajo nasprotovanje smrtne kazni, vendar v predstavitvi in širjenju svojega sporočila javnosti niso bile dovolj učinkovite. Tako večina protestantov daje ukinitvi le minimalno podporo (Bedav v Hodgkinson in Schabas 2004, 198-199). Nekatere druge prezbiterijanske veroizpovedi, med njimi najpomembnejša in najmočnejša južno baptistična cerkev s

¹⁸¹ Hopecke (2004) navaja bistvene stvari, s katerimi lahko zavedni ameriški katoličani prispevajo k ukinitvi smrtne kazni. Kot prvo in najpomembnejše med vsemi drugimi oblikami navede molitev. Kot drugo, prav tako pomembno, navaja lastno izobraževanje in seznanjanje drugih z verodostojnimi informacijami, saj lahko le prava dejstva prikažejo dejansko sliko o smrtne kazni. Nadalje navaja kot pomembna dejanja še aktivno članstvo v organizacijah in udeležbo na zborovanjih ter podpise peticij za uvedbo moratorija na usmrtitve.

16 milijoni vernikov, se opoziciji ni pridružila. Vpliv na njihovo orientiranost ima odnos javnosti in politikov do smrtne kazni ter leta polemičnih razprav o pravilnosti smrtne kazni (Jackson 2001, 88-89). Prav tako izvajanje smrtne kazni še vedno močno podpirajo evangeličanska cerkev in fundamentalistične krščanske sekte, predvsem tiste, v katerih prevladujejo belci. Verjamejo, da smrtno kazen dovoljuje in zahteva prav Sveto pismo. Njihov namen je čim bolj glasno razširiti svoj glas za ohranitev in razširitev smrtne kazni. Pri tem za svoje delovanje izkoriščajo republikansko stranko (Bedav v Hodgkinson in Schabas 2004, 198-199).

V ZDA uradna državna cerkev ne obstaja, saj sta cerkev in država pravno ločeni. Potrebno je povedati, da je kar 90 % vseh Američanov versko povezanih, večina je kristjanov, od tega večinsko prevladujejo protestanti, sledijo pripadniki katoliške cerkve in še nekatere druge krščanske sekte (Gess b.d.). Približno četrtnina odrasle populacije pripada katoliški cerkvi, kar pa predstavlja le majhen del celotne cerkvene organizacije v svetu. Analiza organizacije Gallup je pokazala, da pripadniki katoliške cerkve v ZDA izražajo podobno stališče glede moralnosti uporabe smrtne kazni kot neverniki. Vendar pa je bolj podrobna analiza pokazala velika razhajanja znotraj skupine vernikov glede na to, kako pogosto obiskujejo cerkev. Za smrtno kazen se je opredelilo 45 % tistih vernikov, ki tedensko obiskujejo cerkev, 64 % tistih, ki se udeležijo cerkvenih obredov tedensko ali mesečno in kar 77 % katoličanov, ki redko ali nikoli ne obiskujejo cerkva. Opazna je tudi generacijska razlika, saj se med mladimi pod trideset let za smrtno kazen opredeli le še 41 % vernikov. Zaključimo lahko, da je med verniki opazna naraščajoča podpora smrtni kazni, odvisna pa je od starosti anketiranca in od pogostnosti obiskovanja cerkvenih obredov (Newport 2005 in Winright 2007). Rezultati devetih različnih Gallupovih raziskav v obdobju med leti 2001 in 2004 so pokazali razlike v podpori smrtni kazni tudi glede na versko pripadnost. Čeprav večina Američanov podpira smrtno kazen, katoličani, ki redno obiskujejo cerkvene obrede, manj podpirajo smrtno kazen, podobno tendenco opažamo tudi pri protestantih, ki pa z 71 % nekoliko bolj podpirajo smrtno kazen kot katoličani. Za smrtno kazen se odloči 57 % versko neopredeljenih (Carroll 2004). Nekatere analize kažejo, da se ameriški krščanski fundamentalisti v večji meri

opredeljujejo za smrtno kazen kot pripadniki drugih veroizpovedi (Unnever in Cullen 2006, 169-170).

4.5 Preveritev hipotez

Osnovna hipoteza magistrskega dela, ki jo bom potrdila v nadaljevanju, pravi, *da je ukinitiv smrtne kazni v veliki meri odvisna od razvitosti in stopnje verodostojnosti demokracije v državi*. Vidimo, da so k ukinitvi smrtne kazni bolj nagnjene razvitejše države, pogostost izvajanja se običajno niža z višjo razvitostjo države. Vendar pa veliko izjemo predstavljajo prav ZDA ter Japonska in nekatere razvijajoče se države, ki smrtno kazen še vedno izvajajo. Istočasno pa so smrtno kazen ukinile mnoge manj razvite države. Prav tako se ne moremo izogniti vtisu, da na izvajanje smrtne kazni vpliva ovrednotenje posameznikovega življenja v družbi. Bolj razvite države z namenom, da bi omogočile varno življenje državljanov, izvajajo bolj učinkovito socialno politiko in kot dodatno simbolično dejanje, ki to le še potrdi, ukinejo izvajanje smrtne kazni. Ekonomska razvitost države torej vpliva na status države o smrtne kazni, a je ne moremo opredeliti kot edini dejavnik, ki vpliva na ukinitiv te sankcije.

Na ukinitiv smrtne kazni vpliva sprememba režima oz. preoblikovanje v demokratski sistem. Po ukinitvi represivnega režima, ki je smrtno kazen vse prepogosto izrabljajl v svojo korist, so mnoge nastajajoče evropske demokracije smrtno kazen zakonsko ukinile. Smrtna kazen je bila v nekaterih državah ukinjena s prihodom nove demokratične elite, v drugih pa v parlamentu z večinsko stranko ali vladno koalicijo. Vendar pa najstrožja kazenska sankcija ni omejena le na avtoritarne režime, temveč se lahko pojavi tudi v zrelih demokracijah, saj so smrtno kazen v zakonu obdržale mnoge neevropske demokratizirane države ter ZDA in Japonska. Stopnja verodostojnosti demokratizacije vsekakor vpliva na stanje smrtne kazni v posameznih državah, vendar na prej navedenem primeru vidimo, da takšna razlaga ne more predstavljati edinega dejavnika.

Na uporabo smrtne kazni do določene mere vpliva politični sistem ter družbena in politična stabilnost v državi. Pogosto kaže, da se izvajanje smrtne kazni v ZDA nadaljuje predvsem zaradi političnih razlogov. Politiki, tožilci in celo sam predsednik vse pre pogosto podpirajo smrtno kazen z namenom, da se kažejo neizprosni v boju proti kriminalu. Vidimo torej, da v moderni ameriški družbi kaznovanje ni edina funkcija smrtne kazni. Je stalnica političnega življenja, ki predvsem v času predvolilnih kampanj predstavlja pomembno sredstvo za pridobivanje glasov volivcev. Ob usmrtitvah teroristov, ki pogosto predstavljajo izgovor za uporabo smrtne kazni, pa zadovolji nacionalizem in skupinsko solidarnost. Takšno izkoriščanje smrtne kazni državnih organov predstavlja prilastitev smrtne kazni in s tem ogroža osnovno demokratsko strukturo.

Na podlagi navedenega lahko zaključim, da osnovna teza, ki pravi, da je ukinitvev smrtne kazni v veliki meri odvisna predvsem od razvitosti in stopnje verodostojnosti demokracije v državi, drži. Vidimo, da obstaja povezava med zakonsko ukinitvijo smrtne kazni in nivojem ekonomske razvitosti držav, kakor tudi povezava s stopnjo demokratičnosti držav. Vendar pri tem naletimo na očitno protislovje ZDA in Japonske, ki sodita v sam svetovni vrh najbolj tehnološko naprednih, gospodarsko in politično razvitih držav, a smrtno kazen še vedno izvajata. To potrjuje obstoj dodatnih dejavnikov, ki vplivajo na stanje glede uporabe smrtne kazni. Zato v nadaljevanju potrjujem dopolnilno hipotezo, ki pravi, da *na obstoj smrtne kazni vplivajo tudi dejavniki, kot so religija, tradicija in zgodovinska dediščina*. Na oblikovanje zakonov o izvajanju smrtne kazni pa vplivajo tudi *dodatni dejavniki, kot so politični interes, javno mnenje in vpliv medijev ter razširitev delovanja nevladnih in mednarodnih organizacij in sklepanje mednarodnih pogodb pa tudi stopnja kriminala*.

Nezanemarljiv dejavnik, ki vpliva na izvajanje smrtne kazni v svetu, predstavlja religija. Večina svetovnih religij je dvoumna pri opredeljevanju glede izvajanja smrtne kazni kot primerne načina kaznovanja. V deželah, kjer prevladuje katoliška vera, je uporaba smrtne kazni redka. Čeprav katoliška vera izvajanje smrtne kazni uradno prepoveduje, ukinitvev smrtne kazni v Evropi ne more biti njen vpliv, saj

sodobna Evropa ni cerkveno usmerjena. Istočasno bi pričakovali večji vpliv vere tudi v drugih delih sveta, kot npr. v ZDA. Člani ameriške katoliške cerkve smrtne kazni nasprotujejo, medtem ko jo večina konservativnih protestantskih skupin podpira. Vendar pa se podpora verskih skupnosti ukinitvi smrtne kazni v različnih ameriških zveznih državah razlikuje in pogosto spreminja pod vplivom medijev in političnih strank. Vpliv religije pa je posebej izrazit v državah Bližnjega vzhoda, kjer prevladuje islamska vera. Vendar pa se tudi te dežele med seboj močno razlikujejo, saj se izvrševanje smrtne kazni, ki jo potrjuje Koran, v praksi od države do države razlikuje. Večina držav z islamsko vero smrtne kazen še vedno izvaja, vendar obstajajo tudi države, ki so jo, kljub nauku religije, ukinile. Prav tako smrtne kazen še vedno izvaja kar ena tretjina pretežno krščansko opredeljenih držav. Ob primerjavi večinske verske opredeljenosti posameznih držav z izvajanjem smrtne kazni so torej vidna odstopanja. Zato verske opredeljenosti ne moremo imeti za edini dejavnik, ki vpliva na uporabo smrtne kazni.

Pri obravnavanju problematike smrtne kazni je opazna kulturna različnost ZDA od drugih demokratiziranih držav. Mnogi menijo, da je ameriška nenavadnost glede uporabe smrtne kazni globoko zasidrana prav v trdni socio-kulturni podlagi, v krogu določenih institucij in vrednot, ki tvorijo ameriško ljudstvo in s tem oblikujejo zgodovinske odločitve. Zato kot glavni argument pogosto uporabljajo prav ameriško preteklost, polno nasilja. ZDA so nastale kot kolonija in njeno začetno obdobje zaznamuje nasilje nad domorodci in sužnji. Nasilje v ameriški družbi lahko opredelimo kot osrčje nastanka države, ki se je obdržalo v obliki smrtne kazni vse do danes. Smrtne kazen je bila v preteklosti del zakona skorajda vseh svetovnih držav, vendar pa so jo do danes že mnoge zakonsko odpravile. Tako lahko potegnemo vzporednico med angleško zgodovino in ameriško sedanostjo, toda usmrtnitve v Angliji ostajajo del mračne preteklosti, medtem ko v Ameriki še v 21. stoletju predstavljajo del vsakdana. Vendar pa ne moremo popolnoma potrditi teorije ameriške nenavadnosti, osnovane le na preteklosti in kulturni tradiciji, saj se vse preveč poudarjajo domnevno brezčasne kulturne vrednote, vse premalo pa se vidi spremembe kulturnega pomena v času in njegov vpliv na politično strukturo in zakonske odločitve. Na izvrševanje smrtne kazni v sodobni Ameriki je močno

vplivala preteklost z nespremenljivo ameriško ustavo, ki se odraža v oblikovanju zakonov in sodnih odločitev. Močno pa je viden tudi vpliv političnega delovanja zadnjih desetletij, zaznamovanih z ameriško posebnostjo, ki se odraža predvsem v identifikaciji specifičnih vladnih in zakonskih institucij, ki so oblikovale proces smrtne kazni v sodobni ameriški družbi. Odsev kulturnih razlik med državami je viden tudi v načinu kaznovanja. Argument kulturne tradicije najpogosteje v zagovor političnega delovanja uporabljajo predvsem države z diktatorskimi režimi. V novo nastalih državah tretjega sveta na zakonodajne rešitve smrtne kazni v veliki meri vpliva tradicija prejšnjih gospodarjev. Zgodovina, polna nasilja, in tradicija ameriških zveznih držav ter njihova kultura so vsekakor dejavniki, ki do določene mere vplivajo na izvajanje zakonskih usmrtitev, vendar jih ne moremo potrditi kot edine dejavnike, saj se izvajanje smrtne kazni v različnih zveznih državah razlikuje.

Razprave o smrtni kazni v ZDA, pa naj bodo na sodiščih, državnih zakonodajah, v medijih ali v televizijskih oddajah, so bile vedno vodene z veliko čustvi. Poraja se mnogo vprašanj, ki se s časom le malo spreminjajo. Ali država lahko odvzame življenje? Ali smrtna kazen res predstavlja grožnjo? Če ne, ali je res potrebno zadovoljiti potrebo ljudstva po maščevanju na tak način? Kakšni so stroški na plečih davkoplačevalcev? Ali se morilci lahko odkupijo za svoje dejanje? Ali so trenutne metode usmrtitev humane? Kakšno je tveganje usmrtitve nedolžne osebe? Javne razprave o smrtni kazni se vlečejo že mnogo let, zato se pogosto zdi, da so jo nekatere ameriške države ukinile, nato nekatere ponovno uvedle prav pod vplivom javnega mnenja, ki v demokratičnih državah predstavlja veliko politično moč. Podpora Američanov za smrtno kazen kot pravilno kazensko sankcijo, ostaja ves čas visoka. Zato nekateri argumentirajo visoko javnomnenjsko podporo kot glavni dejavnik za izvajanje smrtne kazni. Vendar pa je bila smrtna kazen kljub visoki podpori ljudstva ukinjena v vseh zahodnoevropskih državah. Opredelitev ljudstva za ali proti smrtni kazni se v času in pod vplivom dogodkov spreminja. Primeri brutalno strojenih zločinov pogosto sprožijo močne reakcije politikov, javnosti in medijev in tudi v državah brez smrtne kazni se lahko pojavijo zahteve po njeni ponovni uvedbi. Vidimo velik vpliv javnega mnenja na delovanje politike, saj v mnogih državah prav

javno mnenje služi kot pomemben dejavnik oziroma izgovor za vzdrževanje smrtne kazni. Ukinitve smrtne kazni predstavlja osnovno socialno vrednoto, kjer morajo politični voditelji javno mnenje voditi, ne pa biti od njega vodeni. Tako mnoge države, ki so smrtno kazen ukinile, pod pritiskom ljudstva niso klonile. V državah, kjer smrtne kazni ne izvajajo več, se javnost v manjši meri opredeljuje za smrtno kazen, kot v državah, kjer še v 21. stoletju ostaja del vsakdanjosti. Prav tako se javnost v državah z večjo stopnjo verodostojnosti demokracije in višjo stopnjo izobrazenosti v večji meri nagiba k ukinitvi smrtne kazni. Vsekakor obstaja posredni vpliv medijev in javnega mnenja na stanje smrtne kazni v ZDA. Mediji lahko uporabo smrtne kazni prikažejo na različne načine. Prav politiki pa se vse prepogosto poslužujejo medijev z namenom, da bi dosegli svoje cilje. Vendar pa je na osnovi podanih podatkov težko dokazati, da se ZDA le na osnovi javnega mnenja tako zelo razlikujejo od držav, ki so smrtno kazen ukinile. Razprave o smrti kazni se bodo nadaljevale tudi v prihodnosti, vse do njene popolne ukinitve, saj se kaznovanje s smrtjo dotakne najmočnejših čustev vsakega posameznika.

Na sprejemanje naprednejših zakonov brez smrtne kazni pomembno vpliva delo humanitarnih organizacij in akademskih skupnosti, ki vse bolj poudarjajo krutost smrtne kazni, ki krši osnovne človekove pravice. Njihovo delovanje je usmerjeno po vsem svetu in v zadnjih letih je opazen velik napredek. Vendar pa ZDA, kot svetovna velesila, očitno menijo, da lahko svet in zakone krogijo po svojih željah in potrebah. Pogosto je viden njihov močan odpor proti podpisovanju večstrankarskih pogodb o človekovih pravicah, ki močno vpliva na nespremenjeno stanje uporabe smrtne kazni. Cena, ki jo bodo morale ZDA plačati za nespoštovanje mednarodnih dogovorov in človekovih pravic, se bo lahko odražala v izgubi njihove vodilne pozicije in ugleda v svetu, v ogrožanju pravic ameriških državljanov v tujini, preziru mednarodnih zakonov in sodišč, ki jih ščitijo in izgubi priložnosti, da postanejo del osnovnih sprememb v položaju človekovih pravic 21. stoletja.

Kazenska politika odseva socialni in moralni vidik posamezne družbe in s tem pripomore k oblikovanju podobe države. Tako nasilno kulturo družbe izražata tudi visoka stopnja kriminala in skrajno kaznovanje z usmrtitvijo obsojenca. Vprašamo

se, zakaj ZDA vztrajajo pri tako strogi politiki kaznovanja. Je glavni namen svarilo ali morda kazensko povračilo za vse tiste, ki ne spoštujejo zakonsko določenih družbenih norm? Smrtna kazen v svoji idealizirani obliki predstavlja neomajen simbol pravice, obenem pa je uničujoč udarec za kriminalce. Pogost argument za zahtevo po neprizanesljivem kazenskem sistemu in predvsem po državnih usmrtitvah je visoka stopnja kriminala v ZDA. Politiki, ki zagovarjajo usmrtitve kot edino pravo orožje za kontrolo kriminala, običajno prekrivajo svoje neuspehe pri delu proti kriminalu in s preusmerjanjem pozornosti zavajajo ljudi. Morda bi število umorov v ZDA upadlo, če bi prepovedali nošnje orožja. Vendar pa se je treba zavedati, da ubijajo ljudje in ne orožje samo. Naj za primer navedem Švico, kjer je stopnja kriminala zelo nizka, čeprav so državljani do zob oboroženi. Proces ukinitve smrtne kazni je mnogo težji v okolju nizke socialne varnosti, torej tudi tam, kjer visoka stopnja kriminala navdaja ljudstvo z grozo. Vendar pa v nekaterih državah z nizko stopnjo kriminala, kot je npr. Japonska, povezava med stopnjo kriminala in uporabo smrtne kazni ni opazna. Zato stopnje kriminala ne moremo določiti kot edini dejavnik, ki vpliva, da zakon o uporabi smrtne kazni še vedno ostaja v pravnem redu.

5 SKLEP

Državne usmrtitve v demokratiziranem svetu 21. stoletja predstavljajo nesprejemljivo družbeno ravnanje. Večina zahodnih demokratiziranih držav je že po drugi svetovni vojni spoznala, da smrtna kazen ne preprečuje zločinov, in jo je ob spoštovanju človekovih pravic odstranila iz kazenskih zakonikov. Prvi kritični korak k ukinitvi kazenskih zakonov o smrti kazni predstavlja spoznanje, da krši osnovne človekove pravice. V večini svetovnih držav je proces ukinitve smrtne kazni potekal postopno, od večletnega neizvajanja, preko *de facto* pa vse do glavnega cilja *de jure* ukinitve. Kot razloge za ukinitve smrtne kazni v mnogih svetovnih državah lahko navedemo porast in aktivno zavzemanje mednarodnih organizacij, podpisane mednarodno veljavne pogodbe o ukinitvi smrtne kazni, politični pritisk, vpliv političnega vodstva, vedno večje zavedanje o kršenju osnovnih človekovih pravic, o dostojanstvu življenja, zavračanje krutosti in krivice v zvezi s totalitarnim sistemom,

katerega simbol predstavlja prav smrtna kazen. Odločilen dejavnik za ukinitve smrtne kazni v Evropi predstavlja proces priključevanja Evropski uniji, torej politični pritisk, da se ukine smrtna kazen, kar je pogoj za članstvo. Viden pa je bil tudi odpor do velike politične moči nad prebivalci in do nasilja med drugo svetovno vojno. Danes na smrtno kazen mnoge stabilne demokratizirane države gledajo s prezirom. K njeni ukinitvi pozivajo EU, SE in mnoge humanitarne organizacije. Vendar pa še vedno ostaja odpor nekaterih držav, ki se zaradi različnih razlogov tej arhaični kazni ne želijo odpovedati. Možnost izvajanja smrtne kazni je mnogo večja v državah, kjer obstaja nevarnost politične in socialne nestabilnosti. S tem lahko razložimo smrtno kazen v kazenskem zakoniku nekaterih nestabilnih demokratičnih držav. Smrtno kazen izkoriščajo tudi vlade nekaterih revnih držav, ki se še niso dovolj utrdile na oblasti. Prav tako ni presenetljivo, da Kitajska s svojim totalitarnim režimom še vedno fanatično izvaja usmrtnitve. Vsekakor pa je nenavadno, da se smrtne kazni ne odpovejo ZDA, saj se prav one v največji meri zavzemajo za uveljavljanje človekovih pravic doma in v svetu.

ZDA poleg Japonske ostajajo zadnja demokratična država, ki še ni zaključila procesa ukinjanja smrtne kazni. V tem se zelo razlikujejo od evropskih držav. V večini evropskih držav je smrtna kazen stvar preteklosti in večina Evropejcev z velikim odporom gleda na izvajanje smrtne kazni v ZDA. Tako kot mnogi Američani prezirajo tradicijo kamenjanja žensk do smrti zaradi prekrška, kot je prešuštvo, kar še vedno velja v nekaterih državah tretjega sveta. Če rečemo, da uporaba smrtne kazni loči primitivne narode od civiliziranih, lahko ZDA, kljub njeni razvitosti in vodilni poziciji v svetu, uvrstimo med države, ki so najnižje na lestvici, za katere bi lahko uporabili celo besedo teroristične. Z izvajanjem takšne barbarske in zastarele oblike kaznovanja močno odstopajo od drugih sodobnih demokracij in mednarodnih standardov o človekovih pravicah. V obdobju, ko so smrtno kazen ukinjale zahodnoevropske države, je z *de facto* moratorijem kazalo, da jih bodo posnemale tudi ZDA, ki pa predvideni poti ukinitve niso sledile. Nasprotno, moratorij je trajal le kratko obdobje in usmrtnitve so kmalu spet postale del ameriškega vsakdana. Na vprašanje, zakaj med vsemi zahodnimi demokracijami le še ZDA izvajajo tako

strogo in nehumano sankcijo, kot je smrtno kazen, ni enostavnega odgovora, saj je problematika ukinitve smrtne kazni povezana z mnogimi dejavniki.

Na osnovi analiziranega sem ugotovila, da ne moremo navesti le enega dejavnika, ki bi odločilno vplival na stanje zakonov o smrtni kazni v ZDA, temveč jih moramo opredeliti kot skupek različnih dejavnikov. Odločitev o ukinitvi smrtne kazni predstavlja vrednote osnovnih človekovih pravic, demokracije in zakonov. V ZDA obstaja tudi poseben kaznovalni odnos kot odraz globoko zakoreninjene kulturne tradicije izvajanja smrtne kazni. Vendar pa takšni dejavniki ne zadostujejo za obrazložitev uporabe smrtne kazni v današnjih ZDA. Tako moramo navesti še dodatne dejavnike, kot so politični interes, vpliv religije, medijev in javnega mnenja ter vpliv stopnje kriminala. Pri podajanju dejavnikov pa se moramo zavedati, da Američanov ne moremo predstavljati kot eno samo kulturo. Vidimo, da med posameznimi zveznimi državami obstajajo očitne razlike, saj so nekatere smrtno kazen zakonsko ukinile, druge obdržale v zakoniku, vendar je ne izvajajo, v nekaterih pa obsodbe na smrt in tudi usmrtitve ostajajo. Na izvajanje smrtne kazni tako vpliva politična kultura posameznih držav. V državah na jugu, kjer je še vedno močno viden vpliv zatiranja in diskriminacije iz časov suženjstva, je večja verjetnost obsodbe na smrt in tudi bolj pogosto izvrševanje smrtne kazni v praksi. V takšnih državah s tradicionalistično politično kulturo na stanje smrtne kazni v večji meri vplivata prav zgodovina in tradicija. Medtem ko se v nekaterih državah za smrtno kazen kot pravilno kazensko sankcijo opredeljujejo v manjši meri. Za podrobnejše opredelitve določenih dejavnikov in velikosti njihovega vpliva po zveznih državah bi bilo potrebno opraviti analizo posameznih držav in dejavnikov.

Za odločilni korak k ukinitvi bodo morali ameriški politiki zbrati dovolj poguma in priznati, da smrtna kazen ne more predstavljati orodja za doseganje zastavljenih ciljev in splošnega zdravila za kriminal. Kar pa ne pomeni, da bo s tem prezrta zaskrbljenost ljudstva zaradi kriminala, saj nam bo še le čas po dokončni ukinitvi smrtne kazni pokazal dejanski vpliv te sankcije na stopnjo kriminala. Očitno pa kljub demokraciji v ZDA ne obstaja pravi politični mehanizem oz. politična volja za zakonsko ukinitve smrtne kazni. Vlade držav, ki so smrtno kazen ukinile, so bile

kljub široko razširjeni javni podpori za smrtno kazen, prisotnemu strahu pred kriminalom, rasizmu in diskriminaciji manjšin pripravljene in sposobne ukiniti smrtno kazen. Uspeh gre pripisati predvsem politični eliti, ki je vodila proces ukinitve ob prisotni politični priložnosti za sprejetje zakona, ki je za vedno odpravil izvajanje smrtne kazni. V ZDA pa vladna organiziranost takšne akcije onemogoča, saj je podpora smrtni kazni močno razširjena v političnem sistemu. Dvostrankarski ameriški politični sistem vsiljuje politikom določeno držo, v tem primeru odobravanje uporabe smrtne kazni. Tako politiki vse prepogosto smrtno kazen predstavljajo kot del državnega nasledstva in jo izkoriščajo za doseganje svojih ciljev. Ukinitve smrtne kazni na zvezni ravni bi zahtevala osnovno ustavno spremembo v sistemu, kjer pa so takšne spremembe skorajda nemogoče. Ameriška ustava dodeljuje pristojnosti sodne oblasti v kazenskih primerih posameznim državam, ne pa zvezni vladi, kar ameriškemu kongresu onemogoča splošno ukinitve smrtne kazni. Za to bi potrebovali tričetrtnsko podporo vseh zveznih držav, kar pa ne bi le ukinilo smrtne kazni, temveč bi sprožilo premik ravnotežja moči med nacionalno in državno vlado. Tako je takšen mehanizem ukinitve, ki je deloval v vseh zahodnih državah, ameriški vladi onemogočen in do sprememb vse prepogosto prihaja le pod vplivom preračunljivih spolitiziranih dejanj.

Če sledimo zgodovini in trenutnim civilizacijskim trendom, bi morala smrtna kazen sčasoma izginiti tudi iz ameriških zakonov. Do danes je smrtno kazen zakonsko ukinilo štirinajst ameriških zveznih držav. Viden je vpliv dodatne možnosti kaznovanja z dosmrtnim zaporom brez možnosti izpustitve, saj se danes tako zaključijo mnogi procesi, v katerih bi brez te možnosti najverjetneje sledila obsodba na smrt. Takšna možnost kaznovanja predstavlja korak k zakonski ukinitvi smrtne kazni. Najnovejši dosežek predstavlja ukinitve smrtne kazni v zvezni državi New Jersey leta 2007, kar bo lahko vodilo do vse večjega odmika od smrtne kazni. Vendar pa kljub mnogim doseženim napredkom in predvidevanjem, da bo v prihodnosti smrtno kazen ukinilo vse več ameriških zveznih držav, kaže da je možnost vseameriške ukinitve v bližnji prihodnosti razmeroma nizka. Najverjetneje bodo države, ki bodo smrtno kazen obdržale, hotele izboljšati sodne procese, jih narediti pravičnejše in uvedle bolj natančne postopke sojenja. Na zavedanje ameriškega

vrhovnega sodišča, ki je v razumevanju človekovih pravic vse prepogosto neenotno, bo sčasoma vplival vse bolj naraščajoč pritisk EU in nevladnih organizacij. K odpravi smrtnih kazni bi pripomoglo obdobje svetovnega miru, saj maščevanje v mirnem času izgublja svojo moč, pomemben dejavnik pa predstavlja tudi splošno blagostanje ljudi, tako kulturno kot materialno. Prav tako k ukinitvi prispeva razsvetljenost in izobraženost ljudi, ki se kaže v večjem razumevanju sočloveka, v bolj častnih pogledih na svet in posledično tudi v večji stopnji demokracije. Takšna družba kriminalnih dejanj ne kaznuje s tako strogimi in nehumanimi sankcijami, kot je usmrtitev. Vendar pa se bodo ZDA lahko pridružile naprednim državam, ki so ukinile smrtno kazen, šele takrat, ko bo ameriška vlada zakonsko zavrnila nehumana in zastarela načela o smrtni kazni.

6 LITERATURA

6.1 Monografska dela

- Amnesty International. 1989. *When the State Kills: The Death Penalty v. Human Rights*. London: Amnesty International Publications.
- Beccaria, Cesare. 2002. *O zločinih in kaznih*. Ljubljana: Cankarjeva Založba.
- Bedau, Hugo Adam. 2004. *Killing as Punishment: Reflections on the Death Penalty in America*. Boston, Northeastern University Press.
- Campbell, David in Michael J. Shapiro, ur. 1999. *Moral Spaces: Rethinking Ethics and World Politics*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Council of Europe. 1983. *Protocol no. 6 to the convention for the protection of human rights and fundamental freedoms concerning the abolition of the death*. Strasbourg: Conseil de l'Europe.
- Council of Europe. 1999. *The Death Penalty: Abolition in Europe*. Strasbourg: Council of Europe.
- Dow, David R. in Mark Dow, ur. 2002. *Machinery of Death: The Reality of America's Death Penalty Regime*. New York, London: Routledge.
- Ferfila, Bogomil ur. 2003. *Politične institucije, politike in proračuni: Severnoameriški razgledi*. Ljubljana: FDV.
- Friedman, Lawrence Meir. 1993. *Crime and Punishment in American History*. New York: Basic Books, A Division of HarperCollins Publishers.
- Galliher, John F., Larry W. Koch, David Patrick Keys in Teresa J. Guess. 2002. *America Without the Death Penalty: States Leading the Way*. Boston, Northeastern University Press.
- Gottfried, Ted. 2002. *The Death Penalty: Justice or Legalized Murder?* Connecticut: Twenty-First Century Books.
- Henderson, Harry. 2000. *Capital Punishment*, Revised Edition of Stephen A. Flanders, c1991. New York, Facts on File.
- Hodgkinson, Peter in William Schabas, ur. 2004. *Capital Punishment: Strategies for Abolition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hood, Roger. 2002. *The Death Penalty: A World-wide Perspective*. Oxford: Clarendon Press.

- Hood, Roger G. 2004. *The Death Penalty: Beyond Abolition*. Strasbourg: Council of Europe Pub.
- Hopcke, Robert H. 2004. *Catholics and the Death Penalty: Six Things You Can Do to End Capital Punishment*. Cincinnati, Ohio: Saint Anthony Messenger Press.
- Jackson, Jesse Jr. 1996. *Legal Lynching: Racism, Injustice and the Death Penalty*. New York: Marlowe & company.
- Jackson, Jesse L. Sr. 2001. *Legal Lynching: The Death Penalty and America's Future*. New York, The New Press.
- Kurtis, Bill, Kate Darnton in Scott Turow. 2004. *The Death Penalty on Trial: Crisis in American Justice*. New York: PublicAffairs.
- Landau, Elaine. 1992. *Teens and the Death Penalty: Issues in Focus*. New York: Enslow Publishers.
- Lifton, Robert Jay in Greg Mitchell. 2002. *Who Owns Death? Capital Punishment, the American Conscience, and the End of Executions*. New York: HarperCollins Publishers.
- Marinović, Svetislav. 1996. *Državni ritual smrti: Smrtna kazna*. Novi Sad: Matica srpska, Podgorica: Pokret.
- Murphy, Jeffrie G. ur. 1995. *Punishment: A Philosophy and Public Affairs Reader*. Princeton: Princeton University Press.
- Radelet, Michael L. ur. 1989. *Facing the Death Penalty: Essays on a Cruel and Unusual Punishment*. Philadelphia, Temple University Press.
- Rein, Mei Ling. 2004. *Capital Punishment: Cruel and Unusual? The Information Series on Current Topics*. Detroit, Thomson Gale, The Gale Group.
- Steward, Gail B. 1998. *The Death Penalty*. Opposing Viewpoints Digest. San Diego, California, Greenhaven Press.
- Streissguth, Tom. 2002. *The Death Penalty: Debating Capital Punishment (Issues in Focus)*. New York: Enslow Publishers.
- Ustava RS*, Ur. 1. RS 33I/1991-I, 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 69/2004, 69/2004, 68/2006, 139/2006 (29. december 2006).
- Verbinc, France. 1987. *Slovar Tujk*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

- Weinstein, Bob in Jim Bessent. 1996. *Death Row Confidential*. New York: HarperCollins Publishers.
- Williams, Mary E. ur. 2005. *Capital Punishment: Current Contraversies*. San Diego, Greenhaven Press.
- Winters, Paul A. ur. 1997. *The Death Penalty: Opposing Viewpoints*. San Diego, Greenhaven Press.
- Zlobec, Jaša L. ur. 1989. *Smrtna kazen: zbornik*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

6.2 Internetni viri

- About Islam. 2006. *Capital Punishment in Islam*. Dostopno prek: http://islam.about.com/cs/law/a/c_punishment.htm (31. avgust 2006).
- Allah, Razi. 2003. *Does the Death Penalty Violate Human Dignity?* 4. februar 2003. Dostopno prek: <http://www.understanding-islam.com/related/text.asp?type=question&qid=1991> (23. april 2007).
- Allen, Mike, Edward Mabry in Drue-Marie McKelton. 1998. Impact of Juror Attitudes about the Death Penalty on Juror Evaluations of Guilt and Punishment: A Meta-Analysis. *Law and Human Behavior, Springer Netherlands*, vol. 22, št. 6, december 1998, str: 715 – 731. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2109/media/08831e4nqq3ywled9h2m/contributions/g/j/7/5/gj75m833u44628qn.pdf> (10. julij 2006).
- Amnesty International. 2003. *People's Republic of China, Continuing Abuses Under a New Leadership – summary of Human Rights Concerns*, 1.oktober 2003. Dostopno prek: <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGASA170352003> (14. september 2006).
- 2004. *People's Republic of China, Executed »according to law«? The Death Penalty in China*, 22. marec 2004. Dostopno prek: <http://web.amnesty.org/library/Index/engasa170032004> (14. september 2006).
- 2005. *China, Covering Events from January to December 2004*. Dostopno prek: <http://web.amnesty.org/report2005/chn-summary-eng> (14. september 2006).
- 2006a. *»Will This Day Be My Last?« The Death Penalty in Japan*, 7. julij 2006. Dostopno prek: <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGASA22062006> (25. september 2006).

- 2006b. *Executions of Child Offenders since 1990*, 28. november 2006. Dostopno prek: <http://web.amnesty.org/pages/deathpenalty-children-stats-eng> (30. november 2006).
- 2007a. *Facts and Figures on the Death Penalty*, stanje 2. oktober 2007. Dostopno prek: <http://web.amnesty.org/pages/deathpenalty-facts-eng> (21. november 2007).
- 2007b. *Abolitionist and Retentionist Countries*. Dostopno prek: <http://web.amnesty.org/pages/deathpenalty-countries-eng> (23. november 2007).
- 2008. *Ratification of International Treaties*. Dostopno prek: <http://www.amnesty.org/en/death-penalty/ratification-of-international-treaties> (23. avgust 2008).
- Amnesty International USA. b.d. *Abolish the Death Penalty*. Dostopno prek: <http://www.amnestyusa.org/abolish/states/index.html> (29. december 2007).
- Antonio, Michael E. 2006. Arbitrariness and the Death Penalty: How the Defendant's Appearance During Trial Influences Capital Jurors' Punishment Decision. *Behavioral Sciences & the Law*, Vol. 24, Issue 2, marec 2006, str: 215-234. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2143/cgi-bin/fulltext/112510918/PDFSTART> (10. julij 2006).
- Babcock, Sandra L. 2006. *Report on the Death Penalty*, 4. julij 2006. Dostopno prek: www.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/ngos/death%20penalty%20shadow%20rpt%20final.pdf (3. oktober 2006).
- 2007. The Global Debate on the Death Penalty. *American Bar Association, Human Rights Magazine*, pomlad 2007, vol. 34, št. 2. Dostopno prek: <http://www.abanet.org/irr/hr/spring07/babcospr07.html> (1. november 2007).
- Bailey, Victor. 2000. The Death Penalty in British History. *Punishment and Society*, Sage Publications London, januar 2000, Vol 2 (1), str. 106–113. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2674/cgi/reprint/2/1/106> (3. julij 2006).
- Baker, David N., Eric G. Lambert in Morris Jenkins. 2005. Racial Differences in Death Penalty Support and Opposition: A Preliminary Study of White and Black College Students. *Sage Publications, Journal of Black Studies*, marec 2005, vol. 35, št. 4, str. 201 - 224. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2413/cgi/reprint/35/4/201> (3. julij 2006).
- Bantekas, Ilias in Peter Hodgkinson. 2000. Capital Punishment at the United Nations: Recent Developments. *Criminal Law Forum, Springer Netherlands*, vol. 11, št. 1, marec 2000, str. 23-34. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2109/media/e2eyghvwun6wy67rvvtk/contributions/p/8/u/7/p8u7w26173tj3375.pdf> (10. julij 2006).

- BBC News. 2005. US Court Bans Juvenile Executions, *BBC News*, 1. marec 2005. Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/4308881.stm> (25. avgust 2006).
- Bedau, Hugo Adam. 1992. *The Case Against The Death Penalty*. Dostopno prek: <http://users.rcn.com/mwood/deathpen.html> (17. avgust 2006).
- Benekos, Peter J. in Alida V. Merlo. 2005. Juvenile Offenders and the Death Penalty: How Far Have Standards of Decency Evolved? *Sage Publications, Youth Violence and Juvenile Justice*, oktober 2005, vol.3, št. 4, str. 316 - 333. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2726/cgi/reprint/3/4/316> (3. julij 2006).
- Blackman, Paul H. in Vance McLaughlin. 2003. Mass Legal Executions of Blacks in the United States, 17th-20th Centuries. *Sage Journals. Homicide Studies*, avgust 2003, vol. 7, str. 235 - 262. Dostopno prek: <http://hsx.sagepub.com/cgi/reprint/7/3/235> (25. oktober 2007).
- Bohm, Robert M. 2001. Austin Sarat, Review of the Killing State: Capital Punishment in Law, Politics, and Culture. *Critical Criminology, Springer Netherlands*, vol. 10, št. 2, januar 2001, str. 147-152. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2109/media/agxy6yfwmp0wxma38dwg/contributions/n/v/4/k/nv4k060k29116253.pdf> (10. julij 2006).
- Bohm, Robert M., Louise J. Clark in Adrian F. Aveni. 1991. Knowledge and Death Penalty Opinion: A Test of the Marshall Hypotheses. *Sage Journals. Journal of Research in Crime and Delinquency*, avgust 1991, vol. 28, str. 360 - 387. Dostopno prek: <http://jrc.sagepub.com/cgi/reprint/28/3/360> (25. oktober 2007).
- Boisaubin, Eugene V., Alexander G. Duarte, Patricia Blair in T. Howard Stone. 2004. "Well Enough to Execute": The Health Professional's Responsibility to the Death Row Inmate. *Sage Journals. Journal of Correctional Health Care*, januar 2004, vol. 11, str. 31 - 43. Dostopno prek: <http://jcx.sagepub.com/cgi/reprint/11/1/31> (25. november 2007).
- Boots, Denise Paquette, Kathleen M. Heide in John K. Cochran. 2004. Death Penalty Support for Special Offender Populations of Legally Convicted Murderers: Juveniles, the Mentally Retarded, and the Mentally Incompetent. *Behavioral Sciences and the Law*, vol. 22, št. 2, marec/april 2004, str. 223-238. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2143/cgi-bin/fulltext/106571606/PDFSTART> (10. julij 2006).
- Burianek, Jiri. 1997. Democratization, crime, punishment and public attitudes in the Czech Republic. *Crime, law and Social Change, Springer Netherlands*, vol. 28, št. 3-4, september 1997, str. 213-222. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2143/cgi-bin/fulltext/106571606/PDFSTART>

lj.si:2109/media/53f7twtvrq1vk0tumeqm/contributions/l/q/7/5/lq75233q32241025.pdf (10. julij 2006).

Bushway, Shawn D. in Anne Morrison Piehl. 2007. The Inextricable Link Between Age and Criminal History in Sentencing. *Sage Journals. Crime and Delinquency*, januar 2007, vol. 53, str. 156 - 183. Dostopno prek: <http://cad.sagepub.com/cgi/reprint/53/1/156> (25. oktober 2007).

Butler, Brooke M. in Gary Moran. 2002. The Role of Death Qualification in Venirepersons' Evaluations of Aggravating and Mitigating Circumstances in Capital Trials. *Law and Human Behavior, Springer Netherlands*. Vol. 26, št. 2, april 2002, str. 175-184. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2109/media/34uulb8wmp0yyw5t9t0m/contributions/2/c/j/f/2cjfrge5k3kymqel.pdf> (10. julij 2006).

Cantarella, Eva. 2004. Controlling passions or establishing the rule of the law? The functions of punishment in ancient Greece. *Sage Journals. Punishment and Society*, oktober 2004, vol. 6, str. 429 - 436. Dostopno prek: <http://pun.sagepub.com/cgi/reprint/6/4/429> (25. oktober 2007).

Capital Punishment. 1968. Resolucija OZN št. 2393, XXIII konferenca Generalnega zbora, 26. november 1968. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/243/53/IMG/NR024353.pdf?OpenElement> (3. oktober 2006).

Capital Punishment. 1971. Resolucija OZN št. 2857, XXVI. konferenca Generalnega zbora, 20. december 1971. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/328/73/IMG/NR032873.pdf?OpenElement> (3. oktober 2006).

Capital Punishment UK. 2006. *Overview of the Death Penalty During 2005*. Dostopno prek: <http://www.richard.clark32.btinternet.co.uk/overview.html> (28. september 2006).

Carroll, Joseph. 2004. *Who Supports Death Penalty?* Gallup poll, 16. november 2004. Dostopno prek: <http://www.galluppoll.com/content/?ci=14050&pg=1> (14. september 2006).

Carroll, Joseph. 2006. *Republicans, Democrats Differ on What is Morally Acceptable*. Gallup poll, 24. maj 2006. Dostopno prek: <http://www.galluppoll.com/content/?ci=22915&pg=1> (14. september 2006).

Cholbi, M. 2006. Race, Capital Punishment, and the Cost of Murder. *Philosophical Studies, Springer Netherlands*. Vol. 127, št. 2, januar 2006, str. 255-282. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2109/media/320e3xk1815xrk8d4lrl/contributions/7/k/6/2/7k625376wx361q81.pdf> (10. julij 2006).

- Clawson, Rosalee A., Elizabeth R. Kegler, in Eric N. Waltenburg. 2003. Supreme Court Legitimacy and Group-Centric Forces: Black Support for Capital Punishment and Affirmative Action. *Political Behaviour, Springer Netherlands*, vol. 25, št. 4, december 2003, str. 289-311. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2109/media/n49btwtvtrct0xwvuxv2/contributions/p/r/8/t/pr8trq7h483m54u3.pdf> (10. julij 2006).
- Coffey, Thomas L. in Jerry L. Morton. 1989. Trial, Error, and the Abolition of the Death Penalty. *Sage Journals. Journal of Contemporary Criminal Justice*, december 1989, vol. 5, str. 248 - 255. Dostopno prek: <http://ccj.sagepub.com/cgi/reprint/5/4/248> (25. oktober 2007).
- Cohen, Andrew. 2007. Staying Executions. After Expanding the Death Penalty, the Pendulum Swings Back. *American Bar Association, Human Rights Magazine*, pomlad 2007, vol. 34, št. 2. Dostopno prek: <http://www.abanet.org/irr/hr/spring07/cohenspr07.html> (1. november 2007).
- Cohen, Dani, Michael MacColgan, Daniel Jacoby, Hafez Abu Se'eda in Pansy Tiakula. 2002. *The Death Penalty in the United States*. FIDH, Report, Investigative Mission, USA, št. 316/2, maj 2002. Dostopno prek: <http://www.fidh.org/IMG/pdf/us316a.pdf> (28. september 2006).
- Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*. 1963. Resolucija OZN št. 1904 (XVIII), 20. november 1963. Dostopno prek: <http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/9.htm> (17. oktober 2006).
- Council of Europe. 2007. *Death is not justice*. Januar 2007. Dostopno prek: <http://www.coe.int/T/E/Com/Files/Themes/Death-penalty/deathisnotjustice.pdf> (25. oktober 2007).
- Cowell, Alan. 2006. European response focuses on death penalty, 30.december 2006. Dostopno prek: <http://www.iht.com/articles/2006/12/30/europe/web.1230.euroreax.php>, (24. april 2007).
- Culver, John H. 1999. Capital punishment politics and policies in the States, 1977–1997. *Crime, Law and Social Change, Springer Netherlands*. Vol. 32, št. 4, december 1999, str 287-300. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2109/media/gpmvqhxtk87d1rydad3/contributions/j/2/w/0/j2w00r7qh3r65344.pdf> (10. julij 2006).
- Cunningham, Mark D. in Mark P. Vigen. 2002. Death Row Inmate Characteristics, Adjustment, and Confinement: A Critical Review of the Literature. *Behavioral Sciences and the Law*, vol. 20, št. 1-2, januar-april 2002, str. 191-210. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2143/cgi-bin/fulltext/93513749/PDFSTART> (10. julij 2006).

- Cunningham, Mark D. in Thomas J. Reidy. 2001. A Matter of Life or Death: Special Considerations and Heightened Practice Standards in Capital Sentencing Evaluations. *Behavioral Sciences & the Law*, Vol. 19, Issue 4, julij/august 2001, str: 473-490. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2143/cgi-bin/fulltext/85511930/PDFSTART> (10. julij 2006).
- D'Alembe, Talbot. 2007. Raising the Bar in Capital Cases. Understanding the Death Penalty Study Commission Report. *American Bar Association, Human Rights Magazine*, pomlad 2007, vol. 34, št. 2. Dostopno prek: <http://www.abanet.org/irr/hr/spring07/dalemspr07.html> (1. november 2007).
- Davis, Matthew. 2005. Killer's Fate hanging on his IQ. *BBC News*, Washington, 25. julij 2005. Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/americas/4657897.stm> (24. avgust 2006).
- DPIC. 2006a. *History of the Death Penalty*. Dostopno prek: <http://www.deathpenaltyinfo.org/article.php?scid=15&did=410> (17. julij 2006).
- 2006b. *Use of the Death Penalty Declines in 2006. Fewest Executions in Ten Years Public Supports Life Sentences over Death in Poll*. Year end report. Death Penalty Information Centre. December 2006. Dostopno prek: <http://www.deathpenaltyinfo.org/2006YearEnd.pdf> (12. november 2007).
- 2006c. Executions by year. Povzeto po « *Executions in the U.S. 1608-1987 : The Espy File* » z zadnjimi leti dodanimi s strani DPIC. Dostopno prek: <http://www.deathpenaltyinfo.org> (3. maja 2006).
- 2007a. *State by State Information*. Dostopno prek: <http://www.deathpenaltyinfo.org/state/> (22. november 2007).
- 2007b. *Massachusetts Again Votes Overwhelmingly Against Reinstating Death Penalty*. Death Penalty Information Centre. 19. november 2007. Dostopno prek: <http://www.deathpenaltyinfo.org/article.php?did=2511&scid=64> (22. november 2007).
- 2007c. *Death row inmates by state*. Death Penalty Information Centre. Vir NAACP Legal Defense Fund. Stanje 1. januar 2007. Dostopno prek: <http://www.deathpenaltyinfo.org/article.php?scid=9&did=188#year> (22. november 2007).
- 2007d. *Size of death row by year (1968- present)*. Death Penalty Information Centre. Vir: Bureau of Justice Statistics 1968-2005, NAACP Legal Defense and Educational Fund 2006, 2007. Dostopno prek: <http://www.deathpenaltyinfo.org/article.php?scid=9&did=188#year> (22. november 2007).

- 2007e. *Race of Death Row Inmates Executed Since 1976*. Death Penalty Information Centre. Vir: NAACP-LDF "Death Row USA. Dostopno prek: <http://www.deathpenaltyinfo.org/article.php?scid=5&did=184#inmaterace> (22. november 2007).
- 2007f. *Death Penalty Policy by State*. Death Penalty Information Centre. Dostopno prek: <http://www.deathpenaltyinfo.org/article.php?did=121&scid=11> (22. november 2007).
- 2007g. *Facts About the Death Penalty*. Death Penalty Information Centre, 5. november 2007. Dostopno prek: <http://www.deathpenaltyinfo.org/FactSheet.pdf> (22. november 2007).
- 2007h. *The Death Penalty in 2007: Year End Report*. Death Penalty Information Centre, december 2007. Dostopno prek: <http://www.deathpenaltyinfo.org/2007YearEnd.pdf> (29. december 2007).
- 2007i. *Executions by state*. Death Penatly Information Centre. Stanje 28. september 2007. Dostopno prek: <http://www.deathpenaltyinfo.org/article.php?scid=8&did=186> (29. december 2007).
- Dieter, Richard C. 1999. *International Perspectives on the Death Penalty: A Costly Isolation for the U.S.* DPIC, 12. oktober 1999. Dostopno prek: <http://www.deathpenaltyinfo.org/article.php?scid=45&did=536> (12. november 2007).
- Dieter, Richard C. 2007a. *A Crisis of Confidence: Americans' Doubt About the Death Penalty*. Death Penalty Information Centre, junij 2007. Dostopno prek: <http://www.deathpenaltyinfo.org/CoC.pdf> (12. november 2007).
- 2007b. *Historic death penalty vote reflects growing national shift away from capital punishment*. Death Penalty Information Centre, 10. december 2007. Dostopno prek: <http://www.deathpenaltyinfo.org/NJpressrel.pdf> (17. december 2007).
- Edens, John F., Lori H. Colwell, Donna M. Desforjes in Krissie Fernandez. 2005a. *The Impact of Mental Health Evidence on Support for Capital Punishment: Are Defendants Labeled Psychopathic Considered More Deserving of Death? Behavioral Sciences & the Law*. Vol. 23, Issue 5, september/oktober 2005, str. 603-625. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2143/cgi-bin/fulltext/112092961/PDFSTART> (10. julij 2006).
- Edens, John F., Jacqueline K. Buffington-Vollum, Andrea Keilen, Phillip Roskamp in Christine Anthony. 2005b. *Predictions of Future Dangerousness in Capital Murder Trials: Is It Time to »Disinvent the Wheel?« Law and Human Behavior, Springer Publications*, vol. 29, št. 1, februar 2005, str. 55-86.

- Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2109/media/mfta2gmyrl0kr2gu8g8h/contributions/j/1/k/0/j1k09g7p8786j612.pdf> (10. julij 2006).
- Eschholz, Sarah, Mark D.Reed, Elizabeth Beck in Pamela Blume-Leonard. 2003. Offenders' Family Members' Responses to Capital Crimes: The Need for Restorative Justice Initiatives. *Sage Publications, Homicide Studies*, maj 2003, vol. 7, št. 2, str. 154 - 181. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2520/cgi/reprint/7/2/154> (3. julij 2006).
- European Commission. 2007. *Abolition of the Death Penalty*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/external_relations/human_rights/adp/index.htm (24. oktober 2007).
- European Convention on Human Rights and its five Protocols* 1950. Rim, 4. november 1950. Dostopno prek: <http://www.hri.org/docs/ECHR50.html> (3. oktober 2006).
- Eurunion. 2007. *EU Policy on the Death Penalty*. Dostopno prek: <http://www.eurunion.org/legislat/DeathPenalty/eumemorandum.htm> (24. april 2007).
- Evropska unija. 2007. *Statement on World Day against the Death Penalty*, 10. oktober 2007. Dostopno prek: <http://www.europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/1471&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (24. oktober 2007).
- FDP. 2003. Number of Executions Dropping in United States, Juries Increasingly Looking at Other Sentencing Option, *Reuters*, 15. julij 2003. Dostopno prek: http://www.fdp.dk/act/030715_decrease.php (19. september 2006).
- FIDH. 2003. *The Death Penalty in Japan: A Practise Unworthy of a Democracy*, Report: International mission of investigation, št. 359/2, maj 2003. Dostopno prek: <http://www.fidh.org/IMG/pdf/jp359a.pdf#search=%22death%20penalty%20history%20china%22> (28. september 2006).
- 2006. *Keep your Eyes Open*, FIDH report, februar 2006. Dostopno prek: <http://www.fidh.org/IMG/pdf/search=%22death%20penalty%20japan%22> (28. september 2006).
- 2007. *Acting FIDH*. Dostopno prek: http://www.fidh.org/rubrique.php?id_rubrique=350 (20. december 2007).
- Fins, Deborah. 2006. *Death Row U.S.A.*, Spring 2006. A quarterly report by the Criminal Justice project of the NAACP Legal Defense and Educational Fund. Dostopno prek:

- http://www.naacpldf.org/content/pdf/pubs/drusa/DRUSA_Spring_2006.pdf
(30. avgust 2006).
- Fisher, Patrick in Travis Pratt. 2006. Political Culture and the Death Penalty. *Sage Publications, Criminal Justice Policy Review*, marec 2006, vol. 17, št. 1, str. 48-60. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2462/cgi/reprint/17/1/48> (3. julij 2006).
- Fleischaker, Deborah. 2007. ABA State Death Penalty Assessments: Facts (Un)Discovered, Progress (to Be) Made, and Lessons Learned. *American Bar Association, Human Rights Magazine*, pomlad 2007, vol. 34, št. 2. Dostopno prek: <http://www.abanet.org/irr/hr/spring07/fleisspr07.html> (1. november 2007).
- Fleury-Steiner, Benjamin in Victor Argothy. 2004. Lethal 'Borders': Elucidating Jurors' Racialized Discipline to Punish in Latino Defendant Death Cases. *Punishment Society*, januar 2004, št. 6, str. 67 - 84. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2674/cgi/reprint/6/1/67> (3. julij 2006).
- ForsterLee, Robert, Lynne ForsterLee, Irwin A. Horowitz in Ellen King. 2006. The Effects of Defendant Race, Victim Race, and Juror Gender on Evidence Processing in a Murder Trial. *Behavioral Sciences & the Law*, Vol. 24, Issue 2, marec 2006, str: 179-198. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2143/cgi-bin/fulltext/112510815/PDFSTART> (10. julij 2006).
- Fox, Michael. 2002. Sing or Swing, Michale Fox Questiones the Need for Japan's Death Penalty. *Kansai Time Out*, marec 2002. Dostopno prek: http://www.japanfile.com/culture_and_society/social_issues/death_penalty.shtml (28. september 2006).
- Gallup, George in Alec Gallup. 2000. *Teen and Adult Opinions Differ Dramatically on Death Penalty*. Gallup poll, 6. december 2000. Dostopno prek: <http://www.galluppoll.com/content/?ci=2251&pg=1> (14. september 2006).
- Garland, David W. 2002. The Cultural Uses of Capital Punishment. *Punishment Society*, Oct 2002; 4: 459 - 487. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2674/cgi/reprint/4/4/459> (3. julij 2006).
- Gemalmaz, Mehmet Semih. 2002. The Death Penalty in Turkey (1920–2001): Facts, Truths and Illusions. *Criminal Law Forum, Springer Netherlands*, vol. 13, št. 1, marec 2002, str. 91-122. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2109/media/f62hpjrwpx4lj7nrpv5m/contributions/j/2/9/4/j29407571161026x.pdf> (10. julij 2006).
- Gess. b.d. *Družbene značilnosti ZDA; vera*. Dostopno prek: <http://www.s-gess.tb.edus.si/dijaki/data/informatika/zda/celota/druzbene.html#vera> (28. oktober 2007).

- Green, Melisa S. 2005. *History and the Death Penalty and Recent Developments*. University of Alaska Anchorage, Justice Center, 2 maj 2005. Dostopno prek: <http://justice.uaa.alaska.edu/death/history.html#unitedstates> (17. julij 2006).
- Gilinskiy, Yakov. 2006. Crime in Contemporary Russia. *Sage Journals. European Journal of Criminology*, julij 2006, vol. 3, str. 259 - 292. Dostopno prek: <http://euc.sagepub.com/cgi/reprint/3/3/259> (25. oktober 2007).
- Goodman-Delahunty, Jane, Edith Greene in Winston Hsiao. 1998. Construing Motive in Videotaped Killings: The Role of Jurors' Attitudes Toward the Death Penalty. *Law and Human Behavior, Springer Netherlands*, vol. 22, št. 3, junij 1998, str: 257 – 271. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2109/media/49tetwtvxq7v6x749w9h/contributions/v/h/p/3/vhp34t8w1r068325.pdf> (10. julij 2006).
- Greenway, H.D.S. 2003. America's Eager Executioners, Why is America so Eager to Put People to Death?, *Boston Globe*, 5. december 2003. Dostopno prek: http://www.fdp.dk/act/031205_usa_europe.php (19. september 2006).
- Grossman, Cathy Lynn. 2005. Catholics come together to fight death penalty. *USA Today*, 11. avgust 2005. Dostopno prek: http://www.usatoday.com/news/religion/2005-11-08-catholics-death-penalty_x.htm (1. november 2007).
- Haddock, Geoffrey in Mark P. Zanna. 1998. Assessing the Impact of Affective and Cognitive Information in Predicting Attitudes toward Capital Punishment. *Law and Human Behavior, Springer Publications*, vol. 22, št. 3, junij 1998, str. 325-339. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2109/media/gaf8jib47qq3yuja09bt7/contributions/k/4/2/3/k423w84306024333.pdf> (10. julij 2006).
- Harris, Paul. 2004. *Executing the Mentally Ill: Compassion in the Great Republic of Texas*, 19.maj 2004. Dostopno prek: http://www.fdp.dk/act/040520_mentallyill.php (19. september 2006).
- Harris, Rabia Terri. 2000. *Islam and the Death Penalty*. Dostopno prek: <http://www.amnestyusa.org/abolish/event2/tuesday2.html> (23. april 2007).
- Hessing, Dick J., Jan W. Keijser in Henk Elffers. 2003. Explaining Capital Punishment Support in an Abolitionist Country: The Case of the Netherlands. *Law and Human Behavior*, vol. 27, št. 6, december 2003, str 605-622. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2109/media/c5v8d08ekmcvuked4ceg/contributions/g/1/p/5/g1p58307431m7211.pdf> (10. julij 2006).
- Hicks, Eddie. 2007. Will New Jersey Ban Capital Punishment? Understanding the Death Penalty Study Commission Report. *American Bar Association, Human*

- Rights Magazine*, pomlad 2007, vol. 34, št. 2. Dostopno prek: <http://www.abanet.org/irr/hr/spring07/hicksspr07.html> (1. november 2007).
- Hood, Roger. 2001. Capital Punishment: A Global Perspective. *Sage Publications, Punishment Society*, julij 2001, Vol. 3 (3), str. 331 - 354. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2674/cgi/reprint/3/3/331> (3. julij 2006).
- Hom, Sharon, Etienne Jaudel in Richard Wild. 2003. *The Death Penalty in Japan: A Practise Unworthy of a Democracy*, FIDH, Report: International mission of investigation, št. 359/2, maj 2003. Dostopno prek: <http://www.fidh.org/IMG/pdf/jp359a.pdf> (28. september 2006).
- Howells, Gary N., Kelly A. Flanagan in Vivian Hagan. 1995. Does Viewing a Televised Execution Affect Attitudes Toward Capital Punishment? *Sage Journals. Criminal Justice and Behavior*, december 1995, vol. 22, str. 411 - 424. Dostopno prek: <http://cjb.sagepub.com/cgi/reprint/22/4/411> (24. oktober 2007).
- HRW. 2007. *About Human Rights Watch*. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/about/> (20. december 2007).
- Jones, Jeffrey M. 2001. *Americans Closely Divided on Death Penalty Moratorium*. Gallup poll, 11. april 2001. Dostopno prek: <http://www.galluppoll.com/content/?ci=1816&pg=1> (14. september 2006).
- 2006a. *Support for the Death Penalty 30 Years After Supreme Court Ruling*. Gallup poll, 30. junij 2006. Dostopno prek: <http://www.galluppoll.com/content/?ci=23548&pg=1> (14. september 2006).
- 2006b. *Two in Three Favor Death Penalty for Convicted Murderers*. Gallup poll, 1. junij 2006. Dostopno prek: <http://www.galluppoll.com/content/?ci=23167&pg=1> (14. september 2006).
- Johnson, David T. 2006. Where the state kills in secret: Capital punishment in Japan. *Sage Publications, Punishment Society*, julij 2006, vol. 8 (39), str. 251 - 285. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2674/cgi/reprint/8/3/251> (3. julij 2006).
- Kadunec, Vlado. 2002. Morilci se bojijo smrtne kazni, *Nedelo*, 17. 03. 2002. Dostopno prek: www.delo.si (15. maj 2006).
- Kalbeitzer, Rachel in Naomi E. Sevin Goldstein. 2006. Assessing the "Evolving Standards of Decency:" Perceptions of Capital Punishment for Juveniles. *Behavioral Sciences and the Law*, vol. 24, št. 2, marec 2006, str. 157-178. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2143/cgi-bin/fulltext/106571606/PDFSTART> (10. julij 2006).

- Karstedt, Susanne. 2006. Democracy, Values, and Violence: Paradoxes, Tensions, and Comparative Advantages of Liberal Inclusion. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, maj 2006; 605: 50 - 81. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2429/cgi/reprint/605/1/50> (3. julij 2006).
- Karstedt, Susanne in Gary LaFree. 2006. Democracy, Crime, and Justice. *Sage Publications, The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, maj 2006, 605, str. 6 - 23. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2429/cgi/reprint/605/1/6> (3. julij 2006).
- King, Dineen Carolyn. 2006. *For Catholics, 'there can be no morally acceptable justification for vengeance,' says speaker at Red Mass*. Dostopno prek: <http://www.goccn.org/stc/articles/article.cfm?article=550> (24. april 2007).
- Kraidy, Marwan M. in Tamara Goeddertz. 2003. Transnational Advertising and International Relations: US Press Discourses on the Benetton 'We on Death Row' Campaign. *Sage Publications, Media, Culture and Society*, marec 2003, vol. 25, str. 147 - 165. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2331/cgi/reprint/25/2/147> (3. julij 2006).
- Kury, Helmut, Theodore N. Ferdinand in Joachim Obergfell-Fuchs. 2003. Does Severe Punishment Mean Less Criminality? *Sage Publications, International Criminal Justice Review*, maj 2003, vol. 13, str. 110 - 148. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2527/cgi/reprint/13/1/110> (3. julij 2006).
- Lambert, Eric in Alan Clarke. 2001. The Impact of Information on an Individual's Support of the Death Penalty: A Partial Test of the Marshall Hypothesis among College Students. *Sage Publications, Criminal Justice Policy Review*, september 2001, vol. 12, št. 3, str. 215 - 234. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2462/cgi/reprint/12/3/215> (3. julij 2006).
- Lane, Charles. 2005. Why Japan Still Has the Death Penalty? *Washington Post*, 16. januar 2005. Dostopno prek: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A11306-2005Jan15.html> (28. september 2006).
- Lilly, Robert. 1995. *Dirty Details: Executing U.S. Soldiers During WW II.*, 28. november 1995. Dostopno prek: <http://sun.soci.niu.edu/~critcrim/dp/dppapers/lil.dirty.details> (17. julij 2006).
- Lynch, Mona. 2002. Capital punishment as moral imperative: Pro-death-penalty discourse on the Internet. *Punishment Society*, april 2002, št. 4, str. 213 - 236. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2674/cgi/reprint/4/2/213> (3. julij 2006).
- Lynch, Mona in Craig Haney. 2000. Discrimination and Instructional Comprehension: Guided Discretion, Racial Bias, and the Death Penalty. *Law*

- and Human Behavior, Springer Netherlands*, vol. 24, št. 3, junij 2000, str: 337 – 358. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2109/media/788y661wmp0rvj57vbft/contributions/h/x/m/4/hxm431020m122j33.pdf> (10. julij 2006).
- Matthews, Roger. 2005. The myth of punitiveness. *Sage Journals. Theoretical Criminology*, maj 2005, vol. 9, str. 175 - 201. Dostopno prek: <http://tcr.sagepub.com/cgi/reprint/9/2/175> (25. oktober 2007).
- Miethe, Terance D., Hong Lu in Gini R. Diebert. 2005. Cross-National Variability in Capital Punishment: Exploring the Sociopolitical Sources of Its Differential Legal Status. *Sage Publications, International Criminal Justice Review*, november 2005, vol. 15, št. 2, str. 115 - 130. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2527/cgi/reprint/15/2/115> (3. julij 2006).
- Miller, Rabbi Moshe. 2007. *What is Judaism's opinion on capital punishment?* Dostopno prek: <http://www.askmoses.com/article.html?h=239&o=523177> (6. december 2007).
- Monkkonen, Eric. 2005. Reaction to David Garland on capital punishment. Sage Publications, *Punishment Society*, oktober 2005, vol. 7 (4), str. 385 - 387. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2674/cgi/reprint/7/4/385> (3. julij 2006).
- Moore, David W. 2006. *Death Penalty Gets Less Support from Britans, Canadians than Americans.* Gallup poll, 20. februar 2006. Dostopno prek: <http://www.gallupoll.com/content/?ci=21544&pg=1> (14. september 2006).
- Moravcsik, Andrew. 2001a. *The New Abolitionism: Why does the U.S. Practise the Death Penalty while Europe does not?* European Studies. Dostopno prek: http://www.europenet.org/pub/Moravcsik_sep01.html (26. oktober 2006).
- 2001b. *Why is U.S. Human Rights Policy So Unilateralist?* V Forman, Shepard in Patrick Stewart, eds. *The Cost of Acting Alone: Multilateralism and US Foreign Policy.* Lynne Rienner Publishers. Dostopno prek: <http://www.princeton.edu/~amoravcs/library/unilateralism.pdf> (26. oktober 2006).
- 2003. *Explaining the Paradox of American Human Rights Policy: Rights Culture or Pluralist Pressures?* Conference on Unilateralist and U.S. Power, Woodrow Wilson School, Princeton University, 5. december 2003. Dostopno prek: <http://www.princeton.edu/~amoravcs/papers.html> (23. oktober 2007).
- 2005a. *The Paradox of U.S. Human Rights Policy.* V Ignatieff, Michael ur. *American Exceptionalism and Human Rights.* Princeton: Princeton University Press. Dostopno prek <http://www.princeton.edu/~amoravcs/research.html> (26. oktober 2006).

- 2005b. Dream on America. *Newsweek International*, 31. januar 2005. Dostopno prek: <http://www.princeton.edu/~amoravcs/papers.html> 24.10.2007 (23. oktober 2007).
- Murphy, Jeffrie G. 2003. Christianity and Criminal Punishment. *Sage Publications, Society*, juli 2003, vol. 5(3), str. 261 - 277. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2674/cgi/reprint/5/3/261> (3. julij 2006).
- NAACP. 2007. *Our Mission*. Dostopno prek: <http://www.naacp.org/about/mission/index.htm> (20. december 2007).
- NCADP. 2006. Japan's Death Row Numbers Growing, 30. avgust 2006, *Daily Yomiuri*. Dostopno prek: <http://www.democracyinaction.org/dia/organizations/ncadp/news.jsp?key=2981> (28. september 2006).
- Newport, Frank. 2000. *Support for Death Penalty Drops to Lowest Level in 19 Years, Although Still High at 66 %*. Gallup poll, 24. februar 2000. Dostopno prek: <http://www.galluppoll.com/content/?ci=3199&pg=1> (14. september 2006).
- 2005. *U.S. Catholics Vary Widely on Moral Issues*. Gallup poll, 8. april 2005. Dostopno prek: <http://www.galluppoll.com/content/?ci=15550&pg=1> (14. september 2006).
- 2007. *Sixty-nine Percent of Americans Support Death Penalty, Majoritiy say death penalty is applied fairly*. Gallup Poll. Dostopno prek: <http://www.galluppoll.com/content/?ci=29014> (13. oktober 2007).
- Nova zaveza, *Evangelij po Luku*, 6, 29-30. Dostopno prek: www.biblija.net (31. avgust 2006).
- Nouvelobs. 2006. Anniversaire, La peine de mort abolie il z a 25 ans, *Nouvelobs*, 18. september 2006. Dostopno prek: <http://permanent.nouvelobs.com/societe/20060918.OBS2277.html> (18. september 2006).
- NY Times. 2007. *A Long Time Coming*. The New York Times, 15. december 2007. Dostopno prek: http://www.nytimes.com/2007/12/15/opinion/15sat1.html?_r=2&ref=opinion&oref=slogin&oref=slogin (20. december 2007).
- O'Mahony, Paul. 2006. Book Review: Slovenia: Criminal Justice Systems in Europe and North America. *Sage Publications, International Criminal Justice Review*, maj 2006, vol. 16, str. 67-6. Dostopno prek: <http://icj.sagepub.com/cgi/reprint/16/1/67> (24. oktober 2007).

- Opinion. 2003. Death Penalty Discriminates Against Black Crime Victims. *Opinion*, USA, 28 april 2003. Dostopno prek: www.fdp.dk/uk/racism.php (8. maj 2006).
- Pewforum. 2007. *The Candidates on the Death Penalty*. Dostopno prek: http://pewforum.org/religion08/compare.php?Issue=Death_Penalty (24. april 2007).
- Phillips, Julie A. 2006. The Relationship between Age Structure and Homicide Rates in the United States, 1970 to 1999. Sage Publications, *Journal of Research in Crime and Delinquency*, avgust 2006, vol. 43, št. 3, str. 230-260. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2624/cgi/reprint/43/3/230> (3. julij 2006).
- Pierce, Glenn L. in Michael L. Radlet. 2007. Monitoring Death Sentencing Decisions: The Challenges and Barriers to Equity. *American Bar Association, Human Rights Magazine*, pomlad 2007, vol. 34, št. 2, Dostopno prek: <http://www.abanet.org/irr/hr/spring07/pieraspr07.html> (1. november 2007).
- Platania, Judy in Gary Moran. 1999. Due Process and the Death Penalty: The Role of Prosecutorial Misconduct in Closing Argument in Capital Trials. *Law and Human Behavior, Springer Netherlands*. Vol. 23, št. 4, avgust 1999, str. 471-486. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2109/media/87exf5awmp0xnkahhl5x/contributions/p/k/r/4/pkr456621m540q83.pdf> (10. julij 2006).
- Potter, Nelson T. 2002. Kant and Capital Punishment Today. *The Journal of Value Inquiry, Springer Netherlands*, vol. 36, št. 2-3. junij 2002, str 267-282. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2109/media/p8mvqhuqwqlbk0tumeqm/contributions/a/2/m/6/a2m60ywu1qhwwbmj.pdf> (10. julij 2006).
- Ray, Julie. 2003. *Public: Adult Crimes Require Adult Time*, Gallup poll. 11. november 2003. Dostopno prek: <http://www.gallupoll.com/content/?ci=9682&pg=1> (14. september 2006).
- Reggio, Michael H. 1997. History of the Death Penalty V Laura Randa King, *Society's Final Solution: A History and Discussion of the Death Penalty*. University Press of America. Dostopno prek: <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/execution/readings/history.html> (9. junij 2006).
- Reidy, Thomas J., Mark D. Cunningham in Jon R. Sorensen. 2001. From Death to Life: Prison Behavior of Former Death Row Inmates in Indiana. *Criminal Justice and Behavior*, februar 2001, št. 28, str. 62 - 82. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2461/cgi/reprint/28/1/62> (3. julij 2006).
- Robbers, Monica. 2006. Tough-mindedness and fair play: Personality traits as predictors of attitudes toward the death penalty – an exploratory gendered

- study. *Sage Publications, Punishment Society*, april 2006, vol. 8 (2), str. 203-222. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2674/cgi/reprint/8/2/203> (3. julij 2006).
- Roberts, Julian V. 2003. Public Opinion and Mandatory Sentencing: A Review of International Findings. *Sage Journals. Criminal Justice and Behavior*, avgust 2003, vol. 30, str. 483-508. Dostopno prek: <http://cjb.sagepub.com/cgi/reprint/30/4/483> (24. oktober 2007).
- Ross, James ur. 2006. *So Long as They Die, Lethal Injections in the United States*, Human Rights Watch, vol. 18, št. 1(G), april 2006. Dostopno prek: <http://hrw.org/reports/2006/us0406/us0406web.pdf> (4. oktober 2006).
- Roth, Kenneth ur. 2006. *World Report 2006, events of 2005*, Human Rights Watch, str. 508-510. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/wr2k6/wr2006.pdf> (4. oktober 2006).
- Ruddell, Rick in Martin Guevara Urbina. 2007. Weak Nations, Political Repression, and Punishment. *Sage Journals, International Criminal Justice Review*, junij 2007, vol. 17, str. 84 – 107. Dostopno prek <http://icj.sagepub.com/cgi/reprint/17/2/84> (24. oktober 2007).
- Saad, Lydia. 2005. *Support for Death Penalty Steady at 64 %*. Gallup poll, 8. december 2005. Dostopno prek: <http://www.galluppoll.com/content/?ci=20350&pg=1> (14. september 2006).
- 2007. *Racial Disagreement Over Death Penalty Has Varied Historically*. Gallup Poll, 30. julij 2007. Dostopno prek: <http://www.galluppoll.com/content/?ci=28243> (15. september 2007).
- Savelsberg, Jaochim J. 1998. Controlling violence: criminal justice, society, and lessons from the US. *Crime, Law and Social Change, Springer Netherlands*, vol. 30, št. 2, junij 1998, str. 185 – 203. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2109/media/43wrc221115xrg810j2q/contributions/w/1/0/3/w10376q76738h6p2.pdf> (10. julij 2006).
- Schabas, William A. 2000a. Islam and the Death Penalty. *William and Mary Bill of Rights Journal*, 9:1, december 2000. Dostopno prek: <http://pewforum.org/deathpenalty/resources/reader/15.php3> (23. april 2007).
- 2000b. Life, Death and the Crime of Crimes: Supreme Penalties and the ICC Statute. *Sage Publications. Punishment and Society*, julij 2000, vol. 2, str. 263 - 285. Dostopno prek: <http://pun.sagepub.com/cgi/reprint/2/3/263> (25. oktober 2007).

- Silvia, Stephen J. in Aaron Beers Sampson. 2001. *The New Abolitionism: American or European Exceptionalism regarding the Death Penalty?* Dostopno prek: http://www.europanet.org/pub/Silvia-Sampson_jan02.html (26. oktober 2006).
- Smith, Christine M., Amanda Dykema-Engblade, Angela Walker, Tammi S. Niven in Thomas McGough. 2000. Asymmetrical Social Influence in Freely Interacting Groups Discussing the Death Penalty: A Shared Representations Interpretation. Sage Publications, *Group Processes Intergroup Relations*, oktober 2000, vol. 3 (4), str. 387 - 401. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2513/cgi/reprint/3/4/387> (3. julij 2006).
- Stack, Steven. 2000. Support for the Death Penalty: A Gender-Specific Model. *Sex Roles, Springer Netherlands*. Vol. 43, št. 3-4, avgust 2000, str 163-179. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2109/media/2gmvqhrqvpb3m6xhdr02/contributions/t/2/0/1/t20165m11264j57x.pdf> (10. julij 2006).
- Stauffer, Amy R., M. Dwayne Smith, John K. Cochran, Sondra J. Fogel in Beth Bjerregaard. 2006. The Interaction Between Victim Race and Gender on Sentencing Outcomes in Capital Murder Trials: A Further Exploration. *Homicide Studies*, maj 2006; 10: 98 - 117. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2520/cgi/reprint/10/2/98> (3. julij 2006).
- Streib, Victor L. 2003. *Death Penalty for Female Offenders, January 1, 1973, through June 30, 2003*. Dostopno prek: <http://www.law.onu.edu/faculty/streib> (28. avgust 2006).
- Study of the Question of the Capital Punishment. 1959.* resolucija OZN št. 1396, XIV. konferenca Generalnega zbora, dne 20. novembra 1959. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/142/19/IMG/NR014219.pdf?OpenElement> (3. oktober 2006).
- Sung, Hung-En. 2006. Democracy and Criminal Justice in Cross-National Perspective: From Crime Control to Due Process. *Sage Publications, The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, maj 2006, 605, str. 311 - 337. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2429/cgi/reprint/605/1/311> (3. julij 2006).
- Tabak, Ronald J. 2007. Mental Disability and Capital Punishment. A More Rational Approach to a Disturbing Subject. *American Bar Association, Human Rights Magazine*, pomlad 2007, vol. 34, št. 2. Dostopno prek: <http://www.abanet.org/irr/hr/spring07/tabakspr07.html> (1. november 2007).
- TDS. 2000. *A State of Denial: Texas Justice and the Death Penalty*. Dostopno prek: <http://www.texasdefender.org/state%20of%20denial/Part1.pdf> (13. oktober 2006).

- 2004. *Deadly Speculation: Misleading Texas Capital Juries with False Predictions of Future Dangerousness*, Teksas. Dostopno prek: <http://www.texasdefender.org/DEADLYSP.PDF> (13. oktober 2006).
- 2005. *Minimizing Risk: A Blueprint for Death Penalty Reform in Texas*. Dostopno prek: <http://www.texasdefender.org/risk/risk.pdf> (13. oktober 2006).
- The Bill of Rights, Amendments 1-10 to the Constitution*. Dostopno prek: <http://usinfo.state.gov/usa/infousa/facts/funddocs/billeng.htm> (11. september 2006).
- Tobolowsky, Peggy M. 2004. Capital Punishment and the Mentally Retarded Offender. *The Prison Journal*, september 2004, št. 84, str. 340-360. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2670/cgi/reprint/84/3/340> (3. julij 2006).
- Unnever, James D. in Francis T. Cullen. 2007. Reassessing the Racial Divide in Support for Capital Punishment: The Continuing Significance of Race. *Sage Journals, Journal of Research in Crime and Delinquency*, februar 2007, vol. 44, str. 124 - 158. Dostopno prek: <http://jrc.sagepub.com/cgi/reprint/44/1/124> (24. oktober 2007).
- US Census Bureau. 2006. *State and County Quick Facts*. Dostopno prek: <http://quickfacts.census.gov/qfd/states/00000.html> (24. april 2006).
- United Nations: Organization*. Dostopno prek: <http://www.un.org/aboutun/basicfacts/unorg.htm> (3. oktober 2006).
- Universal Declaration of Human Rights*. 1948. resolucija OZN št. 217A, III. konferenca Generalnega zbora, dne 10. decembra 1948. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/043/88/IMG/NR004388.pdf?OpenElement> (3. oktober 2006).
- Unnever, James D. in Francis T. Cullen. 2006. Christian Fundamentalism and Support for Capital Punishment. *Sage Publications, Journal of Research in Crime and Delinquency*, maj 2006, Vol. 43, št. 2, str. 169 - 197. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2624/cgi/reprint/43/2/169> (3. julij 2006).
- Uschanov, T.P. 2006. *Capital Punishment in Modern British Law and Culture*. Dostopno prek: <http://web1.pipemedia.net/~sar/bentley/cp-uk.html> (18. avgust 2006).
- Van Koppen, Peter J., Dick J. Hessing in Christianne J. De Poot. 2002. Public Reasons for Abolition and Retention of the Death Penalty. *International Criminal Justice Review*, maj 2002, št. 12, str. 77 - 92. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2527/cgi/reprint/12/1/77> (3. julij 2006).

- Vito, Gennaro F. in Thomas J. Keil. 2004. Dangerousness and the Death Penalty: an Examination of Juvenile Homicides in Kentucky. *Sage Publications, The Prison Journal*, december 2004, vol. 84, št. 4, str. 436 - 451. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2670/cgi/reprint/84/4/436> (3. julij 2006).
- Warling, Diane in Michele Peterson-Badali. 2003. The Verdict on Jury Trials for Juveniles: The Effects of Defendant's Age on Trial Outcomes. *Behavioral Sciences & the Law*, Vol. 21, Issue 1, januar/februar 2003, str: 63-82. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2143/cgi-bin/fulltext/102522980/PDFSTART> (10. julij 2006).
- Warren, Mark. 2006. *Death Sentences and Executions in 2005*, Amnesty International. Dostopno prek: <http://web.amnesty.org/pages/deathpenalty-sentences-eng> (6. november 2006).
- Welch, Dennis. 2004. *Lethal Injections: Cruel and Unusual Punishment?* Gallup poll, 18. maj 2004. Dostopno prek: <http://www.gallupoll.com/content/?ci=11716&pg=1> (14. september 2006).
- Wikipedia. 2008. *Death Penalty World Map*, stanje september 2007. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Death_Penalty_World_Map.png (26. september 2008).
- a. *Giljotina*. Dostopno prek: <http://hr.wikipedia.org/wiki/Giljotina> (23. november 2007).
- b. *Henry VIII. of England*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Henry_VIII (17. avgust 2006).
- c. *Julius and Ethel Roseberg*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Ethel_and_Julius_Rosenberg (17. avgust 2006).
- d. Religion and Capital Punishment, Judaism. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Religion_and_capital_punishment#Judaism (7. december 2007).
- Wilcox, Norma in Tracey Steele. 2003. Just the Facts: A Descriptive Analysis of Inmate Attitudes toward Capital Punishment. *Sage Publications, The Prison Journal*, december 2003, vol. 83, št. 4, str. 464 - 482. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2670/cgi/reprint/83/4/464> (3. julij 2006).
- Williams, Marian R. in Jefferson E. Holcomb. 2004. The Interactive Effects of Victim Race and Gender on Death Sentence Disparity Findings. *Sage Publications, Homicide Studies*, november 2004, št. 8, str. 350 - 376. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2520/cgi/reprint/8/4/350> (3. julij 2006).

- Wilson, Bruce K. 2007. Book Review Essay: A Commentary on the American Draconian Criminal Justice System in Relation to the Industrialized Democratic Nations of Western Europe. *Sage Journals, International Criminal Justice Review*, junij 2007, vol. 17, str. 125 – 129. Dostopno prek: <http://icj.sagepub.com/cgi/reprint/17/2/125> (24. oktober 2007).
- Winright, Tobias. 2007. What does the cross tell us about the ethics of capital punishment? *Sojourners Magazine*, april 2007. Dostopno prek: <http://www.deathpenaltyinfo.org/article.php?&did=2274> (24. april 2007).
- World Socialist. 2004. Record Numbers in Prison and on Parole, *World Socialist*, 3. avgust 2004. Dostopno prek: http://www.fdp.dk/act/040803_prisons.php (19. september 2006).
- Wood, M. 2004. *International Law Increasingly Influencing How U.S. Handles Death Penalty*. 24. marec 2004. Dostopno prek http://www.law.virginia.edu/html/news/2004_spr/jb_deathpenalty.htm (1. november 2007).
- Wright, Bradley R. E., Avshalom Caspi, Terrie E. Moffitt in Ray Paternoster. 2004. Does the Perceived Risk of Punishment Deter Criminally Prone Individuals? Rational Choice, Self-Control, and Crime. *Sage Publications, Journal of Research in Crime and Delinquency*, maj 2004, vol. 41, št. 2, str. 180-213. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2624/cgi/reprint/41/2/180> (3. julij 2006).
- Xingliang, Chen. 2006. Destiny of the Death Penalty in China in the Contemporary Era. *Frontiers of Law in China, Higher Education Press, co-published with Springer-Verlag GmbH*, vol. 1, št. 1, januar 2006, str: 53 – 71. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2109/media/43wrc2211mcvup9a3ad3/contributions/1/1/3/4/1134711334610082.pdf> (10. julij 2006).
- Zapf, Patricia A., Marcus T. Boccaccini in Stanley L. Brodsky. 2003. Assessment of Competency for Execution: Professional Guidelines and an Evaluation Checklist. *Behavioral Sciences and the Law*, Vol. 21, Issue 1, januar/februar 2003, str: 103-120. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2143/cgi-bin/fulltext/96015352/PDFSTART> (10. julij 2006).
- Zimring, Franklin E. in David T. Johnson. 2006. Public Opinion and the Governance of Punishment in Democratic Political Systems. *Sage Publications, The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, maj 2006, št. 605, str. 265 - 280. Dostopno prek: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2429/cgi/reprint/605/1/265> (3. julij 2006).

7 PRILOGE

PREGLED DRŽAV, GLEDE NA NJIHOV STATUS UPORABE SMRTNE KAZNI

Priloga A: **Države, ki so smrtno kazen odpravile za vse zločine** (stanje dne 26. septembra 2007)

država	leto ukinitve za vse zločine	leto ukinitve za navadne zločine	leto zadnje izvedene usmrtitve
Albanija	2007	2000	
Andora	1990		1943
Angola	1992		
Armenija	2003		
Avstralija	1985	1984	1967
Avstrija	1968	1950	1950
Azerbajdžan	1998		1993
Belgija	1996		1950
Bosna in Hercegovina	2001	1997	
Bolgarija	1998		1989
Butan	2004		1964 K
Ciper	2002	1983	1962
Češka	1990		
Črna Gora	2002		
Danska	1978	1933	1950
Dominikanska republika	1966		
Džibuti	1995		Ind.
Ekvador	1906		
Estonija	1998		1991
Filipini	2006 (1987)		2000
Finska	1972	1949	1944
Francija	1981		1977
Gruzija	1997		1994 K
Grčija	2004	1993	1972
Gvineja	1993		1986 K
Haiti	1987		1972 K
Honduras	1956		1940
Hrvaška	1990		1987
Islandija	1928		1830
Irska	1990		1954
Italija	1994	1947	1947
Južnoafriška republika	1997	1995	1991
Kolumbija	1910		1909

Kostarika	1877		
Kirgizistan	2007		
Liberija	2005		
Liechtenstein	1987		1785
Litva	1998		1995
Luksemburg	1979		1949
Madžarska	1990		1988
Makedonija	1991		
Malta	2000	1971	1943
Maršalovi otoki			Ind.
Mauritius	1995		1987
Mehika	2005		1937
Mikronezija			Ind.
Moldavija	1995		
Monako	1962		1847
Mozambik	1990		1986
Namibija	1990		1988 K
Nemčija	1987		
Nepal	1997	1990	1979
Nizozemska	1982	1870	1952
Nova Zelandija	1989	1961	1957
Nikaragva	1979		1930
Niue			
Norveška	1979	1905	1948
Palau			
Panama	1922		1903 K
Paragvaj	1992		1928
Poljska	1997		1988
Portugalska	1976	1867	1849 K
Romunija	1989		1989
Ruanda	2007		1998
Samoa	2004		Ind.
San Marino	1865	1848	1468 K
Sao Tome in Principe	1990		Ind.
Senegal	2004		1967
Srbija	2002		1992
Sejšeli	1993		Ind.
Slonokoščena obala	2000		
Slovaška	1990		
Slovenija	1989		
Salomonovi otoki		1966	Ind.
Španija	1995	1978	1975
Švedska	1972	1921	1910
Švica	1992	1942	1944
Timor	1999		
Turčija	2004	2002	1984

Turkmenistan	1999		
Tuvalu			Ind.
Ukrajina	1999		
Urugvaj	1907		
Vanuatu			Ind.
Vatikan	1969		
Velika Britanija	1998	1973	1964
Venezuela	1863		

Legenda:

K = leto zadnje znane usmrtitve

Ind. = od osamosvojitve država ni izvedla nobene usmrtitve

Vir: Amnesty International (2007b).

Priloga B: Države, v katerih je smrtna kazen odpravljena za navadne zločine, razen v izjemnih okoliščinah ali v primeru vojnih zločinov (stanje dne 8. avgusta 2007)

država	leto ukinitve za navadne zločine	leto zadnje usmrtitve
Argentina	1984	
Bolivija	1997	1974
Brazilija	1979	1855
Cookovi otoki		
Čile	2001	1985
Fidži	1979	1964
Izrael	1954	1962
Kirgizistan	2007	
Latvija	1999	1996
Peru	1979	1979
Salvador	1983	1973 K

Legenda:

K = leto zadnje znane usmrtitve

Vir: Amnesty International (2007b).

Priloga C: Države, kjer smrtna kazen zakonsko še vedno obstaja, vendar v praksi ni bila izvedena najmanj deset let, ter države, ki so se mednarodno zavezale, da smrtne kazni ne bodo izvajale (stanje 19. septembra 2007)

država	leto zadnje usmrtitve
Alžirija	1993
Benin	1987
Brunej	1957 K
Burkina Faso	1988
Centralna afriška republika	1981
Eritreja	1989
Gabon	1981
Gambija	1981
Gana	1993
Grenada	1978
Kenija	1987
Laos	1989
Madagaskar	1958 K
Malavi	1992
Maldivi	1952 K
Mali	1980
Mavretanija	1987
Moroko	1993
Mjanmar	1980s
Nauru	Ind.
Niger	1976 K
Papua Nova Gvineja	1950
Republika Kongo	1982
Rusija	1999
Šri Lanka	1976
Surinam	1982
Švica	1983
Tanzanija	1995
Togo	1978
Tonga	1982
Tunizija	1991
Zambija	1997

Legenda:

K = leto zadnje znane usmrtitve

Ind. = od osamosvojitve država ni izvedla nobene usmrtitve

Vir: Amnesty International (2007b).

Priloga D: Države, v katerih smrtna kazen ostaja zakonita oblika kaznovanja, ki se izvaja v praksi

Afganistan
Antigva in Barbuda
Bahami
Bahrain
Bangladeš
Barbados
Belize
Belorusija
Bocvana
Burundi
Čad
Demokratska republika Kongo
Dominikanska republika
Egipt
Ekvatorialna Gvineja
Etiopija
Gvatemala
Gvajana
Gvineja
Indija
Indonezija
Irak
Iran
Jamajka
Japonska
Jemen
Jordanija
Južna Koreja
Kamerun
Katar
Kazahstan
Kitajska
Komori
Kuba
Kuvajt
Lesoto
Libanon
Libija
Malezija
Mongolija
Nigerija
Oman
Pakistan

Palestinska avtoriteta
 Sveta Lucija
 Sveti Vincenc in Grenadine
 Saudska Arabija
 Severna Koreja
 Sierra Leone
 Singapur
 Sirija
 Somalija
 Sudan
 Sveti Krištof in Nevis
 Tadžikistan
 Tajska
 Tajvan
 Trinidad in Tobago
 Uganda
 Uzbekistan
 Vietnam
 ZDA
 Združeni arabski emirati
 Zimbabve

Vir: Amnesty International (2007b).

Priloga E: Države, ki so smrtno kazen ukinile po letu 1976

leto ukinitve	država in vrsta zločina
1976	PORTUGALSKA za vse zločine.
1978	DANSKA za vse zločine.
1979	LUKSEMBURG, NIKARAGVA in NORVEŠKA za vse zločine. BRAZILIJA, FIDŽI in PERU za navadne zločine.
1981	FRANCIJA in ZELENOTRSKI OTOKI za vse zločine.
1982	NIZOZEMSKA za vse zločine.
1983	CIPER in SALVADOR za navadne zločine.
1984	ARGENTINA za navadne zločine.
1985	AVSTRALIJA za vse zločine.
1987	HAITI, LIECHTENSTEIN in NEMŠKA DEMOKRATIČNA REPUBLIKA ¹⁸² za vse zločine.
1989	KAMBODŽA, NOVA ZELANDIJA, ROMUNIJA in SLOVENIJA ¹⁸³ za vse zločine
1990	ANDORA, HRVAŠKA, ČEŠKOSLOVAŠKA FEDERALNA REPUBLIKA ¹⁸⁴ , MADŽARSKA, IRSKA, MOZAMBIK,

¹⁸² Leta 1990 se je združila z DDR, ki je smrtno kazen ukinila že leta 1949.

¹⁸³ Slovenija in Hrvaška sta smrtno kazen ukinili, ko sta še bili del SFRJ.

1992	NAMIBIJA in SAO TOMÉ IN PRÍNCIPE za vse zločine.
1993	ANGOLA, PARAGVAJ in ŠVICA za vse zločine.
1993	GVINEJA BISSAU, HONG KONG ¹⁸⁵ in SEJŠELI za vse zločine.
1994	ITALIJA za vse zločine.
1995	DŽIBUTI, MAURITIUS, MOLDAVIJA in ŠPANIJA za vse zločine.
1996	BELGIJA za vse zločine.
1997	GRUZIJA, NEPAL, POLJSKA in JUŽNA AFRIKA za vse zločine. BOLIVIJA za navadne zločine.
1998	AZERBAJDŽAN, BOLGARIJA, KANADA, ESTONIJA, LITVA in VELIKA BRITANIJA za vse zločine.
1999	VZHODNI TIMOR, TURKMENISTAN in UKRAJINA za vse zločine. LATVIJA ¹⁸⁶ za navadne zločine.
2000	SLONOKOŠČENA OBALA in MALTA za vse zločine. ALBANIJA ¹⁸⁷ za navadne zločine.
2001	BOSNA IN HERCEGOVINA ¹⁸⁸ za vse zločine. ČILE za navadne zločine.
2002	CIPER in JUGOSLAVIJA (danes dve državi Srbija in Črna Gora) ¹⁸⁹ za vse zločine.
2003	ARMENIJA za vse zločine.
2004	BUTAN, GRČIJA, SAMOA, SENEGAL in TURČIJA za vse zločine.
2005	LIBERIJA ¹⁹⁰ in MEHIKA za vse zločine.
2006	FILIPINI za vse zločine.
2007	ALBANIJA in RUANDA za vse zločine. KIRGIZISTAN za navadne zločine.

Vir: Amnesty International (2007b).

¹⁸⁴ Leta 1993 se je Češkoslovaška razdelila v dve državi, Češko in Slovaško.

¹⁸⁵ Leta 1997 je bil Hong Kong vrnjen pod kitajsko vladavino kot njena posebna administrativna regija in od takrat dalje ne izvaja več smrtno kazni.

¹⁸⁶ Leta 1999 je latvijski parlament glasoval za ratifikacijo Protokola št. 6 k Evropski konvenciji o človekovih pravicah in ukinil smrtno kazen za vse zločine v mirnem obdobju.

¹⁸⁷ Leta 2000 je Albanija ratificirala Protokol št. 6 k Evropski konvenciji o človekovih pravicah in s tem ukinila smrtno kazen za vse zločine v mirnem obdobju in nato leta 2007 še Protokol št. 13 in jo s tem ukinila za vse zločine.

¹⁸⁸ Leta 2001 je Bosna in Hercegovina ratificirala Drugi opcijski protokol k mednarodni pogodbi o civilnih in političnih pravicah in s tem ukinila smrtno kazen za vse zločine.

¹⁸⁹ Črna Gora je smrtno kazen ukinila že v času, ko je bila del Jugoslavije s Srbijo, leta 2002. Ko je 28. junija 2006 postala samostojna, je še istega leta ratificirala Protokol št. 13 in s tem ukinila smrtno kazen za vse zločine.

¹⁹⁰ Leta 2005 je Liberija ratificirala drugi opcijski protokol k mednarodni pogodbi o civilnih in političnih pravicah in s tem ukinila smrtno kazen za vse zločine.

Priloga F: Ameriške zvezne države s smrtno kaznijo

zvezne države s smrtno kaznijo
Alabama
Arizona
Arkansas
Connecticut
Delaware
Florida
Georgia
Idaho
Ilinois
Indiana
Južna Dakota
Južna Karolina
Kalifornija
Kansas
Kentucky
Kolorado
Louisiana
Maryland
Mississippi
Missouri
Montana
Nebraska
Nevada
New Hampshire
Nova Mehika
Ohio
Oklahoma
Oregon
Pennsylvania
Severna Karolina
Teksas
Tennessee
Utah
Virginia
Washington
Wyoming

Op. Smrtna kazen je še vedno dovoljena tudi po zveznih in vojaških zakonih ZDA.

Vir: DPIC (2007f).

Priloga G: Ameriške zvezne države brez smrtne kazni

zvezne države brez smrtne kazni
Aljaska
Havaji
Iowa
Maine
Massachusetts
Michigan
Minnesota
New Jersey
New York
Rhode Island
Severna Dakota
Vermont
Wisconsin
Zahodna Virginija

Op. Smrtne kazni prav tako ne izvaja Washington D.C.

Vir: DPIC (2007f).

Priloga H: Letno število obsodb na smrt v ZDA od leta 1992 do 2005

leto	število obsodb
1992	287
1993	287
1994	315
1995	315
1996	317
1997	275
1998	298
1999	277
2000	232
2001	162
2002	167
2003	153
2004	138
2005	128

Vir: DPIC (2007g).

Priloga I: Število obsojenih na smrt po posameznih ameriških zveznih državah
(stanje 1. januarja 2007)

zvezna država	št. obsojenih na smrt
Kalifornija	660
Florida	397
Teksas	393
Pensilvanija	226
Alabama	195
Ohio	191
Severna Karolina	185
Arizona	124
Tennessee	107
Georgia	107
Oklahoma	88
Louisiana	88
Nevada	80
Južna Karolina	67
Mississippi	66
Missouri	51
zvezna vlada ZDA	44
Kentucky	41
Arkansas	37
Oregon	33
Indiana	23
Virginija	20
Idaho	20
Delaware	18
New Jersey	11
Illinois	11
Washington	9
Nebraska	9
Utah	9
vojska ZDA	9
Kansas	9
Maryland	8
Connecticut	8
Južna Dakota	4
Montana	2
Kolorado	2
Nova Mehika	2
Wyoming	2

Op. Nekateri zaporniki so obsojeni na smrt v več kot le eni zvezni državi, kar da nekoliko višji seštevek, kot znaša dejansko število obsojenih oseb, ki je 3.350.

Vir: DPIC (2007c).

Priloga J: Število obsojenih v ZDA, ki čakajo na usmrtitev, od leta 1968 do 2007

leto	število obsojenih
1968	517
1969	575
1970	631
1971	642
1972	334
1973	134
1974	244
1975	488
1976	420
1977	423
1978	482
1979	539
1980	691
1981	856
1982	1.050
1983	1.209
1984	1.405
1985	1.591
1986	1.781
1987	1.985
1988	2.124
1989	2.250
1990	2.356
1991	2.482
1992	2.575
1993	2.716
1994	2.890
1995	3.054
1996	3.219
1997	3.335
1998	3.452
1999	3.527
2000	3.593
2001	3.581
2002	3.557
2003	3.374
2004	3.315
2005	3.254
2006	3.344
2007	3.350

Vir: DPIC (2007d).

Priloga K: Število usmrtitev v ZDA od leta 1976 do 2007

leto	število usmrčenih
1976	0
1977	1
1978	0
1979	2
1980	0
1981	1
1982	2
1983	5
1984	21
1985	18
1986	18
1987	25
1988	11
1989	16
1990	23
1991	14
1992	31
1993	38
1994	31
1995	56
1996	45
1997	74
1998	68
1999	98
2000	85
2001	66
2002	71
2003	65
2004	59
2005	60
2006	53
2007	42

Vir: DPIC (2007g).

Priloga L: Število usmrtitev po posameznih zveznih državah ZDA v modernem obdobju smrtne kazni

zvezna država	skupno število usmrtitev	št. usmrtitev v letu 2007	št. usmrtitev v letu 2006
Teksas	405	26	24
Virginija	98		4
Oklahoma	86	3	4
Missouri	66		
Florida	64		4
Severna Karolina	43		4
Georgia	40	1	
Južna Karolina	37	1	1
Alabama	38	3	1
Louisiana	27		
Arkansas	27		
Arizona	23	1	
Ohio	26	2	5
Indiana	19	2	1
Delaware	14		
Kalifornija	13		1
Illinois	12		
Nevada	12		1
Mississippi	8		1
Utah	6		
Maryland	5		
Washington	4		
Nebraska	3		
Montana	3		1
Pennsylvania	3		
Zvezna vlada	3		
Kentucky	2		
Tennessee	4	2	1
Oregon	2		
Kolorado	1		
Connecticut	1		
Idaho	1		
Nova Mehika	1		
Južna Dakota	1	1	
Wyoming	1		

Vir: DPIC (2007i).

Priloga M: Usmrtitve po posameznih ameriških zveznih državah glede na rasno pripadnost usmrčenega od leta 1976 do 2007 (stanje 1. januarja 2007)

država	skupaj	temnopolti	beli	latino	Azijci	domorodci
Alabama	35	16	19	0	0	0
Arizona	22	0	17	4	0	0
Arkansas	27	7	19	1	0	0
Kalifornija	13	2	8	0	1	2
Connecticut	1	0	1	0	0	1
Delaware	14	6	7	0	0	0
Florida	64	20	39	4	0	1
Georgia	39	13	26	0	0	0
Idaho	1	0	1	0	0	0
Illinois	12	5	7	0	0	0
Indiana	17	3	14	0	0	0
Južna Karolina	36	12	24	0	0	0
Južna Dakota	0	0	0	0	0	0
Kentucky	2	0	2	0	0	0
Kolorado	1	0	1	0	0	0
Louisiana	27	13	14	0	0	0
Maryland	5	3	2	0	0	0
Mississippi	8	3	5	0	0	0
Missouri	66	26	39	0	0	1
Montana	3	0	3	0	0	0
Nebraska	3	2	1	0	0	0
Nevada	12	1	9	1	1	0
New Hampshire	0	0	0	0	0	0
New Jersey	0	0	0	0	0	0
Nova Mehika	1	0	1	0	0	0
New York	0	0	0	0	0	0
Ohio	24	9	15	0	0	0
Oklahoma	83	23	52	0	2	6
Oregon	2	0	2	0	0	0
Pennsylvania	3	0	3	0	0	0
Severna Karolina	43	13	29	0	0	1
Tennessee	2	0	2	0	0	0
Teksas	379	135	183	57	2	2
Utah	6	2	4	0	0	0
Virginija	98	44	51	2	1	0
Washington	4	0	4	0	0	0
Wyoming	1	0	1	0	0	0
Vlada ZDA	3	1	1	1	0	0
Vojska ZDA	0	0	0	0	0	0

Vir: DPIC (2007e).

Priloga N: Število obsojenih na smrt glede na rasno pripadnost v posameznih ameriških zveznih državah leta 2007 (stanje 1. januarja 2007)

država	skupaj	temnopolti	beli	latino	Azijci	domorodci
Alabama	195	93	100	2	0	0
Arizona	124	13	88	20	3	0
Arkansas	37	23	14	0	0	0
Kalifornija	660	235	254	136	22	13
Connecticut	8	3	3	2	0	0
Delaware	18	7	8	3	0	0
Florida	397	139	221	35	1	1
Georgia	107	50	53	3	1	0
Idaho	20	0	20	0	0	0
Illinois	11	3	5	3	0	0
Indiana	23	7	16	0	0	0
Južna Karolina	67	38	29	0	0	0
Južna Dakota	4	0	4	0	0	0
Kentucky	41	9	31	1	0	0
Kolorado	2	1	0	1	0	0
Louisiana	88	55	30	2	1	0
Maryland	8	5	3	0	0	0
Mississippi	66	35	30	0	1	0
Missouri	51	21	30	0	0	0
Montana	2	0	2	0	0	0
Nebraska	9	1	5	3	0	0
Nevada	80	29	42	8	1	0
New Hampshire	0	0	0	0	0	0
New Jersey	11	6	5	0	0	0
Nova Mehika	2	0	2	0	0	0
Ohio	191	96	88	3	2	2
Oklahoma	88	33	48	3	0	4
Oregon*	33	3	26	2	0	1
Pennsylvania	226	137	68	19	2	0
Severna Karolina	185	98	72	4	1	10
Tennessee	107	43	59	1	2	2
Teksas	393	161	121	107	4	0
Utah	9	1	6	1	0	1
Virginija	20	12	8	0	0	0
Washington	9	4	5	0	0	0
Wyoming	2	0	2	0	0	0
zvezna vlada	44	25	18	0	0	1
Vojska ZDA	9	6	2	0	1	0

* en obsojen nedefinirane rase

Op. Nekateri zaporniki so obsojeni na smrt v več kot le eni zvezni državi, kar da nekoliko višji seštevek, kot znaša dejansko število obsojenih oseb, ki je 3.350.

Vir: DPIC (2007e).